MAN BOOKER ÖDÜLÜ FİNALİST

KAN İZLERİNİN PEŞİNDE

GRAEME MACRAE BURNET

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN: ASLI DAĞLI

Monokl Edebiyat

Kan İzlerinin Peşinde

Roderick Macrae

Davasına İlişkin Belgeler

Graeme Macrae Burnet

İngilizceden Çeviren:
Aslı Dağlı

MonoKL Edebiyat

Yapıtın Özgün Adı: *His Bloody Project*
Kan İzlerinin Peşinde

Bu kitabın yayın hakları Anatolialit Ajans aracılığıyla alınmıştır.

© Monokl Yayınları, 2019
© Graeme Macrae Burnet, 2015

Sertifika Numarası: 22834

ISBN: 978-605-5159-86-3

Birinci Basım: 2019 Mart
Düzelti: Ayşegül Ergül Aslan
Çeviri: Aslı Dağlı
Kapak Tasarım: Sancar Dalman
Baskı Hazırlık: Yeşim Ercan Aydın

Baskı: Optimum Basım San. Ve Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
39295 Küçükçekmece-İstanbul
Sertifika Numarası: 41707

MonoKL Yayınları
Uğur Mumcu Mah. Serçe Sok. No:33 D:3
Kartal - İstanbul
e-posta: editor@monokl.net
www.monoklkitap.com

Kan İzlerinin Peşinde

Roderick Macrae

Davasına İlişkin Belgeler

Graeme Macrae Burnet

İngilizceden Çeviren:
Aslı Dağlı

Monokl
Edebiyat

Graeme Macrae Burnet (1967)

İskoç yazar Graeme Macrae Burnet İskoçya'nın dünya edebiyatına sunduğu en yetenekli yazarlardan birisidir.

İlk romanı *The Disappearance of Adèle Bedeau* 2014'te yayımlandı. İkinci romanı *Kan İzlerinin Peşinde* (His Bloody Project) ile dünya edebiyat çevrelerinin büyük ilgisini çekti. Suç ve dram kategorisine yepyeni bir soluk getiren bu yapıtla birçok ödül almasının yanı sıra Man Booker Prize ödüllerinde son 4 kitaptan oluşan kısa listeye kadar yükseldi. Üçüncü romanı *The Accident on the A35* adıyla yayımlandı.

2017 *Sunday Herald Culture Ödülleri*'nde yılın yazarı ödülünü aldı.

İçindekiler

Ön Söz 9
Culduie Sakinlerinin İfadeleri 15
Culduie ve Civarının Haritası 21
Roderick Macrae'nin Gözünden 22
Sözlük 159
Adli Tıp Raporları 160
J. Bruce Thomson'ın *Deliliğin Sınırlarında Yolculuk* İsimli Eserinden Alıntı 164
Duruşma 194
Son Söz 283

Değirmen, taşı aşındıkça bereketlenir.

Kuzey İskoçya Atasözü

Ön Söz

Bu yazıyı, Inverness'e kapatıldığım günden beri bana hiç hak etmediğim kadar nazik davranan avukatım Bay Andrew Sinclair'in ısrarı üzerine yazıyorum. Kısa ve önemsiz bir hayatım oldu ve suçsuzluğumu ispatlamaya çalışmak niyetinde de değilim. Yaşadıklarımı kâğıda aktarmamın yegâne nedeni, avukatımın bana karşı gösterdiği nezaketin altında kalmak istemiyor oluşumdur.

10 Ağustos 1869 gününün sabahında Ross-shire'daki Culduie köyünde işlenen üç kanlı cinayet nedeniyle hakkında soruşturma açılan on yedi yaşındaki genç çiftçi Roderick Macrae'nin biyografisi işte böyle başlıyor.

Okuyucuyu hiç de hakkım olmayan bir şekilde oyalamak istemiyorum ama ön söz niteliğindeki birkaç açıklama burada derlenen materyale dair genel bir fikir edinmenizi sağlayabilir. Doğrudan belgeleri okumaya geçmeyi arzulayan okuyucular istediklerini yapmak konusunda elbette özgürdür.

2014 yılının bahar mevsiminde, 1890 yılında Culduie'nin üç ya da dört kilometre kadar kuzeyindeki Applecross kasabasında doğan büyükbabam Donald "Aylak" Macrae hakkında biraz bilgi

edinmek için bir projeye giriştim. Kuzey İskoçya ve Adalar bölgelerine dair kayıtların tutulduğu Inverness'teki Devlet Arşivleri Dairesi'nde yaptığım araştırma sırasında da Roderick Macrae'nin duruşmasını betimleyen gazete kupürlerine denk geldim ve oradaki arşiv görevlisi Anne O'Harlon'un da yardımıyla bu kitabın büyük kısmını oluşturan el yazmalarını keşfettim.

Neresinden bakarsanız bakın Roderick Macrae'nin biyografisi dikkat çekici bir belgedir. Roderick duruşma tarihini beklerken, yani büyük olasılıkla 17 Ağustos ila 5 Eylül 1869 tarihleri arasında Inverness Kalesi'ndeki hücresinde yazılmıştır. Bu davanın büyük yankı uyandıran bir olaya dönüşmesinin nedeni cinayetlerin kendisi değil, bu biyografinin varlığıydı. Biyografi –ya da en azından en sansasyonel kısımları– daha sonra çok defa boyalı basında tekrar tekrar basıldı ve büyük tartışmalara yol açtı.

Pek çok insan ve özellikle Edinburgh'un edebiyatçıları el yazmalarının gerçekliğinden şüphe etti. Roderick'in biyografisi on sekizinci yüzyılın sonlarındaki Ossian skandalına dair anıları tazeledi, öyle ki bu anılarda James Macpherson'un Kuzey İskoç şiirinin en muazzam destanını keşfedip ardından tercüme ettiği iddia ediliyordu. Ossian göz açıp kapayıncaya kadar Avrupa klasiklerinden biri hâlini almıştı fakat daha sonraları sahte olduğu ortaya çıkmıştı. Edinburg Review'da yazan Campbell Balfour'a göre 'doğru düzgün okuma yazma bile bilmeyen bir köylünün böylesine ayakları yere basan ve belagatli bir yazın üretmesi son derece akıl almazdır... Bu el yazmaları bir aldatmacadan ibarettir ve böylesine acımasız bir katili âdeta soylu bir vahşi gibi yerlere göklere sığdıramayanların yüzleri zaman içinde utançtan kıpkırmızı kesilecektir.'* Bazıları içinse hem cinayetler hem de biyografi 'kendini toplumun iyiliğine adamış papazlarımızın çabalarına ve geçtiğimiz on yıllarda kaydedilen gelişmelere rağmen kökü kazınamayıp ülkemizin kuzey kesimlerinde varlığı sürdüren o korkunç barbarlığın ürünüdür.'**

* Campbell Balfour, "Our Century's Ossian", Edinburgh Review, Ekim 1869, No. CCLXVI

** Bu, Kuzey İskoçya Sürgünü'ne göndermedir.

Fakat bazıları için de biyografide tarif edilen olaylar Kuzey İskoçya köylülerini ırgat gibi çalışmak zorunda bırakan feodal koşulların adaletsizliğinin kanıtıdır. Daha sonraları The Highlander isimli radikal gazeteyi kuran John Murdock, Roderick Macrae'nin işlediği suçu affettirmeyecek olsa da ona baktığında "ödünç alınmış bir toprak parçasında dürüst bir hayat sürme gailesindeki insanlardan köleler üreten acımasız bir sistem tarafından mantığın sınırlarına – ve hatta ötesine– sürüklenmiş bir insan" gördüğünü ifade etmiştir*.

Belgenin güvenilirliğine gelirsek... bir buçuk yüzyıl sonra buna net bir yanıt vermek mümkün değildir. Bu kadar genç birinin böylesine belagatli bir yazın kaleme alabilmiş olması şüphesiz dikkat çekicidir. Öte yandan Roderick Macrae'nin "doğru düzgün okuma yazma bile bilmeyen bir köylü" olduğuna dair öne sürülen iddialar Central Belt'in refah düzeyi yüksek şehirlerinde yaşayanların kuzeye karşı besledikleri ön yargının bir ürünüdür. Yakınlardaki Lochcarron İlkokulu'nun 1860 yılındaki müfredatına göre öğrencilere Latince, Yunanca ve bilim öğretilmekteydi. Roderick de Camusterrach'taki okulunda benzer bir eğitim almış olabilir ve biyografisi hem buna hem de olağanüstü yetenekte bir öğrenci olduğuna işaret etmektedir. Elbette Roderick'in bu biyografiyi yazabilecek yeterlilikte olması biyografinin onun tarafından kaleme alındığını kanıtlamamaktadır. Bu konuda elimizdeki yegâne kanıt, psikiyatrist James Bruce Thomson'un kendi biyografisinde bu belgeyi Roderick'in hücresinde gördüğünü ifade etmiş olmasıdır. Şüpheciler, Thomson'un Roderick'in bir şeyler yazdığına bizzat şahit olmadığının ve biyografinin modern bir mahkemeye sunulması hâlinde kanıt zincirinin eksiksiz bir şekilde teyit edilemeyeceğinin altını çizebilirler (ve çizmişlerdir). Biyografinin başka biri tarafından yazıldığı fikri (ki bunu yapanın Roderick'in avukatı Andrew Sinclair olmasından şüphelenilmektedir) tamamen göz ardı edilemez fakat buna körü körüne inanmak için en mübalağalı komplo teorisyenlerinin karmaşık düşünme şeklinin benimsenmesi gerekir.

* Başyazı, The Scotsman, 18 Eylül 1869.

Bu bağlamda belgenin içeriği de önem kazanmaktadır çünkü Culduie sakini olmayan biri tarafından yazılamayacak kadar makul ayrıntılarla bezelidir. Dahası Roderick'in gözünden anlatılan ve cinayetlerle sonuçlanan olaylar bazı ufak tefek istisnalar haricinde duruşma sırasında diğer tanıkların sunduğu kanıtlarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu gibi nedenlerden ötürü, bilhassa belgeyi ilk elden incelediğim için gerçekliğinden ve güvenilirliğinden herhangi bir şüphe duymuyorum.

Bu kitapta Roderick Macrae'nin gözünden anlatılanlara ek olarak Culduie sakinlerinden pek çoğunun verdiği tanık ifadelerine, ölüm sonrasında kurbanlar üzerinde gerçekleştirilen incelemelerin raporlarına ve belki de en büyüleyicisi, J. Bruce Thomson'un Roderick Macrae üzerinde yaptığı muayeneden ve Andrew Sinclair'le birlikte Culduie'ye yaptığı ziyaretten bahsettiği Deliliğin Sınırlarında Yolculuk isimli biyografisinden bir alıntıya yer verilmektedir. Thomson delilik sebebiyle mahkemeye çıkmaya elverişsiz olduğuna kanaat getirilen mahkûmların tutulduğu, Perth'teki İskoçya Genel Hapishanesi'nde görevli mütehassıs cerrahtı. Bay Thomson mevkisinin kendisine tanıdığı fırsatı iyi bir şekilde değerlendirmiş ve Journal of Mental Science dergisinde yayımlanan iki tesirli makaleye –"Suçun Kalıtsal Tabiatı" ve "Suçlu Psikolojisi Üzerine Bir Çalışma"– imza atmıştır. Kendisi yeni yeni ortaya atılan evrim teorisi ve henüz olgunlaşmamış Adli Antropoloji alanlarında işinin ehliydi ve görüşlerinden bazıları modern okuyucunun hoşuna gitmeyecek olsa da makalelerin hangi bağlamda yazıldığını, suça teolojik bakış açısının ötesine geçmek ve bazı bireylerin neden şiddet içeren suçlar işlediğini daha iyi anlamak açısından çok mühim bir çaba olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir.

Son olarak o dönemde basılan gazetelerden ve 1869 yılının Ekim ayında Edinburglu William Kay tarafından yayımlanan Roderick John Macrae'nin Duruşmasının Tam Metni isimli kitaptan aldığım duruşma tutanaklarını da kitabın sonuna ekledim.

Aradan geçen bir buçuk yüzyılın ardından bu kitapta anlatılan olayların doğruluğundan emin olmak mümkün değildir. Burada

sunulan metinlerde çok sayıda tutarsızlık, çelişki ve eksiklik vardır fakat birlikte değerlendirildiklerinde İskoç hukuk tarihinin en şaşırtıcı davalarından birinin genel hatlarına ışık tutmaktadırlar. Doğal olarak davayla ilgili benim de bir görüşüm var fakat gerisini okuyucunun muhakemesine bırakacağım.

Metin Üzerine Bir Not

Yaptığım kapsamlı araştırmalara dayanarak bunun, Roderick Macrae'nin biyografisinin ilk kez baştan sona yayınlanışı olduğunu söyleyebilirim. Aradan çok uzun bir zaman geçmesine ve uzun süre boyunca özensiz bir şekilde muhafaza edilmesine rağmen belge şaşırtıcı derecede iyi durumdadır. Ayrı ayrı sayfalara yazılmıştır fakat daha sonra söz konusu sayfalar deri bağlarla birbirine tutturulmuştur. Sayfaların iç kısımlarındaki yazıların kimi zaman ciltin altında kalmış olması bunu kanıtlamaktadır. El yazısı, nadiren üzeri çizilmiş kelimeler ve cümleler dışında hayranlık duyulacak kadar okunaklıdır. Belgeyi yayına hazırlarken metnin orijinalliğini bozmamak için elimden geleni yaptım. Hiçbir noktada metni "iyileştirmeye" ya da garip kelimeleri veya ifadeleri düzeltmeye kalkışmadım. Bu tür müdahalelerin, çalışmanın gerçekliğine şüphe düşürmekten başka bir şeye hizmet etmeyeceğini düşünüyorum. Burada sunulan, mümkün mertebe Roderick Macrae'nin çalışmasıdır. Kullanılan kelimelerden bazıları bazı okurlara yabancı gelebilir fakat metni dipnotlarla boğmak yerine bu bölümün sonuna kısa bir sözlük koymayı tercih ettim. Biyografide bahsi geçen kişilerin gerçek isimlerine ve lakaplarına da değiştirilmeden yer verildiğini belirtmenin önemli olduğunu düşünüyorum –örneğin Lachlan Mackenzie'ye çoğunlukla Lachlan Broad denmektedir. Muhtemelen, sıklıkla karşılaşılan soyadları arasında ayrım yapmak için Kuzey İskoçya'da lakap kullanımı hâlen yaygındır– en azından eski nesiller arasında. Lakaplar genellikle mesleklere veya tuhaflıklara göre belirlenir ama kimi zaman nesilden nesle aktarıldığı da olur. Öyle ki lakabın kökeni kişinin kendisi için bile bir gizem hâlini alır.

Noktalama ve paragraf gibi konulardaki müdahalelerimi olabildiğince sınırlı tuttum. Biyografi, Roderick'in yazmaya her gün satır başından başlamış olması dışında, kesintisiz bir metin hâlinde kaleme alınmıştı. Bu nedenle yazının anlaşılabilmesi açısından metni paragraflara bölmeye karar verdim. Benzer şekilde metinde noktalama işaretinden de eser yoktu. Bunun için metinde karşılaşacağınız noktalama işaretlerinin çoğunluğu şahsıma aittir fakat asıl amacımın orijinal metne sadık kalmak olduğu unutulmamalıdır. Bu konuda verdiğim kararın beğenilmemesi hâlinde okuyucusu Inverness arşivlerinde bulunan belgenin orijinalini okumaya yönlendirmek isterim.

GMB, Temmuz 2015

İfadeler

12 ve 13 Ağustos 1869 tarihleri arasında, Dingwall'da bulunan Wester Ross polis teşkilatından Memur William MacLeod tarafından Culduie ve civarında ikamet eden muhtelif kasaba sakinlerinden alınmış ifadelerdir.

Culduie sakini Bayan Carmina Murchison'un [Carmina Smoke] ifadesi, 12 Ağustos 1869

Roderick Macrae'yi bebekliğinden beri tanırım. Önceleri sevimli bir çocuk olduğunu, zamanla da beyefendi ve yardımsever bir delikanlıya dönüştüğünü düşünürdüm. Cana yakın ve hoşsohbet bir kadın olan annesinin ölümünden fena hâlde etkilendiğine inanıyorum. Her ne kadar babasını apaçık kötülemek istemesem de John Macrae ters bir adamdır ve Roddy'ye hiçbir çocuğun hak etmeyeceği kadar sert davranırdı.

O tüyler ürpertici olayın sabahında Roddy'yle karşılaştığım sırada evimizin önünden geçiyordu. Konuştuk. Konuşmamızın içeriğini pek net hatırlamıyorum ama sanırım bazı işlerin icabına bakmak için Lachlan Mackenzie'nin arazisine gitmekte olduğunu söylemişti. Elinde, o işleri halletmek için yanına aldığını düşündüğüm

birkaç alet edevat vardı. Bundan başka bir de hava durumu hakkında lafladık; güzel ve güneşli bir sabahtı. Roderick gayet kendi hâlinde görünüyor, hiçbir huysuzluk belirtisi göstermiyordu. O günün ilerleyen saatlerinde Roddy'nin köyü boylu boyunca katederek geri dönmekte olduğunu gördüm. Tepeden tırnağa kanla kaplıydı. Başına bir kaza geldiğini sanarak evden fırladım. Ona yaklaştığımı görünce durdu ve elindeki aleti yere düşürdü. Ne olduğunu sordum. O da bir an olsun tereddüt etmeden, Lachlan Broad'u öldürdüğünü söyledi. Bir hayli aklı başında görünüyordu ve yola devam etme girişiminde bulunmadı. Evimizin arkasındaki müştemilatta çalışmakta olan babasını çağırması için en büyük kızıma seslendim. Kızım Roddy'nin tepeden tırnağa kanlı kaplı olduğunu görünce çığlık attı ve bu da köyün diğer sakinlerinin kapılarının önüne çıkmasına ve tarlalarında ekin toplayanların da işlerinden başlarını kaldırmalarına neden oldu. Kısa süre içinde bir kargaşa patlak verdi. O anda ilk içgüdümün Roddy'yi Lachlan Mackenzie'nin yakınlarından korumak olduğunu itiraf etmeliyim. Bu nedenle, kocam olay yerine vardığında olan bitene dair tek kelime bile etmeden ondan Roddy'yi evimize götürmesini istedim. Roddy masanın başına oturup, yaptığı şeyi sakince tekrarladı. Kocam, kızımızı nöbet tutması için komşumuz Duncan Gregor'u çağırmaya gönderdi ve ardından, Lachlan Mackenzie'nin evine koştu. O korkunç cinayet mahallini ilk keşfeden de o oldu.

Culduie sakini, duvar ustası Bay Kenneth Murchison'un [Kenny Smoke] ifadesi, 12 Ağustos 1869

Bahsi geçen sabah saatlerinde, evimin arkasındaki müştemilatta çalışırken köyde patlak veren kargaşayı duydum. Atölyemden çıktığımda büyük kızımla karşılaştım; beni olan bitene dair doğru düzgün bilgilendiremeyecek kadar tükenmiş hâldeydi. Evimizin hemen dışındaki insan kalabalığına doğru koşturdum. Keşmekeşin ortasında kalınca, kaza geçirip yaralandığına inandığımız Roderick Macrae'yi karımla birlikte evimize soktuk. İçeri girdikten sonra ka-

rım beni olan biten konusunda aydınlattı. Roderick'e bunun doğru olup olmadığını sorduğumda çok sakin bir şekilde duyduklarımın doğru olduğunu söyledi. Ardından, Lachlan Mackenzie'nin evine koştum ve tarif edilemeyecek kadar dehşet verici bir manzarayla karşılaştım. Kapıyı arkamdan kapattım ve cesetlerde hayat belirtisi olup olmadığını kontrol ettim ama ne yazık ki yoktu. Lachlan Broad'un yakınlarının aynı manzarayla karşılaşması hâlinde köyde bir şiddet salgınının baş göstereceğinden korkarak dışarı çıktım ve kapının önünde nöbet tutması için Bay Gregor'u çağırttım. Koşarak evime geri döndüm ve Roddy'yi müştemilata sokup kapıyı üzerinden kilitledim. Bana karşı koymadı. Fakat Bay Gregor, Lachlan Broad'un yakınlarının içeri girip oradaki cesetleri görmesine mâni olamamış. Ben Roddy'yi müştemilata kapatana dek, sakinleştirmekte epey güçlük yaşadığımız, gözlerini intikam bürümüş bir güruh hâline gelmişler.

Roderick Macrae'nin karakterine gelecek olursak, şüphesiz tuhaf bir oğlandı ama bunun doğasından mı, yoksa ailesinin başından geçen sıkıntılardan mı kaynaklandığını söylemek bana düşmez. Ama işlediği suçun kanıtları, aklının başında olmadığını gösteriyor.

İskoç Kilisesi vaizi Papaz James Galbraith'in ifadesi, Camusterrach, 13 Ağustos 1869

Birkaç gün önce cemaatimizde işlenen şeytani suçların bu bölgede ikamet edenlerin her zamanki barbarlığının, yani son zamanlarda Kilise'nin bastırmakta oldukça başarılı olduğu o barbarlığın, su yüzeyine çıkan baloncukları olmasından korkuyorum. Söylenenlere göre bu bölgenin geçmişi karanlık ve kanlı suçlarla lekelenmiş. İnsanlar bilhassa yabanilik ve sefaya düşkünlük gösteriyorlar ve bu özellikleri, yalnızca birkaç nesilde ortadan kaldırmak mümkün değildir. Papaz Evi'nin öğretilerinin medenileşme yolundaki etkisi tartışılmaz olsa da ara sıra eski içgüdülerin öne çıkması kaçınılmazdır.

Her şeye rağmen, Culduie'de işlenen suç kulağıma geldiğinde şaşırmadığımı söyleyemem. Öte yandan cemaatimizdekiler arasında,

olayın failinin Roderick Macrae olduğunu duyunca en az şaşıran da ben olmalıyım. Bu şahıs her ne kadar çocukluğundan beri kiliseme geliyor olsa da vaazlarımın onun nazarında taşlık zemine atılmış tohumlardan farklı olmadığını her daim hissetmişimdir. İşlediği suçun kısmen de olsa benim başarısızlığım anlamına geldiğini kabul etmeliyim ama kimi zaman sürünün geri kalanının hidayeti için kuzulardan birini kurban etmek gerekir. O oğlanda kolaylıkla fark edilebilen ama ne yazık ki ulaşamadığım bir şeytanlık vardı.

Oğlanın annesi, yani Oona Macrae hafifmeşrep ve ikiyüzlü bir kadındı. Düzenli olarak kiliseye gelirdi ama korkarım Tanrı'nın Evi'ni arkadaşlarıyla buluşma yeri olarak görüyordu. Kiliseye gelip giderken sık sık şarkı söylediğini duyardım ve ayinden sonra, kilise topraklarında diğer kadınlarla toplaşıp kahkahalara boğulur ya da taşkın sohbetlere girişirdi. Birden fazla defa onu azarlamak zorunda kaldım.

Öte yandan, Roderick Macrae'nin babası namına birkaç laf etmeye mecburum. John Macrae cemaatimizin kutsal metinlere en sadık üyelerinden biridir. Kitab-ı Mukaddes'le ilgili engin bilgi sahibidir ve ibadetlerinde de samimidir. Bununla birlikte, bu bölgede yaşayan insanların çoğu gibi Kutsal Kitap'ı papağan misali tekrarlayabiliyor olmasına rağmen Kitap'ta yazılanların ne anlama geldiğini kavrayabildiğinden hiç emin değilim. Bay Macrae'nin eşinin ölümünün ardından geride kalanlara destek olmak ve dua etmek için sık sık evlerine ziyarete gittim. O ziyaretler sırasında, inanç sahibi birinin evinde asla olmaması gereken batıl emarelerle karşılaştım. Hiçbirimiz sütten çıkmış ak kaşık değiliz fakat yine de John Macrae'nin böylesine fena bir evladın yükünü sırtlanmak zorunda kalmayı hak etmeyen iyi ve sadık bir adam olduğuna inanıyorum.

Camusterrach Okulu öğretmeni Bay William Gillies'in ifadesi, 13 Ağustos 1869

Roderick Macrae, bu cemaate katıldığımdan beri ders verdiğim en yetenekli öğrencilerden biriydi. Fen, matematik ve edebiyat alanlarındaki kavramları kavrama yeteneğiyle sınıf arkadaşlarını kolay-

lıkla geride bıraktı ve bunu başarırken ne biraz olsun çaba sarf etti ne de büyük bir ilgi gösterdi. Karakteri konusunda çok az şey söyleyebilirim. İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanan biri değildi. Bu nedenle sınıf arkadaşlarının arasına karışmaz ve karşılığında şüpheci bakışlara maruz kalırdı. Ona gelince, Roderick sınıf arkadaşlarını daima hafife alırdı ve bu durum kimi zaman aşağılamaya dek giderdi. Eğer bir tahminde bulunmam gerekirse bu davranışının akademik üstünlüğünden kaynaklandığını söyleyebilirim. Buna rağmen onun hep kibar ve saygılı bir öğrenci olduğunu düşünmüşümdür. Bir kez olsun ele avuca sığmaz davranışlar sergilediğini bilmem. Roderick on altı yaşına bastığı sırada akademik alandaki Tanrı vergisi yeteneğini ne denli takdir ettiğimi göstermek ve Roderick'in eğitimine devam etmesi gerektiğini söylemek için babasını okula çağırdım çünkü bunun, yeteneklerine tarlada çalışmaktan daha uygun olduğunu düşünüyordum. Fakat ne yazık ki tavsiyelerim, ketum ve kalın kafalı bir adam olduğunu düşündüğüm babası tarafından ciddiye alınmadı.

Roderick'i o günden beri görmedim. Sorumluluğu altındaki koyunlardan birine kötü muamele ettiği konusunda kulağıma rahatsız edici bazı dedikodular geldi ama bu iddiaların doğruluğu hakkında şahitlik edemem. Tek bildiğim, o yaştaki oğlanlarda sıklıkla görülen acımasız tavırları bir kez olsun sergilemeyen Roderick'in nazik bir delikanlı olduğudur. Bu nedenle, geçtiğimiz günlerde itham edildiği suçları işleyebileceğini kabul etmekte dahi zorlanıyorum.

Lachlan Mackenzie'nin [Lachlan Broad] büyük kuzeni, Culduie sakini Peter Mackenzie'nin ifadesi, 12 Ağustos 1869

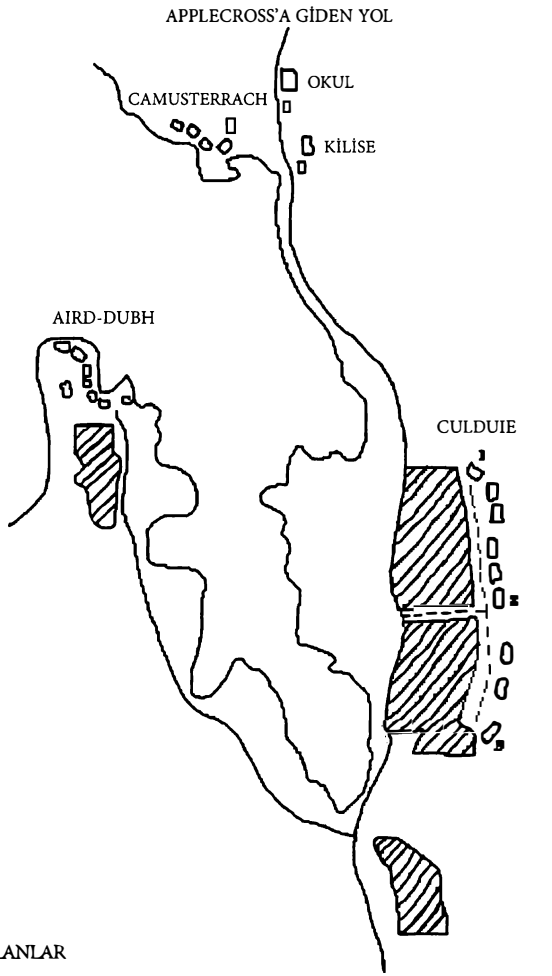
Roderick Macrae onunla karşılaşma talihsizliğini yaşayan her insanın görüp görebileceği en şeytani varlıktır. Küçük bir oğlan çocuğuyken bile çocuklarda görmeyi beklemeyeceğiniz türden kaba bir mizacı vardı. Uzun yıllar boyunca dilsiz olduğunu sandık; işlediği günahlarda ona eşlik eden ve kafayı öteki dünyayla bozmuş ablasıyla

giriştiği tekinsiz sohbetler dışında doğru düzgün tek kelime ettiğini duyan olmadı. Cemaatte genellikle embesilin teki olarak tanınırdı ama ben ona çok daha bedhah bir yaratık gözüyle bakardım. Zaten son icraatları da düşüncelerimi haklı çıkardı. Küçük yaşlardan beri hayvanlara ve kuşlara gaddarca işkence ediyor ve keyfe keder bir şekilde etrafı kırıp döküyordu. Şeytan'a taş çıkaracak kadar kurnazdı. Bir keresinde, sanırım on iki yaşında falandı, kuzenim Aeneas Mackenzie'nin müştemilatında çok sayıda alet edevatın ve epeyce tahılın yanıp kül olmasına neden olan bir yangın çıktı. Oğlanı binanın civarında görenler vardı ama çocuk suçlamaları reddetti ve Kara Macrae [yani babası John Macrae] yangın çıktığı sırada oğlunun gözünün önünden bir an bile ayrılmadığına yemin etti. Böylece oğlan paçayı kurtardı ama pek çok olayda da olduğu gibi hiç şüphesiz suçlu oydu. Aptallığını kutsal metinlere aşırı düşkünlüğünün ve papaza gösterdiği dalkavukça saygının ardına gizlemeye çalışan babası da tıpkı oğlu gibi beyinsizin tekidir.

Cinayet günü Culduie'de değildim ve ancak o akşam köye geri döndüğümde cinayetlerden haberim oldu.

Culduie ve Civarının Haritası

1875 yılında Yüzbaşı MacPherson tarafından çizilen Ordnance Survey Haritası, Basım Yılı 1878*

* İngiltere'nin resmî haritacılık kuruluşudur (ç.n.).

Roderick Macrae'nin Gözünden

Bu yazıyı, Inverness'e kapatıldığım günden beri bana hiç hak etmediğim kadar nazik davranan avukatım Bay Andrew Sinclair'in ısrarı üzerine yazıyorum. Kısa ve önemsiz bir hayatım oldu ve suçsuzluğumu ispatlamaya çalışmak niyetinde de değilim. Yaşadıklarımı kâğıda aktarmamın yegâne nedeni, avukatımın bana karşı gösterdiği nezaketin altında kalmak istemiyor oluşumdur.

Bay Sinclair, Lachlan Mackenzie ve diğerlerinin cinayetini saran sis perdesinin şartlarını etraflıca ortaya koymamı istedi. Bunu elimden gelen en iyi şekilde yapmaya çalışacağım. Kelime dağarcığımın yetersizliğinden ve yazım şeklimin kabalığından ötürü şimdiden özür dilerim.

Sözlerime, gerçekleştirdiğim eylemin tek amacının babamı son zamanlarda yaşadığı sıkıntılardan kurtarmak olduğunu söyleyerek başlamalıyım. Bu sıkıntıların nedeni, komşumuz Lachlan Mackenzie olduğundan ailemin iyiliği için onu yeryüzünden silip atmalıydım. Ayrıca dünyaya geldiğim günden beri babama yalnızca sıkıntı getirdiğimi ve hane halkından ayrılışımın onun için lütuftan başka bir şey olmayacağını da sözlerime eklemeliyim.

Adım Roderick John Macrae. 1852 yılında doğdum ve bütün hayatımı Ross-shire'daki Culduie köyünde geçirdim. Babam John Macrae cemaatimiz tarafından sevilen ve yalnızca benim sorumlusu olduğum yüz kızartıcı eylemler yüzünden lekelenmeyi hak etmeyen bir çiftçidir. Annem Oona, 1832 yılında Culduie'nin üç kilometre kadar güneyindeki Toscaig kasabasında doğmuş. Fakat 1868 yılında erkek kardeşim Iain'ın doğumu sırasında hayatını kaybetti ve benim nazarımda, sorunlarımızın başlangıcı da bu olay oldu.

* * *

Culduie, Applecross bölgesinde bulunan dokuz haneli bir köydür. Eğitimimi aldığım okulun ve kilisenin bulunduğu Camusterrach'ın bir buçuk kilometre kadar güneyinde kalır. Han da pazar yeri de Applecross'ta olduğundan pek az insan Culduie'ye kadar gelir. Applecross Koyu'nun en yüksek noktasında, Lord Middleton'un yaşadığı

ve av sezonunda misafirlerini ağırladığı Büyük Ev bulunur. Ziyaretçileri Culduie'ye çekecek hiçbir gösteri ya da eğlence düzenlenmediğinden ve köyümüzden geçip Toscaig'e dek uzanan yolun ötesinde hiçlikten başka bir şey olmadığından dışarıdaki dünyayla çok az iletişimimiz vardır.

Culduie denizden iki yüz elli metre kadar geridedir ve Càrn nan Uaighean'ın* eteklerine sokulmuştur. İnsanlar tarafından ekilip biçilen bereketli topraklar köy ile yol arasında kalır. Dağların yüksek kesimleriyse otlaklarla ve yakıtımızı temin ettiğimiz turba bataklıklarıyla bezelidir. Culduie, denize doğru uzanarak doğal bir liman yaratan Aird-Dubh yarımadası sayesinde sert iklim koşullarından korunur. Aird-Dubh köyü ekilebilir topraklardan pek nasibini almamıştır. Bu yüzden köylüler hayatlarını idame ettirebilmek için balıkçılıktan medet umar. Bu iki topluluk arasında bir miktar işgücü ve mal takası yapılır ama birbirimizle iletişim kurmamız gerektiği kadar iletişim kurar, sonrasında ise mesafemizi koruruz. Babam Aird-Dubh halkının pasaklı, tembel ve ahlaki açıdan yozlaşmış olduğunu söyler ve onlarla, ancak katlanabildiği ölçüde ticari ilişkiler kurar. Balık ticaretiyle ilgilenen insanların arasında yaygın olduğu üzere köyün erkekleri pervasızca viski tüketirken kadınları hafifmeşreplikleriyle nam salmıştır. Onlarla aynı okula gittiğimden, fiziksel açıdan bizim köyümüzün insanlarından ayırt edilmeleri pek mümkün olmasa da köyün çocuklarının da üçkâğıtçı ve güvenilmez tipler olduklarına şahitlik edebilirim.

Culduie'yi yola bağlayan patikanın köşesinde Kenny Smoke'un, çatısı kayağan taşıyla kaplı evi bulunur. Köyün en güzel evi onunkidir. Diğer sekiz ev turbayla güçlendirilmiş taşlardan inşa edilmiştir ve çatıları da sazdandır. Evlerin her birinin bir ya da iki penceresi vardır. Ailemin evi köyün en kuzeyindedir ve açılı bir şekilde yerleştirilmiştir. Öyle ki diğer evler koya bakarken bizimki köye bakar. Lachlan Broad'un evi patikanın diğer ucunda bulunur ve köyün en büyük ikinci evidir. Bahsettiklerimin dışında kalan evlerden ikisin-

* Applecross ile Achnasheen arasında uzanan 363 metre yüksekliğinde bir tepe (ç.n.).

de yine Mackenzieler yaşar. Diğerlerinde MacBeath ailesi, çocukları çekip giden Bay ve Bayan Gillanders, komşumuz Bay Gregor ve ailesi ve son olarak dul Bayan Finlayson yaşamaktadır. Bu dokuz evin dışında ağıl olarak ya da alev edevatı koymak için kullanılan çok sayıda derme çatma müştemilat vardır. Köyümüz işte bu kadardır.

Bizim evimiz iki bölümden oluşur. Daha büyükçe olanını ahır olarak kullanırız. Bahçe kapısının sağ tarafında kalan bölümde de biz yaşarız. Zemin hafifçe denize doğru eğimlidir. Bu da hayvanların pisliklerinin, akarak yaşama alanımıza girmesine mâni olur. Ahır sahilden topladığımız çalı çırpıyla inşa ettiğimiz parmaklıklarla bölümlere ayrılmıştır. Oturma odamızın orta yerinde bir ocak durur. Onun hemen arkasında da yemeklerimizi yediğimiz masa vardır. Masa dışındaki mobilyalarımız iki sağlam oturaktan, babamın koltuğundan ve annem evlenmeden önce ailesine ait olan büyük ve ahşap bir şifonyerden ibarettir. Küçük erkek kardeşim ve kız kardeşimle birlikte odanın köşesindeki ranzada uyuruz. Babam ve ablam ise evin arka tarafındaki diğer odada uyur. Babam Jetta için kendi elleriyle bir karyola yaptı. Kendimi bildim bileli ablamın yatağını kıskanırım ve sık sık orada yatmayı düşlerim ama oturma odamız her daim daha sıcaktır ve kara aylarda içeri alınan hayvanların çıkardıkları yumuşacık sesleri dinlemeye de bayılırım. İki süt ineğimiz ve altı koyunumuz var çünkü otlaklardan payımıza düşen ancak bu kadarına müsaade ediyor.

Babamla Lachlan Mackenzie arasındaki husumetin ben doğmadan epey önce başladığını söylemeliyim. Babam bu konudan hiç bahsetmediği için aralarındaki düşmanlığın nedenini bilmiyorum. Kimin haklı kimin haksız olduğunu da. Hatta bu düşmanlığın onlardan mı, yoksa atalarından kalma eski bir garezden mi kaynaklandığını da. Bu bölgede, husumetin asıl nedeni unutulup gittikten sonra bile insanların kin tutmaya devam etmesi pek nadir görülen bir şey değildir. Babamın beni ya da ailemizin diğer bireylerini aynı kini kanıksamaya zorlamayıp bu kan davasını sürdürmeyi asla denememiş olması takdire şayandır. Bu nedenle iki aile arasındaki husumetin nihayet sona ermesini dilediğine inanıyorum.

Küçük bir çocukken Lachlan Broad'dan çok korkardım ve kavşağı geçerek köyün Mackenzie ailesinin toplaştığı tarafına gitmekten kaçınırdım. Lachlan Broad'un ailesi dışında, erkek kardeşi Aeneas ve kuzeni Peter da aileleriyle birlikte köyümüzde yaşar. Bu üçü Applecross'taki handa âlem yapıp sık sık kavga çıkarmalarıyla meşhurdurlar. Sırf onlar geçsin diye insanların kenara çekileceğini bilmekten keyif alan oldukça güçlü adamlardır. Bir keresinde, ben beş ya da altı yaşındayken, babamın çuval bezi artıklarıyla yaptığı uçurtmayı uçuruyordum. Derken uçurtmam bazı ekinlerin arasına düştü ve ben de onu geri almak için hiç düşünmeden koşmaya başladım. Dizlerimin üstüne çökmüş, uçurtmanın mısır koçanına dolanan ipini çözmeye çalışıyordum ki kocaman bir el omuzumu kavradı ve beni yerlerde sürükleyerek patikaya çıkardı. Uçurtmamı hâlâ sıkıca tutuyordum ama Lachlan Broad onu elimden söküp aldı ve yere fırlattı. Sonra elinin tersiyle kafamın yanına vurup beni yere serdi. O kadar korkmuştum ki altıma kaçırdım. O hâlimle epey eğlendiler. Sonra yakama yapışıp beni köyün bir ucundan diğer ucuna dek yerlerde sürüklediler. Broad babamdan ekinlerine verdiğim zararı ödemesini talep etti. Bağırtıları duyan annem kapıya çıkınca Broad beni bıraktı. Ben de korkmuş bir köpek gibi içeri dalıp ahıra saklandım. O akşamın ilerleyen saatlerinde Lachlan Broad evimize geri döndü ve ekinlerinin mahvettiğim kısmı karşılığında beş şilin istedi. Arka odaya gizlenip kulağımı kapıya dayadım. Annem ekinlerine asıl zarar verenin kendisi olduğunu çünkü beni yerlerde sürüklediğini söyleyerek parayı ödemeyi reddetti. Daha sonraları Broad şikâyetini hakeme dek götürdü ama ciddiye alınmadı. Babam birkaç gün sonra sabah uyandığında ekinlerimizin büyük kısmını ezilmiş hâlde buldu. Bunu kimin yaptığı hiçbir zaman öğrenilemedi ama suçlunun Lachlan Broad ve akrabaları olduğundan hiç kimsenin şüphesi yoktu.

Yaşım ilerlese de köyün aşağısına ne zaman insem hep içimde kötü bir şeyler olacağına dair bir his vardı ve bu his hiç peşimi bırakmadı.

* * *

Babam Culduie'de doğmuş ve şu anda yaşamakta olduğumuz evde büyümüş. Çocukluğuna dair pek fazla bilgim yok. Yalnızca nadiren okula gittiğini ve benim neslimin hiç karşılaşmadığı türden cefalar çektiğini biliyorum. Adını yazması gereken anlar dışında eline kalem aldığını hiç görmedim ve her ne kadar yazı yazmayı bildiğini iddia etse de kalemin elindeki duruşu hep bir gariptir. Neyse ki yazı yazmaya pek ihtiyaç duymaz. Kâğıda dökmesi gereken hiçbir şeyi yoktur. Babam dükkânlardan alınan çay ve şeker gibi lüks yiyecek ve içeceklerle büyüdüğümüz için ne kadar şanslı olduğumuzu bize hatırlatmayı âdet hâline getirmiştir.

Annemin babası, Kyle of Lochalsh* ve Skye'daki tüccarlar için mobilya yapan bir marangozmuş ve mallarını kıyı şeridi boyunca deniz yoluyla taşırmış. O yıllarda Toscaig'e demirli bir balıkçı teknesinin üçte bir hissesi babama aitmiş. Diğer iki hisse, annemin ve babamın ikisi de Iain adındaki erkek kardeşlerine aitmiş. Teknenin adı Sümsük Kuşu'ymuş ama herkes tarafından "Çifte Iain" diye bilinirmiş ki bu da üçünün en büyüğü olduğundan kendisini patron olarak gören babamın canını sıkarmış. Annem genç kızken iskeleye gidip Çifte Iain'ı karşılamaktan pek hoşlanırmış. Herkes erkek kardeşine hoş geldin demeye gittiğini sanırmış ama annemin asıl amacı, öndeki ayağını havaya kaldırıp dalganın tekneyi iskeleye yanaştırmasını bekleyen babamın tekneden inişini izlemekmiş. Babam tekneden indikten sonra sanki izlendiğinden bihabermiş gibi halatı iskele babasına bağlar ve ardından tekneyi duvara yanaştırırmış. Babam öyle yakışıklı bir adam değilmiş ama tekneyi bağlarken sergilediği telaşsız tavrıyla annemin beğenisini kazanmış. Annemin anlattığına göre babamın koyu renkli gözlerinde annemin nefesinin hızlanmasına neden olan bir şey varmış. Annem bunları anlatırken eğer babam yakınlardaysa anneme laklağı kesmesini söylerdi ama ses tonu duyduklarının hoşuna gittiğini açık ederdi.

* Lochalsh Boğazı. İskoçya'nın kuzeybatı kıyısında bulunan bir köy (ç.n.).

Annemiz cemaatin en güzel kadınlarından biriymiş ve delikanlılar arasından istediğini seçebilirmiş. Sonuç itibarıyla babam öyle utanırmış ki anneme tek kelime bile edemezmiş. 1850 yılının ringa balığı avlama sezonunun sonlarına doğru bir akşam bir fırtına patlak vermiş ve küçük tekne, limanın birkaç kilometre güneyindeki kayalara çarparak paramparça olmuş. Babam yüzerek kıyıya çıkmayı başarmış ama iki Iain da kaybolmuş. Babam o olaydan bize hiç bahsetmedi ve ne kendisi bir daha tekneye ayak bastı ne de bizim basmamıza izin verdi. Babamın geçmişindeki bu elem olaydan bihaber olan kimseler babamın denize karşı yersiz bir korku beslediğini düşünüyor olmalılar. Fakat aynı isme sahip insanların birlikte iş kurmalarının uğursuz olarak görülmeye başlanmasının nedeni de bu olaydır. Batıl inançları hor gören babam bile kendisiyle aynı isme sahip olan insanlarla ticaret yapmaktan kaçınır.

Amcamın cenazesinin ardından gerçekleştirilen törende babam üzüntüsünü dile getirmek için anneme yaklaşmış. Annem öylesine perişan görünüyormuş ki babam ona memnuniyetle tabuttaki kardeşinin yerini alabileceğini söylemiş. Bunlar babamın anneme söylediği ilk sözcüklermiş. Annem de hayatta kalanın babam olmasından ötürü mutluluk duyduğunu ve bu günahkâr düşüncelerinin bağışlanması için sık sık dua ettiğini dile getirmiş. Üç ay sonra evlenmişler.

Annemle babamın evlenmesinin üstünden daha bir yıl geçmeden ablam Jetta doğmuş. Sonrasında doğanın izin verdiği kadar kısa bir süre içinde annemin rahmine düşmüşüm. Ablamla neredeyse akran olmamız ikimizin arasında muazzam bir yakınlık doğurdu. Öyle ki tek yumurta ikizi olsak ancak bu kadar olurdu. Fakat konu dış görünüşlerimize geldiğinde daha farklı olamazdık. Jetta uzun, ince yüzünü ve geniş ağzını annemden almıştı. Gözleri tıpkı anneminkiler gibi mavi ve iriydi. Saçları kum sarısıydı. Öyle ki ablam kadınlığa adım attığında köylüler, Jetta'ya baktığında annemin kızında kendini görüp görmediğine dair yorumlarda bulunmayı alışkanlık hâline getirdi. Bense gür kaşlarımı, kalın telli simsiyah saçlarımı ve koyu renkli küçük gözlerimi babamdan almıştım. Ger-

çi cüsselerimiz benziyordu. Boylarımız ortalamanın altındaydı ama ikimiz de geniş omuzluyduk; göğüs kafeslerimiz geniş ve yuvarlaktı.

Benzer şekilde mizaçlarımız da ebeveynlerimizin birer kopyasıydı. Jetta oldukça şen ve girişken bir kızken ben sessiz ve içine kapanık bir oğlandım. Sanki fiziksel özelliklerinin ve karakterinin anneme benzemesi yetmezmiş gibi Öteki Dünya'ya karşı hassasiyetini de ondan almıştı. Bu lütufla mı doğduğunu, yoksa annemden gizli gizli bir şeyler mi öğrendiğini bilmiyorum ama ikisi de gelecekten haber veren sahneler görmeye yatkındı. Üstelik kehanetlerle ve tılsımlarla ilgileniyorlardı. Erkek kardeşinin öldüğü günün sabahında annem, dayımın kahvaltı ederken oturduğu oturağı boş görmüş. Yulaf lapasının soğuyacağından endişe ederek dışarı çıkıp ona seslenmiş. Yanıt alamayınca içeri girmiş ve dayımı solgun gri renkli bir çarşafa sarılı vaziyette masadaki yerinde otururken bulmuş. Annem az önce nerede olduğunu sorunca dayım oturaktan hiç kalkmadığını söylemiş. Annem o gün denize açılmaması için ona yalvarmış ama dayım duydukları karşısında gülmüş ve Tanrı'nın inayetiyle pazarlığa tutuşamayacağını bilen annem bu konuda tek kelime daha etmemiş. Annem bu hikâyeyi bize sık sık anlatırdı. Tabii babam yakınlarda değilse. Çünkü babam böylesine tekinsiz olaylara inanmaz, annemin bunlardan bahsetmesini de hiç hoş karşılamazdı.

Annem gündelik hayatında, makûs kaderi ve talihsizlikleri savuşturmaya yarayan ayinlerle ve tılsımlarla meşgul olurdu. Evimizin kapı eşikleri ve pencereleri üvez ve ardıç dallarıyla bezeliydi. Ayrıca babamın görmemesi için saçlarının arasına gizlediği, renkli ipliklerden örülmüş bir de belik takardı. Sekiz yaşımda, kara aylarda okula gitmeye başladım. Her sabah Jetta'yla el ele okula yürürdük. İlk öğretmenimiz, vaizin kızı Bayan Galbraith idi. Genç ve uzun boyluydu. Bir kadının suratını yandan betimleyen broşuyla boynunda birbirine tutturduğu, yakası fırfırlı beyaz bir gömlek ve uzun etekler giyerdi. Kara tahtaya yazdıktan sonra ellerini temizlemek için kullandığı önlüğü hep belinde olurdu. Zaten uzun bir boynu vardı ve düşünürken gözlerini yukarı diker, başını hafifçe

yana yatırırdı. Öyle ki boynunun eğimi tıpkı ayak pulluğunun sapı gibi görünürdü. Saçlarını tokayla başının tepesinde toplardı. Biz derslerimizle meşgul olurken saçlarını açar ve tokaları dudaklarının arasına sıkıştırarak sil baştan toplardı. Bunu günde üç ya da dört kez yapardı. Onu gizlice izlemekten keyif alırdım. Bayan Galbraith nazik bir kadındı ve yumuşacık bir ses tonuyla konuşurdu. Yaşça büyük oğlanlar yaramazlık yaptığında onları susturmakta bir hayli zorlanırdı ve bunu ancak gidip babasını çağırmakla tehdit ederse başarırdı.

Jetta ve ben birbirimizden hiç ayrılmazdık. Bayan Galbraith şayet becerebilseydim ablamın önlüğünün cebine gireceğimi söyler dururdu. İlk birkaç yıl boyunca pek konuşmadım. Eğer Bayan Galbraith ya da sınıf arkadaşlarımdan biri bana seslenirse Jetta benim adıma yanıt verirdi. Ama asıl dudak ısırtıcı olan, Jetta'nın düşüncelerimi dile getirirken neredeyse hiç yanılmamasıydı. Bayan Galbraith bu alışkanlığımıza müsamaha gösteriyordu ve sık sık Jetta'ya, "Roddy yanıtı biliyor mu?" diye sorardı. Aramızdaki bu yakınlık bizi akranlarımızdan ayırırdı. Jetta adına konuşamam ama benim diğer çocuklardan herhangi biriyle arkadaşlık kurmaya dair hiçbir isteğim yoktu. Onlar da benimle arkadaşlık etmeye hevesli görünmüyorlardı.

Kimi zaman sınıf arkadaşlarımız oyun parkında etrafımızı sarar ve şöyle bir şarkı tuttururlardı:

Kara Macraeler işte burada, pis Kara Macraeler.
Kara Macraeler işte burada, pasaklı Kara Macraeler.

Babamın iddiasına göre yanık tenlerinden ötürü ailesine "Kara Macraeler" denirmiş. Babam bu lakaptan nefret ederdi ve eğer biri ona böyle seslenecek olursa o kişiye cevap vermeyi reddederdi. Yine de herkes onu Kara Macrae olarak tanırdı ve lepiska saçlarına rağmen annemin Kara Oona adını alması köyde dalga konusu olmuştu.

Bu lakaptan ben de nefret ederdim ve ablama da aynı şekilde sesleniyor olmalarını son derece adaletsiz bulurdum. Eğer sınıf ar-

kadaşlarımız teneffüsün sonuna dek şarkılarını kesmezse önüme geleni yumruklamaya çalışırdım. Gerçi bu, bize işkence edenlerin neşelerine neşe katmaktan başka işe yaramazdı. Yere itilir ve dikkatleri Jetta'dan uzaklaştırmayı başardığım için memnuniyetle diğer oğlanların yumruklarını ve tekmelerini kabullenirdim.

Kara Roddy, Kara Roddy, embesil yine tepetaklak geldi!

Her ne kadar acayip olsa da bu şekilde ilgi odağı olmak hoşuma giderdi. Akranlarımdan farklı olduğumun bilincindeydim ve beni onlardan ayıran özelliklerimi beslemeye devam ettim. Zamanla teneffüslerde Jetta'ya sataşmasınlar diye ondan uzaklaşıp oyun parkının bir köşesinde tek başıma dikilmeye ya da oturmaya başladım. Teneffüslerde sinek gibi oradan oraya koşuşturan, top peşinde koşturan, birbirleriyle kavgaya tutuşan oğlanları izlerdim. Kızlar da oyunlara katılırdı ama onlar oğlanların çoğundan daha az aptal ve daha az şiddete meyilli görünürlerdi. Oyun parkına dalar dalmaz manyakça davranmaya başlamazlar ya da Bayan Galbraith teneffüsü bitiren zili çaldıktan sonra oyunlarına devam etmezlerdi. Kızlar bazen epey sessizleşir ve korunaklı bir köşede toplaşıp fısıldaşmaktan başka bir şey yapmazlardı. Bazen teneffüsü onlarla birlikte geçirmek isterdim ama devamlı dışlanırdım. Sınıfta, öğretmenin sorduğu en kolay soruları yanıtlamak için kollarını havaya kaldıran ya da en basit cümleleri bile okumakta zorlanan arkadaşlarımla içten içe dalga geçerdim. Yaşlarımız ilerledikçe bilgi birikimim, ablamınkini geçmeye başladı. Bir gün coğrafya dersinde Bayan Galbraith dünyanın iki yarısına ne ad verildiğini bilen kimsenin olup olmadığını sordu. Kimse yanıt vermeyince Jetta'ya döndü: "Belki Roddy yanıtı biliyordur." Jetta bana baktı ve ardından, "Üzgünüm. Ne Roddy cevabı biliyor ne de ben," dedi. Bayan Galbraith hayal kırıklığına uğramış gibi görünüyordu ve cevabı tahtaya yazmak için arkasını döndü. Hiç düşünmeden sandalyemden fırladım ve sınıf arkadaşlarımın kahkahalarına rağmen, "Yarım küre!" diye bağırdım. Bayan Galbraith bana döndü ve sandalyeme otururken

cevabı tekrarladım. Öğretmen başıyla onayladı ve yanıtımdan ötürü beni tebrik etti. O günden sonra Jetta benim namıma konuşmaktan vazgeçti ve ben de konuşmaya pek istekli olmadığımdan etrafımla iletişimim bir hayli kesildi.

Bayan Galbraith av sezonu için Lord Middleton'u ziyarete gelen bir adamla evlendi ve Edinburgh'da yaşamak üzere Camusterrach'ı terk etti. Bayan Galbraith'i çok severdim ve gittiğine de çok üzüldüm. Ondan sonra Bay Gillies geldi. Uzun boylu, ince yapılı, seyrek saçlı, sarışın, genç bir adamdı. Bu bölgenin gür ve siyah saçlı, genellikle kısa boylu ve tıknaz erkeklerine hiç benzemiyordu. Her daim sinekkaydı tıraşlıydı ve oval camlı bir gözlük takardı. Bay Gillies öğrenimini Glasgow şehrinde tamamlamış, oldukça eğitimli biriydi. Okuma, yazma ve cebir dersinin yanı sıra fen ve tarih dersleri de verirdi. Hatta kimi akşamüstleri bize Yunan mitolojisinin canavarları ve tanrıları hakkında hikâyeler anlatırdı. Tanrıların her birinin farklı bir ismi vardı ve bazıları evlenip kendileri de birer tanrı olan çocuklar yapmışlardı. Günün birinde Bay Gillies'e nasıl birden fazla Tanrı olabileceğini sordum. O da Yunan tanrılarının bizim Tanrı'mız gibi olmadığını söyledi. Onlar yalnızca ölümsüz varlıklardı. Mitoloji, anlatılan şeyin aslında gerçek olmadığı anlamına gelen bir kelimeydi; yalnızca keyfi sürülebilecek hikâyelerden ibaretti.

Babam Bay Gillies'ten hoşlanmazdı. Babama kalırsa Bay Gillies çokbilmişin tekiydi ve çocuklara eğitim vermek de erkek işi değildi. Gerçi ben de Bay Gillies'i turba kömürlerini kırarken ya da kürek sallarken hayal edemiyordum ama öğretmenimle birbirimizi anlıyorduk. Bana yalnızca sınıf arkadaşlarım sorusuna yanıt veremediğinden dönerdi çünkü elimi kaldırmamamın nedeninin yanıtı bilmiyor oluşum değil, sınıf arkadaşlarımdan daha zeki görünmek istemeyişim olduğunu bilirdi. Bay Gillies bana sık sık diğer öğrencilerinkinden farklı ödevler verirdi ve ben de onu memnun etmek için elimden geleni yapardım. Bir akşamüstü dersimiz bittikten sonra benden biraz beklememi istedi. Diğer öğrenciler kabadayıları aratmayan tavırlarıyla dışarı çıkarken sınıfın en arkasındaki yerimde oturup öylece bekledim. Beni masasına çağırdı. Aklıma

yanlış yaptığım hiçbir şey gelmiyordu ama diğerlerinden bu şekilde ayrılmış olmamın başka nedeni olamazdı. Belki de işlemediğim bir kabahatle suçlanacaktım. Hiçbir ithamı reddetmemeye ve beni bekleyen cezayı kabullenmeye karar verdim.

Bay Gillies kalemini masaya bıraktı ve planlarımın ne olduğunu sordu. Bu bizim oralarda yaşayan kimsenin soracağı türden bir soru değildi. Plan yapmak Tanrı'nın inayetine karşı gelmek demekti. Tek kelime etmedim. Bay Gillies küçük camlı gözlüğünü çıkardı.

"Demek istediğim şu," dedi, "okulu bitirdiğinde ne yapmak istiyorsun?"

"Ne yapmam gerekiyorsa onu," dedim.

Bay Gillies kaşlarını çattı. "Peki ne yapman gerektiğini düşünüyorsun?"

"Bilmiyorum," diye yanıtladım.

"Roddy, onları gizlemeye yönelik tüm çabalarına rağmen Tanrı'nın sana az bulunur türden yetenekler bahşettiğinin farkındayım. Eğer bu yetenekleri kullanmazsan günah işlemiş olursun."

Genellikle dinî konuşmalara girişmediğinden Bay Gillies'in söyledikleri karşısında şaşırmadan edemedim. Ben yine tek kelime etmeyince daha doğrudan bir yaklaşım sergilemeye karar verdi.

"Eğitimine devam etmeyi hiç düşündün mü? Öğretmen, vaiz ya da canının istediğini olmak için gerekli becerilere sahip olduğundan kuşkum yok."

Tabii ki böyle bir şeyi daha önce hiç aklıma bile getirmemiştim. Öğretmenime de aynen böyle söyledim.

"Belki de bunu ailenle konuşsan iyi edersin," dedi. "Onlara gerekli potansiyele sahip olduğunu düşündüğümü iletebilirsin."

"Ama çiftlikte bana ihtiyaçları var," dedim.

Bay Gillies uzun uzun iç çekti. Bir şey daha söyleyecek oldu ama sonra kararını değiştirmiş olacak ki sustu. Tek hissettiğim, onu hayal kırıklığına uğrattığımdı. Eve doğru yürürken öğretmenimin söylediklerini düşündüm. Benimle bu şekilde konuştuğu için gururumun okşandığını inkâr edemem. Öyle ki Camusterrach'tan Culduie'ye dek uzanan yürüyüşüm boyunca kendimi, üzerimde

beyefendilerin giyeceği türden kıyafetlerle Edinburgh ya da Glasgow'daki şık bir konuk odasında önemli meseleler hakkında sohbet ederken hayal ettim. Bay Gillies her şeye rağmen Culduie'de doğup büyüyen oğlanlardan biri için böyle bir geleceğin mümkün olduğunu farz etmekle hata ediyordu.

* * *

Bay Sinclair, Lachlan Broad'un ölümüyle sonuçlanan ve "olaylar zinciri" olarak adlandırdığı şeyi tüm detaylarıyla anlatmamı istemişti. Bu zincirin ilk halkasının ne olduğunu uzun uzun düşündüm. Benim yerimde başka biri olsa, zincirin ilk halkasının doğumum olduğu söyleyebilirdi ya da daha da geriye gider ve her şeyin başlangıcının, annemle babamın evlilikleri ya da Çifte Iain'ın onları bir araya getiren batışı olduğunu iddia edebilirdi. Her ne kadar bu üç olaydan herhangi biri vuku bulmamış olsaydı Lachlan Broad şu anda hayatta olacaktıysa da –en azından benim ellerimde can vermemiş olacaktı– olayların bambaşka bir yönde seyredebileceğini de düşünebiliriz. Mesela Bay Gillies'in nasihatini dinlemiş olsaydım az sonra anlatacağım olaylar henüz yaşanmadan Culduie'den ayrılmış olabilirdim. Hâliyle ben de Lachlan Broad'un ölümünü kaçınılmaz hâle getiren ve bana onu öldürmekten başka hiçbir seçenek bırakmayan o ânı tespit etmeye çalıştım. Sanırım o an, annemin on sekiz ay kadar önceki ölümüyle gelip çattı. Her şeyin kaynağı olan olay buydu. Nitekim annemin ölümünü şimdi anlatacak olmamın nedeni, okuyucunun merhametini uyandırmak değildir. Kimsenin merhametine ihtiyacım yok.

Annem evimize her daim neşenin hâkim olması için elinden geleni yapan hayat dolu ve iyi huylu bir insandı. Gündelik işlerini yaparken durmadan şarkılar söyler ve çocuklarından biri hasta olur ya da yaralanırsa sırf fazla üzerine düşmeyelim diye durumun ciddiyetini hafifletmek için elinden geleni yapardı. İnsanlar bizi sık sık ziyarete gelirdi ve daima bir fincan çayla karşılanırlardı. Eğer komşularımız masanın etrafına doluşmuşlarsa babam yeterin-

ce misafirperver davranırdı ama onlara pek katılmaz, çoğunlukla ayakta durur ve en nihayetinde onlar mecbur değilse bile kendisinin çalışmaya mecbur olduğunu söylerdi. Bunu duyan misafirlerimiz çabucak evlerine dağılırlardı. Annemin, cemaatten istediğini birini seçebilecekken neden babam gibi ters bir adamla evlendiği hâlâ gizemini korur. Yine de annemin çabaları sayesinde o günlerde mutlu bir aileye benziyor olmalıydık.

Annemin dördüncü kez hamile kalması babamı çok şaşırttı. Annem o sıralar otuz beş yaşındaydı ve ikizlerin doğumunun üzerinden iki yıl geçmişti. Doğumun başladığı akşamı daha dün gibi hatırlıyorum. Oldukça fırtınalı bir geceydi. Annem akşam yemeği bulaşıklarını yıkarken ayaklarının dibinde bir sıvı birikintisi belirdi ve annem babama dönüp zamanın geldiğini söyledi. Applecross'ta yaşayan ebeye haber salındı ve beni de ikizlerle birlikte Kenny Smoke'un evine gönderdiler. Jetta doğuma yardımcı olmak için geride kaldı. Ben evden çıkmadan önce annemi öpeyim diye beni arkadaki odaya çağırdı. Annem elimi sıkıca tuttu ve iyi bir çocuk olup kardeşlerime bakmamı söyledi. Bunları duyan Jetta'nın beti benzi attı ve gözleri korkuyla bulutlandı. Şimdi geriye dönüp baktığımda ikisinin de ölümün o gece hanemizi ziyaret edeceğine dair kehanette bulunduğuna inanıyorum ama Jetta'ya bu konuyu hiç açmadım.

Benim için serilen yatakta gözlerim kapalı vaziyette yatmış olmama rağmen o gece hiç uyumadım. Sabah olduğunda Carmina Smoke çok büyük bir kederle, doğum sırasında yaşanan bazı tersliklerden ötürü annemin önceki gece hayatını kaybettiğini bildirdi. Bebek hayatta kaldı ve teyzem tarafından bakılıp büyütülmek üzere annemin Toscaig'teki ailesinin yanına gönderildi. Bu erkek kardeşimle hiç karşılaşmadım, karşılaşmayı da istemiyorum. Sanki annemin varlığı, ekinleri besleyen gün ışığından farksızmış gibi bütün köy yasa boğuldu.

Bu olayla birlikte ailemizde pek çok değişiklik oldu. Bunların en büyüğü, evimize çöken ve is kokusu gibi dört bir yana sinen kasvetli havaydı. En az değişenimiz babam oldu çünkü hiçbir zaman neşeye düşkün biri olmamıştı. Hep birlikte eğlendiğimiz tek tük

anlarda bile ilk kesilen onun kahkahaları olurdu. Sanki o keyif ânından utanmış gibi bakışlarını yere indirirdi. Fakat sanki artık rüzgâr değişmiş ve suratı değiştirilmesi imkânsız bir soğukluğa teslim olmuştu. Babamı kalbi nasır tutmuş ya da duygusuz biri olarak tasvir etmek istemiyorum. Eşinin ölümünün onu yasa boğduğundan da hiçbir şüphem yok. Fakat mutsuzluğa bizden daha iyi ayak uydurmuştu ve artık bu dünyadan zevk alıyormuş numarası yapmak zorunda olmadığından rahatlamış gibiydi.

Cenazeyi takip eden haftalar ve aylar boyunca Papaz Galbraith evimizi sık sık ziyaret eder oldu. Vaiz etkileyici bir adamdı. Daima siyah bir frak ve yakası sonuna kadar iliklenmiş beyaz bir gömlek giyerdi ama asla kravat ya da papyon takmazdı. Kır saçları her daim kısacık kesilmiş olurdu. Yanaklarını istila eden sakalları gürdü fakat onlar da tıpkı saçları gibi özenle tıraşlanırdı. Kasaba halkı papazın koyu renkli küçük gözleriyle insanın zihnini okuyabildiğini söylerdi. Şahsen ben de papazla göz göze gelmekten kaçınırdım çünkü sık sık aklımdan geçen şeytani düşünceleri sezeceğinden şüphem yoktu. Etkileyici, ahenkli bir sesle konuşurdu ve her ne kadar çoğu zaman vaazlarını anlayamasam da kulağa fena gelmiyorlardı.

Annemin cenaze töreninde ıstırap konusunda uzun bir vaaz verdi. İnsanoğlu, dedi, yalnızca günah işlemez, aynı zamanda günahın kölesidir. Kendimizi Şeytan'a hizmet etmeye adamıştık ve boyunlarımızda günahlarla örülü zincirler taşıyorduk. Bay Galbraith etrafımıza şöyle bir bakarsak dünyanın sefaletle dolu olduğunu göreceğimizi söyledi. "Bunlar ne anlama geliyor?" diye sordu, "Her gün tanık olduğumuz hastalıklar, tatminsizlik, yoksulluk ve ölümün acısı ne anlama geliyor?" Bunlar, dedi, günahlarımızın meyveleridir. İnsanlar tek başlarına kaldıklarında günahın boyunduruğundan kurtulamayacak kadar güçsüzdür. Bu nedenle bir kurtarıcıya ihtiyaç duyarız: onsuz helak olacağımız bir Mesih'e.

Annem toprağa verildikten sonra kırlarda dinî bir tören yaptık. Hava o gün de her zamanki kadar griydi. Ne gökyüzü, ne Raasay'ın dağları ne de Boğaz'ın suları bu griliğe çare olabiliyordu. Babam vaaz sırasında da sonrasında da gözyaşı dökmedi. Suratı o günden

sonra nadiren değişen kaskatı bir ifadeye büründü. Bay Galbraith'in sözlerini ziyadesiyle ciddiye aldığından şüphem yoktu. Oysa ben annemin, babamın günahları yüzünden değil, benimkiler yüzünden bizden alındığından adım gibi emindim. Bay Galbraith'in vaazı üzerine derinlemesine düşündüm ve o gün, o gri çimlerin üzerinde öylece dikilirken kararımı verdim. Zamanı geldiğinde babamın kurtarıcısı olacak ve günahkârlığım yüzünden düştüğü sefil durumdan onu kurtaracaktım.

Birkaç ay sonra Bay Galbraith babamı kilisenin ihtiyarlarından biri olarak yanına aldı. Bunun nedeni, babamın çektiği acıların günahkâr hayatının bedeli olduğunu kabul etmiş olmasıydı. Babamın ıstırabı cemaatin nazarında ders verici nitelikteydi ve onu sürekli kilisede sergilenir hâlde görmek işlerine geliyordu. Bana kalırsa Bay Galbraith annemin ölümünden bir hayli memnundu çünkü ikrar ettiği doktrini destekliyordu.

İkizler durmadan anne diye ağlıyordu. O günler ne zaman aklıma gelse ikizlerin bitmek tükenmek bilmeyen ağlamaları düşüncelerime eşlik eder. Aramızdaki yaş farkından ötürü küçük kardeşlerime karşı kayıtsızlıktan başka hiçbir his beslemezdim ama artık içimde düşmanlık uyandırıyorlardı. Birinin biraz sesi çıkmasa diğeri ağlamaya başlar ve ötekini de ağlatırdı. Babamın çocukların zırlamalarına hiç tahammülü yoktu ve onları, haykırışlarını daha da artırmaktan başka işe yaramayan şamarlarla susturmaya çalışırdı. Babam onları dövmek için odayı boylu boyunca arşınlarken yüzlerine çöken korku dolu ifadelerle yataklarının üstünde birbirlerine nasıl sarıldıklarını hâlâ hatırlarım. Araya girme işini Jetta'ya bırakırdım. Jetta müdahale etmese babamın o zavallı yetimleri döve döve öldürmesi işten bile değildi. İkizleri de Toscaig'e göndermeyi önerenler oldu ama Jetta'nın onlara annelik edecek kadar büyüdüğü konusunda direten babam bu konuda tek kelime duymak istemedi.

Sevgili ablam Jetta öyle değişmişti ki yerine başka biri geçmiş gibiydi. O renkli ve büyüleyici kız gitmiş, onun yerine babamın ısrarları üzerine dullar gibi simsiyah giyinen, düşük omuzlu, somurtkan ve dalgın biri gelmişti. Jetta hem anne hem de eş rolünü oynamaya

zorlandı. Tıpkı annemizin daha önceleri yaptığı gibi yemekleri hazırlıyor ve babama hizmet ediyordu. İşte o sıralarda babam, Jetta'nın arka odada onunla uyuması gerektiğine karar verdi çünkü o artık bir kadın olmuştu ve mahremiyete ihtiyacı olacaktı. Oysaki babam onu hor görüyordu. Sanki karısına böylesine benzediği için ona bakmak bile canını yakıyor gibiydi.

En güler yüzlümüz olan Jetta, hanemizi istila eden umutsuzluktan en çok etkilenenimiz olmalı. Annemin ölümünü önceden bilip bilmediğine dair hiçbir fikrim yok çünkü o konuda hiç konuşmadık ama bizi kötü talihimizden korumak açısından hiçbir işe yaramayan ayinlerden ve ıvır zıvırdan vazgeçmek yerine onlara daha büyük bir hevesle tutundu. Böyle şeylerin hiçbir yararını görmüyordum ama Jetta'nın, Öteki Dünya'nın benim hissedemediğim sırlarını paylaştığının farkındaydım. Benzer bir şekilde babam da kendini kutsal metinleri okumaya verdi ve daha önceleri tatmasına izin verdiği en mütevazı zevklerden bile kaçınmaya başladı. Sanki Tanrı'nın onu nadiren içtiği iki tek içkiden ötürü cezalandırdığına inanıyor gibiydi. Bana kalırsa annemin ölümü onların öğretilerinin saçmalığından başka bir şeyi kanıtlamıyordu.

Haftalar akıp geçtikçe hiçbirimiz kâh yaramazlık yaparak kâh bir şarkı mırıldanarak ortamı ilk bozan olmayı istemez hâle geldik ve en nihayetinde biz de o kasvetli havayı kanıksadık.

* * *

Annemin nisan ayındaki ölümünün üzerinden yalnızca birkaç hafta geçmişti. Tek başıma çobanlık yapıyor, çayırda otlamakta olan koyunlarla sığırların başında nöbet tutuyordum. Akşamüstü saatleri olmasına rağmen hava ziyadesiyle sıcaktı. Gökyüzü berraktı ve Boğaz'ın karşı yakasındaki tepeler morun tonlarıyla bezenmişti. Hava öylesine durgundu ki dalgaların sesini ve çayırın eteklerindeki köyde oynayan çocukların ara sıra yükselen bağırtılarını duymak mümkündü. Çobanlığını yaptığım hayvanlar sıcaktan iyice miskinleşmişti ve aradan saatler geçse bile pek uzaklaşmıyorlardı.

Düveler kuyruklarını tembel tembel sallayarak at sineklerini kovuyordu.

Süpürge otuna benzer bir çalıya uzanmış, gökyüzündeki bulutların ağır ağır ilerleyişini izliyordum. Ayak pulluğunun sapına yaslanmış, piposunu tüttürür hâlde bıraktığım babamdan ve çiftlikten uzakta olduğuma memnundum. Annemi onun yanında yere eğilmiş, ekinlerin arasında boy gösteren zararlı otları yolarken hayal ettim; her zaman yaptığı gibi şarkısını mırıldanırken saçları yüzüne dökülüyordu. Gerçekte orada olmadığını fark edip Camusterrach'taki mezarlıkta, toprağın altında yattığını hatırlamam biraz zamanımı aldı. Sık sık hayvan leşleriyle karşılaşıyor ve çürüme sürecinin onun bedenini de ele geçirip geçirmediğini merak ediyordum. Ardından onu bir daha asla göremeyeceğim gerçeğini tüm şiddetiyle hissettim ve ağlamamak için gözlerimi yumdum. Çimenlerin hışırtısına ve koyunların melemelerine odaklanmaya çalıştım fakat annemin çürüyen bedeninin görüntüsü zihnimden silinmiyordu. Suratıma bir böcek kondu ve böylece düşüncelerimden uyandım. Elimle böceği kovdum ve dirseklerimin üzerinde doğrulup gözlerimi kırpıştırarak güneşe baktım. Eşek arısı daha sonra koluma kondu. Kolumu geri çekmek yerine yavaşça göz hizama dek kaldırdım. Böylece küçük yaratık, ilerideki sığırlardan daha büyük göründü. Bir keresinde Bay Gillies kara tahtaya çizdiği bir resim yardımıyla bize böceklerin vücut parçalarının isimlerini öğretmişti. Kendimi o hoş sözcükleri tekrar ederken buldum: toraks, solunum deliği, funikülus, ovopozitor, mandibula. Eşek arısı nereye konduğundan emin değilmiş gibi kolumdaki koyu renkli kılları inceledi. Yaratığın durup iğnesini tenime batırışını bir bilim insanının tarafsızlığıyla izledim. Fakat canım yanınca istemsizce sillemi üzerine indirdim ve küçük cesedini elimin tersiyle kolumdan attım. Böcek iğnesini tenimde bırakmıştı ve çevresindeki alan hızla şişerek pembe bir kabarcığa dönüşmüştü.

Arının soktuğu yeri yıkamak istediğimden hayvanları kontrol etmek için ara sıra omzumun üstünden bakarak Càrn'ın yüksek-lerindeki şelaleye tırmanmaya koyuldum. Şelale huş ağaçlarının

arasından akıyordu ve döküldüğü yerde de derin bir su birikintisi vardı. Ağaçların arasında pek güzel görünüyordu. Yüzyıllardır dur durak bilmeden akan su kayaları aşındırmış, pürüzsüzleştirmişti. Avuçlarımı birleştirip suya daldırdım. Birazını içtim, geri kalanını da yüzüme ve başıma çarptım. Giysilerimi çıkardım ve suya girdim. Gözlerimi yumup kendimi sırtüstü suya bıraktım. Güneş ışığı göz kapaklarımın içinde turuncu turuncu oynaşıyordu. Suyun suya çarpışı esnasında yükselen kükremeye odaklandım ve sudan çıktığımda Culduie, Aird-Dubh ve diğer her şey yok olacakmış gibi, bu dünyada yapayalnız kalacakmışım gibi hissettim. Tek dileğim, gözlerimi açtığımda Jetta'nın bir kayanın üzerinde dikildiğini görmekti. Sonra o da giysilerinden kurtulacak ve bana katılmak için suya dalacaktı. Gözlerimi açtım ve su damlacıklarının kıvılcım misali oraya buraya sıçrayışlarını izledim. Günün geri kalanını memnuniyetle orada geçirebilirdim ama himayemdeki hayvanları unutmuş değildim. Güneşin tenimi kurutmasına izin verdim. Ardından giyinip bayır aşağı yola koyuldum.

Suyun kükremesi yavaş yavaş geride kalırken bir koyunun sesini duydum. Doğaları gereği koyunların kendi aralarında sohbet etmelerine alışkındım ama bu seferki, kuzusunu kaybetmiş bir dişi koyunun acı içindeki melemesine benziyordu. Bir tümseğe çıktım ve bayırı gözlerimle boydan boya taradım fakat hayvanı göremedim. Doksan metre kadar ileride dik bir bayır vardı ve tepenin etekleri, turba kömürümüzün kesildiği alçak kesimlerden görülmeyen bataklıklı bir platoya dönüşüyordu. Güçlükle o dik bayıra tırmandım. Melemeler gittikçe yükseliyordu. Bayırın kenarına çıkmayı başardığımda yan yatmış ve yarısına kadar çamura saplanmış bir koçla karşılaştım. Bataklık yaz aylarında bile tutkal kıvamında ve tehlikeli görünüyordu. Köydeki diğer insanlar, bataklığa saplanacak olurlarsa yeryüzünün bağırsaklarına çekileceklerini ve orada troller tarafından mideye indirilecekleri söyleyerek çocukları korkuturdu. Ben de çocukluğumda bunu sorgusuz sualsiz kabullenenlerden biriydim ve her ne kadar artık trollere inanmıyor olsam da bataklıklara karşı beslediğim korku hiç geçmedi. Hayvan yukarıda kalan bacak-

larıyla beyhude yere havayı dövüyor ve bu da onun daha derinlere batmasına yol açıyordu. Beni taşıyabilecek kadar güçlü fundalıklara basmaya özen göstererek perişan hâldeki hayvana yaklaşırken onu sakinleştirmek için teskin edici sesler fısıldadım. Başını yastığından kaldıramayacak kadar zayıf düşmüş hasta ve yaşlı bir kadın gibi bana doğru döndü. Bu yaratığa acımıyor, aptallığından ötürü öfke duyuyordum. Az ilerideki kayalardan birinin üzerine büyükçe bir karga kondu ve bizi ilgiyle izlemeye başladı. Önümdeki seçenekleri değerlendirdim. Bunlardan ilki, köye dönüp bir halat almak ve yaratığı bataklıktan çekip çıkarmama yardım edecek birilerini çağırmaktı. Hemen bu fikri eledim çünkü geri döndüğümde hayvan hâlâ boğulmamış olsa bile yokluğumda kargaya ve diğer yırtıcılara yem olurdu. Üstelik koçun benim himayem altındayken bataklığa saplandığı herkesin kulağına gidecekti ki böyle olmasını hiç istemiyordum. Dolayısıyla koçu kimsenin yardımı olmadan kurtarmaktan başka seçeneğim yoktu.

Daha fazla oyalanmadan bataklığın kenarına diz çöktüm ve ağırlığımı elimden geldiğince geniş bir alana yayarak koçun arka ayağına doğru uzandım. Çamur ekşi ekşi kokuyordu. Pis kokulu yüzey sularından yükselen pusun içinde karasinekler uçuşuyordu. Koçun toynağını yakalamayı başardım ama onu doğru düzgün çekebilecek kadar sert tutamamıştım. Aramızdaki zemini yokladım ve olduğum yerde dönerek tereddütle kıçüstü oturdum. Öyle ki çamaşırımın içi çamurla doldu. Karga meraklı gözlerle ilerleyişimi izliyordu. Artık yaratığın kafasındaki kıvrık boynuzu yakalayabilecek kadar ilerlemiştim. Baldırlarımdaki kasların gerildiğini hissederek kendimi manivela misali geriye bıraktım. Koç son bir gayretle havayı tekmeledi ve korkuyla haykırdı. Derken çamur âdeta salyalarını saçarak geğirdi ve hayvanı bıraktı. Siyah çamura bulanmış vaziyette sırtüstü fundalığa devrildim. Öylesine rahatlamıştım ki katıla katıla gülmeye başladım. Özgür kalan yaratık ayağa kalkmaya çalışıyordu ama çabaları beyhudeydi. Çamura saplanan arka bacağının yerinden çıktığını ve doğal olamayacak bir açıyla koçun gövdesinden fırladığını gördüm. Hayvan sağlam bacaklarıyla

havayı döverek yana devrildi. Melemesi hiç kesilmemişti. Karga çabalarımla dalga geçercesine tiz bir sesle gakladı. Bir avuç dolusu çamuru top yapıp ona doğru fırlattım ama şeytani kuş, çamur topunun bataklığa düşüşünü kılını bile kıpırdatmadan izledikten sonra kibirli bakışlarını bir kez daha bana dikti. Koçu olabildiğince hızlı bir şekilde acısından kurtarmaktan başka çarem yoktu. Bir beyefendi için ormanda karşısına çıkan bir geyiği ya da orman tavuğunu yalnızca tetiğe basarak öldürmek kolay olabilirdi ama insanın bir hayvanı kendi elleriyle ya da amacına ne kadar uygun olursa olsun bir el aletiyle öldürmesi tamamen farklı bir meseleydi. Ben bir tavuğu bile öldürmekten kaçınırken eğitimli insanların canlı varlıkları öldürmeyi spor olarak görmelerini anlamıyordum. Yine de hâl böyleyken karşımdaki ıstırap içindeki yaratığın hayatına son vermek boynumun borcuydu. Ata biner gibi üstüne oturup boynuzlarını kavrayarak başını geri çekip boynunu kırmayı düşündüm ama bunun için yeterince güçlü olup olmadığımı bilmiyordum. O sırada bataklığın öteki ucunda, yarısına kadar çamura gömülmüş bir turba tırpanı gözüme ilişti. Aleti çekip çıkardım ve geri dönerken kargayı kovalamak için kullandım. Karga birkaç metre havalandıktan sonra gerisin geriye az önceki yerine kondu.

"Bakıyorum da pek rahatsın," dedim.

Karga kıkırtıyı andıran bir gak sesiyle bana cevap verdi. Ziyafet çekmek için sabırsızlanıyormuşçasına bir an önce önümdeki işi bitirmemi ister gibiydi.

Tırpanın başı yeterince ağırdı. Koç bana baktı. Tepenin eteklerini şöyle bir kolaçan ettim ama ortalıkta kimse yoktu. Daha fazla oyalanmadan tırpanı başımın yukarısına kaldırdım ve tüm gücümle indirdim. Ya yaratık kımıldamıştı ya da hareketi yanlış hesap etmiştim çünkü tırpanın ucu hayvanın burnuna denk geldi ve oradaki kemiği paramparça etti. Hayvan homurdandı. Kemik ve kan kusuyordu. Acınası bir çabayla son kez ayağa kalkmayı denedi. İkinci defa nişan aldım ve tırpanı yaratığın kafasına öyle büyük bir kuvvetle indirdim ki ayaklarım yerden kesildi. Yüzüm gözüm kan içindeki kaldı. Tırpan koçun kafatasına saplanmıştı ve onu ye-

rinden çıkarmak için epey uğraşmam gerekti. İşim bitince arkamı döndüm ve aletin sapına tutunarak midemde ne var ne yoksa çıkardım. Ben kendimi toparlayana dek karga çoktan yaratığın kafasına yerleşmiş, gözlerini oymaya başlamıştı. Biraz sonra ona iki karga daha katıldı ve hayvanın gövdesini bilmiş gözlerle incelerek cesedin etrafında dolandılar.

Hayvanın postundaki işaret kime ait olduğunu gösteriyordu. Bu yüzden köye döndüğümde hâlâ korkudan ödüm patlıyordu.

O akşam, Kenneth Murchison'un evinde bir toplantı düzenlendi. Bay Murchison herkes tarafından Kenny Smoke* olarak bilinirdi zira onu dudaklarının arasında pipo olmaksızın gören olmamıştı. Kapıdan geçmek için öne eğilmek zorunda kalan iri yarı bir adamdı. Yakışıklı, geniş bir yüzü ve süpürge çalısı kadar gür, simsiyah bıyıkları vardı. Sesi kükremeyi andırırdı ve kadınlarla konuşurken öylesine güler yüzlü davranırdı ki gören de bir erkekle konuşuyor sanırdı. Annemi hiç Kenny Smoke'la konuşurken olduğu kadar neşeli görmemiştim. Harika masallar anlatırdı, upuzun şiirleri ezbere okurdu ve kara aylar boyunca insanlar onun evinde bir araya gelirlerdi. Küçük bir oğlan çocuğuyken hayaletlerle ve tehlikeli yaratıklarla alakalı hikâyeleri beni büyülerdi. Babam Kenny Smoke'tan hiç hoşlanmaz, kafasının içi dünyevi şeylerle dolu olan adamın teki olduğunu söylerdi. Eşi Carmina narin yüz hatları, koyu renkli iri gözleri ve incecik bedeniyle baş döndürücü bir kadındı. Kadının babası, Kyle of Lochalsh'ta bir tüccarmış. Kenny Smoke'la da oradaki pazar yerinde tanışmış. Böyle bir kadının evlenerek Culduie gibi bir köye yerleşmesi duyulmuş şey değildi ve sıklıkla, (her ne kadar ne demek istediklerini anlamasam da) Carmina'nın aklını çelip onu büyük şehirden buraya getirebildiğine göre Kenny Smoke'a daha doğuştan büyük bir alet bahşedilmiş olduğu söylenirdi.

Smokeların altı kızları vardı ki bu da büyük talihsizlik olarak görülürdü. Cemaatin kocakarıları birbiri ardına Kenny Smoke'un kapısını aşındırarak bu derde bir çare bulmayı önerdiler ama Kenny

* Smoke İngilizcede "duman" anlamına gelir (ç.n.).

Smoke kızlarının on oğula bedel olduğunu söyleyerek hepsini geri çevirdi. Smokeların evi geniş ve havadardı. Yan duvarda bir bacaları vardı ve Kenny Smoke da kocaman bir şömine inşa etmiş, şöminenin etrafına da döşeme kumaşıyla kaplı bir sürü sandalye yerleştirmişti. Kyle'daki marangoz tarafından hazırlanmış ve tekneyle Culduie'ye getirilmiş komodinin üzerinde göz alıcı çanak çömlek takımları dururdu. Kenny Smoke ve karısı evlerinin arka tarafındaki bir odada uyurlardı. Kızların odası ayrıydı. Kenny Smoke evlendikten sonra biraz daha arazi kiralamış ve kızlarının hiçbirinin hayvanlarla aynı çatı altında uyumasına göz yumamayacağını söyleyerek sığırları için bir ahır inşa etmişti. "Kızlarım," derken karısını da kastederdi ve yaz akşamlarında el ele Aird-Dubh'a yürürlerken görülürlerdi. Eğer babam onları görecek olursa, "Kadıncağız adamın günah işlemesine mâni olmak için elini tutmak zorunda kalıyor," diye mırıldanırdı.

Oturma odalarının orta yerinde, Smokeların akşam yemeklerini yedikleri uzun bir masa vardı. Ben, babam, öldürdüğüm koçun sahibi Lachlan Broad ve erkek kardeşi Aeneas masanın etrafına oturmuştuk. Kenny Smoke masanın başında oturuyordu. Smoke hanesinde sıklıkla toplanan dost meclislerinin şenlikli havasından eser yoktu. Lachlan Broad, Kenny Smoke'un viski teklifini reddetmişti ve ellerini önündeki masaya koymuş vaziyette dimdik oturuyordu. Sağ eliyle, yumruk hâlindeki sol elini tutup tutup bıraktığından elleri çarpan bir kalbi andırıyordu. Bakışları babamla benim arkamda duran komodine sabitlenmişti. Broad'un insan ırkının en etkileyici örneklerinden biri olduğunu söylememek haksızlık olur. Bir seksen boyundaydı, geniş omuzluydu ve kocaman, dolgun elleri vardı. İki kişinin güçlükle kaldırabildiği bir domuzu köyün bir ucundan diğer ucuna taşıdığı anlatılırdı. Buz mavisi, kısık gözleri vardı ve koca kafası, omuzlarına dek dökülen gür sarı saçlarla taçlandırılmıştı. Saç ve ten rengi yüzünden annesinin sülalesinde İskandinav kanı olduğu söylenirdi. Hiç üşüyor gibi görünmezdi ve hatta kara aylarda bile iç gömleğiyle dolaşırdı. Sanki yeterince kolay tanınmazmış gibi boynuna sarı renkli bir boyun bağı takardı. Erkek kardeşi daha

ufak tefekti; şişman ve al yanaklıydı. Gözleri o kadar küçüktü ki kuşlarınkini andırıyordu. Kendisi pek konuşmazdı ama âdet edindiği üzere, ağabeyi ne zaman ağzını açsa eşek gibi anırırdı. Aeneas sol ayak bileğini sağ dizine yerleştirmiş vaziyette ağabeyinin yanında oturmuş, elindeki çakıyla botlarındaki çamuru temizliyordu.

Kenny Smoke usulca piposunu tüttürüyor, başparmağı ve orta parmağıyla gür bıyıklarını düzeltip duruyordu. Piposunu cebinden çıkarmayan babam kucağındaki kasketini iki eliyle tutmuş, gözlerini önündeki masaya dikmişti. Calum Finlayson'un gelmesini bekliyorduk. Camusterrachlı kayıkçı yegâne cemaat hakemiydi*. Dışarısı hâlâ aydınlık ve güneşliydi. Gerçi bu, evin kasvetli havasını gözümüze sokmaktan başka işe yaramıyordu. Nihayet Bay Finlayson kapıda göründü ve bizleri neşeyle selamladı. Kenny Smoke ayağa kalktı ve adamla samimi bir şekilde tokalaşıp ailesinin hâlini hatırını sordu. Hakem bir fincan çay teklifini kabul edince Carmina Smoke'u çağırdılar. Kadın çayı demledi ve Bay Finlayson'dan başka çay isteyen biri olmamasına rağmen hepimizin önüne birer fincan koydu. Lachlan Broad sanki pazarda gördüğü bir hayvana değer biçmeye çalışıyormuş gibi dikkatli gözlerle kadını süzdü.

Çaylar koyulduktan ve Carmina Smoke arka odaya çekildikten sonra Calum Finlayson toplantıyı başlattı.

"Bu işi barışçıl yollarla çözüp çözemeyeceğimize bakalım, beyler," dedi.

Kenny Smoke, "Bence de," dedi ciddiyetle başını aşağı yukarı sallayarak.

Lachlan Broad gürültülü bir şekilde burnundan solurken erkek kardeşi anırırcasına güldü. Calum Finlayson bu kabalığı görmezden gelerek nazik bir sesle, o akşamüstü olanları olabildiğince eksiksiz bir şekilde anlatmamı istedi. Bu adamların karşısında kendimi son derece gergin hissediyordum ama hikâyemi elimden geldiğince

* Köy ya da cemaat hakemi, insanlarla simsarlar arasında arabuluculuk yapması için halk tarafından seçilen resmî bir görevlidir. Çiftçilerin ikamet koşullarını belirlemek de anlaşmazlıkları çözmek de onun görevidir. Simsarlara gelince, bu kimseler toprak sahibi adına gayrimenkulün çalıştırılmasıyla görevli idare memurları ya da temsilcilerdir. Simsarlar genellikle pek sevilmeyen ve korkulan tiplerdir.

anlattım. Yalnızca şelalede verdiğim molayı atladım çünkü haklı olarak, hayvanları koruyup kollama görevimi ihmal ettiğimi düşünebilirlerdi. O sırada dikkatim dağıldığı için koçun uzaklaştığını fark etmediğimi düşünebileceklerini hesap ederek eşek arısı tarafından sokulduğumu da ekledim. Ayrıca koçu bulduğumda çoktan gözlerinin oyulmuş olduğunu ve başka çarem olmadığı ve yaratığın ıstırabına son vermek istediğim için böyle davrandığımı da söyledim.

Sözlerimi bitirdiğimde Bay Finlayson bana teşekkür etti. Tüm bu zaman boyunca gözlerimi bir kez olsun masadan ayırmamıştım ama bunun, çektiğim çilenin sonu olabileceğini düşünerek başımı hafifçe kaldırdım. Bunu gören Lachlan Broad sandalyesinde kıpırdandı ve kayıtsız bir tavırla burnundan soludu. Konuşmaya niyetlenmiş gibi öne eğildi ama Bay Finlayson onu susturmak için parmağını ona doğru kaldırdı.

"Senin görevin akşamüstü boyunca hayvanlara göz kulak olmak değil miydi?" diye sordu.

"Öyleydi," diye yanıtladım.

"Peki onlara göz kulak oldun mu?"

"Evet, Bay Finlayson." Aniden birinin beni şelalede gördüğünden ve az sonra ortaya çıkıp hikâyemi çürüteceğinden korkmaya başladım.

"O hâlde," dedi Bay Finlayson, "nasıl oldu da koç, sen görmeden bataklığa doğru seğirtebildi?" Ses tonu sakinliğinden hiçbir şey kaybetmemişti.

"Bilmiyorum," diye yanıtladım.

"Dikkatin dağılmış olamaz mı?" dedi.

"Eğer koç benim gözetimimdeyken oradan uzaklaşmayı becerdiyse dikkatim dağılmış demektir," dedim. Hiç kimse çıkıp da bana karşı ifade vermediği için rahatlamıştım. "Koçun çektiği acılardan ötürü ne kadar üzgün olduğumu söylemek isterim. Ayrıca Bay Mackenzie'nin zararını telafi etmek için de ne gerekiyorsa yapmaya hazırım."

Bay Finlayson açıklamalarımdan tatmin olmuş gibi başını aşağı yukarı salladı. Kenny Smoke piposunu ağzından çıkarıp, "Hepimiz böyle bir yamaçta aynı anda elli koyunu takip etmenin imkânsız

olduğunu biliriz. Oğlan üzgün olduğunu söyledi. Daha fazla uzatmasak olmaz mı?" dedi.

Lachlan Broad bakışlarını ona çevirdi. "Dövüle dövüle öldürülenin sizin koçunuz olduğunu sanmıyorum, Bay Murchison ve konukseverliğiniz için size minnettar olsak da bu konuda söz söyleme hakkınızın olduğunu sanmıyorum." Erkek kardeşi kıkırdadı ve sandalyesinde kıpırdandı.

Bay Finlayson tartışmanın devam etmesine mâni olmak için elini kaldırdı ve Lachlan Broad'a döndü. "Mamafih Bay Murchison hayvanları takip etmenin zorluğu hakkında söylediklerinde haklı ve eğer yapılan bir hata varsa bile bu bağışlanabilir bir hata çünkü ortada hiçbir kötü niyet yok."

"Bu oğlanın her yerinden kötü niyet akıyor," dedi Broad kalın parmağıyla bana işaret ederek.

Bay Finlayson orada bulunmamızın nedeninin hakaretler savurmak olmadığını söyledi fakat Bay Mackenzie bana istediği soruyu sormakta özgürdü.

Broad ağzımdan tek bir doğru sözün çıkmasının mümkün olmadığı hakkında bir şeyler geveleyerek kendi kendini tatmin etti.

Bay Finlayson birkaç dakikalığına odaya sessizliğin çökmesine izin verdi ve ardından eğer herkes duyduklarından tatmin olduysa konuyu karara bağlamanın kendisine kaldığını söyledi. "Önerim şu," dedi, "John Macrae, Lachlan Mackenzie'nin zararını telafi etmek için koçun karşılığında otuz beş şilin ödesin. Böyle bir hayvanın pazardaki ederi budur."

"Peki ya hayvanı yetiştirirken sarf ettiğim çabalara ve harcadığım yemlere ne olacak?" dedi Broad.

Calum Finlayson bu soruyu göz önünde bulunduruyor gibi göründü. "Hayvanı pazarda satmış olsaydınız yaptığınız masrafların karşılığını tahsil edemeyecektiniz. Dahası, alacağınız otuz beş şilinin yanı sıra hayvanın eti ve kürkü de sizde kalacak."

"Hayhay, artık kargalardan geriye ne kaldıysa," dedi Broad.

Bay Finlayson, Broad'un söylediğini duymazdan geldi ve babama dönüp anlaşmanın şartlarının uygun olup olmadığını sordu.

Babam kısaca başını aşağı yukarı sallayarak öyle olduğunu ima etti.

"Bana kalırsa," diye diretti Lachlan Broad, "oğlanın yaptığı şeyin yanına kâr kalmasına izin veriyorsunuz. Bunun bir cezası olmalı."

"Ne öneriyorsunuz?" dedi hakem. "Herkesin gözleri önünde kırbaçlanmasını mı?"

Zaten kardeşlerimin önünde babamdan kallavi bir dayak yemiştim ama bunu dile getirmemin yersiz olacağını düşündüm. Babam da attığı dayaktan bahsedecek gibi görünmüyordu.

"Aklıma daha kötü şeyler geliyor," dedi Broad bakışlarını bana dikerek. "Belki de biraz dayakla bücüre doğruyu söyletebiliriz."

"Ah evet, biraz dayakla bücüre doğruyu söyletebiliriz," diye tekrarladı Aeneas Mackenzie.

Calum Finlayson ayağa kalktı ve masanın üzerinden iki adama doğru eğildi. "Buraya küfürlü konuşmalarınızı ve hakaretlerinizi dinlemeye gelmedim," dedi. "Oğlan suçunu kabul ediyor ve bunun için takdir edilmeli. Sizin lehinize bir anlaşma önerdim. Eğer bunu kabul edilebilir bulmuyorsanız mevzuyu polise götürmenizi tavsiye ederim."

Lachlan Broad meydan okurcasına adama baktı. Bu öneri, yüz yirmi kilometre yol teperek Dingwall'a gitmek anlamına geldiğinden epey anlamsızdı. Ayrıca hakemin hükmünü kabul etmemek toplum tarafından da pek iyi karşılanmazdı. "Belki de simsar olan biteni dinlemekle ilgilenir."

"Sizi temin edebilirim ki," dedi Bay Finlayson, "simsarın bir koçun kaybıyla uğraşmaktan daha önemli işleri var. Bay Macrae önerimi kabul ettiğine göre sizin de aynısını yapmanızı tavsiye ederim."

Lachlan Broad elinin bir hareketiyle hakemin hükmünü kabul ettiğini ima etti. Tam o anda, toplantı sırasında neredeyse hiç konuşmayan babam nasırlı parmağını havaya kaldırdı. Hakem babama söylemek istediği bir şey olup olmadığını sordu.

"Ödeme konusunda," dedi babam.

"Evet?" diye sordu Bay Finlayson.

Babam biraz güç de olsa, anlaşmayı kabul etmesine rağmen ne

otuz beş şilininin ne de aynı ederde başka bir şeyinin olduğunu açıkladı.

Lachlan Broad ve kardeşi bunu büyük bir neşe içinde karşıladılar. "Bunu duyduğuma çok üzüldüm, Kara John," dedi. "Belki de para yerine senin şu asık suratlı kızını alırım. Onun o asık suratına bir gülümseme yerleştirebileceğimden eminim."

"İkimiz de onun asık suratına bir gülümseme yerleştirebiliriz," dedi Aeneas Mackenzie aptalca kıkırdayarak.

Kenny Smoke sandalyesinden kalktı ve masaya abandı. "Evimde bu şekilde konuşmana izin verecek değilim, Lachlan Broad."

"O hâlde belki senin kızlarından birini almamı tercih edersin," dedi Broad. "En büyük olanı epey serpilmiş."

Kenny Smoke'un suratı kıpkırmızı kesildi. Lachlan Broad'un üzerine atlayacağına emindim ama Calum Finlayson sandalyesinden kalktı ve elini adamın göğsüne koydu.

Lachlan Broad kollarını göğsünde kavuşturmuş vaziyette kahkahalara boğuldu. Kenny Smoke meydan okuyan bakışlarını pis pis sırıtmakta olan Broad'dan ayırmadan birkaç dakika daha olduğu yerde dikildi. Babam hâlâ önündeki masaya bakıyordu. Masanın altında pantolonunun kaba kumaşını çekiştirdiğini görebiliyordum.

En nihayetinde Kenny Smoke sandalyesine oturdu ve toplantıyı sonlandırmaya pek hevesli olan Bay Finlayson sözlerine devam etti. "Bay Macrae'nin durumu göz önünde bulundurulduğunda mutabık kaldığımız meblağın her hafta bir şilin nispetinde ödenmesini öneriyorum."

Lachlan Broad omuzlarını silkti. "Öyle olsun," dedi alaycı bir ses tonuyla. "Zavallı komşumun bu yüzden sıkıntıya girmesini hiç istemem."

Böylece tartışmalar sone erdi. Lachlan Broad sandalyesini geriye itti ve gitme zamanının geldiğini göstermek istercesine kardeşinin bacağına iki kez vurdu. Onlar gittikten sonra Kenny Smoke uzun bir soluk verdi ve burada tekrar edilmeyecek türden bir ant içti. Bay Finlayson doğru bir tutum sergilediğimi söyledi. Kenny Smoke komodinin başına gitti ve bir şişe viskiyle dört bardak çıkarıp masaya

koydu. Beni de düşündüğü için gurur duymuştum ama daha viskiler koyulamadan babam ayağa kalktı ve hükmünün tarafsızlığından ötürü Bay Finlayson'a teşekkür etti. Oysa Lachlan Broad'un beni kırbaçlatma önerisini memnuniyetle kabul edeceğini düşünmeden edemiyordum. Kenny Smoke hep beraber bir bardak viski içelim diye âdeta babama yalvardı ama babam teklifi reddetti. Ardından beni kolumdan çekiştirerek evden çıkardı. Eve vardığımız zaman tekrar dayak yiyeceğimden korkuyordum ama yalnızca akşam yemeğinden mahrum kaldım. Babam iyiden iyiye kasvete bürünerek piposunu içerken ranzamda öylece yatarak Kenny Smoke ile Calum Finlayson'un viskilerini yudumlayıp gülerek sohbet ettiğini hayal ettim.

* * *

Inverness'teki hücrem beş adım uzunluğunda ve iki adım genişliğinde. Duvara sabitlendikten sonra üzerine saman serilmiş iki kalas, yatak vazifesi görüyor. Köşede iki tane kova var. Bunlardan birindeki suyla temizleniyorum, ötekini de diğer ihtiyaçlarım için kullanıyorum. Kapının karşısındaki duvarın tavana yakın tarafında insan eli boyutlarında perdahsız bir pencere var. Duvarlar epeyce kalın ve ancak ayakta dikilip sırtımı kapıya yaslarsam gökyüzünün dikdörtgen şeklindeki küçücük bir parçasını görebiliyorum. Bu pencerenin amacının hücre sakinine manzara sunmaktan ziyade hücreyi biraz olsun havalandırmak olduğuna inanıyorum. Yine de insanın ilgisini başka yöne çekebilecek diğer şeylerin yokluğunda gökyüzünün küçücük bir parçasındaki yavaş değişiklikleri izlemekten böylesine keyif alınabilmesi şaşırtıcı.

Gardiyanım, yan dönmeden hücreme giremeyecek kadar enli ve çok kaba bir adam. Deri yelek, pantolonunun arkasından sarkan pis bir gömlek ve dışarıdaki koridorun yassı taşlarını ileri geri arşınlarken gürültülü sesler çıkaran ağır botlar giyiyor. Pantolonunun paçalarını bir iple bilek hizasından bağlıyor. Buna hayret ediyorum çünkü ortalıkta hiç fare ya da haşerat görmedim ama neden böyle yaptığını sormaya da kalkışmadım. Hatta adını bile sormadım.

Gardiyanımın bana karşı tavırlarında ne nezaketten eser var ne de aşağılamadan. Sabahları bana bir parça ekmekle biraz su getiriyor ve eğer kovam dolmuşsa boşaltıyor. İlk birkaç gün boyunca onunla sohbet etmeye yeltendim ama bana yanıt vermedi. Bu yazıyı yazdığım masa ve sandalye getirildiğinde de hiç yorumda bulunmadı. Gelin görün ki sağır ya da dilsiz değil çünkü birkaç kez koridorda konuştuğunu duydum. Sanırım onun için hiçbir önem taşımadığım gibi koridorun devamındaki hücrelerin sakinlerinden de farklı değilim. Gerçi burada konuşacak pek bir şey yok. Hücremden çıktıktan sonra diğer hücrelerdeki işlerle meşgul olduğunu duyuyorum. Diğer mahkûmları hiç görmedim ve açıkçası görmek de istemiyorum çünkü suçlularla dostluk kurma arzusunda değilim. Gece çöktüğünde diğer hücrelerdeki mahkûmlar en kaba sözleri haykırıyor, hücrelerinin kapılarını yumrukluyorlar. Hâl böyle olunca diğerleri de susmaları için onlara bağırmaya başlıyor. Bu curcuna biraz sürse de en nihayetinde yaygaranın aniden dinmesiyle geriye yalnızca dışarıdaki gecenin belli belirsiz sesleri kalıyor.

İki günde bir hücremden çıkarılıyorum ve parke taşlarıyla kaplı, dört yanı duvarlarla çevrili bir yerde bacaklarımı esnetmeme izin veriyorlar. İlk seferinde orada ne yapacağımı bilemedim. Duvarların yüksekliği sebebiyle yere hiç güneş ışığı ulaşmıyor ve parke taşları fazlaca büyüyen yosunlar yüzünden pek kaygan. Bahçenin etrafında mahkûmların yürüye yürüye aşındırdığı bir patika gördüm ve o patikada yürümeye başladım. Gardiyan daima girişte durur ama beni izlediğini sanmıyorum. Ona biraz acıyorum. Buradaki hayatı benimkinden daha iç açıcı görünmüyor ve ben er ya da geç burayı terk edecek olsam da o hep burada kalacak. Bahçenin etrafından dolanan patika yirmi sekiz adım uzunluğunda. Bana tanınan müddette patikayı genellikle altmış kez turlayabiliyorum. Bu kabaca Culduie ile Camusterrach arasındaki mesafeye denk geldiğinden yürürken orada olduğumu hayal etmeyi deniyorum.

Günün ilerleyen saatlerinde önüme bir parça ekmek ya da ev ekmeğiyle birlikte bir kâse çorba koyuyorlar. Zamanımın çoğunu bu yazıyı yazarak geçiriyorum. İnsanların yazdıklarımı umursaması

için hiçbir neden göremiyorum ama bir meşgalem olduğu için memnunum.

Tutukluluğumun ilk günlerinde etrafıma uyum sağlamaya zamanım olmadı çünkü kolluk kuvvetleri tarafından sayısız kez ziyaret edildim. Beni sık sık hapishanenin başka bir odasına götürüp işlediğim suçla ilgili sorguladılar. Her defasında aynı soruları sorup duruyorlardı. Öyle ki artık ne cevap vereceğimi düşünmek zorunda kalmıyordum. Çoğu kez, yaptığım şeyin sorumluluğundan paçayı sıyırmaya çalışacak ya da olayların farklı versiyonlarını anlatacak olsaydım sorgu yargıçlarının çok daha memnun kalacağı izlenimine kapıldım ama ne suçsuzluğumu ispat etmeyi denedim ne de ifademi değiştirdim. Herkes bana nazik davrandı ve nezaketleri için hepsine minnettarım ama yalan söylemeyi faydasız buluyorum. Hikâyemi üçüncü ya da dördüncü kez tekrar ettiğim sırada odadakiler sanki onları eğlendirmişim ya da anlaşılmaz bir şeymişim gibi bakışırlardı. Buna biraz kafa yorunca söz konusu beyefendilerin, suçlarını kabul etmeye yanaşmayan sabıkalılarla uğraşmaya alışkın olduklarını anladım. En nihayetinde hikâyemi bir de kâtibin yanında anlattım ve mecbur olmadığıma dair defalarca uyarılmış olmama rağmen ifademin altını imzaladım.

Son günlerde avukatım Bay Sinclair'in ziyaretleri haricinde insanlarla pek temas kurmuyorum. Fakat bu sabah ihtiyaçlarımı görürken hapishane doktoru tarafından ziyaret edildim. Elma yanaklı, darmadağın saçlı, cana yakın bir adamdı. Kendisini Dr. Munro olarak tanıttı ve sağlığımın yerinde olup olmadığını tayin etmesi gerektiğini söyledi. Gayet iyi durumda olduğumu söyledim ama o yine de gömleğimi çıkarmamı istedi ve beni tepeden tırnağa muayene etti. O etrafımda dönüp dolaşırken taze gübrenin tatlı kokusunu andıran nefesi burun deliklerimi doldurdu. Bu yüzden, nihayet muayenesini bitirip de geri çekildiğinde epey rahatladım. Sonra bana işlediğim suçlarla ilgili bir dizi soru sordu. Ben de alışılmış cevaplarımı verdim. Sürekli olarak ceketinin iç cebinden kalaylı bir matara çıkarıp kafasına dikiyordu. Verdiğim cevapları küçük bir

deftere not aldı fakat ona anlattığım şeylerden bir nebze rahatsız olmuşa benzemiyordu. Soruları bittiğinde kollarını kavuşturdu ve bana ilgiyle baktı. Yaptıklarımdan ötürü üzgün olup olmadığımı sordu. Üzgün olmadığımı ve her hâlükârda, yaptığım şeyi geriye almak mümkün olmadığından üzgün olup olmamamın pek bir önem taşımadığını söyledim.

"Bu çok doğru," dedi. Birkaç dakika sonra da, "Çok tuhaf bir tipsin, Roderick Macrae," diye ekledi.

Kendimi hiç tuhaf bulmadığımı ve o nasıl benim tuhaf biri olduğumu düşünüyorsa benim de onun için aynısını düşündüğümü söyledim. Buna karşılık şen şakrak bir şekilde güldü ve bir kez daha, sanki suçum bir kalıp tereyağı çalmaktan ibaretmişçesine gördüğüm hatırşinas muameleden ötürü şaşırmadan edemedim.

* * *

Sarı ayların sonuna doğru Bay Gillies babamı ziyarete geldi. Akşamın erken saatleriydi ve Jetta akşam yemeğinin bulaşıklarını temizliyordu. Babam, atının dizginleri hâlâ elindeyken öylece kapımızda beliren öğretmenimin gelişiyle şaşkına dönmüştü. Beni midilliyi bağlamam için dışarı gönderdiler. İşimi bitirdikten sonra boynunu okşayıp kulağına bir şeyler fısıldayarak birkaç dakika daha atın yanında kaldım. İçeri döndüğümde Bay Gillies masanın başındaki oturakta oturuyor, Jetta da ona çay hazırlıyordu. Önündeki tabağa bir parça ev ekmeği koyulmuştu. Babam huzursuzca piposuyla oynayarak acemice odanın ortasında dikiliyor, kendisinden daha üstün birinin yanında oturmak istemiyordu. Bay Gillies, Jetta'yı soru yağmuruna tutuyor ve babama onun öğretmeni olmanın ne büyük keyif olduğunu anlatıyordu. Kapıdan girdiğimi görünce neşeli bir tavırla, "İşte oğlan da geldi!" dedi.

Sonra babama oturup oturmayacağını sordu. Böylece babam da masanın başındaki yerini almak zorunda kaldı.

"Yarıyıl tatili sona ermiş olmasına rağmen Roddy'nin okula dönmediğini fark ettim."

Babam durmadan piposuna üflüyordu. "O bir çocuk değil," dedi.

"Haklısınız ve hâl böyle olunca da artık okula devam etmesi zorunlu değil," dedi Bay Gillies. "Ne var ki geçtiğimiz yarıyılın sonunda Roddy'yle bir konuşma yaptık. Acaba size o konuşmadan bahsetti mi?"

Babam hiçbir konuşmadan haberi olmadığını söyleyince Bay Gillies bana baktı ve beni masada onlara katılmaya davet etti.

Ben de oturunca sözlerini sürdürdü. "Konuşmamız oğlunuzun geleceğiyle, öğrenimine devam etmesiyle ilgiliydi. Size bundan bahsetti mi?"

"Bahsetmedi," dedi babam.

Bay Gillies bana bakıp kaşlarını çattı. "Pekâlâ," dedi canlı ve neşeli bir ses tonuyla, "oğlunuz okuldaki çalışmalarında kayda değer bir potansiyel gösterdi. Bana kalırsa bu potansiyeli heba etmek yazık olur."

Babam sanki öğretmenin arkasından iş çevirmekle suçlanıyormuşum ya da yaramazlık yapmışım gibi öfke dolu bakışlarını bana çevirdi.

Bu kelime ona yabancıymışçasına, "Heba etmek mi?" diye tekrarladı.

Babamın onun için kurduğu tuzağın farkında olan Bay Gillies loş oturma odamıza baktı. Cevap vermeden önce çayını yudumladı.

"Demek istediğim şu ki eğer öğrenimine devam edecek olursa gelecekte, içlerinden birini seçebileceği çok sayıda yolu olacak."

"Ne gibi yollar?" Babam, Bay Gillies'in ne tür yollardan bahsettiğini bal gibi biliyordu. Kulaktan dolma da olsa sınıftaki başarılarımdan haberdar olduğundan kuşkum yoktu ama şimdiye dek ne başarılarımla ilgilendiği olmuştu ne de beni mükâfatlandırmaya yeltenmişti.

"Roddy'nin gelecekte bir..." –bu noktada, sorunun cevabını sanki ilk kez düşünüp taşınıyormuş gibi gözlerini çatı kirişlerine dikti– "vaiz ya da öğretmen olabileceğinden şüphem yok. Canının her istediğini olabilir."

"Mesela sizin gibi biri mi?" dedi babam kabalaşarak.

"Tek demek istediğim, Bay Macrae, birden fazla seçeneği olabileceğidir."

Babam oturduğu yerde kıpırdandı. "Yani çiftçiden daha iyi bir şey olabileceğini söylemek istiyorsunuz," dedi.

"Daha iyi bir şey olacağını söylemedim, Bay Macrae, fakat başka bir şey olabileceği kesin. Bu konuyu açmamın nedeni, oğlunuzun önündeki fırsatların farkına vardığınızdan emin olmaktır."

"Burada fırsatlar hiçbir işimize yaramaz," dedi babam. "Oğlanın tarlada çalışıp ailesini geçindirmek için para kazanması gerekiyor."

Bay Gillies ne yapmak istediğimi bana sormanın iyi bir fikir olabileceğini söyleyerek babama karşılık verdi. Bunu duyan babam ise ayağa fırladı.

"Öyle bir şey yapmayacağız," dedi.

Bay Gillies oturduğu yerden kalkmaya yeltenmedi. "Eğer sorun paraysa," dedi, "bazı düzenlemeler yapılabilir."

"Sadakanıza ihtiyacımız yok, Öğretmen Bey."

Bay Gillies konuşmak için ağzını açtı ama sonra vazgeçti. Konunun kapandığını kabul edercesine başını aşağı yukarı salladı ve ayağa kalktı. Babama doğru bir adım attı ve elini uzattı ama babam onunla tokalaşmayı reddetti.

"Sizi gücendirmek istememiştim, Bay Macrae."

Babam yanıt vermeyince Bay Gillies bana ve konuşma boyunca başını yıkadığı bulaşıklardan kaldırmayan Jetta'ya iyi akşamlar diledikten sonra gitmek için hareketlendi.

Midillisini çözmesine yardım etme bahanesiyle ona bahçeye kadar eşlik ettim. Ziyareti için ne denli minnettar olduğumu bilmesini istediğimi fakat eğer fikrim sorulacak olsaydı babama hak vereceğimi, ailemi geçindirmek için çalışmam gerektiğini ve böyle şeylerin bizim gibilere göre olmadığını söyledim. Zaten cemaatimizde akranlarımın hiçbiri okula gitmiyordu ve ben de çocukların arasında otururken kendimi aptal gibi hissederdim. Kaldı ki zayıf yüz hatları ve pembe, güçsüz elleriyle Bay Gillies gibi biri olmak da istemiyordum. Midillisini çözdüğüm için teşekkür etti ve eğer okula dönmeyi isteyecek olursam hoşça karşılanacağımı ve gerekli

ücretleri ödemek için bazı düzenlemeler yapılabileceğini söyledi. Beni tekrar görmeyi beklemediğinden emindim ve böyle düşünmekte haksız sayılmazdı. Midillisine binip yavaşça köyü arkasında bırakışını izledim. Ayakları neredeyse yere değecekti. Çok komik görünüyordu. At her an kafasını alçak dallardan birine vurmayı bekler gibi Kuzey İskoçya midillilerine özgü o yürüyüş şekliyle ağır ağır ilerliyordu.

Babamın evin geçimine katkıda bulunmama dair planları beyhude çıktı. Bay Gillies'le yaptığımız konuşmanın hemen ardından bana av mevsimi boyunca çalışabileceğim bir iş buldu. Şafak sökerken av uşağının kulübesine gidecektim. Öyle de yaptım. Av uşağı kısık gözlü bir adamdı. Kırlaşmaya başlamış tel tel, gür sakalları vardı. Tüvit bir pantolon, kalın yünlü çoraplar ve sağlam botlar giyiyordu. Yeleğinin düğmeleri iliklenmemişti ve sol elinde sapı S şeklinde bir pipo tutuyordu. Adımı sordu. Ben de Culduieli Roderick Macrae olduğumu söyledim. Beni tepeden tırnağa süzdü ve Büyük Ev'in arkasındaki avluda beklememi söyledi.

Av uşağının emrine rağmen oraya izinsiz girmişim gibi hissederek arazide yürümeye devam ettim. Avluya, ana girişin sağında kalan taş bir kemerin altından giriliyordu. Kendimi bir yanında ahırların, diğer yanında evin mutfağına bakan pencerelerin sıralandığı parke taşlı bir bahçede buldum. Burnumu cama dayamak istemedim ama içeride hararetli bir koşuşturmaca vardı. Mutfak kapısının sağındaki duvara yaslandım ve oraya aitmişim gibi görünmek için elimden geleni yaptım. Ahırlarındaki atların kıpırdanıp kişnediğini duyabiliyordum. Gözümün önünde muhteşem safkanlar canlandı. Hâl böyle olunca ahırlara girip onlara bakmak istedim ama azar işitmekten korktuğumdan buna yeltenmedim bile. Az sonra yaşça benden biraz daha büyük bir oğlan geldi. Tek kelime etmedi ama bakışlarını alenen üzerime dikti. Sırtını ahırın duvarına vererek bacağıyla üçgen çizecek şekilde sağ botunun tabanını duvara dayadı. Bu tavrı bulunduğu ortamda gayet rahat olduğu izlenimini verince ben de onu taklit ettim. Birkaç dakika sonra oğlan ceketinin cebinden küçük bir pipo çıkardı. Sapını ağzına sokup gürültülü bir

şekilde çiğnemeye başlamadan önce piposunu etraflıca inceledi. Haznesinin içinde tütün yoktu ya da varsa bile piposunu yakmaya kalkışmadı. Her şeye rağmen bu sahneyi dünyeviliğinin göstergesi olarak algıladım ve hâliyle etkilendim. Daha sonra küçük vadide yürürken tütünün tadını çıkarmak için illa pipoyu yakmaya gerek olmadığını açıkladı. Pipo daha önce kullanıldığı sürece onu güçlü bir biçimde emmek de işe yararmış.

Biraz daha sonra avluda iki adam belirdi ve ahırlara girdiler. Atları hazırladıklarını duyabiliyordum. Midillileri dışarı çıkardıkları zaman aygır olmadıklarını görünce hayal kırıklığına uğradım. Köyde beslediğimiz koca kafalı, bodur atlardan bir farkları yoktu. Aynı anda mutfaklardan bolca erzak ve koşum takımı çıkarılıp parke taşlarının üzerine bırakıldı. Pipolu çocukla bana ilk midilliyi yüklememiz talimatı verildi. İkinci atı dağdan getirecekleri av etlerini taşıyabilmesi için yüklemeden öylece bıraktık. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra jile elbiseli ve önlüklü tombul bir kadın, üzerinde dört fincan çay olan bir tepsiyle mutfaktan çıktı. Bu, Lachlan Broad'un sarı aylar boyunca Lord Middleton için çalışan karısı Mimi'ydi. Kadın beni, orada gördüğüne şaşırmadığını düşünmeme neden olan bir tavırla selamladı. Babam erkeklere yakışmadığını düşündüğünden normalde çay içmezdim ama çıkıntılık yapmamak için ikram edilen çayı kabul ettim. Hep birlikte çay içmek dördümüz arasında bir tür samimiyet kurulmasına yol açmış gibi görünüyordu. Çay şekerle tatlandırılmıştı ve beklediğimden daha lezzetliydi. Çaylarımızı içerken adamlardan biri ilk kez bana hitap etti.

"Kara Macrae'nin oğlu sen misin?"

Culduieli John Macrae'nin oğlu olduğumu söyleyerek cevap verdim. İki adam anlayamadığım bir nedenden ötürü bakıştılar. Bu iki yabancının babamın adını biliyor olmasından ötürü afallamıştım. Ayrıca babamla ilgili fikirlerinden ötürü bana da ön yargıyla yaklaşıyorlardı.

Mimi Broad fincanlarımızı toplamak için geri döndü ve gün boyunca tepelerde olacağımızdan yanımda yiyecek bir şey getirip getirmediğimi sordu. Jetta yanıma iki patates koymuştu. Bunu öğrenen

kadın hazırlıklı olmakla iyi ettiğimi ima edercesine başını aşağı yukarı salladı. Parke taşlarını takip ederek midillileri evin önüne götürdük ve orada avcıları bekledik. Adamlardan biri taşımakla yükümlü olduğum büyük, ahşap bir kutuya işaret etti. Doksan santim eninde ve altmış santim derinliğindeydi; karşılıklı köşeler arasına çaprazlamasına gerilmiş erkek eli genişliğindeki deri bir kayışla tutturulmuştu. Öyle ağırdı ki adamlardan birinin kutuyu başımın üzerine kaldırıp kayışı omuzlarıma geçirmeme yardım etmesi gerekti. Sonra da içindekiler kırılabileceğinden kutuyu oraya buraya çarpmamamı ya da yana yatırmamamı tembihledi. İçinde ne olduğunu sormadım ama bana emanet ettikleri görevin pek mühim olduğunu hissediyordum ve kutuyu özenle taşımaya kararlıydım. Av uşağı aramıza katılana dek kayış omuzlarımı acıtmaya çoktan başlamıştı ama rahatsızlığımı gizlemek için elimden geleni yaptım. Av uşağı midillileri tepeden tırnağa inceledi ve adamlara bir iki emir verdi. Dirseğinin hizasında bir silah taşıyordu. Birkaç dakika sonra evin girişinde dört beyefendi belirdi; hepsi tüvitler içindeydi ve silahlarını av uşağıyla aynı şekilde taşıyorlardı. Adamlar bu bölgenin yerlilerine benzemiyordu. Uzun boylu, mağrur duruşlu ve eski öğretmenim gibi sarıya çalan kumral saçlı, pembemsi tenliydiler. Av uşağı adamlardan en yaşlısıyla, Lord Middleton olduğunu düşündüğüm adamla, tokalaştı. Sonra sırasıyla diğer adamları selamladı ve çok güzel bir sabah olduğunu, dağdan iri bir geyikle döneceklerine kesin gözüyle baktığını söyledi. Ardından adamları gün boyunca olacaklar konusunda kısaca bilgilendirdi ve silahlarını nasıl kullanacaklarıyla dağda nasıl davranmaları gerektiğine dair birkaç talimat verdi. Beyefendiler adamın söylediklerini dikkatle dinlediler. Güzel kıyafetlerine rağmen av uşağı en nihayetinde İskoçyalı bir dağlıydı ve itaat emaresi olmadan üstlerine hitap edişinden etkilenmiştim. Kısa konuşmasının ardından Lord Middleton av uşağının omuzuna vurdu ve arkadaşlarına dönerek, "Korkmayın, havlayan köpek ısırmaz," dedi. Bu, yeleğinin cebinden gümüş bir saat çıkarıp yola koyulma vaktinin geldiğini duyuran av uşağı dışında avcıları pek eğlendirdi. Vadiye doğru harekete geçtik. Av uşağı ve

Lord Middleton en öndeydi. Onları üç beyefendi takip ediyordu. Ardından iki ata öncülük eden seyisler geliyordu. Biz oğlanlar ise en arkadaydık. Sıcak ve bulutlu bir sabahtı. Çok geçmeden kutu acı verici bir şekilde dizlerimin arkasına vurmaya başladı. Her ne kadar benimkine benzese de daha hafif olduğu bariz bir kutu taşıyan diğer oğlan dizlerimin arkasına çarpmaması için omuzlarımı geriye verip ellerimle kutunun kenarlarını tutarak nasıl yürüyeceğimi gösterdi. Bu konuşma aramızdaki buzları eritti ve bana adının Archibald Ross olduğunu ve altı kardeşin en büyüğü olduğunu söyledi. Ona annemin kısa süre önce en küçük erkek kardeşimi dünyaya getirirken öldüğünü ve o günden beri ailemizin büyük cefa çektiğini anlattım. Archibald Ross bizim gibiler için cefadan öte sefa olmadığını söyledi. Verdiği yanıttan öylesine etkilenmiştim ki yeni arkadaşımın şimdiye dek tanıştığım en zeki insan olduğunu düşündüm.

Vadinin derinliklerine uzanan patikadan ayrılıp yamacı tırmanmaya başladığımız sırada kutunun sağa sola sallanmasının önüne geçemedim ve kutunun içindekilere zarar verip av uşağının gazabına uğrayacağımı kabullendim. Archibald Ross kardeşleri ve Applecross'taki komşuları hakkında eğlenceli bir monolog tutturmuştu. Açık açık babasının Point'te yaşayanların tembel ve aşağılık insanlar olduğunu düşündüğünü ve bilhassa pislik ve yalancılık konusunda Aird-Dubhlıların üstüne tanımadığını söyledi. Aird-Dubh'tan değil, Culduie'den geldiğimi hatırlatsam da babasıyla aynı görüşü paylaşmadığını vurgulamak için helak oldu.

Archibald biraz daha büyüyünce eğer yolculuk için yeterince para biriktirmeyi başarırsa Kanada'ya göçmeyi istiyordu. Anlattıklarına bakılırsa bizim gibi genç erkekler bile orada refaha kavuşabilirmiş. Uçsuz bucaksız bereketli topraklar bizi bekliyormuş ve yalnızca bir yıl içinde, tarlalarda çalışan babalarımızın ömürleri boyunca tırnaklarıyla kazıyarak kazandıklarından daha fazla para kazanabilirmişiz. Çantasında lapadan başka bir şey olmadan Kanada'ya göçen kuzeni şimdilerde Lord Middleton'unkinin iki katı genişliğinde bir evde yaşıyormuş. Sıfırdan servet sahibi olmak için birlikte gitmemizi önerdi ve bu fikir beni en az onun kadar

heyecanlandırdı. Sonra da sesini alçaltarak, eğer beyefendilerin işine yararsam günün sonunda elime bir peni, hatta bir şilin tutuşturabileceklerini söyledi. Bu kazancın olasılığı bile kutunun verdiği ıstıraba aldırmamak konusundaki kararlılığımı ikiye katladı.

Yaklaşık iki saat sonra vadiye tepeden bakan bir platoya vardık ve durduk. Daha önce köyden böylesine uzaklaşıp dağlara çıkmak için hiçbir nedenim olmamıştı. Üstelik Raasay ve Skye dağlarına doğru uzanan Applecross koyu muazzam bir manzara sunuyordu. Seyisler ilk midillinin sırtından iki büyük kilim indirip yere serdi. Sırtımdaki kutuyu indirdiler ve içinden çeşit çeşit çanak çömlekler, kadehler ve şarap şişeleri çıkardılar. Birbiri ardına sıralanan kayık tabaklara soğuk etler, sebzeler, çeşniler ve ekmekler koydular. Beyefendiler sofrayı pek beğendiklerini söyleyip şükran duasını bile okumadan yemeğe gömüldüler. Sofrayı kuran iki seyis atların yanında oyalanmaya koyuldu. Bense bir tümseğin üzerine oturup ilk patatesimi yavaş yavaş yedim. Her ne kadar ikincisini de mideye indirmeyi istesem de uzun saatler boyunca dağda kalacağımı bildiğimden daha sonra yemeye karar verdim. Archibald yanıma oturup ceketinin cebinden çıkardığı ev ekmeğini kemirmeye başladı. Ekmeğinin birazını bana vermek istedi ama patatesimi kimseyle paylaşmayı arzulamadığımdan ikramını reddettim. Av uşağı beyefendilerle birlikte yiyor ama sohbetlerine katılmıyordu. Hatta şarap tekliflerini bile kabul etmedi. Beyefendiler özgürce içkilerini kafaya dikiyor ve gözlerinin önündeki sahneyi kimin daha ayrıntılı tasvir edeceği konusunda birbirleriyle yarışıyorlardı. Beyefendilerden biri şakaklarını ovdu ve Lord Middleton'un önceki geceki konukseverliğinin etkisinden hâlâ kurtulamadığına dair bir espri yaptı. Bir diğeri kadehini kaldırıp, "Çivi çiviyi söker!" dedi ki adamın bu söylediğinden hiçbir şey anlamadım. Lord Middleton küçük şarap şişelerinden birini aldı ve av uşağına alçak sesle bir şeyler söyledi. Av uşağı eğer beyefendiler şarabı böyle kana kana içmeye devam edecek olursa pek geyik vuramayacaklarından dem vurdu ve her ne kadar bunu şaka yollu söylemiş olsa da adamın aslında ciddi olduğu ve beyefendilerin davranışını onaylamadığı ortadaydı.

Fakat beyefendiler av uşağının hoşnutsuzluğuna kayıtsız kaldı ve üç şişenin daha dibini gördüler.

Adamlar nihayet doyduklarını dile getirince çanak çömlek ve yiyecekler toplandı ve Tanrı'ya şükürler olsun ki kutuyu daha fazla taşımama gerek olmadığı ve dönüş yolunda onu buradan alabileceğim söylendi. Dolayısıyla tekrar yola çıktığımızda hâlimden gayet memnundum ve mutluluğum, piposunu doldurmak isteyen seyislerden birinin atın dizginlerini elime tutuşturmasıyla iyiden iyiye arttı. Görevlerimin artışıyla iftihar ediyordum ve bunu adamlar tarafından kabul gördüğüme yoruyorum. İki tepenin arasından güneye döndük ve grubumuzu, henüz keşfedilmemiş topraklarda maceraya atılan kâşifler olarak hayal ettim. Lord Middleton'un misafirlerinin keyfi pek yerindeydi ve yüksek sesle birbirleriyle sohbet ediyorlardı. Av uşağı onlara seslerini alçaltmalarını, yoksa o gün hiç avlanamayacaklarını söylemeye mecbur kaldı. Av uşağının beyefendilerle böylesine ters ters konuşmasına şaşırmıştım ama Lord Middleton hiç rahatsız olmuşa benzemiyordu. Beyefendiler mahcup oldular ve yola sessizce devam ettiler. Av uşağı öne geçti ve yaklaşık her doksan metrede bir elini yan tarafında açarak bizi durdurmaya başladı. Âdeta nefesimizi tutarak her duruşumuzda, adam dağın yamacını gözleriyle tarayıp resmen havayı kokladıktan sonra tek kelime etmeden yine bir el hareketiyle bizi kâh o yana kâh bu yana yönlendirir oldu. Bir saat kadar sonra bir dağ sırtına vardığımızda av uşağı bizden başlarımızı eğmemizi istedi. Bir süpürge otunun üzerine yüzükoyun uzandım. Grubumuzdaki herkes bir hayli ciddileşmişti. Biraz aşağıda otuz ya da kırk geyikten oluşan bir sürü otluyordu. Hepsinin arka bacakları aynı yöne bakıyordu; başlarını çimlere gömmüşler, ekin biçen kadınlar gibi yavaşça ilerliyorlardı. Çenelerinin telaşsız hareketini görecek kadar yakındık. Sürünün başında, boynuzları gökyüzüne kaldırılmış eğri büğrü ellere benzeyen bir erkek geyik vardı. Hayvanlar orada olduğumuzun farkında bile değillerdi.

Av uşağı sessizce avcılardan birine öne çıkmasını işaret etti. Bu beyefendi usulca ve biraz da ustalıkla silahını doldurdu ve başını

silahın dipçiğine dayayarak geyiğe nişan aldı. Bu çok törensel bir andı. Beyefendiye o kadar yakındım ki parmağının tetiğe doğru hareketlendiğini görebiliyordum. Geyiğe baktım ve sırf bu adam kafasını salonunun duvarına asabilsin diye ölmek zorunda olduğu için korkunç bir utanç hissettim. Beyefendinin parmağı tetiğin etrafında kıvrıldı. Bir an olsun düşünmeden ayağa fırladım ve sırttan aşağı şarkarak kollarımı devasa bir kuş misali çırparken horoz gibi öttüm. Aşağıdaki geyikler çil yavrusu gibi dağıldı ve beyefendi de atışını ıskaladı. Av uşağı ileri atılıp beni kolumdan yakalayarak sertçe yere fırlattı. O sırada yaptığım şeyden ötürü en az onun kadar şaşkındım ve ânında pişman oldum. Av uşağı ağzına geleni saymaya başlayınca silahının dipçiğiyle bana girişeceğinden korkarak başımı kollarımın arasına aldım. Fakat korktuğum başıma gelmedi ve aptalın teki gibi yere kapaklanmış vaziyette çalıların üzerinde öylece kalakaldım. İki seyis katıla katıla gülmeye başladı ama av uşağının sert bakışları karşısında susmak zorunda kaldılar. Lord Middleton'un suratı mosmor kesildi fakat bunun dağ havasından mı, yoksa öfkeden mi kaynaklandığını bilemiyordum. Üç adam şaşkınlık içinde beni izliyorlardı. Misafirlerin az önce vurulmasına engel olduğum geyiğin yerine bana ateş edebilmeleri için av uşağının beni bayır aşağı koşmaya zorlayacağından korktum. Neyse ki o tür bir şey olmadı. Lord Middleton öne çıktı ve av uşağına adımı sordu.

"Culduieli John Macrae'nin oğlu Roderick Macrae," diye yanıtladı adam.

Lord Middleton başıyla onayladı, "Bir daha onu konağımda görmek istemiyorum," dedi.

Sonra döndü ve misafirlerinden özür diledi. Öyle bir fırsatım olsaydı ben de aynısını yapardım ama oradan kovuldum. Dönüş yolunda kutumu alıp mutfağa geri götürmem gerektiğini hatırlatmayı da ihmal etmediler. Bana gösterdiği müsamahadan ötürü Lord Middleton'a minnettar bir hâlde güçlükle ayağa kalktım. Ben gruptan ayrılırken Archibald Ross böyle bir embesille hiçbir ortak yanı olmadığını göstermek istercesine bakışlarını kaçırdı.

O akşam eve döndüğümde dağda yaşananlar hakkında tek kelime etmedim. Ertesi sabah sanki hiçbir şey olmamış gibi cebimde iki patatesle evden ayrıldım ve bütün günü Càrn'ın küçük göllerinin arasında dolaşarak geçirdim. Akşam eve döndüğümde, yaptığım yaramazlığı öğrenen babamdan esaslı bir dayak yedim. Bunu hak etmiştim.

* * *

Koç olayından epey zaman sonra Lachlan Broad'un simsarı ziyaret ettiğine dair bir dedikodu yayıldı. Dedikodunun menşei belirsizdi. Birkaç Applecross sakini Broad'u simsarın evine doğru yürürken görmüşlerdi ancak bu tek başına hiçbir şey kanıtlamazdı. Birinin simsarı kendi iradesiyle ziyaret ettiği duyulmuş şey değildi ama eğer çağrılmış olsaydı bunun tebligatını iletecek olan hakemdi ve Calum Finlayson'un öyle bir tebligattan haberi yoktu. Babam kara kara dedikodunun en olası kaynağının Lachlan Broad'un ta kendisi olduğuna dair bir şeyler mırıldandı. Buna karşın hikâye o kadar çok tekrar edildi ki en nihayetinde gerçek olarak kabul gördü.

Fakat sözüm ona ziyaretten kısa süre sonra Calum Finlayson simsarla görüşmek üzere çağrıldı. Bay Finlayson'un hakemlik görevi birkaç ay sonra bitecekti ve istisnai bir biçimde, hiç kimsenin istemediği bu görevin süresini komşuları tarafından dışlanmadan tamamlamayı becerdi. Simsarın ayakçılığı anlamına geldiğinden hakemlik kıskanılan bir mevki değildi. Eğer nizamı sağlayamazsa simsarın gazabına uğrarken kira sözleşmesinin hükümlerinin tatbik edilmesi sırasında fazla sertleşirse toplumdan dışlanırdı. Bay Finlayson olan biteni ilk fırsatta simsara yetiştirmek yerine uyuşmazlığa yol açan ihlallere usulca parmak basmayı tercih ettiğinden dışlanmaktan kurtulmuştu. Benzer şekilde, mümkün olduğu durumlarda kiracıları sorunlarını kendi aralarında çözmeye teşvik ederdi ve hakemlik etmesi gerektiğinde de genellikle adil davranırdı. Cemaatin büyük kısmı görevine devam etmesini diliyor olsa da adamın bu konudaki isteksizliğini iyi huyluluğuna bağlıyorlardı.

Simsarın huzuruna çıktıktan sonra Calum Finlayson, görevini yerine getirirken yeterince gayret göstermediği konusunda uyarıldığını duyurdu. Bunu simsarın aklına sokanın Lachlan Broad olduğunu söyleyenler oldu ama neticede, Calum Finlayson'un görev süresinin geri kalanı boyunca sözleşme hükümlerini çok daha sert bir şekilde tatbik etmesi gerekecekti. Simsar adamcağızı buna mecbur bırakmak için görev süresinin geri kalanında cezaları artırmasını emretmişti. Eğer istediği meblağ toplanamazsa hakem, eksiği kendi cebinden karşılayacaktı. Bu durum Bay Finlayson'u ziyadesiyle üzüyordu.

Kenny Smoke'un evinde, köyümüzün sakinlerinin büyük çoğunluğunun katıldığı bir toplantı düzenlendi. Bay Finlayson'un komşularına ceza kesmekten kurtulması için herkesin kurallara olabildiğince ihtimamla uymasına karar verildi. Simsarın talep ettiği meblağın toplanabilmesi için de maddi durumu iyi olan aileler umumi fona beşer şilin katkıda bulunacaklardı. O kadar iyi durumda olmayanlarsa imkânları elverdiğince katkıda bulmaya çalışacaklardı. Toplantıdan sonra, Kenny Smoke'un ifade ettiği şekilde, simsarın cebini doldurmak zorunda kaldıkları için duydukları öfkeye rağmen herkesin keyfi yerindeydi, şarkılar söylenip viskiler içildi.

Lachlan Broad ve akrabaları toplantıya katılmadılar. Sonrasında da fona katkıda bulunmayı reddettiler. Babam kodamanları kandırmaya ve onlara başkaldırmaya yönelik bir hareket olduğundan bu planı onaylamadı. Yine de Calum Finlayson'a duyduğu saygıdan ötürü bir şilin bağışladı. Kimse kuralları çiğnediği için adına kara çalınmasını istemediğinden cezaların cemaatteki aileler arasında eşit bölüştürülmesinde karar kılındı. Bu şekilde hiç kimse ya da hiçbir aile göze batmayacak ve daha fazla yaptırıma maruz kalmayacaktı. Bu gereksiz harcamalardan ötürü yaşanan sıkıntılara rağmen yaz aylarının sonuna doğru planımız eğlence konusu hâline geldi. Cezalar çok basit ihlallere yazılıyordu. Babamın bağışı, karanlık çöktükten sonra horozunun ötmesine izin verdiği için verilmiş bir para cezası olarak kayda geçmişti. Kenny Smoke simsarın sağlığını sormadığı, Camusterrachlı bir dul olan Kör Maggie ise kiliseye sol

ayağıyla girdiği için para cezasına çarptırılmıştı. Bay Finlayson'un topladığı meblağı teslim etme vakti geldiğinde simsar arkasından iş çevrildiğinden şüphe etmiş olmalı ama hakemine yöneltebildiği tek suçlama, adamın görevini cansiperane bir şekilde yerine getirmekte başarısız olduğuydu. İnsanlar planın başarısından ötürü bir hayli mutluydu çünkü bunu, kodamanlara karşı kazanılmış bir zafer olarak görüyorlardı. Fakat babam insanların paralarını simsara verdikleri için böylesine mutlu olmamaları gerektiğini düşünüyordu. Ben de onunla hemfikirdim.

Yazın sonuna doğru, Lachlan Broad boşalan hakemlik pozisyonuna adaylığını koyma niyetinde olduğunu ilan etti. Bu nankör mevkiye şimdiye dek kimsenin gönüllü olduğu duyulmamıştı. Bu mevkinin beraberinde getirdiği güçten haz alabilecek insanlar bile görevi üstlenmiyorlardı. Herkes Lachlan Broad'un yetkisini komşularını ezmek için kullanacağından öylesine emindi ki derhâl başka bir aday arayışına girildi. Her ne kadar pek sevilen biri olmasa da babam toplumda saygı görürdü ve bir gece, Kenny Smoke'un da aralarında bulunduğu birkaç adam evimizi ziyaret ederek onu aday göstermelerine müsaade etmesi için babamı ikna etmeye çalıştılar. Babam sırasıyla adamlara, Lachlan Broad'a kafa tutmanın böylesine önemli olduğunu düşünüyorlarsa neden kendilerinin aday olmadığını sordu. Adamların her birinin kendilerine ait bahaneleri vardı ve sonuncusunun konuşması bittiğinde babamın teklifi reddettiğini dile getirmesine bile gerek kalmamıştı. Gerçek de olsa hayal ürünü de olsa Lachlan Broad ile simsar arasındaki görüşme onun simsarın adamı olduğu izlenimini yaratmıştı ve hâliyle kimse onunla zıtlaşmak istemiyordu. En nihayetinde ikna edebildikleri yegâne kişi, Aird-Dubh'taki bir kulübede yaşayan ve yalnızca lapa ve deniz minaresi yiyerek beslendiği söylenen Murdo Cock adında embesilin tekiydi.

Oylama Camusterrach'taki Papaz Evi'nde yapıldı. Oylama akşamı üç köyün erkekleri, kasketlerini ceketlerinin cebine sıkıştırmış ya da önlerinde tutmuş vaziyette salona doluştular. Papaz Galbraith içeri girerlerken adamları teker teker selamladı, ailelerinin hatırını

sordu ve son zamanlarda kiliseye gelmeyenlerin kulağını çekti. Ortam sakindi. Simsar, adayları iki yanına alıp kalabalığa kısaca seslendi. Herkese geldikleri için teşekkür etti ve köylerinin refah içinde yönetilebilmesi için hakemlik vazifesinin öneminden dem vurdu. İki aday hakkında da yorumda bulunmadı. Yalnızca ikisinin de kamunun yararını düşünen insanlar olduğunu söyleyip en doğru adayı seçecekleri konusunda herkese güvendiğini vurguladı. Papaz Galbraith eline geçirdiği fırsatı kullanarak herkesten dua etmesini istedi. Oylama zamanı geldiğinde Lachlan Broad'a karşı çıkmak için bir kişi bile elini kaldırmadı.

Broad yeni yetkisini kullanmakta gecikmedi. Atanmasından kısa süre sonra bir akşam evimize geldi. Jetta akşam yemeğinin bulaşıklarını yıkamış, örgüsüne gömülmüştü. Babam pencerenin yanındaki sandalyesindeydi. Ben henüz masadan kalkmamıştım. Dışarısı hâlâ aydınlıktı. Lachlan Broad'un erkek kardeşiyle birlikte yaklaşmakta olduğunu gördüğümden birkaç dakikadır açık kapıdan dışarı bakıyordum. Komşumuzun evini geçtikleri zaman bize geldiklerini anladım fakat babamı beklenmedik ziyaretleri konusunda uyarmakta geç kalmıştım. Broad'un iri gövdesi kapı boşluğunu doldurdu fakat bizi selamlamaya tenezzül etmediğinden, babamın kafasını okuduğu kitaptan kaldırmasının nedeninin ışıktaki değişiklik olduğuna inanıyorum. Tam o sırada yeni hakem bize iyi akşamlar diledi. Babam ayağa kalktı ama onu gördüğüne sevinmiş numarası yapmadı. Aeneas Mackenzie davetsiz misafirler içeri girmesinler diye nöbet tutuyormuş gibi kollarını kavuşturmuş vaziyette dışarıda bekliyordu. Lachlan Broad bir ya da iki adım içeri girdi ve kısa süre önce getirildiği mevki gereğince yetki bölgesindeki tüm evleri ziyaret ettiğini duyurdu.

Babam muzip bir ses tonuyla, "Yani artık senin yetki bölgendeyiz, öyle mi?" dedi.

Lachlan Broad yanıtlamakta gecikmedi. "Toprak sahibinin yetki bölgesindesiniz ve çiftliğin yönetimi simsara emanet edildiğinden ve ben de simsarın bu köylerdeki temsilcisi olduğumdan, evet, benim yetki bölgemdesiniz."

Sonra sağ eliyle masaya doğru işaret edip, "Yoksa beni evinize buyur etmeyecek misiniz?" dedi.

Babam istediği yere oturabileceğini söyleyip Jetta'ya örgüsünü başka yerde örmesini emretti fakat Broad'a hiçbir ikramda bulunmadı. Lachlan Broad, Jetta'nın arka odaya çekilmesini izledikten sonra oturaktaki yerini alıp bana iyi akşamlar diledi. Terbiyemi takınarak ona karşılık verdim çünkü asıl aklımdan geçeni söyleseydim bize ceza yazacağından emindim.

Babam masanın başındaki yerini aldığında Lachlan Broad cemaatin desteğiyle hakemlik mevkine getirildiği için ne kadar onur duyduğundan dem vurarak konuşmaya başladı. Ardından köylülerin kira sözleşmesinin hükümlerine uymak konusundaki sorumluluğundan uzun uzadıya bahsetti. Sözleşme hükümlerinin yalnızca toprak sahibinin çıkarını ya da keyfini gözetmediğini, cemaatteki herkesin faydasına olduğunu söyledi. "Eğer sözleşme hükümleri olmasaydı," dedi, "anarşinin ele geçirdiği topraklarda yaşıyor olurduk, öyle değil mi?"

Konuşurken sağ elinin ortadaki üç parmağını masaya vurup duruyordu. Öyle ki çıkardığı ses dörtnala yaklaşan bir midillininkine benziyordu. Parmakları kalın ve bereliydi; tırnakları kırılmış, içlerine toz toprak dolmuştu. Konuşması boyunca bakışlarını sanki cemaate sesleniyormuş edasıyla komodinle çatı kirişleri arasında bir yere dikmişti. Yanıt vermesi için babama fırsat tanımak istercesine birkaç dakikalığına duraksadı ama babamdan ses soluk çıkmayınca sözlerine devam etti.

Son günlerde sözleşme hükümlerine layıkıyla uyulmamasından ve hükümler tatbik edilirken sergilenen ihmalkârlıktan ötürü cemaatimizin utanç kaynağı olduğunu fikrindeydi. Öğretmen arkasını döndüğünde şamata koparan okul çocukları gibi davrandığımızı ve sevilmek uğruna buna müsamaha gösteren bir yetkili yüzünden cemaatimizin zarar gördüğünü söyledi. Amma velakin hakemliğe seçilmesinin, insanların ıslah olma arzusuna işaret ettiğini düşünüyordu. Bu vesileyle, tüm kiracılara sözleşme hükümleri kapsamındaki sorumluluklarını hatırlatmaya karar vermişti. Eğer işler iyiye

gitmezse bazı önlemlerin alınması gerekecekti. Birkaç dakikalığına suskunlaştı ama çok geçmeden, sanki aklına sonradan gelmiş gibi, simsarın ona verdiği yetkiye dayanarak konuştuğunu söyledi.

Broad konuşmaya başladığından beri babamın yüzündeki ifade değişmemişti. Derken piposunu ağzından çıkardı ve kesesinden tütün doldurmaya koyuldu. İşini bitirdikten sonra piposunu yaktı ve birkaç kez yavaşça körükledi.

"Bana sorumluluklarımı hatırlatmana gerek yok, Lachlan Mackenzie. Şimdiye dek hiçbir hükmü çiğnemedim ve adıma bir kez olsun kara çalmadım."

"Ne yazık ki, Bay Macrae, yanıtınızın son günlerde patlak veren anarşiyi tasdik etmekten öteye geçmediğini ifade etmeliyim. Hükümleri öylesine ayaklar altına aldık ki onları çiğnediğimizin farkına bile varamıyoruz." Sonra, "Kaldı ki adına kara çalınıp çalınmadığını ne sen ne de başkası bilebilir," diye ekledi.

Babam biteviye piposunu körüklüyordu. Aklından geçenleri anlamak her daim güç olmuştu ama o sırada, gözlerindeki sertlikten, duyduklarının onu gücendirdiğini sezdim. Lachlan Broad parmaklarını masaya vurmayı kesti ve o âna kadar kucağında duran sol elini masaya koydu. Bu hareketini görünce ayağa kalkacağını ve çıkıp gideceğini sandım fakat o âna dek söylediklerinin, ziyaretinin asıl nedeninin safi girizgâhı olduğu ortaya çıktı.

"Genel mevzuların dışında," dedi, "bilhassa sizin hanenizi ilgilendiren bir mesele var."

Parmakları tekrar hareketlendi. Koçunun ölümüyle ilgili mevzuyu tekrar açıp yeni yetkilerini babama kesilen cezayı artırmak ya da en azından ödemenin derhâl yapılmasını talep etmek için kullanacağını varsaydım. Ama yanılmıştım.

"Verilen karara göre," diyerek konuşmayı sürdürdü, "tarlanızın sınırları daraltılacak."

Babamın suratındaki ifade değişmedi.

"Karınızın ölümünden sonra ev ahalisinin sayısı azaldı ve yeniden evlenmeyi planlamadığınızı varsayarsak bu düzenlemenin kalıcı olacağını söyleyebiliriz. Size tahsis edilen arazinin beşte biri-

ne el koyacağız. Sizden daha kalabalık olmalarına rağmen toprağı sizinkinden daha küçük olan aileler var ve sizden alınan kısım onlardan birine tahsis edilecek."

"Kendini kastediyorsun," dedi babam.

Lachlan Broad usulca dilini şaklattı ve babamın sözleri karşısında gücenmiş gibi başını iki yana sağladı. "Kesinlikle kendimden bahsetmiyorum, Bay Macrae. Bu, yetkimi kötüye kullandığım anlamına gelir. Toprak uygun bir aileye tahsis edilecek."

"Komşularımdan hiçbiri kabul etmeyecektir," dedi babam.

Lachlan Broad dudaklarını buruşturdu. "Göreceğiz," dedi. "Toprağın nadasa bırakılması kimsenin işine gelmez."

"Benden önce bu toprağı babam ve büyükbabam işliyordu."

"Evet," dedi Broad, "ama toprağın sahibi onlar değildi. Sen de değilsin. Toprağın kime ait olduğunu pekâlâ sen de biliyorsun ve bu tarlayı işleme ayrıcalığına kimin sahip olacağına da o karar verecek."

"Ya kira ne olacak?"

İçten içe babama lanet okudum çünkü sorduğu soru, tarlanın küçültülmesine sesini çıkarmayacağını gösteriyordu. Şayet annem yaşıyor olsaydı Lachlan Broad'u önce azarlar, sonra da evimizden kovardı ama babamın hamurunda böyle şeyler yoktu.

"Ne olacakmış ki?" dedi Broad.

"Eğer tarlam küçülecekse kirası da düşecek olmalı," dedi babam.

Hakem bu fikrin abesliğini ima etmek istercesine burnundan güldü.

"Sanırım birkaç yıldır kiranızı vadesinde ödemiyorsunuz," dedi. "Bir nasihatte bulunayım. Eğer sizin yerinizde olsaydım indirim isteyerek kodamanları kışkırtmazdım."

Babam ayağa kalktı ve parmak eklemlerini masaya dayayarak Lachlan Broad'a doğru eğildi.

"Bu konuyu tartışmak için simsarla görüşme talebinde bulunacağım," dedi.

Broad oturduğu yerden kalkmadan ellerini önünde iki yana açtı. "Bunu yapmakta özgürsünüz," dedi, "ama simsarın bana verdiği

yetkiye dayanarak konuştuğumdan emin olabilirsiniz. Gayrimenkulün bireyin değil, toplumun çıkarı gözetilerek düzgünce işletilmesine köstek olan biri sıfatıyla nam salmak isteyeceğinizi hiç sanmıyorum. Az önce de söylediğiniz gibi adınıza daha fazla kara çalmak istemezsiniz."

Bu noktada Lachlan Broad ayağa kalktı ve duygusuz bir sesle konuşmayı sürdürdü. "Bu yılın ekinlerini hasat edebilesiniz diye toprak tahsisi bahar mevsiminde yapılacak. Toprağın hangi kısmını vermek istediğinizi tayin edip vakti gelince bana haber verebilirsiniz."

Ardından, gelecek günlerde ona Hakem Mackenzie ya da sadece Hakem olarak hitap etmemiz gerektiğini, böylece resmî hüviyetle hareket ettiğini unutmayacağımızı da sözlerine ekledi.

Babam simsarla görüşme talebinde bulunmadı ve bahar gelip çattığında, tarlamızın evimize en uzak kısmı yaşlı annesi, eşi ve dört çocuğuyla yaşayan komşumuz Duncan Gregor'a verildi. Bay Gregor babamı ziyarete gelip tarlasının o kısmında hiçbir zaman gözü olmadığını ve babamın kaybından kazanç sağlamayı hiç istemediğini söyledi. İki ailenin mevzu bahis topraklarda ortaklaşa çalışıp hasadı paylaşmalarını önerdi. Babam kendisine tahsis edilmemiş bir tarlayı ekmek istemediğini ve Bay Gregor'un oraya kendisinden daha çok ihtiyacı olduğunu dile getirerek bu cömert teklifi reddetti. Bay Gregor farklı savlar öne sürerek babamı ikna etmeye çalışsa da babam ne fikrini değiştirdi ne de kaybının başka bir şekilde karşılanmasını kabul etti.

* * *

Lachlan Broad'un yönetim şekli kısa süre içinde netlik kazandı. Önceki yıllarda insanlar gönülsüzce hakemlik yapmışlardı ve yalnızca sıkıştırıldıkları zaman görevlerini yerine getirmişlerdi. Oysa Lachlan Broad bu görevi kümese dalmış bir tilki hevesiyle üstlenmişti. Elinde küçük bir defter ve kulağının ardında bir kurşun kalemle yetki alanındaki köyleri dolanıp durdu. Çoğu zaman ona embesil

kardeşi, kuzeni ya da her ikisi birden eşlik ediyordu. Tarlaların bakımı ve yolların, hendeklerin ve patikaların durumu ince eleyip sık dokuduğu konuların başında geliyordu. Halka açık yerler de Broad'un denetimlerinden nasibini almıştı. Aniden komşularının evine dalıp küçük defterine asla kimseyle paylaşmadığı notlar karalar oldu. Bu notlar derhâl cezaya dönüşmezdi. İnsanlar hakemin not aldığının ve bu notun gelecekte onlara karşı kullanılabileceğinin farkındaydılar. Hâliyle Lachlan Broad ne zaman tarlasında çalışacak ya da seve seve kabul ettiği yeni görevi yüzünden ihmal ettiği işlerini yapacak birine ihtiyaç duysa insanlar ona boyun eğdiler.

Lachlan Broad evlerimizi ve köyleri birbirine bağlayan yolların ve patikaların kabul edilemez bir bakımsızlığa terk edildiğine hükmetti. Bir çalışma planı yapıldı ve cemaatin güçlü kuvvetli erkeklerinin hakem tarafından seçilecek onar gün boyunca bu işlerde çalışmasına karar verildi. Bedavaya çalışma mecburiyetini sorgulayacak kadar cesur olanlara, kira sözleşmesinin hükümleri gereğince umuma açık yolların ve patikaların güzelce sudan arındırılması ve düzenli bakımının yapılması gerektiği söylendi. İhmalkârlıklarından ötürü para cezası ödemeye mahkûm edilmek yerine onca zaman boyunca göz ardı ettikleri sorumluluklarını artık yerine getirmelerinin istenmesinin bir hoşgörü meselesi olduğundan dem vurup durdular. Herkes Lachlan Broad'un despotluğundan şikâyetçi olsa da yaptığı işlerin toplumun refahını artırmaya yönelik olduğu epey kabul görüyordu.

Broad'un yetki alanındaki köylerde yaşayan çok sayıda akrabası hakemin şerefine leke sürülmemesi için ona yardımcı oluyordu. Tıpkı diğer sülaleler gibi Mackenzieler de söz konusu kendilerinden biri olduğunda hiç düşünmeden savunmaya koşmaya meyilliydi. Hâl böyle olunca insanlar, Broad'u kötüleyen yorumların derhâl adamın kulağına gittiğine inanır oldu. Dolayısıyla hakemle ilgili düşüncelerini kendilerine saklamayı bildiler.

Bir akşam babam evimizin önündeki bankta oturup hava alırken Kenny Smoke yanına geldi ve iki adam sessizlik içinde pipolarını körükleyerek birlikte oturmaya başladılar. Lachlan Broad

hendekleri teftiş ederek ana yoldan köye doğru uzanan patika boyunca ilerliyordu. Kenny Smoke piposunu ağzından çıkarıp babama doğru eğilerek, "Lachlan Broad göt herifin teki ama köyün bakımı için yaptıklarını da inkâr etmek mümkün değil," diye fısıldadı.

Babam yanıt vermedi. Bu tür sözcüklerin kullanılmasından hoşlanmazdı.

Köy hayatının her alanında Lachlan Broad'un etkisi görülüyordu. Bu bölgede, hava izin verir vermez turbaların kesilip kurumaya bırakılması kara ayların sonunu müjdeler. Ailelerin yalnızca kendileri için turba kesmesi hiç mantıklı olmadığından köy el birliğiyle bu vazifenin altından kalkar. Meşakkatli bir iştir ama insanlar kâh şarkılar söyleyip kâh bir şeyler içtiğinden keyifli bir dönemdir. Gelin görün ki fi tarihinden beri turba kesimi sırasında hiçbir sorun yaşanmamış olmasına rağmen hakem bu yıl turba kesimini kendisinin yöneteceğini söyledi. Çalışma güzergâhları çizildi ve yetki alanındaki köylüleri denetlemesi için Broad'un akrabaları arasından vekiller tayin edildi. Bu vekiller bütün gün bataklıkların arasında dolaşmaktan, turba kesenlere emirler yağdırmaktan ve içeceklerin ne zaman içileceğine karar vermekten başka hiçbir iş yapmadı. Bu çok büyük bir kızgınlığa yol açtı çünkü köylülerin şimdiye dek kendi istekleriyle güle oynaya üstlendikleri bir uğraş artık yetkililerin buyruğuyla gerçekleştirilir olmuştu. Hâl böyle olunca ne turba kesilirken söylenen şarkılardan eser kaldı ne de çiftçilerin güler yüzünden. Vekillerin gözleri hep benim üzerimdeydi çünkü koç meselesinin ardından elimde turba tırpanı varken bana güvenilmeyeceğini söylüyorlardı. Bu nedenle diğer çiftçilerden uzakta çalışıyordum ve ne zaman alnımda biriken terleri silmek için duraksasam Aeneas Mackenzie oyalanmayı kesmem için bana bağırıyordu. İtiraf etmeliyim ki elimdeki aleti memnuniyetle kafasına indirirdim ama babamın başına daha fazla bela açmamak uğruna elimden geldiğince sıkı çalıştım ve her akşam dağdan, kollarım ve bacaklarım yorgunluktan ağrımış hâlde döndüm.

Turba kesimi başladıktan birkaç gün sonra, sabah Jetta'nın benim için ayırdığı ev ekmeğini yanıma almayı unuttuğumu fark et-

tim. Bataklığın kenarında dinlenmekte olan köylülere ses etmeden bayır aşağı inmeye koyuldum. Sıcak ve güneşli bir gündü ve sabahki uğraşlarımız yüzünden kan ter içinde kalmıştım. Uzun adımlarla aşağı doğru yürürken, evimizin önündeki banka oturup bir bardak süt eşliğinde biraz dinlenebileceğimi düşündüm. Köy bir hayli sessizdi. Erkeklerin çoğu dağdaydı, kadınlarsa büyük olasılıkla ev işleriyle meşguldü. Sabahtan akşama dek turbada çalışamayacak kadar çelimsiz olan babam ayak pulluğuyla tarlasını sürüyordu. Babamın acınası çabalarını görünce, turba kesimi biter bitmez yapacağım ilk işin tarlamızdan geriye kalan toprak parçasını doğru düzgün sürmek olması gerektiğine karar verdim.

Bir anlığına evimizin eşiğinde durdum. Dışarıdaki parlak güneş ışığından sonra gözlerimin içerideki loşluğa alışması biraz zaman aldı. İçin için yanan ateşten belli belirsiz bir parıltı yayılıyor, pencereden incecik bir ışık hüzmesi süzülüyordu. Birinin, sırtı kapıya dönük vaziyette masanın yanında dikildiğini görünce şaşırdım. İri cüssesi ve boynuna doladığı sarı boyun bağından Lachlan Broad olduğunu anlayınca şaşkınlığım iyiden iyiye arttı. Masayı iki eliyle kenarından kavramış, gövdesi ve bacaklarıyla üzerine doğru yüklendiğinden sanki onu itmeye çalışıyor gibi görünüyordu. Hakemin mobilyalarımızı itip kakması için hiçbir neden göremediğimden iyice aklım karıştı. Kaldı ki masamız Lachlan Broad gibi güçlü kuvvetli bir adamın kaldırmakta zorlanacağı kadar ağır da değildi. Tam ona seslenecektim ki Lachlan Broad'un kalçasının iki yanından birer bacağın uzandığını gördüm. Bacaklar dizden hafifçe kıvrılmış, evin toprak zeminine az çok paralel vaziyette havada asılı duruyordu. Ayaklardaki siyah botları görünce bacakların ablama ait olduğunu anladım. Derken masanın kenarını sıkıca kavramış bir çift el daha gözüme çarptı. Sessizce kapıda dikildim ve birkaç dakika daha, Lachlan Broad'un gittikçe artan bir kuvvetle masaya yüklenmeye devam edişini izledim. Hayvanlarınkini andıran sesler çıkarmaya başladı fakat birdenbire, hem de mobilyayı birkaç santimden daha fazla oynatamadan öylece kalakaldı. Masanın kenarından uzaklaştı ve pencereye döndü. Süpürge sapı kadar sert ve şişkin

aletinin pantolonundan dışarı sarktığını gördüm. Aletini eline aldı ve pantolonunun içine sokuşturdu. Sarf ettiği çaba yüzünden soluk soluğaydı ve alnı da ter içinde kalmıştı. Gıkımı bile çıkarmamıştım ama yine de sanki en başından beri orada olduğumun farkındaymış gibi bana döndü. Evimizdeki varlığının garip hiçbir yanı yokmuşçasına bana günaydın dedi. Ardından boyun bağını çözüp alnını ve kaşlarını kuruladı. Sonra da yüzüne dökülen saçları hiç telaş etmeden geriye attı. Artık masanın kenarına tutunmayan Jetta'ya baktı ve bana doğru yürümeye başladı. Geçebilmesi için kenara çekildim.

Kapının eşiğinde durdu ve, "Senin turbada olman gerekmiyor muydu, oğlan?" dedi.

Oldum olası bana "oğlan" denmesinden hoşlanmazdım çünkü babamı ne zaman kızdırsam bana böyle hitap ederdi. O yüzden, "Ben sizin oğlunuz değilim, Bay Mackenzie," deyiverdim.

Bu patavatsızlığımdan ötürü hemen pişman oldum çünkü ona saygıda kusur ettiğimi babama söyleyeceğinden ve bize bir şilin ceza yazacağından korktum. Fakat kafamın arkasını sıkıca tuttu ve yüzünü yüzüme yaklaştırıp, "Yaşın biraz daha büyüyünce, erkeklerin bazı ihtiyaçlarını tatmin edecek bir kapı bulması gerektiğini fark edeceksin. Özellikle de sevgili annenin artık bizimle olmadığı düşünülünce," dedi. Sonra kahkahalara boğuldu ve çıkıp gitti. Boyun bağını sağ elinde döndüre döndüre köy yolunda yürüyüşünü izledim ve ona karşı korkunç bir tiksinti duydum.

Jetta nefes nefese masanın üzerinde kalakaldı. Gözlerimin ayrılmış bacaklarının arasındaki koyu renkli bölgeye kaydığını görünce sırtını masadan kaldırmadan beline toplanan eteğini ve kombinezonunu indirdi. Sonra olduğu yerde doğruldu ve bacaklarını masadan aşağı sallandırarak birkaç dakika boyunca öylece oturdu. Suratı kızarmıştı ve kaşlarında birikmiş ter damlaları vardı. Ne diyeceğimi bilemediğimden tek kelime etmedim. En nihayetinde ayağa kalktı ve giysilerini düzeltti. Orada ne işim olduğunu sordu, ben de ekmeğimi unuttuğumu söyledim. Ekmekleri komodinden çıkardı ve kapının yanında dikildiğim yere getirdi. Yanakları sanki koşmuş ya da dans etmiş gibi al aldı. Gördüklerim hakkında babama hiçbir

şey söylemememi tembih etti. Başımla onayladım ve bana bir fincan süt verip veremeyeceğini sordum.

Ekmeklerimi alıp evimizin önündeki banka oturdum. Jetta sütümü getirdi ve tek kelime etmeden içeri girdi. Sırtı eve dönük vaziyette çalışan babam başını kaldırıp bakmadı bile. Ayağı sürekli basma yerinden kaydığından pullukla boğuşmasını izledim. Düzenli bir şekilde çalışıyordu ama toprağa pek tesir ettiği söylenemezdi. Lachlan Broad'un evimize girip çıktığını gördü mü görmedi mi bilmiyorum. Lakin onu izlediğim birkaç dakika boyunca başını bir kez olsun işinden kaldırmadığından eminim.

Turba bataklığına döndüğümde Aeneas Mackenzie beni yanına çağırdı ve dağdaki yokluğumu ağabeyine bildireceğini söyledi. Onunla karşılaştığımı, dolayısıyla buna hiç gerek olmadığını söyledim. Sonrasında da bu konu hakkında tek kelime duymadım.

* * *

İşte tam o günlerde Flora Mackenzie'yle, yani Lachlan Broad'un en büyük kızıyla tanıştım. Okula birlikte gitmiştik ama öğrencilik günlerimde takındığım asosyal tavır yüzünden nereden bakılırsa bakılsın ilk kez karşılaşıyor gibiydik. Benden bir yaş kadar küçüktü; hem bu yüzden hem de ailelerimiz arasındaki husumet yüzünden pek iletişim kurmamıştık. Okulda, Flora sınıfın en önünde otururdu ve her ne kadar yüzünü göremesem de suratının mest olmuş bir ilgi abidesi olduğunu hayal ederdim. Bay Gillies için kara tahtayı temizlemeye ilk o gönüllü olurdu ve ne zaman bu ayrıcalığa kavuşsa kendisiyle bir hayli gururlanırdı. O günlerde onun hakkında edindiğim tek izlenim, nüfuzlu kimseleri memnun etmeye pek hevesli, aptal bir kız olduğuydu.

Bir akşamüstü, Lachlan Broad'un tarlasında toprağı sürmekle görevlendirilmiştim. Flora evin önünü süpürüyor ve küçük kardeşi Donald'a göz kulak oluyordu. Arkam ona dönük olsa da beni izlediğinin farkındaydım. Gözlerinin üstümde olduğunun bilinciyle birkaç dakika daha işime devam ettim. Duraksadım ve dikildiği yere

döndüm. Süpürgesinin sapına yaslanıyordu, beni izlediğini gizleme teşebbüsünde bile bulunmadı. Bel küreğimin sapına yaslandım ve bakışlarına karşılık verdim. Sanki iddiaya tutuşmuş gibi birkaç dakika boyunca öylece bakıştık. Sonra omuzlarını silkti ve aniden aklına bir iş gelmiş gibi aceleyle içeri girdi. Biraz sonra elinde bir fincan sütle yeniden kapıda belirdi.

"Susamış olabileceğini düşündüm," dedi fincanı elime tutuştururken.

Fincanı aldım ve tek dikişte mideye indirdim.

"Teşekkür ederim," dedim. Elimin tersiyle ağzımı sildim. Fincanı aldı ve sabanın toprakta bıraktığı izlerin üzerinden atlarken salınan kalçalarıyla eve geri döndü.

Birkaç gün sonra bir akşam evimizin arkasındaki müştemilattan çıkıyordum. Ahşap kapıyı arkamdan çekmiş, çürümekte olan halatı söveye dolarken arkamda birinin dikildiğini hissettim. Sanki o kişinin varlığını hiç fark etmemişim gibi halatı dolamaya devam ettim. Neden bu küçük oyunu oynadığımı bilmiyorum. Belki de o kişinin gizli işler çevirdiğimi düşünmesini istemediğim için böyle yapmıştım. Beni sessizce izlemesi için ortada hiçbir neden olmasa da arkamdakinin Jetta olduğunu düşünmüş olmalıyım. Babam olmadığından emindim çünkü akşam yemeğinden sonra pencerenin yanındaki koltuğuna kurulmuştu ve ne zaman oraya yerleşse yatmaya gidene dek kılını bile kıpırdatmazdı. Gregor'un evinin köşe taşına yaslanmış vaziyette görmeyi beklediğim son kişi Flora Broad'du. Yüzümdeki ifade şaşkınlığımı ele vermiş olacak ki sanki en başından beri beni korkutmayı planlıyormuş ve amacına ulaştığı için hâlinden memnunmuş gibi elini ağzına götürüp kıkırdadı.

Ne diyeceğimi bilemediğimden ona bakmakla yetindim. Flora okuldan sonra belirgin ölçüde değişmişti. Yüz hatları çocuksuluğunu kaybetmiş, burnu ve ağzı irileşmişti. Saçları küçük kız çocukları gibi iki yandan örülmemiş, aksine kadınlarınki gibi toplanmıştı. Vücudu serpilmişti ve göğsü elbisesinin üst kısmını hoşça dolduruyordu. Eteği bileklerinin iki ya da üç santim yukarısında bittiğinden iç gömleğinin fırfırlı kenarları eteğinin kumaşının altından görü-

nüyordu. Ayaklarında bir çift şık, siyah çizme vardı. Bu çizmelerin, koç karşılığında babasına ödediğimiz şilinlerle alınıp alınmadığını merak ettim. Sanki gezgin panayırlardaki ucubelerden biriymişim gibi başını yana eğerek beni dikkatle inceledi.

Flora bana iyi akşamlar diledi ve ne yaptığımı sordu. Yaptığım şeyin onu ilgilendirmediğini ve aynı soruyu benim de ona sorabileceğimi söyledim. Eğer ahırda ne yaptığımı ona söylemezsem bunun haylazlık peşinde olduğum anlamına geleceğinden dem vurdu. Sonra da babasının benim için beş para etmezin teki dediğini ve ona benden uzak durmasını öğütlediğini ekledi. Lachlan Broad'un şahsımla ilgili alçakça düşüncelerini duymak beni hiç şaşırtmamıştı ama asıl serseme dönmeme neden olan, Flora'nın bu sözlerle bana hakaret etmek yerine babasının isteklerine karşı gelerek benimle konuştuğunu ima ediyor oluşuydu.

"Peki baban şu anda benimle konuştuğunu öğrenseydi ne derdi?" dedim.

Flora omuzlarını silkti ve sanki zerre kadar önemi yokmuş gibi gözlerini belertti.

"Eğer babanın yerinde olsaydım seni eşek sudan gelinceye dek döverdim," dedim.

"Belki de benim yerime seni döver," diye yanıtladı.

"Bunu seve seve yapacağından şüphem yok."

Dayak yediğimi hayal etmek bile onu eğlendirmeye yetmiş gibi kıkırdadı. Ardından ikinci kez ahırda ne yaptığımı sordu. Artık aramızda bir bağ kurulduğunu düşünerek iki ya da üç gün önce çimenlerin arasında, hatta tam da o sırada dikilmekte olduğu yerde bulduğum kuş yavrusuyla ilgilendiğimi söyledim. Evin köşe taşının içindeki, küçük kuşun düştüğü yuvaya işaret ettim. Yuva Flora'nın başının biraz üzerinde kalıyordu.

"Neden onu gerisin geriye yuvasına koymadın?" diye sordu.

Bu soruya nasıl cevap vereceğimi bilmiyordum zira eğer tek isteğim küçük kuşu kurtarmak olsaydı izlenecek en basit yol bu olurdu. Ama işin doğrusu şuydu ki sık sık yaralı kuşlara ya da hayvanlara bakıcılık ediyordum ama bunu gizlice yapıyordum çünkü babam

bu uğraşımı vakit kaybı ya da, daha da kötüsü, Tanrı'nın takdirine başkaldırı olarak görürdü. Zaten baktığım hayvanlar çoğunlukla ölüyordu. Fakat iki yıl önce, tepeden turba taşırken bulduğum bir kuş yavrusunu yetiştirmeyi başardım. Tüyleri uzamaya başlayınca bulduğum kuşun bir karga yavrusu olduğunu anladım ve ona Karacık adını verdim. Bir akşam kargamı beslemek için ahıra girdiğimde gitmiş olduğunu gördüm ve artık kendi yolunu çizebilecek kadar güçlendiğini varsaydım. Bu kuşların doğdukları yerin yakınlarında kalıp kalmadıklarını bilmiyordum ama ne zaman tarlalardaki ekin anızlarının üzerinde zıplayan ya da Toscaig yolunun kenarındaki hendeğe tünemiş vaziyette bir karga görsem onun Karacık olup olmadığını merak eder, gözlerinde beni tanıdığını gösteren bir parıltı görmeyi umardım.

Kargalar makûs kaderin habercisi olarak görüldüklerinden bu topraklarda pek istenmezler. Daha ziyade balıkçılıkla uğraşan Aird-Dubh halkı kargalara bilhassa mesafeli dururlar ve teknelerinin kenarına tünemiş bir karga gördükleri anda dehşete kapılırlar. Balıkçıların, teknelerine verebilecekleri zararı bile önemsemeden, sanki haberciyi kovalayarak temsil ettiği makûs kaderden kurtulabileceklermiş gibi kuşa koca koca taşlar attığına şahit olmuştum. Yine de, tehlike ikazlarını görmesine rağmen, hiçbir Aird-Dubh sakininin bildiğinden şaştığına tanık olmamıştım. Bu topraklardaki genel görüş, eğer makûs kader sizi ziyaret etmeye karar verdiyse bunu önlemenin hiçbir yolu olmadığı yönündeydi. Eğer mürettebat balık avını sonlandıracak olursa günün ilerleyen saatlerinde aralarından biri, evinin kirişlerinden birinin kafasına düşmesi sonucu hayatını kaybedebilirdi. Hangi makûs kaderin gelip çatacağını önceden bilmek mümkün değildi ve insanın başına geleni çekmesi dışında yapabileceği hiçbir şey yoktu. Hâl böyleyken habercinin taş yağmuruna tutulması daha da akıl karıştırıcıydı. Dahası, yaşadığımız bölgede kargalar epey kalabalıktı ve her günün büyük kısmını onları kovalamaya çalışarak geçirebilirdiniz. Bana kalırsa, makûs talihin kurbanlarından birinin olayın öncesini düşünüp o günün sabahında evinin duvarına bir karganın konduğunu anımsaması

kadar olası bir şey daha yoktu ama bu, iki olayın bağlantılı olduğuna inanmasını haklı çıkarmıyordu.

Flora'ya yaralı kuşu görmek isteyip istemediğini sordum. O da görmek istediğini söyledi. Yapmak üzere olduğumuz şeyin aramızda kalması gerektiğini ve tek sırdaşımın o olduğunu ima etmek istercesine etrafı kolaçan ettim. Ardından halatı çözdüm ve Flora peşim sıra içeri girdi. Kapıyı arkamızdan çektim. Duvardaki çatlaklardan ve yan duvarın tepesindeki küçük pencereden süzülen parlaklık dışında içeriye ışık girdiği yoktu. Onu, hayvanımı gizlediğim çatı kirişine götürmek için Flora'nın elini tutmayı istedim ama buna kalkışmadım bile. Bunun yerine birbirimize yaklaşarak gözlerimizin karanlığa alışmasını bekledik. Flora'nın usul usul soluk alıp verişini duyabiliyordum. Müştemilatın köşesine dek önden gittim ve hayvanımı beslemek için üzerine çıktığım süt sağma taburesini çektim. Flora'ya küçük kuşu görmek istiyorsa tabureye çıkması gerektiğini söyledim. Yavaşça yaklaştı ve tabureye çıkarken dengesini korumak için tek elini bana uzattı. Ayak bileklerinde özenle bağlanmış küçük çizmelerinin parmak ucuna yükseldi. İki elini de çatı kirişine yaslamadan önce parmakları avucumun içinde hafifçe kıpırdandı. İnce dallardan ve çimenlerden derme çatma bir yuva yapmış, tavukların tüyleriyle de etrafını sarmıştım. Yuvanın içinde, annesinin sıcaklığını taklit etmek amacıyla küçük kuşun üzerine örttüğüm şerit şeklinde birkaç parça kumaş da vardı. Yavru kuşun paçavraların arasındaki kafasını görünce Flora hafifçe iç çekti ve birkaç dakika boyunca orada kaldı. Oysa kuş uykuda olduğundan görülecek pek bir şey yoktu.

"Onu neyle besliyorsun?" diye sordu fısıldayarak.

"Böceklerle," diye yanıtladım. "Bir de tarlada bulduğum solucanlarla."

Tabureden inmesine yardımcı olayım diye elini arkasına doğru uzattı. Sonra kapıya doğru seğirtti. Babam tabureyi görüp de çatı kirişinin altında durmasının nedenini merak etmesin diye tabureyi ahırın öteki köşesine bıraktım. Ahırda Flora'yla biraz daha zaman geçirmeyi isterdim ama bunun için hiçbir bahane üretemiyordum.

Kapıyı iterek açtım ve civarda bizi görecek kimse olup olmadığına bakmak için kafamı kapıdan çıkardım. Sonra da Flora'ya yol verdim.

"Bana gösterdiğin için teşekkür ederim," dedi.

"Sana gösterdiğime memnunum," diye yanıtladım.

Geriye doğru bir adım attı. "Artık gitsem iyi olacak. Babam nereye kaybolduğumu merak etmiş olmalı."

"Temiz bir dayak yiyeceksin."

"Eğer ona nerede olduğumu söylersem o dayağı yiyen sen olursun," dedi yüzünde belli belirsiz bir gülümsemeyle.

Sonra evin köşesini dönerek gözden kayboldu. Halatı ikinci kez kapının sövesine doladım ve evin ön tarafına geçtim. Banka oturdum ve Flora'nın köy yolu boyunca yürüyüşünü izledim. Vücudu âdeta şarkı söyler gibi salınıyordu. O sıralarda yavaş yavaş karanlık çökmeye başlamıştı ve su yüzeyinde pis bir koku asılı kalmıştı. Biraz sonra Jetta evden çıktı ve elinde örgüsüyle yanıma oturdu. Şişlerin durgun havadaki hoş takırtısını dinlerken ne ördüğünü sordum. Sorumu duymazdan geldi ve cevap vermek yerine, ahırda kiminle konuştuğumu sordu. Yanaklarımın kızardığını hissettim ama, "Kimseyle," demeyi becerdim.

Örgüsünü kucağına bıraktı ve yüzünde ciddi bir ifadeyle suratıma baktı.

"Bak, Roddy," dedi. "Biriyle konuştuğunu sen de ben de bal gibi biliyoruz."

"O hâlde kiminle konuştuğumu biliyor olmalısın," dedim.

"Ama senin söylemeni istiyorum."

Evin kapısına doğru baktım ve ardından usulca, "Flora Broad'la," dedim.

"Flora Broad!" diye bağırdı Jetta muazzam bir aydınlanma yaşamışçasına. "Küçük, sevimli Flora Broad!"

Onu susturdum. "Babam sesini duyacak," dedim.

"Yani Flora Broad'un peşinden koşuyorsun," diyerek konuşmayı sürdürdü. "Artık Jetta sana yetmiyor mu?"

"Onun peşinden koşmuyorum," dedim.

"Ama ne sevimli bir şey olduğunu ve elbiselerinin içini ne kadar güzel doldurduğunu fark etmiş olmalısın."

"Öyle bir şey fark etmedim," dedim ama yüzüm bir kez daha kızardı.

Jetta güldü. Geçtiğimiz aylarda yüzü pek gülmediğinden onu böyle görmek hoşuma gitti. Ama sonra, ne zaman makûs kadere dair işaretler görse olduğu gibi yüzü karardı.

"Zavallı Roddy," dedi, "Kimseye zarar vermek istemediğini biliyorum ama bu işin sonunun iyi bitmeyeceğini ve Flora Broad'dan uzak durman gerektiğini de söylemek zorundayım."

Aramızdaki ruh hâlini çabucak değiştirmeyi seçtiği için biraz bozularak bakışlarımı yere indirdim. Nasihatinin Öteki Dünya'dan aldığı üstü kapalı haberlere dayandığından şüphem yoktu ama ne olacakların rotasını değiştirmek için yapabileceğim bir şey vardı ne de o anda bir şey yapmak istiyordum.

* * *

Birkaç gün sonra, suyun çekildiği ânı yakalamak için babam ve ben erkenden kalktık. Nemli, durgun bir sabahtı. Evlerden yükselen duman, kefen misali toprağa tutunmuştu. Tarlanın sürülmüş toprağı kalın bir çiy tabakasıyla kaplanmıştı. Ekinlerimizi gübrelemek için kıştan kalma sığır dışkılarıyla karıştıracağımız yosunları toplayacaktık. Islak taşların üzerinde kaya kaya kıyıya indik. Babam romatizmasından dolayı pek hareket edemiyordu. Hâliyle taşlardan yosunları kesmek bana kalmıştı. Hemen işe koyuldum ancak bu çok meşakkatli bir işti. Çapamın ucu köreldiğinden taşlardan kopardığım her avuç dolusu yosun kayda değer bir çaba gerektiriyordu. Babam yabasına yaslanmış, beni izliyor ve sürekli tutuşumu değiştirmemi veya sırtımı dikleştirmemi söylüyordu. Tavsiyelerini yanıtsız bıraktım. Ben yeterince yosun topladıktan sonra babam yığını dalgaların ulaşamayacağı bir tarafa çekmeye koyuldu. Her seferinde, taşıdıklarının yarısı yabanın dişleri arasından kayıp gidiyordu ancak babam durup onları toplamaya uğraşmadı. Birçok kez

ayağı kaydı ama bir keresinde, çatalındaki yosunlar etrafa saçılırken kendisi tıpkı bir kemik yığını gibi yere yığıldı. Yaptığımız iş boşa gitse de gülmeden edemedim. Babam kendini toparlayana kadar ters dönmüş bir yengeç gibi çırpınıp durdu.

Fakat yine de zaman ilerledikçe çalışmamızı bir düzene oturttuk. Sular yükseldikçe kıyıya daha çok yaklaştığımdan babamın seferleri iyice kısaldı. Hatta babam kendi kendine bir şarkı mırıldanmaya bile başladı. Bu tuhaf bir şarkıydı; melodiden ziyade söz ağırlıklıydı ve anlaşılmazdı ama yine de bir şarkıydı ve onu dinlemek beni memnun ediyordu. Öğlene doğru bir buçuk metre yüksekliğinde, tarlamızın yarısına yetecek kadar koca bir yığın oluşturmuştuk. Yosunlar bundan sonra bir el arabasıyla tarlaya taşınacaktı ve bu oldukça basit bir işti. Babam yığının yanındaki bir taşa oturup piposunu cebinden çıkardı ve yaktı. Bundan, o sabahki işimizin bittiğini anladım. Birkaç dakika sessizce oturup başardığımız işin tatminini yaşadık. Sonra babam eve gidip biraz süt ve ekmek getirmemi söyledi.

Tarladan aşağı inerken babama doğru yürüyen Lachlan Broad ve kardeşini gördüm. Durup babama iyi günler dilediler ancak babam, en azından benim duyduğum kadarıyla, onlara cevap vermedi. Babamın sırtı bana dönüktü ve piposundan incecik bir dumanın yükseldiğini görebiliyordum. Hava rüzgârlı olmadığından piposunun dumanı, sabahın erken saatlerinde evlerin arasındaki havada asılı kalan pus gibi kasketinin etrafında süzülüyordu. Lachlan Broad'un kızıyla olan arkadaşlığımdan şikâyet edeceğinden korkarak sanki varlığım onu vazgeçirecekmiş gibi alelacele yanlarına gittim. Babama sütünü uzattım.

"Bakıyorum da yosun topluyorsun," diyordu Lachlan Broad.

Babam yanıt vermedi.

"Nedenini sorabilir miyim?"

"Neden yosun topluyor olabilirim?" diye yanıtladı babam. Bakışlarını önündeki körfezden bir an olsun ayırmadı. Bir fok başını sudan çıkarıp birkaç dakika etrafı inceledikten sonra tekrar suya daldı.

Lachlan Broad yosun toplamanın birçok nedeni olabileceğini ima etmek istercesine eliyle bir işaret yaptı. Biraz bekledikten sonra konuşmaya devam etti.

"Sorumu yanıtlamayacak mısın?"

"Yosun toplamanın bildiğim tek bir sebebi var," diye yanıtladı babam. "Bu yüzden sorunuzu yanıtlamaya lüzum görmüyorum."

Hakem babamın neden böyle zorluk çıkardığını anlayamıyormuş gibi hayretle kardeşine döndü. Aeneas Mackenzie bir koyun gibi meledi.

"Beni bir tahminde bulunmak zorunda bıraktığından," diye devam etti Lachlan Broad, "yosunları tarlanı gübrelemek için topladığını varsayıyorum."

"Çok akıllısınız, Hakem Bey," diye yanıtladı babam. 'Hakem' kelimesini özellikle üzerine basa basa söylemişti.

Lachlan Broad sanki bu cevap onu rahatsız etmiş gibi dudaklarını büzüp başını yavaşça aşağı yukarı salladı.

"Yosunlar da dâhil olmak üzere kıyıdaki tüm ürünlerin," dedi, "toprak sahibinin mülkiyetinde olduğunun farkındasın, değil mi?"

Babam piposunu ağzından çıkardı ancak bir şey söylemedi. Lachlan Broad ısrarcıydı.

"Bunun farkında mısınız, Bay Macrae?"

Babam sütünü alıp tek yudumda içti. Sütün kaymağı sarımsı bir tırtıl biçimine bürünerek konuşmanın geri kalanı boyunca bıyıklarında kaldı.

"Peki toprak sahibi birkaç yaba yosunla ne yapsın?" dedi. Gözlerini ufuk çizgisinden ayırmıyordu.

Lachlan Broad babam onu yanlış anlamış veya kendisi ne demek istediğini yeterince açıklayamamış gibi başını iki yana salladı.

"Toprak sahibi yosunu kullanacağından değil, anlatmak istediğim şey yosunların toprak sahibine ait olduğu." Bir an duraksadı. "Senin gibi inançlı bir adama başkasına ait olanı almanın doğru olmadığını açıklamama lüzum olmadığını düşünüyorum."

Babam bir anda ona döndü.

"Sizin de pek iyi bildiğiniz gibi, Lachlan Broad, insanlar uzun

yıllardır tarlaları için yosun topluyorlar. Buna siz ve babanız da dâhilsiniz."

"Evet, bu çok doğru. Ancak bu, toprak sahibinin iyi niyetinden kaynaklanıyor. İzin almadan tarlalarda veya kıyıda yetişen ürünleri toplamak kira sözleşmenizin hükümlerine ters düşüyor."

Babam oturduğu taştan kalktı ve Broad'a doğru bir adım attı.

"Böyle bir izin almadığınızı farz etmekte haksız mıyım?" diye sordu hakem.

Babam Broad'dan en az bir karış kısaydı ancak başını sertçe kaldırarak Broad'la burun buruna geldi. Göğsü Broad'unkinden yalnızca birkaç santim uzaktaydı. Aeneas Mackenzie onlara doğru bir adım atarak ağabeyiyle omuz omuza durdu ve kıs kıs güldü. Babam bir hareket yapacak olsa onu kayalara sereceğinden emindim.

Lachlan Broad babamın yakınlığından rahatsız olmamış gibiydi.

"Bay Macrae," dedi, "tüm bu köylerin hakemi olduğumda, uymamız gereken kuralların göz ardı edildiğini ve bunun bizim için büyük bir utanç kaynağı olduğunu belirttim. Ve eğer hafızam beni yanıltmıyorsa seçilmeme itiraz etmediniz. Hâliyle sizin de benimle aynı fikirde olduğunuzu varsayıyorum."

"Ağzınızdan düşürmediğiniz o hükümler hakkında hiçbir şey bildiğim yok," dedi babam.

Broad kendi kendine kıkırdadı. "Bence hepimiz hükümlerin farkındayız. Onları bilmezlikten gelmeniz hiçbir işe yaramaz."

Babam burnundan keskin bir nefes aldı. Avucunun içindeki pipoyu öyle sertçe sıkıyordu ki parmak eklemleri bembeyaz kesilmişti.

"Sabah sabah yaptığınız bütün iş boşa gittiği için üzgünüm," dedi Broad, "fakat bu yosunları nereden aldıysanız oraya bırakmanızı istemek zorundayım."

"Öyle bir şey yapmayacağım," dedi babam.

Lachlan Broad yavaşça ciğerlerindeki havayı boşalttı ve dilini şaklattı.

"Köyünüzün hakemi olarak söylediğim şeyi yapmanızı tavsiye ederim. Size işlediğiniz suç için ödeyemeyeceğinizi bildiğim bir ceza kesmek yerine, yaptığınız hatayı düzeltme fırsatı veriyorum.

Kaldı ki bu meseleyi simsarı karıştırmadan çözmeyi tercih edeceğinizden de eminim."

Bir adım geriye giderek babamdan uzaklaştı, babamın omuzuna hafifçe vurdu ve, "Bu işi sana bırakıyorum. Doğru kararı vereceğinden eminim," dedi.

Sonra kardeşine işaret etti ve ikisi birlikte gerisin geriye köye doğru yürümeye koyuldular. Babam piposunu ikiye kırdı, parçaları sahile attı ve botunun topuğuyla ezdi. Sonra bana yosunları kıyıya atmamı söyleyip uzun adımlarla eve doğru seğirtti.

Aynı akşam Lachlan Broad evimize bir ziyarette bulundu. Babam pencerenin kenarındaki sandalyesinde oturuyordu. Hâliyle adamın yaklaştığını görmüş olmalıydı fakat Broad adımını eşikten içeri attığı anda bakışlarını kucağındaki kitaba indirdi ve geldiğinden habersizmiş gibi davrandı. Jetta meşgul olduğu ev işlerinden başını kaldırıp da onu karşısında görünce gözleri fal taşı gibi açıldı ve dudaklarını aralayarak keskin bir nefes aldı. Lachlan Broad onu tepeden tırnağa süzdü ama selamlamadı. Sonra babamın dikkatini çekmek için kapıya vurdu ve biraz konuşup konuşmayacaklarını sordu. Babam bakışlarını tekrar kitabına kaydırdı ve okumakta olduğu paragrafı bitirdi. Sonra ayağa kalkıp Broad'a doğru birkaç adım attı.

"Evime girmenizi istemediğimi söylersem," dedi, "şüphesiz burasının benim evim olmadığını, toprak sahibinin mülkiyetinde olduğunu ve size mâni olmaya hakkım olmadığını söyleyeceksiniz."

Lachlan Broad sanki babam gülünç bir espri yapmış gibi kahkahalara boğuldu. "Birbirimizi hanelerimizin konukseverliğinden mahrum bırakacağımız noktaya henüz gelmediğimizden eminim."

Sonra sanki yakın birer arkadaşlarmış gibi babamın koluna vurdu ve elini babamın omuzuna atarak onu masaya doğru yönlendirdi. "Bu sabah yaptığımız konuşmanın iyi ilişkilerimizi baltalamasını hiç istemem."

Babam buna yanıt vermedi ama Broad'un manevrasına da direnmedi. İki adam masaya oturdular –babam masanın başına geçmiş, Broad da sırtını kapıya dönerek oturağa oturmuştu. Hâliyle

yüzü yalnızca ateşin turuncu parıltısıyla aydınlanıyordu. Muhabbete pek istekli görünüyordu. Sırtımı komodine yaslamış vaziyette ayakta dikiliyordum. Bana sıhhatimi sordu. Onu sinirlendirmemek için gayet iyi olduğumu söyledim. Bu defa, masada onlara katılıp katılmayacağımı sordu. Babama baktım ve bu duruma karşı çıkmadığından ben de masadaki yerimi aldım. Derken Broad ocağa işaret edip fazlasıyla şen şakrak bir tavırla, "Jetta, yorgun gezgine ikram edecek bir fincan çayın yok mu?" diye sordu.

Jetta babama baktı. Ondan hiçbir yanıt alamayınca kendiliğinden çayı hazırlamaya koyuldu ve o, çayı hazırlarken Broad bu defa da onu hatırşinas bir soru yağmuruna tuttu. Jetta adamın sorularını kibarca yanıtladı ama ne gereğinden fazla konuştu ne de ona bakmak için gözlerini bir kez olsun önündeki işten kaldırdı. Fakat fincanı ziyaretçimizin önüne koyarken yanaklarının kıpkırmızı kesilmiş olduğunu fark ettim. Bunun ardından babamın ısrarı üzerine arkadaki odaya çekildi. Broad çayından bir yudum aldıktan sonra sanki sırf bizi ziyaret etmek için uzun yollar tepmişçesine memnuniyetle derin bir oh çekti.

"John," diye başladı öne doğru eğilerek, "korkarım sahilde yaşadığımız hadise sende bazı kötü hisler uyandırdı. Ben de başka seçeneğim olmadığını görmen için sabahki hadiseye bakış açımı seninle paylaşmamın akıllıca olduğunu düşündüm."

Babam yanıt vermeyince konuşmaya devam etti. "Senden yalnızca yosun toplamana izin vermemin sonuçlarını şöyle bir tasavvur etmeni istiyorum."

"Aileler fi tarihinden beri yosun toplar," dedi babam, "ve kimsenin, senin tabirinle, sonuçlardan yakındığını hatırlamıyorum."

"Bu konuda haklısın," dedi Broad, "fakat belki de ben kendimi yeterince açık ifade edememişimdir. Asıl sorun yosun toplaman değil. Sorun, yosun toplamak için gerekli izne sahip olmaman. Eğer bu sabahki hasadına devam etmene izin verseydim bu, insanların –senden daha az itinalı kimselerin– canları istediği zaman yosun toplayabilecekleri anlamına gelmez miydi? Bugün sana izin verip yarın Bay Gregor'dan topladığı yosunlardan vazgeçmesini isteye-

mezdim. O durumda senin yosun toplamana izin vermişken neden ona izin vermediğimi sormakta tepeden tırnağa haklı olurdu. Kurallar herkese eşit uygulanmalıdır. Senin de bu konuda benimle hemfikir olacağından eminim."

O esnada söylediklerine itiraz edilemezmiş gibi koca ellerini açarak önüne koydu.

"Şimdi, topladığın yosunları gerisin geriye denize bırakmanın rahatsızlık verici olduğunu kabul etsem de eğer o şekilde davranmamış olsaydım izinsiz yosun hasadına izin vermiş olacağımı anladığından eminim. Senin de haklı olarak dile getirdiğin gibi bu toplama işi uzun zamandır denetimsiz bir şekilde yapılıyor fakat sen her ne kadar bunun bazı sonuçlar doğurmayacağı kanısında olsan da ben hepimizin kuralları çiğnemekten suçlu olduğumuzu iddia ediyorum. Köye eski düzenini getirme amacıyla hakemlik mevkisine seçildiğimden, bu sabahki ihlali hoş görmüş olsaydım kendi rejimimle dalga geçmiş olurdum."

Çayından bir yudum almak için duraksadı ve fincanını nazik bir şekilde tabağına bıraktı. Babam gözleriyle adamın elinin hareketini izliyordu. Kısa bir sessizlik oldu ki sessizliği bozanın babam olmayacağı aşikârdı. Lachlan Broad bana döndü ve, "Baban prensipleri olan bir adam, Roddy. Korkarım onu niyetimin iyi olduğu konusunda ikna edemedim," dedi.

Yanıt vermedim ama bakışlarından kaçınmak için gözlerimi masaya diktim. Sonra tekrar babama döndü. Ses tonu yılgınlığını ele veriyordu.

"Belki de sözleşme hükümlerini uygulamak konusundaki tavrımın fanatikçe olduğunu ya da yetkimi kullanmanın bana kişisel haz verdiğini düşünüyorsundur. Seni, bunların gerçekten son derece uzak olduğuna temin ederim. Yosun toplama işinin ehemmiyetsiz bir mesele olduğu ziyadesiyle doğrudur ama sahilden yosun toplamalarına göz yumulursa insanlar nehirden balık tutmalarına ya da bayırda geyik avlamalarına da göz yumulacağı sonucuna varmazlar mı?"

"Bunların kıyaslanabilir olduğunu düşünmüyorum," dedi babam.

"Ama öyleler," dedi Broad söylediğinin altını çizmek için işaret parmağını sallayarak. "Kendini dinle ilgili meselelere böylesine adamış bir adama nutuk çekmek niyetinde değilim ama Sekizinci Emir'in büyük bir şey çalmakla küçük bir şey çalmak arasında ayrım yapmadığına inanıyorum."

"Beni hırsızlıkla mı suçluyorsunuz?" dedi babam usulca.

"Seni hiçbir şeyle suçlamıyorum," dedi Broad elini havada sallayarak, "fakat sana ait olmayan bir şeyi almanı başka bir şeye yormakta zorlanıyorum."

Babam bir an için buna kafa yorduktan sonra Broad'a, eğer söyleyeceklerini bitirdiyse orada daha fazla kalmasına lüzum olmadığını söyledi.

Hakem oturduğu yerden kıpırdamadı bile. Çayının son yudumlarını içti ve elinin tersiyle ağzını sildi. Parmakları bıyığını düzeltmek için bir süre suratında kaldı.

"Buraya gelmemin nedeni seni itham etmek değildi, John," dedi. "Eğer kendimi beceriksizce ifade ettiysem beni bağışla. Aslında buraya tam aksine, seninle uzlaşmak için geldim. Normal şartlar altında bu sabahki ihlalin cezası on şilin olurdu. Fakat haklı olarak dile getirdiğin üzere insanlar fi tarihinden beri sahilden yosun topladıklarından ve sana hatalı olduğunu söylediğimde yosunları sahile bıraktığından bu seferlik ceza yazma hakkımdan feragat etme niyetindeyim."

Eğer Lachlan Broad bu davranışından ötürü babamın ona teşekkür edeceğini düşünüyorduysa yanılıyordu.

"Size borçlu kalmaktansa on şilini ödemeye razıyım."

Lachlan Broad başıyla onayladı. "Buna saygı duyuyorum fakat ödeyecek on şilinin olmadığından bunu kendini borçlu hissetmeni gerektirecek bir iyilik olarak görmene lüzum yok."

Sorunun tatmin edici bir şekilde çözüldüğünü ima etmek istercesine parmaklarıyla masada bir ritim tutturdu. Kalkıp gitmek üzere gibi görünüyordu ama sanki aklına aniden başka bir şey gelmiş gibi duraksadı.

"Elbette," dedi, "hâlâ yosuna ihtiyacın var."

"Bana ait olmayan bir şeyi alacak değilim," dedi babam.

"Deminden beri anlatmaya çalıştığım üzere," dedi Broad, "mesele sana ait olmayan bir şeyi alman değil. Sorun doğru prosedürün izlenmemiş olması."

"Geçtiğimiz aylarda prosedürler ve kurallar hakkında duyacağımı duydum."

"Olabilir fakat prosedürler vardır ve izlenmeleri gerekir. Şu durumda tek yapman gereken, simsara tarlanda kullanmak üzere sahilden yosun toplamak istediğine dair bir başvuruda bulunmak. Bu başvuru simsarın vekili aracılığıyla da yapılabilir."

"Yani kendinizi kastediyorsunuz," dedi babam.

Broad başını hafifçe aşağı yukarı sallayarak aynen öyle olduğunu ima etti.

"Bu akşam vardığımız anlaşmaya dayanarak," dedi, "sözlü bir başvuruyu kabul etmemek için hiçbir neden göremiyorum ve seni bu başvurunun lehine sonuçlanacağına temin ederim."

Babamın ince dudakları seğirdi ama hiçbir şey söylemedi. Biraz sonra kapının eşiğinde semiz bir tavuk göründü ve arkadaşlarını arıyormuş gibi kafasını içeri uzatıp etrafa bakındı. Sol ayağı havada asılı kalmış, tıpkı etleri dökülmüş bir el gibi göğsünün altında kıvrılmıştı. Aradığını bulamamış olacak ki geri çekilip gözden kayboldu. Lachlan Broad omuzlarını silkti ve, "O hâlde böyle bir başvuru yapmaya niyetli olmadığını varsayıyorum," dedi.

Bunun ardından birlikte hoşça zaman geçirmişiz gibi bir tavır takınarak bize iyi akşamlar diledikten sonra oradan ayrıldı. Hâlinden pek memnun olduğuna şüphem yoktu ve o anda ondan tiksindim. Çok zeki bir adam olduğu ortadaydı ve kalın kafalı babam kesinlikle onun dengi değildi.

Babam masadan kalkmadı ve akşamın geri kalanını gözlerini boş ahıra dikerek geçirdi. Olanlar hakkında söylenecek söz olmadığından dışarı çıktım ve oradaki banka oturdum. Bir süre önce kapıda beliren tavuk o esnada evlerin arasındaki toprağı gagalıyordu. Biraz sonra Lachlan Broad, Bay Gregor'un evinden çıktı ve benden yana bakmadan köy boyunca ilerlemeye koyuldu. Bir sonraki durağı, Kenny Smoke'un eviydi.

Ertesi sabah herkes yosun toplamak için sahilde toplandı ve akşama dek bizimki hariç tüm tarlalar o gün toplanan yosunlarla gübrelendi. Babam olup biten hakkında tek kelime etmeden ortada hiçbir sorun yokmuşçasına kendi meseleleriyle ilgilendi. Birkaç gün sonra evimizin önündeki bankta oturup birlikte pipolarını tüttürdükleri sırada babamın Kenny Smoke'a yosunların tarlalara fayda edip etmediğinden emin olmadığını söylediğini duydum. Babaları, onlardan önce de büyükbabaları aynı işi yaptığından insanlar bunu alışkanlık hâline getirmişlerdi. Kenny Smoke bunun, yaptığımız pek çok şey için geçerli olduğunu söyledi.

* * *

Bay Sinclair burada beni sık sık ziyaret ediyor ve bu ziyaretlerden hoşlanmaya başladım. Hücreme ilk gelişinde yatağıma oturmasını teklif ettim ancak yatağa küçümseyerek baktıktan sonra sırtını kapıya yaslayarak ayakta durmayı yeğledi. Bana rahat olmamı söyledi ama bir büyüğümün yanında oturmayı uygun bulmadığım için ben de duvardaki pencerenin altında dikildim. Bu iç karartıcı mekâna hiç uymayan tüvit bir takım ve kahverengi deri ayakkabılar giymişti. Yüzü pürüzsüz, elleri ise pembe ve yumuşaktı. Kırk yaşlarında olduğunu tahmin ettim*. Tam bir beyefendi gibi ölçülü ve zarif bir konuşması vardı.

Bay Sinclair avukatım olarak atandığını ve görevinin beni elinden geldiğince iyi temsil etmek olduğunu söyledi. Benimle tanışmaktan memnuniyet duyduğunu belirtti. Benim gibi bir biçareyle böyle kibar konuşmasını öyle gülünç buldum ki kahkahalarla gülmeye başladım. Sakinleşmemi bekledi ve ardından, ona söyleyeceğim her şeyin gizli kalacağını söyleyip öğrenme güçlüğü çeken bir öğrenciyle konuşur gibi "gizlilik" kelimesinin anlamını açıkladı.

Bana gizliliği veya başka bir kelimeyi açıklamasına gerek olmadığını çünkü hizmetlerine ihtiyaç duymadığımı söyledim. Başka

* Andrew Sinclair o zamanlar altmış iki yaşındaydı.

bir avukat istersem bunu ayarlayabileceğini belirtti. Lakin avukatımın kim olduğuyla ilgili bir sorunum olmadığını, hakkımdaki suçlamaları reddetmeyeceğim için bir avukata ihtiyaç duymadığımı açıkladım. Bay Sinclair ciddi bir ifadeyle beni süzdü. Durumumu anladığını ancak hukuken mahkemede temsil edilmem gerektiğini belirtti.

"Hukuki yükümlülüklerle ilgilenmiyorum," diye yanıtladım. "Hukuk bana hiçbir şey ifade etmiyor."

Ne yapıp yapamayacağımın söylenmesinden hoşlanmamamın dışında neden onunla böyle kaba konuştuğumu, beni neyin ele geçirdiğini bilmiyorum. Ayrıca bağırsaklarımdan boşalttığım her şey ayağımın dibindeki bir kovada dururken böyle bir beyefendinin yanımda bulunmasından utanç duyuyor, bir an önce gitmesini istiyordum.

Bay Sinclair dudaklarını büzüp yavaşça başını salladı.

"Yine de," dedi, "avukatı reddetmenin yararına olmayacağını belirtmekle yükümlüyüm."

Yatağıma oturup daha rahat bir şekilde konuşmaya başladı. Bana birkaç soru sormasına izin verirsem ona iyilik yapmış olacağımı söyledi. Tavrımdan biraz pişman olarak sorularını yanıtlayacağımı söylediğimde memnun oldu. Bana o kadar kibar davranıyordu ki ona sorun çıkarmak anlamsızdı.

Bay Sinclair sanki birbirini tanımaya çalışan iki akranmışız gibi ailem ve hayat şartlarımla ilgili genel sorular sordu. Sorularını dürüstçe ancak çok ayrıntıya girmeden yanıtladım. Culduie'deki yaşamımın ayrıntılarının Bay Sinclair'in ya da bir başkasının ilgisini çekeceğini düşünmüyordum. Bay Sinclair'in tavrı oldukça hoş ve nazikti. Ayrıca refakatine de alışmaya başlamıştım. Hiç değilse konuşmamız günün tekdüzeliğini bozmuştu. Sohbetimiz uzadıkça eğitimsiz bir katille konuşan bir beyefendi değilmiş de bulunduğumuz durum gayet normalmiş gibi konuşması daha da tuhaf gelmeye başladı. İşlediğim suçtan haberi olup olmadığını veya hapishane yerine bir akıl hastanesinde olup olmadığımı merak etmeye başladım. Belki de Bay Sinclair de hastanedeki hastalardan biriydi.

Ancak konuşmamızın sonlarına doğru Bay Sinclair ziyaretinin sebebini açıkladı.

"Şimdi Roderick," dedi, "birkaç gün önce kasabanda korkunç bir suç işlendi."

Devam etmesini istemesem de, "Evet," dedim, "Lachlan Broad'u öldürdüm."

"Ya diğerlerini?"

"Evet, onları da."

Bay Sinclair yavaşça başını salladı. "Bunu bir başkasının suçunu üstlenmek için söylemiyorsun, değil mi?" diye sordu.

"Hayır," diye yanıtladım.

"Peki bu suçu yalnız mı işledin?"

"Evet," dedim, "yalnızdım ve işlediğim suçu reddetmeye niyetim yok. Hâliyle bir avukata da ihtiyacım yok. Yaptıklarımdan pişmanlık duymuyorum ve bundan sonra olacaklarla da ilgilenmiyorum."

Kısa konuşmamın ardından Bay Sinclair bir süre beni izledi. Onun gibi eğitimli kişilerin yanında pek bulunmamıştım ve onların davranışları benim gibilerden oldukça farklı olduğu için de aklından neler geçtiğini kestiremiyordum.

Bir süre sonra dürüstlüğümü takdir ederek ertesi gün beni tekrar ziyaret etmek için iznimi istedi. Kendisiyle konuşmaktan hoşlandığımı, ne zaman isterse gelebileceğini söyledim. Avucunun içiyle iki kez kapıya vurdu ve koridorda bekleyen gardiyan dışarı çıkabilmesi için kapıyı açtı.

Bay Sinclair hakikaten beni ziyaret etmeye devam etti; ziyaretlerini hevesle bekliyordum ve ilk gün ona kaba davrandığıma pişman olmuştum. Benim uygunsuz davranışlarımı görmezden gelişi, üst tabakadan olduğunun bir göstergesiydi. Bay Sinclair'in diretmesiyle hücreme yazı yazabileceğim bir masa ve sandalye koyulduğundan beri birlikte vakit geçirmek daha rahat hâle gelmişti. Bay Sinclair sarsak sandalyede oturuyor, bense yatağıma veya pencerenin bulunduğu duvarın dibine konuşlanıyordum. Avukatımın gözleri sıklıkla yazdıklarıma takılıyordu. İkinci veya üçüncü ziyaretinde işlediğim suçun öncesinde olan olayları yazmamı önermişti ve öne-

risini ciddiye aldığım için memnundu. Bir öğleden sonra parmağını notlarımın üstünde gezdirirken neler yazdığımı merak ettiğini söyledi. Eğitimli birinin kaba bir dille yazılmış yazımı okuyacağını düşünmek beni rahatsız etse de onun önerisi üzerine yazmaya başladığımı ve istediği zaman notlarımı alabileceğini söyledim. Ben bitirene kadar bekleyeceğini ve onun için ya da başka biri için yazıyormuş gibi hissetmememin önemli olduğunu söyledi.

Bay Sinclair çok sabırlı bir adama benziyor. Her gün öncelikle genel durumumu ve yemeklerin yeterli olup olmadığını soruyor. Birkaç kez yakındaki handan yemek getirtebileceğini söylemiş olsa da sade yemeklere alışkın olduğumdan benim için zahmete girmemesini söylüyorum. Ancak bu sabah konuşmamız farklı bir yön aldı. Bay Sinclair genel olarak cinayetlerin detaylarından bahsetmezdi ancak bu sabah cinayetleri işlediğim esnada aklımdan neler geçtiğini anlatmam için ısrar etti. Tek düşüncemin Lachlan Mackenzie'nin babama yaşattığı sıkıntıların öcünü almak olduğunu söyledim. Bay Sinclair bir süre aynı soruları tekrar tekrar sorarak cevabımı irdeledi. Beni gafil avlamaya çalıştığını düşündüm ancak başaramadı.

Sonra, mahkemede suçlamaları reddetmemizi önerdi. Bunun gülünç bir fikir olduğunu, suçumun her hâlimden belli olduğunu ve bunu gizlemek gibi bir çabam olmadığı söyledim. Bay Sinclair hukuken bir suçun işlenmiş olması için, fiziksel eylemin yanı sıra akli bir eylemin de vuku bulması gerektiğini açıkladı. Benim durumumda fiziksel suç işlenmiş olsa da –onun deyimiyle kötü niyet gibi– akli bir eylemin var olup olmadığı kafamın içinde olan bitenle ilgili bir meseleydi. Bay Sinclair'in açıklamalarını merakla dinledim. Dinledim dinlemesine ama böyle durumlarda zekâsını kanıtlamak için çabalarken aşikâr olan bazı gerçekleri göz ardı ettiğini de düşünmeden edemedim. Ancak anlattıklarının benim davamla hiçbir alakası olmadığı kanısında olduğumu söylemekle yetindim.

Bay Sinclair duygularımı incitmemeye çalışıyormuş gibi yumuşak bir ses tonuyla konuşmaya başladı. "Peki, olay esnasında düşündüğünü sandığın şeyi aslında düşünmediğini söylesem?" diye sordu.

Bu saçma yorum karşısında kabaca güldüm. "Başka bir şey düşünüyor olsaydım bilirdim," dedim. "Yoksa onu düşünüyor olmazdım."

Bay Sinclair cevabıma gülümseyip teslim olur gibi başını eğdi. Çok zeki olduğumu söyledi. İltifatı karşısında onur duyduğumu söyledim ve şu anda bunu yazarken de kızardığımı itiraf etmeliyim.

"Sence bir delinin kendini akıllı sanması mümkün müdür, Roddy?" diyerek konuşmaya devam etti.

Önce bu sorunun en az bir önceki yorumu kadar saçma olduğunu düşündüm. Derken aklıma, Air-Dubh'ın genellikle kümeste uyuyan ve horoz gibi öten embesili Murdo Cock geldi. Biri sorsa, deli olduğunu mu söylerdi? Bay Sinclair'in o kendine has kibarlığıyla belki de Murdo Cock gibi olduğumu ima ettiğini fark ettim. Ölçüsüzce yanıt verirsem gerçekten deli gibi görünebileceğimi fark ederek biraz düşündükten sonra konuştum.

"Sizi aklımın yerinde olduğuna temin ederim," dedim sakince.

"Zaten tam aksini düşünmeme neden olan da buna inanıyor olman," diye yanıtladı. Epey incinmiş gibi görünmüş olmalıyım ki, "Savunman için tüm olasılıkları irdelemem gerektiğini anlamalısın, Roderick," diye ekledi.

"Ama ben kendimi savunmak istemiyorum," diye çıkıştım ancak Bay Sinclair'in lafını kesmemin büyük kabalık olduğunu fark ederek ânında pişman oldum.

Bay Sinclair başını aşağı yukarı sallayıp ayağa kalktı. Üzgün görünüyordu. Onu kırdığımı düşündüm ve yaptığım hatayı telafi edebilmeyi diledim.

"Yine de," dedi, "seninle tanışmak isteyen bir beyefendinin seni muayene etmesine izin vereceğini umuyorum."

Bir kez daha durumun saçmalığından ötürü şaşkına döndüm; sırf katil olduğum için benimle tanışmak isteyenler vardı ama lafı uzatmak yerine kiminle görüşmemi istiyorsa memnuniyetle görüşeceğimi söylemekle yetindim.

"Güzel," dedi ve kapıyı açması için gardiyana her zamanki işaretini verdi.

* * *

Yosun olayından birkaç gün sonra Flora Broad'la bir kez daha karşılaştım. Tarlaları yoldan ayıran setin üstünde oturmuş, bir ipin ucuna bağladığım fareyi kullanarak kargalarla dalga geçiyordum. Sırtım kasabaya dönük olduğu için Flora'nın geldiğini görmedim. Yanımda durduğunda bir tür oyun oynadığımı görmüş olmalı ki ne oynadığımı sordu. Kendimi böylesine çocuksu bir meşgaleye kaptırdığım için utanarak ipi bıraktım ve hiçbir şey yapmadığımı söyledim.

"Seni ne zaman görsem hiçbir şey yapmıyor oluyorsun zaten," dedi. "Böyle giderse Şeytan o tembel ellerine bir iş bulacak."

"Neymiş o iş?" diye sordum.

Flora omuz silkip gökyüzüne baktı ve yanıma oturdu. Az önce elinde taşıdığı, üzeri ekoseli bir bezle örtülü sepeti kucağına koydu. Eteği bacağıma sürtündü. Bıraktığım ip birkaç dakika sonra yılankavi hareketlerle çimlerin arasında gözden kayboldu ve bir karga, gagasında ödülüyle zıplayarak uzaklaştı.

"Babanın bizi görmesinden korkmuyor musun?" diye sordum.

"Asıl korkması gereken sensin," dedi, "zılgıtı yiyecek olan ben değilim."

Yine de omuzunun üzerinden evine doğru bir bakış attı.

"Bu yumurtaları Aird-Dubh'taki Bayan MacLeod'a götürüyorum," dedi ve sepettekileri göstermek için üstündeki bezi kaldırdı. Broad Mackenzielerin tavuklarının sayısı inanılmazdı. O kadar çok tavukları vardı ki Applecross'taki hanın yumurtalarını bile onlar tedarik ediyorlardı. Bayan MacLeod kat kat giyinmesinden ötürü Soğan diye anılan, yaşı epey geçkin bir duldu. Öyle ki kocası öldüğünden beri tek bir kıyafet çıkarmadığına dair söylentiler vardı.

Flora ona eşlik etmek isteyip istemediğimi sordu. Memnuniyetle eşlik edeceğimi söyledim. O kadar yavaş yürüyordu ki her birkaç metrede bir durup yetişmesini beklemem gerekiyordu. Aird-Dubh'ın yol ağzına geldiğimizde Flora sepetini taşımamı rica etti. Sepeti elinden aldıktan sonra sanki onu yavaşlatan yumurtaların ağırlığıymış gibi hızını biraz artırdı.

"Hastamız nasıl?" diye sordu.

Kuş yavrusunu o sabah ahırın çatı kirişinin altında, yerde ölü bulmuştum. Flora'nın yüzü asıldı ve bu haberi duyduğuna üzüldüğünü söyledi.

"Bu da Tanrı'nın bizi sınamak için gönderdiklerinden biri," dedi tekdüze bir sesle.

Göz ucuyla ona baktım. Bu sık sık dile getirdiğimiz bir düşünceydi.

"Tanrı'nın bizi sınamaktan daha önemli sorunları olduğunu düşünüyorum," dedim.

Flora ciddiyetle bana baktı.

"Neden böyle şeyler oluyor?" diye sordu.

"Nasıl şeyler?" dedim.

"Kötü şeyler."

"Vaize sorsan işlediğimiz günahlardan ötürü cezalandırıldığımızı söylerdi," dedim.

"Peki, sen ne düşünüyorsun?" diye sordu.

Bir an tereddüt ederek, "Bence hiçbir nedeni yok," dedim.

Flora cevabımdan huzursuz olmuşa benzemiyordu. Bundan cesaret alarak devam ettim. "Tanrı'nın benimle veya herhangi birimizle ilgilenmesi için ortada pek bir neden göremiyorum."

Flora beni böyle şeyler söylemekten men etti. Oysa düşüncelerime karşı çıktığı yoktu; yalnızca, böyle şeylerin dile getirilmemesi gerektiğini düşünüyordu.

"Belki de Tanrı, Bay Gillies'in bize anlattıkları gibi bir hikâyedir yalnızca," dedim göz ucuyla Flora'ya bakarak. Bir tutam saçı esintiden dolayı yüzüne düştü ve Flora onu kulağının arkasına sıkıştırmak için elini kaldırdı. Önüne baktı ve sessizlik içinde yolumuza devam ettik.

Aird-Dubh'a vardığımızda Flora sepeti benden alarak başını Soğan'ın kapısından içeri uzattı. Kapıda kambur ve ihtiyar bir kadın belirdi. Boynu o kadar büküktü ki yüzümüze bakabilmek için kafasını tavuklar gibi yana eğmesi gerekti. Ilık bir akşamdı ve içeride soba yanıyordu ancak kadın boynuna kadar iliklenmiş kalın bir

pardösü giymiş ve belini de bir kuşakla bağlamıştı. Flora'yı gördüğüne memnun olup onu içeri davet etti. Flora ise yumurta getirdiğini söyleyip sepeti ona uzattı.

"Bu yanındaki kim?" diye sordu yaşlı kadın.

"Kara John'un oğlu," diye yanıtladı Flora.

"Bir ismi var mı?" Sesi bir martılarınki gibi kulak tırmalayıcıydı.

"Roddy," dedi Flora.

Soğan bir süre bana baktı ve üstünden bir yıl geçmiş olmasına rağmen annemin vefatına üzüldüğünü söyledi. Sepeti Flora'dan alarak evin dumanlı loşluğunda kayboldu. Flora beklerken kendi kendine bir şarkı mırıldanmaya başlayınca annemin tarlada söylediği şarkılar aklıma geldi. Bu sırada yaşlı kadın boş sepeti geri getirip yumurtalar için teşekkür etti.

Culduie'ye dönerken yeniden sepeti taşımayı teklif ettim ancak Flora sepetin ağır olmadığını, yalnızca o an için sepeti onun yerine taşımamı istediğini söyledi. Neresinden bakılırsa bakılsın artık yumurtaların ağırlığından kurtulduğumuz için daha özgürce konuşuyorduk. Flora, Bayan MacLeod'un kokusuyla ilgili aşağılayıcı yorumlar yaptı ve ben de babamın pis oldukları ve deniz salyangozu yedikleri için Aird-Dubh'ta yaşayanlardan hoşlanmadığını söyledim. Flora buna içten bir şekilde güldü. Kahkahası durulduğunda da, "Bazen babanın hiç kimseden hoşlanmadığını düşünüyorum," dedi.

"Hoşlanmıyor zaten," diye karşılık verdim.

Sonra eğilip babamın bastonuyla tökezleyerek yürüyüşünü taklit ettim. "Günahlarının peşine düşeceğinden emin olabilirsin," diye mırıldandım parmağımı Flora'nın yüzüne doğru sallayarak. "Sonsuz ateşe doğru yol alıyorsun, genç bayan!"

Flora yolun ortasında durup kahkahasını bastırmak için boştaki eliyle ağzını kapattı. Doğruldum ve babamla böyle dalga geçtiğim için birden utandım.

Flora, "Tekrar yap," dedi ancak ben gülünç hissederek ilerlemeye devam ettim.

Karşılaştığımız dört yol ağzına gelince, birlikte görülmememiz için yola tek başıma devam edeceğimi söyledim. Flora karşı çıkmadı.

Bir an durup birbirimize baktık. Sonra Flora bir başka gün tekrar görüşeceğimizi söyledi ve dönüp elindeki boş sepeti sallayarak patikayı tırmanmaya başladı. Bense yoldan yürümeye devam ederek tarlamızın bitimindeki sete tırmandım. Birden sanki sırtımdaki turba dolu sepeti boşaltmışım gibi üstümden büyük bir yük kalktığını hissettim. Cılız ekinlerimizin arasından geçerken Jetta'nın Lachlan Broad'un evinin olduğu taraftan bizim eve doğru seğirttiğini gördüm. Bir dul gibi şalını başına çekmiş, kambur yürüyordu. Kasabanın o tarafında ne işi olabileceğini bilmiyordum. Eve girmeyip Jetta'yı bekledim ancak o bana bakmadan telaşla yanımdan geçip gitti.

Babam pencerenin yanındaki sandalyesine oturmuş akşam piposunu içiyordu. Nerede olduğumu sormasına hazırlıklıydım, öyle de yaptı. Sandalyesinin sırtı, pencereden gelen ışık elindeki kitabı aydınlatacak şekilde pencereye dönüktü. Yine de beni dört yolda görmüş olabileceğini düşünerek Flora Broad'a yumurtaları götürmesi için Aird-Dubh'a kadar eşlik ettiğimi söyledim. Babam yumurtaları kime götürdüğümüzü sordu. Yumurtaları kime götürdüğümüzün önemli olmadığını düşünsem de sorusunu yanıtladım. Söylediklerime hiç tepki vermeyince zaten nerede olduğumu bildiği ve sadece ne cevap vereceğimi görmek için beni sorguladığı düşüncesine kapıldım. Piposundan birkaç derin nefes çekti. Bu sırada Jetta çoktan örgüsünü eline almış, neyden bahsettiğimizi bilmiyor numarası yapmaya koyulmuştu.

Bu şekilde sorgulanmaktan, hem de Jetta sorguya maruz kalmıyorken her yaptığımın irdelenmesinden keder duydum. Babam piposunu ağzından çıkararak Flora Broad'la veya ailesinden herhangi biriyle görüşmemi istemediğini söyledi. Genelde babama karşı çıkmazdım ama bu sefer itiraz ettim. Flora'nın ona bir zararı dokunmadığını, ayrıca sepetini taşıdığım için bana müteşekkir olduğunu söyledim. Babamın benimle tartışmasını beklemiyordum, tartışmadı da. Onun yerine hâlâ dayak yiyebilecek yaşta olduğumu söylemekle yetindi. Pişman numarası yaparak gözlerimi yere diktim ancak hükmüne uymaya niyetim yoktu. Babam bana veya kardeş-

lerime ilk kez böylesine sert davranmıyordu ama ona karşı çıkıyor oluşum bir ilkti. Ancak şimdi geriye dönüp baktığımda tavsiyesine kulak vermenin daha akıllıca olacağını kabul etmek zorundayım.

Dışarı çıkıp kız kardeşimin de bana katılacağını umarak bankta oturdum ancak yanıma gelmedi. Ertesi gün babam evde değilken Jetta'ya önceki akşam nerede olduğunu sordum. Kafasını yaptığı işten kaldırmadan Carmina Smoke'u ziyarete gittiğini söyledi. Smokeların evinin ötesinden geldiğini gördüğüm için söylediğinin doğru olmadığını bilsem de bunu dile getirmedim. Aksine, Kenny Smoke'un evde olup olmadığını sordum. Jetta yaptığı işi bırakıp gözlerini üstüme dikti.

"Zaten bir babam var," dedi. "İkinciye ihtiyacım yok. Seni ilgilendirmeyen şeyler var, Roddy." Sonra elime bir ekmek tutuşturup ayağının alından çekilmemi söyledi. Jetta genelde benden sır saklamadığı için bu duruma üzülmüştüm. Gerçi benden sır saklıyor olsa da haberim olmazdı. Belki de benden gizlediği bir sürü sırrı vardı.

Bu olaydan sonraki birkaç gün Flora Broad'la görüşmedim. Gündüzleri Lachlan Broad'un projelerinde çalışıyor, akşamları ise babamın benim için icat ettiği işlerle meşgul oluyordum. Bunu beni cezalandırmak için mi yaptığını, yoksa yalnızca Flora'yla görüşmemi engellemeye mi çalıştığını bilmiyorum. Her hâlükârda amacına ulaşıyordu. Üç gün boyunca, babamın verdiği işleri bitirdikten sonra setin üzerine kurulup Flora'nın bir iş için veya işi bahane ederek yalnızca beni görmek amacıyla oradan geçeceğini umdum. Ancak Flora setin önünden geçmedi. Birlikte geçirdiğimiz kısacık zamana rağmen onu özlediğimi itiraf etmeliyim.

Geceleri gezmeye başladığım dönem o günlere tekabül eder. Artık kolayca uykuya dalamıyordum ve sızdığım zaman ise ikizlerin en ufak hareketine veya dışarıdaki bir hayvanın kıpırtısına hemen uyanıveriyordum. Gecenin sessizliğinde, ateşin küllerinden veya bir düvenin böğürtüsünden zihnime binbir türlü düşünce hücum ediyordu. Bazen dumanda şekiller gördüğümü, kulağıma fısıldayan sesler duyduğumu düşünürdüm. Hâliyle döşeğimde iyiden iyiye korkuya kapılarak dehşet verici bir olayla karşılaşmayı bekler

olmuştum. Bu yüzden yatağımı terk edip tepelerde dolaşmaya başladım. Tasavvurlarımdan birinde, karanlıkta yarı görünmez olan ve göz ucuyla görüldükten sonra aniden ortadan kaybolan bir şekildim. Evlerin duvarlarının arasından geçip Càrn'a doğru tırmandıktan sonra kasabayı yukarıdan izlemeyi alışkanlık hâline getirdim. Sarı aylarda geceler asla kapkaranlık olmazdı. Aksine, her şey rengi solmuş gibi görünür ve ay yükseldiğinde hepsi sanki bir kitabın gravüründeki betimlemeler gibi gümüşe boyanırdı. Kendimi komşulardan birinin penceresine yakın bulursam imrenerek uykudaki bedenlerini izlerdim. Bu gezintilerimin amacı istenmeyen düşünceleri aklımdan uzaklaştırmaktı ve bunu ancak bitap düşene kadar tepeleri dolanarak başarabiliyordum. Bu gece gezintilerimden kimsenin haberdar olmaması için sabahları babam veya kardeşim uyanmadan önce eve dönüp, ertesi gün ortalıkta sersem sersem dolaşır olmuştum. İş başında bir iki kez uyuyakaldığım da oldu. Bunlarda da Jetta bayıldığımı düşünerek yardımıma koştu.

Gece gezintilerimden birini Flora'nın Büyük Ev'den dönüp dönmediğini saptamak için kullanmaya karar verdim. Onu görmeyi istesem de benden özellikle uzak durmadığını, yine Lord Middleton'un yanında çalışmaya başladığı için görüşemediğimizi umuyordum. O gece gökyüzü bulutluydu ve ay ışığı oldukça zayıftı. Evlerin arasından geçip Càrn'a doğru tırmandım. Amacımın tabiatı görülme korkumu iyiden iyiye artırıyordu. Kasabanın görüş alanından çıkana kadar sırtımı kambur yapıp sessizce yürüdüm. Tepenin eteklerinde zikzaklar çizerek Broadların evinin bulunduğu noktanın ötesine ulaştım. Daha önceki gezintilerimde koyunlardan başka canlıyla karşılaşmamıştım ancak yine de şakaklarımdaki damarların zonkladığını hissedebiliyordum. Gündüzleri bile Lachlan Broad'un arazisine adım atmaktan çekinirdim ancak gecenin karanlığında çok daha yanlış bir şey yapıyormuşum gibi geliyordu. Beni gören olsa orada bulunmamı açıklayacak hiçbir bahanem yoktu. Sır saklamakta çocukluğumdan beri iyi değildim. Beş veya altı yaşlarındayken yumurtaları almak için kümese gönderilmiştim. Yumurtaları koymak için kullandığımız kabı almayı

unutmuştum ve eve geri dönmektense kaba gerek olmadığına karar vermiştim. Yumurtaları kucağıma doldurmuş vaziyette kümesten çıkarken havalanan bir kuştan korkup elimdekileri düşürmüştüm. Yerdeki yumurta karmaşasına bakarken yumurtalarımızı çalan birini yakaladığımı söylemeye karar vermiştim. Ancak annem bana bakmaya geldiğinde gözyaşlarına boğulup kabı almayı unuttuğum için yumurtaları düşürdüğümü söylemiştim. Annem bana acıyarak gözyaşlarımı silmişti ve sorun olmadığını, yarın yine yumurtamız olacağını söylemişti. Yemeğe oturduğumuzda ise babama o gün yumurta olmadığını söyleyerek bana göz kırpmıştı. Ancak gecenin köründe beni evinin etrafında dolanırken bulursa Lachlan Broad'un bana aynı şekilde acıyacağını sanmıyordum.

Yine de başladığım işi bitirmeye kararlıydım. Tepeden aşağı inerken aklıma bir fikir geldi. Uykudayken yataklarından bilinçsizce kalkıp uyanıkmışçasına gezinen insanlarla ilgili hikâyeler duymuştum. Yine de kendilerine seslenildiğinde sanki başka bir gerçeklikte yaşıyormuşçasına bunu fark etmiyorlardı. Bu kişilere uyurgezer deniyordu ve ben de yakalanırsam savunmam bu olacaktı: Uyurgezer olduğumu söyleyecektim. Bu düşünceden güç alarak hiçbir korunmam olmadan meskene yaklaştım. Evin düzenini bilmiyordum ancak yan duvardaki iki pencerenin yatak odalarına ait olduğunu tahmin ettim. Şaşkınlıkla, ikinci pencereden hafif bir ışık süzüldüğünü gördüm ve Flora'nın geceliğiyle mum ışığında beni beklemekte olduğunu hayal ettim.

Duvara sürünerek ilk pencereye yaklaştım. Avuçlarımla dokunduğum duvar taşları ıslak ve yosunluydu. Bir an tereddüt ettim, sonra nefesimi tutarak başımı cama doğru uzattım. Oda karanlıktı. Biraz sonra odadaki yatağın ve battaniyelerine sarınmış hâlde yatan insanların hatlarını seçebilmeye başladım. Hiçbir kıpırtı yoktu. Yatağın ayak ucunda bir çocuk karyolası vardı ve Flora'nın küçük kardeşinin sarı saçlarını görebiliyordum. Nefesim camı buğulandırdı. İkinci pencereye doğru yan yan üç adım attım. Tüm tedbiri elden bırakarak pencerenin önünde durdum. İçeride bir mum yanıyordu ve sandalyede battaniyelere sarınmış vaziyet-

te oturan kişi Flora değil, yaşlı bir kadındı. Bu, Lachlan Broad'un yıllardır evden dışarı adımını atmamış olan hastalıklı annesiydi. Gözleri açık ve cama dikilmiş olmasına rağmen varlığımın farkında değil gibiydi. Ölü gibi görünüyordu ve ona bakmak kafatasımın karıncalanmasına sebep oluyordu. Sağındaki küçük yatak boştu; bunun Flora'nın yatağı olduğunu tahmin ettim. İhtiyarı birkaç dakika izledim. Ta ki üzerindeki battaniyenin yavaşça alçalıp yükseldiğini görene kadar. Sonra sanki görme becerisini yeniden kazanıyormuşçasına yavaşça gözlerini kırptı ve kemikli parmağını örtülerin altından çıkarıp bana doğrulttu. Dudakları sessizce oynadı. Arkamı dönüp bayır yukarı koşmaya başladım. Bir yerlerde bir köpek havlamaya başladı ve kendimi Lachlan Broad'un etrafı kolaçan etmek için uyanıp yatağından kalktığını hayal ederken buldum. Kendimi çalılık bir tümseğin arkasına atıp bir süre nemli çimlerin üstünde yatarak nefesim düzene girsin diye bekledim. Aşağıdaki evlerin hiçbirinde hareket yoktu ve görülmeden eve dönmeyi başardım. Gecenin geri kalanını döşeğimde yatıp Flora'nın boş yatağını düşünerek geçirdim. Gezintimin başarısından oldukça memnundum.

* * *

O yaz ekinlerimiz çok az ürün verdi. Bunun, tarladaki yosun eksikliğinden mi, yoksa başka bir sebepten mi kaynaklandığını bilmiyorum. Babam zaten hasadın zayıf olacağına kanaat getirip tarlaya daha az özen göstermeye başlamıştı. Kenny Smoke sabanla sürdüğümüz yerlerde biten yabani otlarla ilgili yorum yapınca da omuz silkip, "Ne gereği var ki? Tarla bitik," dedi.

Bitik olanın tarla değil de babam olduğunu düşünmeden edemedim. Lachlan Broad'un projelerinde günlerce çalıştım. Öncelikle kendi adıma çalışmam gereken günler vardı. Üstüne bir de babamın sağlık durumu ağır işlerde çalışmasına izin vermediğinden onun yerine çalıştım. Kimi zaman çok daha kârlı işlerde çalışan köylülerin yerine yarım şiline çalıştığım da oldu. Kazandığım her

şeyi babama veriyordum ve hanenin gelirine katkıda bulunmaktan memnundum. Yine de Lachlan Broad için çalışmak usandırıcıydı. Hakem veya kardeşinin, nefes almadan veya terimizi silmeden çalıştığımıza emin olmak için ortalıkta koca horozlar gibi dolanmadığı bir an bile yoktu. Broad aniden çıkagelir de o günkü tembelliğimiz için bize ek iş günü verir diye korkumuzdan o ortalıkta yokken bile durmaksızın çalışıyorduk. Bu sürekli çalışma hâli kendi tarlamıza vakit ayıramayacağım anlamına geliyordu. Hâliyle kara aylarda yiyeceğimiz iyice az olacaktı.

Bir akşam Lachlan Broad tarlamızı ihmal ettiğimizi fark ettiğini söylemek için bizi ziyaret etti. Bir şeylerin 'gözünden kaçmadığını' söylemekten büyük keyif alır olmuştu. Bu, her ne hüküm verirse versin söylenen veya yapılan her şeyin onun kulağına gittiği gerçeğini pekiştiriyordu. Ayrıca herkesten komşularına şüpheyle yaklaşmalarını istiyor ve gözlerini üstlerinden ayırmamalarını tembihliyordu. Bu ziyaretinde Broad, babama on şilin ceza yazarak tarlaya iyi bakmanın kira sözleşmesinin hükümlerinden biri olduğunu ve şartlara uymazsa simsarın anlaşmayı feshetmek zorunda kalacağını anımsattı. Bu cezayı ödeyebilmek için yollarda daha fazla çalışmam gerekti ve sonuç olarak tarla daha içler acısı bir hâl aldı.

Hakemin bu ziyaretinden birkaç gün sonra Jetta'nın sofrayı toplamasının ardından babam masadan kalkmadı. Bize bir şey söyleyeceğini düşündüm ve haklı da çıktım. Piposunu doldurup yaktıktan sonra simsarla görüşme niyetinde olduğunu söyledi. Görüşmesinin amacını sordum. Babam sorumu duymazdan gelerek zeki biri olduğum ve simsarın süslü sözlerinden etkilenmeyeceğim için ona eşlik etmemi istediği söyledi. Babamın yetersizliğini kabul etmesi karşısında mağlup hissederek babama karşı çıktım ve diğer herkesle olduğu gibi simsarla da eşit olduğundan dem vurdum. "İkimiz de bunun doğru olmadığını biliyoruz, Roderick," dedi. Bunun üzerine iki gün sonra Applecross'a gitme niyetinde olduğunu söyleyip eğer o gün Lachlan Broad için çalışacaksam yerime birini bulmamı veya şimdiden bahanemi hazırlamamı istedi. Sonra da yerinden kalkıp pencerenin önündeki sandalyesine geçti.

Babamın planından işe yarar bir şey çıkmayacağını daha en başından biliyordum. Şimdiye dek cemaatimizden kimsenin simsarla görüşmeyi talep ettiği olmamıştı ve simsar tarafından çağrıldığında herkes görüşmeye endişe içinde giderdi. Babam durumumuzun daha kötüye gidemeyeceği kanısında olabilirdi. Oysa ben bu ziyaret Lachlan Broad'un kulağına gittiğini anda bizden intikam almanın bir yolunu bulacağından adım gibi emindim.

Babamla birlikte sabahın erken saatlerinde Applecross'a doğru yola çıktık. Lachlan Broad'un bir iş için Kyle of Lochalsh'a gittiği söyleniyordu. Demek ki babamın ziyaret için bugünü seçmesinin nedeni buydu. Gün boyunca hava, alışkın olduğumuz gibi, sürekli değişti. Biz Camusterrach'a varana dek geçen sürede önce sağanak yağmura yakalanarak sırılsıklam olmuş, sonra da gökyüzünün aniden açılmasıyla yüzünü gösteren güneş sayesinde kıyafetlerimizi kısmen kurutmayı başarmıştık. Ancak Applecross'a yaklaşırken hava yine kapandı ve iri iri damlalarla yağmur yağmaya başladı. Babam bu hava değişikliğine tepki vermedi. Hatta değişimi fark ettiğinden bile emin değildim. Kollarını iki yanına düşürmüş, gözünü de önümüzdeki yola dikmiş hâlde hız kesmeden yürümeye devam etti. Ne yapacağımızı hâlâ konuşmamıştık. Bu yüzden babamın simsara ne demeyi planladığını veya benim ne yapmamı istediğini bilmiyordum. İçten içe simsarın evde olmamasını veya bizimle görüşmeyi reddetmesini umuyordum çünkü tek isteğim güçlü kimseleri kızdırmadan eve dönebilmekti.

Simsarın evi Büyük Ev'in arkasındaydı. Hâliyle Büyük Ev'in etrafından dolandık. Belli ki babam toprak sahibinin mülküne izinsiz girmekle suçlanmak istemiyordu. Gri taştan yapılma iki katlı eve vardığımızda babam görüşmemiz için hiç de iyiye alamet olmayan bir ürkeklikle pirinç tokmağı çaldı. Kapıda bir kâhya belirdi; kadın bizi küçümseyerek süzdü ve ne istediğimizi sordu. Babam karşısındaki kadının yalnızca bir hizmetçi olmasına ve kendisinden üstün olmamasına rağmen şapkasını çıkardı. Sonra da isminin John Macrae olduğunu ve Culduie'den geldiğini söyleyerek simsarla konuşmayı talep etti. Kâhya randevumuz olup olmadığını sordu.

İnce uzun burunlu, sıska bir kadındı ve simsarın evinde çalıştığı için çiftçilerden daha üstün olduğunu düşündüğü belliydi. Babam randevumuz olmadığını söyledi. Kadın tek kelime etmeden kapıyı kapattı ve biz de eşikte öylece kalakaldık. Yağmur hâlâ dinmemiş olduğundan ufak bir sahanlığa sığındık. Orada ne kadar kaldığımızı kestirmek zor ancak orada geçirdiğimiz süre simsarın evde olmadığını düşünerek ümitlenmeme yetti. Tam aklımdan geçenleri babamla paylaşmak üzereydim ki kapı yeniden açıldı ve içeri davet edildik. Müstahdem bizi duvarları ahşap kaplı bir odaya sokarak orada beklememizi söyledi. Ocakta ateş gürlüyordu ancak ikimiz de kıyafetlerimizi kurutmak için ateşe yanaşmaya cesaret etmedik. Onun yerine varlığımızın en az rahatsızlık vereceğini düşündüğümüz yerde, yani odanın ortasında dikildik. Şöminenin iki yanında şık giyimli saygın beyefendilerin resimleri vardı. Bunlardan birinin, ayağının dibinde bir av köpeğiyle koltuğunda oturan Lord Middleton'a ait olduğunu fark ettim. Hemen önümüzde koyu renkli ağır bir ahşaptan yapılma kocaman bir masa vardı. Masanın üstünde ise yazı takımıyla deri kaplı defterler duruyordu. Solumuzdaki duvar boydan boya kitap dolu raflarla bezeliydi.

Simsarın, geldiğinde babamı oldukça sıcak karşılaması beni şaşırttı. Babam simsarı selamlamak için iki büklüm eğildi. Bir yandan da kasketini elinde döndürüp duruyordu. Bir süre babamın yanında durarak rahat görünmeye çalıştım. Ellerimi önümde kavuşturmuş, kasketimi sımsıkı tutuyordum. Simsar hatırladığımdan daha kısa boyluydu ancak yanaklarına doğru uzanan gür bıyıklarına rağmen yüzünde latif, içten bir ifade vardı. Kafasının tepesindeki saçlar seyrelmişti ancak var olan saçı da tanıştığım diğer eğitimli kişilerin aksine kabarık ve dağınıktı.

"Peki bu kim?" diye sordu beni işaret ederek.

Babam kim olduğumu söyleyince simsar meraklı gözlerini benden yana çevirdi. Sanki benimle ilgili bir şeyler duymuş gibiydi, oysa ben tüm kalbimle öyle olmamasını umuyordum. Sonra masasının arkasına geçip ziyaretinin sebebini açıklaması için babama baktı. Babam açıklama yapmayınca bakışlarını gerisin

geriye bana döndürdü. Ancak ne söylememi istediğini bilmediğimden babam adına konuşamazdım. Sessizlik birkaç dakika daha sürdü. Gözümün ucuyla babamın kaşlarının altından simsara baktığını gördüm.

"Bay Macrae," diye söze başladı simsar. Ses tonu neşeliydi. "Onca yol teperek Culduie'den buraya gelmenizin nedeninin şöminemin sıcaklığını tatmak olmadığına eminim." Devam etmeden önce kendi şakasına güldü. "Oyunları her ne kadar sevsem de neden burada olduğunuzu tahmin edemiyorum. O yüzden geliş sebebinizi açıklamanızı rica etmek zorundayım."

Babam bana baktı. Bir an için cesaretini kaybettiğini veya ne sorulduğunu anlamadığını sandım ancak boğazını temizleyerek konuşmaya başladı, "Belki de Culduie'de yaşadığımız sorunlardan haberdarsınızdır."

"Sorunlardan mı?" diye sordu simsar. "Sorunlarla ilgili hiçbir şey duymadım. Ne sorunu?"

"Çeşitli sorunlar, efendim."

"Hiçbir sorundan haberim yok. Aksine kasabanızda yaşanan ilerlemelere dair güzel haberler alıyorum. Bu "sorunları" hakeminizle konuştunuz mu?" 'Sorun' kelimesini sanki yabancı bir dile aitmiş gibi tuhaf bir vurguyla söylüyordu.

"Konuşmadım."

Simsar kaşlarını çatıp babama baktı.

"Eğer zorluk yaşıyorsanız Bay Mackenzie'yle konuşmanız gerekiyor. Kendisini hiçe sayarak bana gelmenizi pek iyi karşılayacağını sanmıyorum. Hakemin başlıca görevi yaşadığınız sorunları çözmektir. Beni böyle ufak tefek şeylerle meşgul..." Elini bizi başından savmak istercesine sallayarak sözlerini yarıda kesti.

Babam hiçbir şey söylemedi. Simsar parmaklarıyla masada bir ritim tutturdu.

"Eee?"

Babam bakışlarını yerden biraz kaldırdı.

"Bay Mackenzie'yle sorunlar hakkında görüşmedim çünkü sorunun kaynağı Bay Mackenzie'nin ta kendisidir."

Bunu duyan simsar kahkahaya boğuldu. Bana kalırsa kahkahası pek içten değildi, daha çok babamın laflarının saçmalığına gülüyor gibiydi. Kahkahaları azaldığında derin bir iç çekti.

"Biraz daha açıklar mısınız?" dedi.

Şaşırtıcı da olsa simsarın kahkahası babamı yıldırmamıştı. "Bay Mackenzie'yle aramızdaki ilişkinin çok iyi olmadığı herkes tarafından bilinen bir gerçek. Ama sizi o meseleye dâhil edecek değilim."

"Öyle umuyorum, Bay Macrae. Anladığım kadarıyla Bay Mackenzie yıllardır eşi benzeri görülmemiş bir adanmışlıkla görevini yerine getiriyor. Ve eğer yanlış hatırlamıyorsam kendisi oy birliğiyle seçildi. Yani her ne yapıyorsa bunu kasaba halkının desteğiyle yapıyor. Şayet kendisiyle aranızda özel bir mesele varsa..." Ellerini havaya kaldırıp yanaklarını şişirdi.

"Elbette," dedi babam.

"Eğer buraya gelmenizin nedeni şahsi bir kan davası değilse nedir?" Simsarın neşeli tavrı yerini sabırsızlığa bırakıyordu.

Babam kasketini elinde evirip çevirdi. Derken bu davranışının iyi bir izlenim yaratmadığını fark etmiş gibi aniden durdu ve ellerini iki yanına koydu.

"Sözleşme hükümlerini görmek istiyorum," dedi.

Simsar bir an için merakla ona baktı, sonra da sanki babamın ne demek istediğini açıklayabilirmişim gibi bakışlarını bana kaydırdı.

"Sözleşme hükümlerini görmek istiyorsunuz?" diye tekrarladı bıyığını sıvazlayarak.

"Evet," dedi babam.

"Hangi sözleşme hükümlerinden bahsediyorsunuz?"

"Yürürlükte olan sözleşme hükümlerinden," dedi.

Simsar sertçe başını iki yana salladı. "Üzgünüm, Bay Macrae, ama sizi anlayabildiğimden emin değilim."

Babam iyiden iyiye şaşırmıştı. Böyle bir tepkiyle karşılaşacağını düşünmemişti ve hâliyle kendini açıkça ifade edemediği için hatanın kendinde olduğunu düşündü.

"Babam," dedim, "kira sözleşmelerimizle ilgili hükümleri kastediyor."

Simsar ciddiyetle bana baktı. "Anlıyorum," dedi. "Peki neden bu 'sözleşme hükümleri' dediğiniz şeyleri görmek istediğinizi sorabilir miyim?"

Bakışlarını benden babama kaydırdı ve aniden adamın içten içe hâlimize güldüğü izlenimine kapıldım.

"Böylece ne zaman onları çiğnediğimizi bilebiliriz," dedi babam en nihayetinde.

Simsar başıyla onayladı. "Ama niye?"

"İsmimize kara çalınmasını önlemek veya ceza yememek için," dedi babam.

Bunun üzerine simsar sandalyesinde geriye yaslanıp dilini şaklattı.

"Eğer sizi yanlış anlamadıysam," dedi ellerini çenesinin altında kavuşturarak, "ceza almadan kuralları çiğneyebilmek için sözleşme hükümlerini görmek mi istiyorsunuz?"

Babam kafasını yere eğdi. Gözlerinin sulandığını tahmin edebiliyordum. Kendini bu duruma düşürdüğü için öfkelenmeden edemedim.

"Bay Macrae, cesaretinizi alkışlıyorum," dedi simsar ellerini iki yana açarak.

"Babam," dedim, "sözleşme hükümlerine aykırı davranacak değil. Aksine, kuralları çiğnemekten kaçınabilmek için onları iyice öğrenmek istiyor."

"Bana kalırsa," diye üsteledi simsar, "kuralları iyice öğrenmek isteyen biri ancak işleyebileceği usulsüzlüklerin sınırlarını bilmek istiyordur."

Babam o esnada konuşmadan tamamen kopmuştu. Ben de babamı rahatlatabilmek için simsara ziyaretimizin yanlış bir fikir olduğunu, onu daha fazla rahatsız etmeyeceğimizi söyledim. Ancak simsar görüşmeyi bitirme çabalarımı boşa çıkardı.

"Hayır, hayır, hayır," dedi, "öyle şey olmaz. Önce buraya gelip köyünüzün hakemiyle ilgili şikâyette bulunuyorsunuz, sonra da ceza almadan kuralları çiğnemenin yolunu bulmak istediğinizi açık ediyorsunuz. Bu meseleyi böylece kapatamam."

Babamın artık konuşacak hâlde olmadığını gören simsar artık yalnızca bana hitap ediyordu. Sandalyesini masaya yaklaştırdı ve defterlerden birini seçip açtı. Birkaç sayfa çevirdikten sonra parmağını bir sütunda gezdirdi, üç beş satır okudu ve en nihayetinde bakışlarını yine bana kaydırdı.

"Söyle bana Roderick Macrae," dedi, "şu hayattaki isteğin nedir?"

Tek isteğimin çiftlikte babama yardım etmek ve kardeşlerime bakmak olduğunu söyledim.

"Övgüye layık," dedi. "Senin gibilerin çoğu hadlerini aşan şeyler istiyor. Sen de muhakkak burayı bırakıp gitmeyi düşünmüşsündür. Başka yerde şansını denemek istemiyor musun? Senin gibi zeki bir delikanlı burada hiçbir geleceği olmadığını görebilir."

"Geleceğimin Culduie'den başka bir yerde olmasını istemiyorum," dedim.

"Peki ya gelecek diye bir şey yoksa?"

Buna nasıl cevap vereceğimi bilemedim.

"Sana bir konuda dürüst olacağım, Roderick," dedi, "burada fitne fesat peşindekilere de suçlulara da yer yok."

"Ben ne fitne fesat peşindeyim ne de suçluyum," diye yanıtladım, "babam da öyle."

Simsar önündeki deftere anlamlı bir bakış attı ve başını yana eğdi. Sonra gürültüyle defteri kapattı.

"Kiranız gecikmiş," dedi.

"Komşularımızın da durumu aynı," dedim.

"Evet, ama komşularınız sanki mağdur olan onlarmış gibi karşıma dikilmediler. Arazinin sizde kalmasının tek sebebi hoşgörü."

Bunu görüşmenin sona erdiğine dair bir işaret olarak algılayıp son birkaç dakikadır hipnotize olmuş gibi dikilen babamı dürttüm. Simsar ayağa kalktı.

Oradan ayrılmak için arkamı döndüm ancak babam yerinden kıpırdamadı.

"Sözleşme hükümlerini göremeyecek miyiz yani?" dedi.

Simsar babamın bu sorusu karşısında öfkelenmemiş de eğlenmiş gibi görünüyordu. Görkemli masasından üç veya dört adım

atarak bize yaklaştı. Artık yalnızca birkaç adım ötemizde duruyordu.

"Bahsettiğin sözleşme hükümleri zamanın başlangıcından beri yürürlükte," dedi. "Daha önce hiç kimse senin dediğin gibi bunları 'görme' ihtiyacı duymamıştı."

"Yine de…" dedi babam. Başını kaldırıp gözlerini simsarınkilere dikti.

Simsar başını iki yana sallayıp genzinden güldü.

"Korkarım bir yanlış anlaşılma var, Bay Macrae," dedi. "Komşunuzun tarlasından mahsul çalmıyorsanız bunun nedeni, çalmanın sözleşme hükümlerince yasak olması değildir. Komşunuzun mahsullerini çalmıyor olmanızın asıl nedeni, çalmanın doğru bir davranış olmamasıdır. Sözleşme hükümlerini 'göremeyecek' olmanızın sebebi de ortada sözleşme hükmü diye bir şey olmamasıdır, tabii en azından sizin düşündüğünüz şekilde. Bunun soluduğumuz havayı görmek istemenizden bir farkı yok. Sözleşme hükümleri elbette var ama onları göremezsiniz. Sözleşme hükümleri onların varlığını kabul ettiğimiz için var ve onlar olmasa anarşi çıkardı. Bu sözleşme hükümlerini yorumlayıp uygulamak da hakemin işi."

Sonra da bizi kovarcasına elini kapıya doğru salladı. Babam bizi buraya kadar sürüklediğine göre şikâyetlerimizi tam olarak dile getirmeden dönmenin bir anlamı yoktu.

"Babamın bahsettiği sorunlara değinmek isterim," dedim. "Babamın asıl söylemek istediği, Lachlan Broad'un bu sözleşme hükümlerini kullanarak ailemize şiddet uyguluyor olmasıdır."

Simsar inanmaz gözlerle bana baktı. "Şiddet mi?" diye tekrarladı. Bu ifadeden memnun görünüyordu. Geriye doğru birkaç adım atarak masasına yaslandı. "Bu çok ciddi bir suçlama, delikanlı, çok ciddi bir suçlama. Güç sahiplerinin makamlarını kötüye kullanmasına izin verilemez, öyle değil mi? Tabii bireylerin üstlerine karşı asılsız suçlamalarda bulunmalarına da. Bu yüzden, anlat bakalım şu 'şiddet' dediğin neymiş?"

Simsarın sözlerinden cesaret alarak masasına doğru istemsiz bir adım attım. Sonrasında da Lachlan Broad'un ilk fırsatta tarlamı-

zı daralttığını, mahsullerimizi gübrelerken kullanacağımız deniz yosunundan bizi mahrum bıraktığını, hâliyle mahsullerimizin ölmekte olduğunu ve tarlamızın bakımsızlığından ötürü bir de ceza yazdığını detaylıca anlattım.

Simsar gözlerini benden ayırmadan dikkatle dinledi. "Başka bir şey var mı?" diye sordu.

Ona yaşadığımız baskıdan da bahsetmek istedim ama bunu nasıl açıklayabileceğimi bilmiyordum. Ayrıca ablamla yaptığı şeye şahit olduğumu anlatmanın da zekice olmadığını düşündüm. Zira onu babamdan gizli tutmuştuk.

Simsar ekleyecek bir şeyim olmamasını hayal kırıklığıyla karşıladı.

"'Şiddet' dediğin bu mu?" dedi.

"Evet, efendim," diye yanıtladım.

"Yani buraya geliş sebebiniz, anlattığın kadarıyla işini doğru düzgün yapan bir memuru şahsi gerekçelerle suçlamak. Söylediklerinizi not alacağım ve Bay Mackenzie'yi bir sonraki görüşümde görevini layıkıyla yerine getirdiği için kendisini kutlayacağım."

Göğsüme bir ağırlık çöktü ama karşı çıkmak bana hiçbir şey kazandırmayacaktı.

Simsar sonra babama döndü. "Umarım bir daha bu şekilde karşıma çıkmaya cüret etmezsin. Kira sözleşmenizin Lord Middleton'un takdirinde olduğunu anımsatırım. Ve tabii bir de onun memurlarının takdirinde."

Sonra da başını sallayarak bizi çalışma odasından kovaladı.

Eve dönüş yolunda babam hiç konuşmadı, yüzündeki ifade de düşüncelerini ele vermiyordu. Yağmur durmuştu. O akşam evde kalıp Lachlan Broad'un dönüşünü bekledim ancak gelmedi. Takip eden akşamlarda da ortalıkta görünmeyince bizden alacağı intikamı tasarlayarak pusuda beklediğini düşündüm. Birkaç gün sonra, Aird-Dubh'a giden yolun dibindeki hendekte çalışırken Lachlan Broad yanımdan geçti. Durup birkaç dakika boyunca çalışmamı izledi ama sonra tek kelime etmeden yoluna devam etti. Görüşmemizin ardından simsarın ilk fırsatta bizi hakemine ispiyonlayacağını

düşünmüştüm ancak öyle olmadığını görünce yaptıklarımızın bu nüfuzlu adamlar için hiçbir önemi olmadığını fark ettim.

* * *

Birkaç gün sonra evdeki kasvetli havadan kurtulmak için dışarı çıktım. Babamın ruh hâli o kadar kötüydü ki bütün evi kasvet basıyordu. Jetta'nın gülümsediğini günlerdir, hatta haftalardır görmemiştim. Her geçen gün biraz daha içine kapanıyor, yaşlı kadınlara benziyordu. Ufaklıklar nadiren oyun oynar olmuştu; o nadir anlarda da çıtlarını çıkarmıyor ve onlardan başkasının anlayamayacağı oyunlar oynuyorlardı. Jetta onlarla konuşurken sanki varlıklarını babama unutturmak ister gibi fısıldıyordu. Ben ise Flora Broad'u özlediğimden ümitsizlik pelerinini üzerime geçirmiş hâlde çalışır olmuştum. Bu hâlim evin kasvetli havasını iyiden iyiye ağırlaştırıyordu.

Evden çıktığımda ruh hâlim hemen değişti. Flora, Toscaig yolunun ağzındaki sette oturuyordu. İçimden ona doğru koşmak gelse de bir anlık tedbir beni kasabanın içinden geçen yolu kullanmaya sevk etti. Bayır aşağı inerek sete tırmandım ve Flora'nın oturduğu yerden iki yüz ya da üç yüz metre ötede yola çıktım. Dışarıdan biri görse boş boş dolaştığımı düşünürdü. Böylece, Flora'yla karşılaşmamız tesadüfi görünecekti. Flora başını hiç kaldırmadı, kucağındaki bir şeyle meşgul görünüyordu. Ona yaklaştıkça yüz hatlarının zarafeti aklımı başımdan aldı. Esintide saçları yüzünün etrafında uçuşuyordu. Birkaç adım ötede durdum ancak eteklerine sarı yapraklar yapışmış olan Flora kendini bir karahindibayı koparmaya kaptırmış, dalıp gitmişti ya da öyle görünüyordu.

Onu selamladığımda başını meşgalesinden kaldırdı.

"Merhaba, Roddy," dedi.

Kaçamak cümleler kurabilecek durumda değildim. "Kaç gündür gözlerim seni arıyordu," dedim. "Göremeyince de hüsrana uğradım."

"Öyle mi?" dedi.

Söylediğim hoşuna gitmişçesine dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi ve bakışlarını eteğindeki yapraklara kaydırdı.

"Büyük Ev'de çalışıyordum," dedi.

Yokluğu için bir bahane sunması hoşuma gitmişti.

Başımla onaylayıp biraz yaklaştım.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu.

"Hiçbir yere," diye cevapladım.

"O zaman hiçbir yere giderken benim oturduğum yerden geçiyor olman ne güzel bir tesadüf olmuş."

"Evet," dedim. "Çok güzel bir tesadüf."

"Belki hiçbir yere kadar sana eşlik ederim," dedi.

Setten inip üstündeki yaprakları silkeledi. Bir süre sessizce yürüdük ve hiç konuşmadan Aird-Dubh'a giden yola döndük. Uzun yıllardır evli bir çift gibi bunu alışkanlık hâline getirmemiz hoşuma gitmişti. Esintinin gücünü yitirmesiyle Boğaz'ın suları duruldu. Birbirimize öyle yakın duruyorduk ki fısıltıdan yüksek sesle konuşmamıza gerek yoktu ve aniden dünyanın durduğu izlenimine kapıldım. O anda eve ışınlanmamı sağlayacak büyülü güçlerim olsaydı Jetta'yı ve babamı yaptıkları işlerin ortasında donakalmış vaziyette bulacağımdan emindim. Üstelik çocukların oyunu da öylece yarım kalmış olacaktı.

Bir süre sonra Flora'ya Büyük Ev'de ne yaptığını sordum. Büyük av partileri sonrasında verilen ziyafetlerde servis için mutfakta fazladan bir çift ele ihtiyaç duyulduğunu açıkladı. Konuklara sunulan etleri, sebzeleri, tatlıları ve masada tüketilen litrelerce şarabı ballandıra ballandıra anlattı. Bunun, hayatı boyunca karşılaştığı en harika manzara olduğunu söyledi. Sonra da her biri birbirinden güzel olan kadınların şık elbiselerini tasvir etti. Hiçbir kadının gözünü alamadığı ve ne zaman Lord Middleton şerefine kadeh kaldırılsa başı çeken, koyu renk saçlı bir beyefendiden bahsetti. Flora müthiş bir hafta geçirdiğini ve emekleri karşılığında iki şilin aldığını söyledi. Sonra birbirimizden sır saklamamamız gerektiğini düşünerek Flora'ya Lord Middleton'un yanındaki kısa süreli istihdamımı anlattım. Flora gülmedi ve ciddiyetle bana bakıp, "Yaptığın çok akıllıca bir şey değilmiş, Roddy," dedi.

"Değildi," dedim. "Babamdan hayatımın en kallavi dayağını yedim."

Flora bunu da komik bulmayınca davranışlarımı kınayan tavırlarından ötürü moralim bozuldu. Görkemli bir geyiğin sırf beyefendiler eğlensin diye öldürülmesini istemediğimden böyle yaptığımı açıkladım. Flora sırf beyefendiler avlasınlar diye geyiklerin var olduğunu ve Lord Middleton'un geçimini bu avlardan kazandığını söyledi. Lord Middleton'un geçiminin benim derdim olmadığını söyledim. Flora da Lord Middleton'un mülkü birçok kişiye istihdam sağladığından bunu umursamam gerektiğinden dem vurdu.

"Lord Middleton'un hayırseverliği olmasa hepimiz toprağa bağımlı olurduk," dedi.

Cevabı karşısında kendimi budala gibi hissettim ve aramızın bozulmasını istemediğimden konuyla ilgili daha fazla yorum yapmadım. Sessizce Aird-Dubh'a doğru ilerlemeye devam ettik ancak yakınlığımızın biraz azaldığını hissediyordum. Kasabanın derme çatma evleriyle ve müştemilatların arasından dolandık. Soğan evinin önündeki bankta oturmuş, gürültülü bir şekilde minik piposunu körüklüyordu. Flora durup ona iyi akşamlar diledi.

"Bana yumurta getirmedin mi?" diye sordu Soğan.

Flora başını iki yana sallayarak üzgün olduğunu fakat ona yumurta getirmediğini söyledi. Sonra da yaşlı kadının sıhhatinin nasıl olduğunu sordu. Bayan MacLeod, Flora'nın sorusunu duymazdan geldi ve piposunu ağzından çıkarıp beni incelemeye koyuldu. Sarkık dudakları denizin kayalara çarparken çıkardığına benzer bir ses çıkarıyordu.

"Bu da Kara Macrae'nin oğlu, değil mi?" diye sordu.

"Evet," dedi Flora.

Yaşlı kadın onaylamayan bakışlarla beni süzmeye devam etti.

"Dilini şeytan mı yuttu, Kara Roddy?" diye sordu en sonunda.

Buna verecek mantıklı bir cevap bulamadığım için boş boş bakmakla yetindim. Kadın piposunu yeniden ağzına sokup piponun ağızlığını gürültülü bir şekilde emdi. Oysa pipo yanmıyordu.

"Geçende ablanı gördüm," dedi.

Aklıma ablamın Aird-Dubh'a gitmesini gerektirecek hiçbir sebep gelmiyordu.

"Dediğim gibi buradaydı. En azından sureti buradaydı. Hoş bir kız, aynı annesi gibi." Bu son kelimeleri beni kışkırtmaya çalışırcasına sinsi bir tonda söylemişti. Fakat itiraf etmeliyim ki amacına ulaştı. Eğer Flora yanımda olmasaydı ona ihtiyar ve aşağılık bir cadaloz olduğunu söylerdim ancak dilimi tuttum.

"Sen de tıpkı babana benziyorsun," dedi.

"Babamı tanımıyorsunuz," dedim.

"Yeterince tanıyorum," dedi. "Pek odun kafalıdır." Bunun ardından kendi kendine kıkırdamaya başladı. Kadınla daha fazla uğraşmak istemediğimden oradan uzaklaştım. Flora da beni takip etti. Tabii kocakarıya iyi akşamlar diledikten sonra.

Arkamızdan, "Ablana en kısa zamanda iyileşmesini umduğumu ilet," diye seslendi.

Duymamış gibi yaptım ancak biraz uzaklaşınca Flora kadının ne demek istediğini sordu. Yaşlı kadının delinin teki olduğunu, ona kulak asmamasını söyledim.

Biz Murdo Cock'un kulübesinin önünden geçerken ayak seslerimizi duyan Murdo kapıya çıktı. Yanından geçerken gözlerini bize dikti. Dudağı, ağzındaki yegâne dişini cömertçe sergileyecek şekilde seğiriyordu. Sonra martı gibi ciyakladı ve inine giren bir hayvan misali içeride gözden kayboldu. Flora hafifçe titredi. Elimi tutacağını umarak ona yaklaştım ve elimin tersinin giysisinin koluna sürtünmesine izin verdim ama umduğumu yapmadı. Hâliyle ben de gerisin geriye uzaklaşmak zorunda kaldım. O kadar çok yürümüştük ki kendimizi burunda bulduk ve kayalara oturduk. Birkaç tekne dalgalara eşlik etmek istercesine nazikçe yükselip alçalıyordu. Flora'ya babamın balıkçı kayığından ve iki Iain'ın ölümüne yol açan olaydan bahsettim. Babamın tekneyi iskeleye yanaştırışını izlemek için annemin Toscaig'teki rıhtıma gitmeyi alışkanlık hâline getirdiğinden bahsettim. Ona bunu neden anlattığımı bilmiyorum, belki de bana acıyacağını ve hâliyle benden daha çok hoşlanacağını düşündüm. Fakat anlatmayı bitirdiğimde

bunun çok üzücü bir hikâye olduğunu söyledi. Ben de anlattığıma pişman oldum.

Aramızda büyüyen sessizliği bozmak için yakın zamanda yine Büyük Ev'de çalışıp çalışmayacağını sordum.

"Eğer hizmetime ihtiyaç duyulursa ve iyi bir izlenim bıraktıysam," diye yanıtladı. Okuldayken sürekli Bay Gillies'i memnun etme kaygısı taşıdığını anımsadım. Belki de pek fazla değişmemişti. Sonra durup dururken seneye, yani on altı yaşına bastığında Glasgow'daki bir tüccarın yanında çalışmaya gönderileceğini söyledi. Annesi bu işi Büyük Ev'in kâhyası aracılığıyla ayarlamıştı. Hiç Glasgow'a gidip gitmediğimi sordu. Ben de babamın su korkusu yüzünden Kyle of Lochalsh'a kadar bile gitmediğimi söyledim. Bana şehirdeki geniş sokaklar, pazar yerleri ve konaklar hakkında uzun uzadıya hikâyeler anlattı. Culduie'den ayrılmayı planlayıp planlamadığımı sordu. Ben de babamın çiftlikte bana ihtiyacı olduğunu ve ne olursa olsun Culduie'den ayrılmayı istemediğimi söyledim. En nihayetinde Culduie doğup büyüdüğüm yerdi ve günlerimi oradan başka yerde geçirmek istemiyordum. Oysa Flora'ya göre dünya Culduie'den çok daha büyüktü ve ucundan da olsa o dünyayı görmek istiyor olmalıydım. Yanıt vermedim çünkü onunla tanıştığımdan beri sahip olduklarımdan daha fazlasını istemiyordum. Gerçi Flora, Glasgow'dayken onunla evlenmek isteyecek genç bir beyefendinin dikkatini çekmeyi umuyordu. Buna karşılık Culduie'de de onunla evlenmek isteyecek birçok gencin olduğunu söyledim.

Flora yüzünde samimi ama şaşkın bir ifadeyle bana baktı. "Kendini kastetmiyorsun, öyle değil mi?" diye sordu.

Bakışlarımı kaçırıp denize doğru döndüm.

"Eğer kendini kastetmiyorsan kimden bahsediyorsun?" diye sordu oyuncu bir ses tonuyla.

Dönüp yüzüne baktım. Sonra hiç düşünmeden yüzümü onunkine yaklaştırdım ve bir an için bile olsa dudaklarım yanağına değdi. Flora çabucak geri çekilerek ayağa fırladı.

"Kara Roddy!" dedi. Sonra aptalca kıkırdadı. Ben de az önceki davranışımın mahsustan olduğunu göstermek istercesine güldüm.

Bir süre sonra yanıma oturdu. İkimiz de hiçbir şey söylemedik. Tek isteğim koşarak uzaklaşmak ve gözyaşlarına boğulmaktı.

Flora oyuncu bir tavırla beni kolumdan itti ve dünya hakkında hiçbir fikri olmayan sersem bir çocuk olduğumu söyledi. Neresinden bakılırsa bakılsın, yalnızca Culduie'de bile Kenny Smoke'un peşinden koşabileceğim altı kızı vardı. Kendimi daha fazla küçük düşürmek istemediğimden aklımdan geçenleri onunla paylaşmadım.

Culduie'ye doğru yürürken, Flora'nın buradan ayrılmayı düşündüğüne dair söyledikleri omuzlarımda ağır bir yük gibiydi. Kendi kendime birlikte olacağımız bir gelecek hayali kurduğumu fark ettim. Bu düşüncelerin nereden çıktığını bilmiyorum ancak ahırdaki karşılaşmamızdan önce kendime bir eş bulma niyetinde olmadığımdan eminim. O âna kadarki hayatım Jetta ve babamdan ibaretti ve Flora'yla karşılaşana dek hayatımı biriyle paylaşmayı düşlediğim hiç olmamıştı. Bu düşüncelerimden dolayı kendime ah ettim. Flora için dilediğince gönül eğlendireceği ve şehre ayak basar basmaz unutacağı bir oyuncaktan ibaret olduğumu görebiliyordum.

Flora suratımın asıldığını görmüş olmalı ki havadan sudan konuşmaya başladı ve beni omzuyla hafifçe dürttü ancak benim tek yaptığım, ellerimi arka ceplerimin derinliklerine sokup yanıt vermemek oldu.

* * *

Yaz panayırı zamanı geldiğinde hiçbirimiz panayıra gitmeye hevesli değildik ancak Jetta kermeste satmak için çok sayıda şal ördüğünden katılmamamız söz konusu değildi. Babam bize eşlik etmeyi reddedip belaya bulaşmamam konusunda beni uyarmakla yetindi. Başımı belaya sokmak gibi bir niyetim olmadığını dile getirdim ama yola çıkarken babamın yokluğu ruh hâlimizi biraz olsun düzeltmişti.

Jetta şallarını bir el arabasına yüklemiş, hâllerinden oldukça memnun görünen ikizleri de şalların üstüne oturtmuştu. Birçok kişi yollardaydı; şarkılar söyleniyordu ve ortama genel bir

şenlik havası hâkimdi. Çocuklar istedi diye Jetta da şarkı söylemeye başladı. Dışarıdan bakan birine muhtemelen mutlu bir aile gibi görünüyorduk. Bana gelince... Ben hâlâ Flora Broad'a karşı hissettiklerimin hüznünü yaşıyordum fakat kardeşlerimin hatırına bunları bir kenara bıraktım. Camusterrach'a yaklaşırken Soğan'ın yanından geçtik. Kadın öyle yavaş ilerliyordu ki evden iki gün önce çıktığını düşündüm. Kadının yanından geçerken Jetta burnunu tutup yüzünü buruşturarak hızlandı. İkizler de gülerek onu taklit ettiler. Az ileride Smokelarla karşılaştık. Jetta en büyük kızlarıyla kısık sesle sohbet etmeye başladı. Carmina Smoke babamı sorduğunda çiftlikle ilgilenmek için evde kaldığını söyledim. Söylediğime inanmış gibi görünmüyordu fakat yorum yapmadı. Yolculuğun geri kalanında grubun biraz gerisinde kalarak kimseyle konuşmadım.

Kıyıyla Applecross köyünün haneleri arasında kalan yol peynir, ahşap oymaları, pipolar, süs eşyaları ve kıyafetlerle bezeli tezgâhlarla tıklım tıkıştı. Jetta köyün çıkışına yakın bir yer bulup el arabasının üzerindeki el işilerini güzelce dizdi ve kıyıyla yolu birbirinden ayıran alçak duvara oturdu. İkizler ayaklarının dibinde oynamaya başladılar. Ben de biraz oyalandıktan sonra köye doğru yürüdüm. Sanki cemaatteki herkes bu daracık yola doluşmuştu. Kadınlar en süslü kıyafetlerini giymiş, genç kızlar özenle yaptıkları saçlarına çiçekler takmıştı. Flora Broad'u görüp görmeyeceğimi merak ettim ama görsem bile onun benimle ilgilenmeyeceğinden emindim. Çiftçiler Büyük Ev'den gelen konuklarda haşır neşir oluyordu; konuklar ise kaba hareketlerle tezgâhları işaret ederek bağıra çağıra konuşuyorlardı.

İyi giyimli iki beyefendinin peşine takılıp konuşmalarına kulak kabarttım. Biri yüksek sesle, "Ülkemizde hâlâ böyle ilkellerin bulunduğunu unutmak ne kolay," dedi. Arkadaşı da kendini beğenmiş bir tavırla başıyla onaylayıp bizim gibiler için neler yapılabileceğini sordu. İlk konuşan beyefendi kendileri için bir şey yapmaktan aciz insanlara yardımcı olmanın zorluğunu dile getirdi. Bunun ardından mataralarından içkilerini içip yanlarından geçen kızları süz-

mek için duraksadılar. Konuşmalarının geri kalanını dinlemeye gerek görmeyerek yoluma devam ettim.

O sırada Archibald Ross'u gördüm. Han duvarına yaslanmıştı. Şık bir tüvit ceketle kahverengi ayakkabılar giymiş, pantolonunun paçalarını çoraplarının içine sokmuştu. Biraz durup onu inceledim. Tepeden tırnağa av partisinden fırlamış bir beyefendiye benziyordu. Ondan yalnızca birkaç metre ötede duruyor olmama rağmen beni tanımışa benzemiyordu. Tanışmamızın üstünden neredeyse bir yıl geçtiğini anımsayıp ona birkaç adım daha yaklaştım. Sağ elinde dolu ve yanmakta olan bir pipo vardı. O gün yamaçtaki sergüzeştimden ötürü benimle konuşmak istemeyebileceğini düşündüm ama en nihayetinde beni tanıdı ve elini uzatıp, "Roddy, eski dostum!" diye seslendi. Samimi bir şekilde el sıkıştık. Bana karşı kötü duygular beslememesine çok memnun olmuştum.

"Şimdiye dek Kanada'ya gitmişsindir diye düşünüyordum," dedim.

"Kanada mı?" dedi.

"Kuzeninle."

Piposuyla abartılı bir hareket yaptı. "Bugünlerde Kanada'da bize göre bir şey yok. Hatta durum buradakinden de kötü. Ayrıca artık av uşağıyla çalışıyorum."

Başımla onaylayıp kıyafetinin ona çok yakıştığını söyledim. Yorumumu geçiştirmek için piposunu salladıktan sonra pipoyu gerisin geriye ağzına götürüp var gücüyle körükledi. O anda ben de bir pipo sahibi olmayı diledim. Sonra Archibald kolumdan tutup beni hana sürükledi. Komşularımızdan birinin beni görmesinden çekinerek etrafımı kolaçan ettim. Daha önce hiçbir hana ayak basmamıştım. Babam hanların ahlaksızlık yuvası olduğunu söyler, buralara gidenlerin sonsuz ateşe doğru yol aldığını iddia ederdi. Han neşeyle birbirlerinin suratına kükreyen adamlarla tıkış tıkış doluydu. Archibald güruhun arasından geçerek köşedeki ufak masaya yöneldi. Ekose elbiseli, etine dolgun bir kadın masaya bira dolu iki maşrapa koydu. Archibald maşrapalardan birini alıp öbürüyle tokuşturdu. "Onların ve bizim sağlığımıza!" diyerek kadeh kaldırdı.

Ben de maşrapamı elime alıp dediğini tekrarladım. Ağırlığı karşısında o kadar hayrete düştüm ki az kalsın maşrapayı deviriyordum. Sonra biralarımızı içtik. Biranın tadı tuhaftı; öyle ki eğer yalnız olsaydım kesin ağzımdakini yere tükürürdüm. Archibald birasından ikinci bir yudum daha aldıktan sonra aynısını yapmam için dirseğiyle beni kaburgalarımdan dürtükledi.

"Seni görmek çok güzel, eski dostum," dedi keyifle. "Çok ilginç birisin, öyle değil mi?"

Archibald Ross gibi bir beyefendiye eşlik etmekten o kadar memnundum ki maşrapamı dudaklarıma götürüp biranın yarısını bir kerede mideye indirdim. Beni böyle bir yerde görse babamın ne düşüneceğini merak etsem de bira mideme ulaştığında bunu artık umursamıyordum. Sol tarafımızda kollarını birbirlerinin omuzlarına atmış vaziyette duran iki iri yarı adam neşeyle şarkı söylüyordu:

Biz Coille Mhùiridh'deyken,
Yani bizi uyandıran ovalılar daha gelmeden,
Dişi geyikler böğürür, erkekleri kükrerken,
Ve guguk kuşu şarkısını söylerken.

Çok geçmeden handaki herkes şarkıya eşlik etmeye başladı. Archibald da ayağa kalkıp ahenksiz bir şekilde şarkıyı söylemeye başladı:

Benim ülkem en güzelidir,
Parlaktır, konukseverdir, engindir,
Her köşe başında geyiğe rastlanır,
Kuğusu, kazı, somonu herkesi kıskandırır.

Solumuzda salınarak şarkı söyleyen adamlar biramın kalanını dökerek üzerime devrildiler. Archibald onları kabaca kışkışlayarak hancı kadından iki bira daha istedi. O sırada şarkı da birbirine dolanmış bedenlerle ve kahkahalarla son buldu. Neyse ki biralarımız geldi ve Archibald da hâlinden oldukça memnun bir şekilde yerine oturdu.

"Evet, Bay Macrae, bize ve sevenlerimize!"

"Bize ve sevenlerimize!" diye tekrarladım.

Bu ikinci biranın tadı ilkinden çok daha güzel gelince ilkinin bozuk olduğu kanısına vardım. Derken Archibald geçtiğimiz av mevsiminin sonunda av uşağının ona nasıl da çıraklık teklif ettiğini ve Büyük Ev'in arkasındaki meskene taşındığını anlatmaya koyuldu. Günde bir şilin kazanıyordu. Lord Middleton'un konuklarının ayak işlerini de yaparsa daha fazla kazanması işten bile değildi. Bunlar benim için büyük paralardı ve bu düşüncemi onunla paylaştım.

"Sana göre bir iş var mı diye araştırırdım," dedi, "ama korkarım av uşağının senin hakkındaki anıları pek hoş değil." Sonra kollarını savurup viyaklayarak kahkahalar içinde dağdaki hâlimi taklit etmeye başladı. Ama sonra yüzümdeki kederli ifadeyi görmüş olacak ki taklidi bırakıp gelecekle ilgili planlarımı sordu. Yol işlerinde ve babamın çiftliğinde çalıştığımı ve hâlimden memnun olduğumu söyledim. Ciddi bir ifade takınıp azmimin sınırının bu olup olmadığını sordu. Onu hayal kırıklığına uğratmayı istemediğimden bu durumun geçici olduğunu, yeterince para biriktirdiğimde şansımı Glasgow'da deneyeceğimi söyledim. Archibald başını aşağı yukarı sallayarak, söylediğim yalanı memnuniyetle onayladı.

"Duyduğuma göre Glasgow azimli insanlara muhteşem fırsatlar sunuyormuş," dedi.

Soru yağmuru nihayet son bulduğu için sevinerek başımla onayladım ve Archibald bize birer bira daha ısmarladı. Keyfimiz yerine gelmişti. Archibald mülkü ziyaret eden beyefendilerin mizaçlarını ve konuşma şekillerini tıpatıp taklit ederek onlara dair hikâyeler anlatmaya koyuldu. Anlattıklarına göre av uşağı dışarıdan göründüğü kadar korkutucu değildi. Hatta bazı akşamlar ocağın başında oturup pipo içmek ve o gün yaşanan olaylar hakkında biraz muhabbet etmek için Archibald'ı evine çağırdığı bile oluyordu. Av olmadığı zaman av uşağı Archibald'a iz sürmeyi öğretiyordu. Bu sayede Archibald artık ezilmiş otları ve ne aradığını bilmeyen gözlerin fark edemeyeceği kırık dalları inceleyerek yakınlarda bir geyik olup olmadığını ve varsa hangi yöne gittiğini anlayabiliyordu. Archibald

artık tepeleri ve vadileri avucunun içi gibi bildiğini söyleyerek övündü. Bense hayatındaki bu değişime imrendiğimi itiraf ettim. Piposunu doldururken benim niye pipom olmadığını sordu. Tüm paramı Glasgow'a gitmek için biriktirdiğimi, tütüne para harcamak istemediğimi söyledim. Archibald böyle alışkanlıklar sayesinde insanların refaha kavuştuğunu düşünüyordu. Bir an için kendimi zengin bir tüccar olarak hayal etim; koca bir konakta ateşin başında otururken Flora da yanımda nakış işliyordu.

Handa ne kadar vakit geçirdik veya kaç maşrapa bira içtik bilmiyorum ancak bir ara kalabalık sokağa döküldü. Günün büyük olayı, yani Applecross ve Point cemaatleri arasındaki şinti* maçı, yaklaşıyordu. Param olmadığı için, Archibald'ın hesabımızı ödemesine çok memnun oldum. Teşekkürlerimi bir el hareketiyle geçiştirerek beni içmeye kendisinin davet ettiğini, hesabı benim ödememe izin verirse hergelelik etmiş olacağını söyledi.

Biranın etkisiyle yalpalıyordum fakat hâlimden utanıyor da değildim. Yanımdan geçenlerin küçümseyici bakışları altında kalabalığın içinde sokak boyunca yürüyordum. Archibald kolunu omuzuma attı ve şapkalarımızı çıkarıp etrafımızdakileri selamlayarak ve oldukça hoş beyefendiler olduğumuzu düşünerek öylece yürüdük. Yolun sonuna doğru Jetta'nın şallarını sattığı tezgâhın oraya çıktık. Sarhoş olmama oldukça şaşırmıştı.

"Senin iyiliğin için umarım babam bu hâlde gezdiğini duymaz," dedi kısık sesle.

Yorumunu duymazdan gelerek arkadaşıma işaret ettim ve, "Dostum Sayın Archibald Ross'u takdim edeyim," dedim.

Archibald saygıyla eğildi. "Sizinle tanışmak bir zevk, Bayan Macrae," dedi. "Mıntıkada sizden güzeli yok." Sonra Jetta'nın uzatmamış olduğu elini alıp öptü. Jetta kardeşinin böyle kibar bir beyefendiyle nasıl bir tanışıklığı olabileceğini merak ederek hayranlık içerisinde onu izledi. Archibald bir adım geri çekilip Jetta'nın el işilerini inceledi. Bir uzman edasıyla şallara hafifçe dokunup takdirle

* İskoçya'nın kuzeyinde hâlen oynanmakta olan sert bir hokey türü (ç.n.).

mırıldandı. Jetta, Archibald'ın ilgisinden memnun görünüyordu ve on dakika önce Büyük Ev'den bir hanıma bir şiline şal sattığını anlattı.

"Bir şilin mi?" dedi Archibald. "Bu güzide işleri değerinin altında satıyorsun, hayatım."

Sonra elindeki şalı annesi için alacağını söyleyip Jetta'ya iki şilin verdi. Jetta hâlinden ziyadesiyle memnundu ve ona içten bir teşekkür etti. Archibald tezgâhtan uzaklaşırken Jetta elime bir şilin tutuşturup babama, sattıklarıyla ilgili bir şey söylemememi tembihledi. Şilini cebime koyup Archibald'ın peşinden kalabalığa daldım. Daha sonra onu handa bir şeyler içmeye davet edebilecek olmaktan hoşnuttum. Köyü geçip maçın yapılacağı Büyük Ev'e doğru geri yürüdük.

"Kardeşin çok göz alıcı fakat kocakarı gibi giyiniyor," dedi Archibald içten bir şekilde. "Böyle nahoş şeyler giymeye devam ederse asla koca bulamaz. Onu o çuval gibi giysilerin içinde gören biri altında saklayacak bir şeyi olduğunu düşünür, ha ha."

Elindeki pipoyu her zamanki gibi salladı. Bu hareketini tartışmaya açık olmayan bir şeyler söylediğinde yaptığını fark ettim. Sözlerinde haklılık payı olduğunu kabul etmek zorundaydım, Jetta dışarıdan bakıldığında pek de çekici görünmüyordu. Etrafta sanki bu duruma dikkat çekmek istermişçesine süslenmiş kızlar vardı. Güzel elbiseler giymiş, pürüzsüz boyunlarını gözler önüne sermek istercesine saçlarını hoş bir şekilde tepelerinden toplamışlardı.

Archibald aldığı şalı elinde top yapıp çalıların arasına sokuşturdu. Yaptığı hareket karşısında şaşakaldım ve nedenini sordum. Archibald omuzlarını silkip sırıtarak yüzüme baktı.

"Eski dostum, böyle bir paçavrayı üzerinde uyuması için köpeğime bile vermem. Bunu sırf kız kardeşinin giyecek doğru düzgün bir şeyler almaya parası olsun diye satın aldım."

Kardeşimin o şala harcadığı saatleri düşünerek dostumun aldırmazlığına bozuldum. Jetta'nın el işini çalıların arasında bulmasından korkarak koşup şalı aldım. Dikenlere dolanmış şalı çalıların arasından çekip çıkarmak kolay olmadı. Şal delik deşik olmuştu

fakat yine de katlayıp ceketimin içine sokuşturdum. Archibald beni eğlenerek izledi.

"O şalla ne yapacaksın?" diye sordu ona yetiştiğimde. "Mahvolmuş durumda."

Cevap vermedim. Bir süre sessizce yürümeye devam ettik. Toprak sahibinin emriyle düzenlenen şinti maçı Büyük Ev'in önünde talaşla işaretlenmiş bir alanda yapılacaktı. İzleyiciler sahanın etrafında toplanmaya başlamıştı. Archibald hakkındaki kötü düşüncelerim birkaç dakika sonra silinip gitti. Archibald da bunu hissetmiş olacak ki mahrem bir şey anlatırcasına sessizce konuşmaya başladı.

"Ben birkaç yıl boyunca kendime bir eş aramayı düşünmüyorum. Bizim gibi delikanlıların deneyebileceği onca lezzet varken neden bir tanesini seçip kendimizi kısıtlayalım ki?" dedi bir grup genç kızı süzerken. "Eğer kardeşin parasını akıllıca harcarsa onu hanın arkasına dolaşmaya çıkarmayı bile düşünebilirim. Verdiğim iki şilinden sonra kendini bana borçlu hissedeceğinden eminim."

Dirseğiyle kaburgalarımı dürttü. Ne demeye çalıştığını pek anlamasam da başımla onayladım. Lord Middleton'un konukları sahanın diğer tarafına yerleştirilmiş sandalyelerde oturuyordu. O taraf üst tabakaya ayrıldığı için kasaba halkı sahanın diğer üç yanına yayılmıştı. Girişe büyük bir çadır kurulmuştu ve maç henüz başlamadığından birçok kişi çadırın girişinde oyalanıyordu. Archibald beni çadıra doğru sürükleyip bize birer viski aldı. Kadeh kaldırıp viskilerimizi içtik ve viski mideme indiğinde şal olayını çoktan unutmuştum. Takımlar sahaya çıkarken biz de kalabalığın içindeki yerimizi aldık. İzleyenler sahaya o kadar yaklaşmıştı ki talaş sınırlara gerek kalmamıştı. Dört bir yandan bağırışlar yükseliyordu.

Doğal olarak Lachlan Broad, Point takımının başındaydı ve takım arkadaşlarını heveslendirmek için sertçe omuzlarına vuruyordu. Göğsü dışarıda, rakanını balta gibi omuzuna vurmuş vaziyette sahaya çıkarken oldukça heybetli görünüyordu. Kenny Smoke hariç takımımızın kalanı acınacak hâldeydi ve çoğu o an başka bir yerde olmayı diliyor gibiydi. Küçüklüğümden beri hiçbir sporu sevmem ancak şintiyi bilhassa vahşi ve gülünç bulurum. Okulday-

ken sahanın kenarında dolaşır, meşin yuvarlak bana doğru gelmeye başladığında da hemen kaçardım. Şintide o kadar beceriksizdim ki cemaatimizde takımda yer alabilecek çok az genç olmasına rağmen hiçbir maça çağrılmamıştım.

Maç, sahanın ortasında bir sopa kargaşasıyla başladı. İki kişi ânında yere yığıldı ve oyun gümbür gümbür devam ederken sahanın dışına taşındılar. Lachlan Broad orta sahada topu kapıp Applecross kalesine doğru yolladıktan sonra henüz on iki yaşında olan Dunkie Gregor'u pasını karşılamadığı için tartaklamak amacıyla sahanın öbür ucuna doğru yürüdü. Bu sırada top, rakanların ve kemiklerin çatırtıları eşliğinde sahanın diğer ucuna gönderilip kale direklerinin arasından uçtu. Kalabalık Lachlan Broad'un Dunkie Gregor'u itekleyip yere düşürdüğünü ve ardından takımın kalanını azarlamak için döndüğünü görünce kahkahalara boğuldu. Applecross oyuncuları sayıyı kalenin arkasındaki iki tutamaklı ahşap bir kaptan viski içerek kutladılar. Maç ilerledikçe sahadaki şiddet arttı ve izleyiciler kendi takımlarını diğer takımı ezmesi için iyiden iyiye teşvik eder oldu. Sahanın diğer tarafında oturan beyefendiler oyunu çok eğlenceli bulmuş olacaklardı ki oyunculara hevesle tezahürat ediyorlardı. Archibald da her taarruzu şevkle alkışlıyordu. Yaşlı bir kadın kafasına gelen rakan darbesiyle bayılınca kalabalık heyecanın doruklarına ulaştı. Maçın sonunda top çoktan unutulmuş, oyuncular rakanlarıyla birbirlerinin kafalarına ve bacaklarına vururken kalabalık da etraflarında daire oluşturup onları izlemeye başlamıştı. Derken aniden mücadele sona erdi ve iki takım da taraftarları tarafından galip ilan edildiler. Kan revan içindeki oyuncular omuzlarda taşınırken viski şişelerini elden ele gezdirdiler. Archibald maçın vahşetinin heyecanını yaşamak istediğinden biz de kalabalığı takip ettik. Elimize tutuşturulan ahşap bir kaptan viski içtik. Kalabalık etrafımda dönüp dururken Archibald'a hana gidip biraz daha bira almayı teklif ettim. Fakat Archibald kasabadaki tüm kızlar girişteki çadırda olduğundan biraz orada takılıp şansımızı denememiz gerektiğini söyledi.

Kalabalığı yararak çadıra ulaştık. Biralarımızı aldıktan sonra Archibald itişip kakışan erkek kalabalığının dışında duran ve

oyunun heyecanıyla allaşmış yanaklarıyla birbirlerine bir şeyler fısıldayan kızlara iltifatlar yağdırmaya başladı. O sırada şinti sahasının kenarında duran Flora Broad'u gördüm. Yanında tanımadığım, uzun boylu bir kız vardı ve iki genç beyefendiyle derin bir sohbete dalmışlardı. Suratını hevesle taliplerine çevirme şeklinden hiç hoşlanmadım. Sağ eliyle bugün için özel olarak biçim verdiği saçının bir tutamıyla oynuyordu. Tanışıklığımızı belli etmek istemediğimden Archibald'ı kalabalıktan uzaklaştırmaya yeltendim ancak Archibald çoktan bir grup kıza doğru yönelmişti. Flora'nın aksi yönünde ilerlediği için memnuniyetle onu takip ettim. Adım atmakta zorlanıyordum. Hâliyle Archibald'a yetiştiğimde, kendisini işlemeli beyaz elbiseler giymiş üç kıza çoktan tanıtmıştı bile. Yanlarına ulaştığımda beni de övgülerle tanıttı. Şapkamı çıkarıp onları acemice selamladım ama bu yaptığım, kızları güldürmekten başka işe yaramadı.

"Peki neden maça katılmadınız?" diye sordu kızlardan uzun olanı.

Archibald piposunu salladı. "Biz rakiplerimizi sopalı olanlardan değil, akıllı olanlardan seçeriz," dedi.

Akıllıca bir açıklamayla bu söylediğini desteklemem için beni dirseğiyle dürttü ancak budalaca gülümsemekten başka bir şey yapamadım. Lakin bu durum Archibald'ın şevkini kırmadı ve kızlara yakında Glasgow'a gidip zengin bir tüccar olacağını söyledi.

"Ama bu Kara Macrae'nin oğlu değil mi?" dedi uzun kız parmağıyla beni işaret ederek.

"Kara Macraelerden olduğu doğru ancak anımsatırım ki hiçbirimiz büyüklerimizin namına köle değiliz," diye cevapladı Archibald gösterişli bir şekilde.

Ben de iki çift laf etmek istedim lakin tek yapabildiğim parmaklarımı sallayıp kızlara doğru yalpalamaktı. Üstlerine düşmemi engellemek için Archibald'ın beni kolumdan tutması gerekti.

Sonra Archibald bunca ayyaşın arasında konuşmanın zor olduğunu öne sürerek kızlara bizimle binanın etrafında bir tur atmalarını teklif etti. Kızlar teklifini reddedince Archibald onları hafifçe selamlayarak beni kolumdan tutup oradan uzaklaştırdı. Aldığı ret

yanıtından biraz olsun etkilenmiş görünmüyordu. Dilimin çözülmesi için biraz daha bira içmemiz gerektiği ve viskinin etkisini böylece üstümden atacağım konusunda ısrar etti. Çadıra dönüp maşrapalarımızı aldıktan sonra Archibald'a kalbim bir başkasına ait olduğu için o kızlarla ilgilenmediğimi söyledim. Bu kızın kim olduğunu sorduğunda ona Flora'yla aramızda geçenleri anlattım. Anlattıklarım bittiğinde durumumla ilgili derin düşüncelere dalarak birkaç dakika piposunu tüttürdü. Sonra da beni yakamdan tutup kendine yaklaştırdı.

"Sana bir tavsiyem olacak," dedi. "Glasgow'a giderken seni buraya bağlayan bir şey olmaması sence de daha iyi olmaz mı? Büyük şehrin sana sunacağı zenginlikleri görünce bu kızı zaten unutacaksın."

Flora'yı unutmamın mümkün olmadığını, onu unutmak istemediğimi açıkladım.

Archibald yavaşça başıyla onayladı. Sonra da ani bir karar vermişçesine piposunu havaya kaldırıp, "Öyleyse hislerini ona açmalısın," dedi.

Utanç verici kısımları atlayarak Aird-Dubh'ta olanları anlattım.

"Eğer hislerin anlattığın kadar derinse," dedi Archibald kolunu omuzuma dolayarak, "onunla konuşmalısın. Ancak o zaman nerede duracağını bilebilirsin. Ama ne olursa olsun hemen pes etmemen gerek. Kızların delikanlılara naz etmesi âdettendir ve verdikleri olumsuz yanıtları ciddiye almamak gerekir. Hatta ilk ret cevabı kızın sana olan saygısını gösterir. Tavuk kümesindeki horozu görmüşsündür. Horozların kuyruk tüyleriyle gösteriş yapmaları gerekir. Genç kızlar da tıpkı birer tavuk gibidir ve bu şekilde ayartılmalılardır. Ona biraz gösteriş yapmalısın, Roderick."

Sonra da kollarını kanat gibi çırpıp başını geriye atarak horoz taklidi yaptı. Etrafımızdaki adamlardan bazıları içkilerini bırakıp onu izlemeye başladı. Gösterisini bitirdikten sonra parmağını bana doğrulttu. "Sen bir horoz mu olmak istersin, yoksa boynuzlanmak mı?" diye sordu. Deyişinden oldukça memnun kaldığı her hâlinden belliydi.

Hislerimin karşılığını bulsam bile ailelerimiz arasındaki kan davasından dolayı babasının birlikte olmamıza asla izin vermeyeceğini açıkladım.

"Bana sorarsan," diye söze girdi Archibald, "kendi zihninde önüne o kadar çok engel koymuşsun ki daha başlamadan yenilgiyi kabullenmişsin." Sonra da alnıma sertçe vurarak kulaklarımın arasındakini daha az, bacaklarımın arasındakini ise daha fazla kullanmam gerektiğini söyledi. Tam o sırada Archibald'ın omuzunun üstünden Flora'nın yanındakilerden ayrılmış olduğunu ve arkadaşının koluna girerek terk edilmiş şinti sahasının etrafında dolaştığını gördüm. Dostumun tavsiyesini yanıtsız bıraktım.

Bir anda hayale daldığımı fark etmiş olmalı ki piposuyla sahanın kenarındaki iki silüete işaret ederek, "Yanaklarının renginden, mevzubahis genç kızı gördüğünü tahmin ediyorum," dedi. "Haydi, bu meseleyi bir an önce sonuca ulaştıralım."

Hiçbir meseleyi sonuca ulaştırmayı istediğim yoktu ve Flora hakkındaki düşüncelerimi onunla paylaştığıma pişman olmuştum fakat Archibald çoktan kolunu omuzuma dolayıp yola koyulmuştu bile. Kızların yanına yaklaşırken düzgün bir şekilde konuşacak durumda olmadığımı söyleyerek itiraz ettim.

Archibald itirazlarımı geçiştirdi. "Saçmalık," dedi. "Bu hâlde olmanın tek sebebi hislerini açıklayamamış olman. Bira dilini çözdüyse ne âlâ."

Sahanın ortasından geçtik; bu sayede, Flora ve arkadaşı köşeyi döndüğünde onlarla şans eseri karşılaşmış gibi görünecektik. Öyle derin muhabbet ediyorlardı ki birkaç metre ötelerine gelene kadar bizi fark etmediler. O andan sonra da koşarak uzaklaşmadığım sürece karşılaşmaktan kaçınmanın yolu yoktu. Archibald yüksek sesle manzaranın güzelliği ve bizim bu tablodaki küçük yerimizden bahsetmeye başladı ve avımızla karşılaştığımızda çok şaşırmış gibi davrandı.

"Merhaba, Roddy," dedi Flora.

Varlığımızdan rahatsız olmuş gibi görünmüyordu ve aniden aramızdaki tüm köprülerin yanmadığını ve beni Archibald Ross

gibi bir beyefendiyle görmesinin benim hakkımdaki fikrini değiştirebileceğini düşündüm.

Archibald birbirimizi tanıdığımızı öğrenince şaşırmış gibi davranıp kendisini onlarla tanıştırmamı istedi. Ben Archibald'ı tanıttıktan sonra Flora, arkadaşının isminin Ishbel Farquar olduğunu söyledi. Archibald onları, kardeşime de yaptığı gibi, saygıyla eğilerek selamladı ve Culduie'de böyle hoş çiçeklerin yetiştiğini bilse çoktan oraya taşınmış olacağını açıkladı. Kızlar birbirlerine dönüp sessizce bakışarak anlaştılar. Archibald şinti sahasının etrafındaki turlarında onlara eşlik edip edemeyeceğimizi sorduğunda itiraz etmediler. Archibald av uşağının yanındaki görevini açıklayıp evin bazı özelliklerini mizahi bir şekilde tarif ederek oradaki yaşamın nasıl olduğunu anlattı. Flora da yaz aylarında annesinin Büyük Ev'in mutfağında görev aldığını, kendisinin de orada çalıştığını söyledi. Flora'nın Archibald'ın yaşadığı hayatın bir parçası olması beni huzursuz etti. İkisi evde yaşayanlar hakkında konuşmaya başladılar ve arkadaşımın tasvir ve hatıraları Flora'yı oldukça eğlendiriyordu. Ishbel ve ben sessizce onları takip ediyorduk ve Flora, Archibald'ın anlattıklarına kıkırdadıkça moralim daha çok bozuldu. Sahanın sonuna geldiğimizde Archibald sözlerini yarıda kesip yılın bu zamanında manzaranın muhteşem olduğunu söyleyerek akarsuya doğru yürümeye devam etmemizi önerdi. Kızlar bu teklifi kabul edince birkaç evin yanından geçerek nehri sarmalayan ağaçlık alana doğru yürüdük. Archibald birbirimizi ne kadardır tanıdığımızı sorunca Flora küçüklüğümüzden beri komşu olduğumuzu ancak ben çok içine kapanık biri olduğum için ancak birkaç aydır tanışıklığımız olduğunu söyledi. Archibald da ilginç bir kişiliğim olduğunu, çoğu genç erkeğin kendi sesini dinlemeyi sevdiğini ancak benim daha düşünceli biri olduğumu söyledi. Sonra da Glasgow'a gideceğim için birbirimizi daha yakından tanıyamayacak oluşumuzun çok üzücü olduğunu belirtti. Flora bunu duyunca şaşkınlıkla bana döndü.

"Babanın tarlası ne olacak?" diye sordu.

"Kısa süre önce fikrimi değiştirdim," diye mırıldandım.

Flora istifhamla bana baktı. "Peki, Glasgow'da ne yapacaksın?"

Archibald benim adıma cevapladı: "Roddy gibi bir genç için Glasgow'da fırsatların sonu yoktur."

Bunun üzerine Flora ve Ishbel bakışıp gülüştüler. Derken akarsuyun üstünden geçen taş köprüye ulaştık. Gün ışığı yaprakların arasından süzülüp nehrin üstünde ışıldıyordu. Dördümüz birden olduğumuz yerde durup birkaç dakika birbirimize baktık. Sonra aniden Archibald, Ishbel'i kolundan tutup ona bir şey göstermek istediğini söyleyerek köprüye çıkardı. Yan yana durup köprüden sarktılar ve Archibald nehri işaret ederek Ishbel'e bir şeyler fısıldadı. Flora'yla bakıştık. Endişeliydim ve sarhoşluğumun farkındaydım. Flora'nın omuzunun üstünden Archibald'ın bana bir hamle yapmam için işaret ettiğini gördüm.

Flora'ya birlikte biraz daha yürümeyi teklif ettim. İtiraz etmeyince akarsuyun kenarındaki patikada yürümeye koyulduk. Birkaç metre sonra dayanamayıp Archibald'a bakmak için döndüm. Ishbel'e o kadar yakın duruyordu ki dudakları kızın boynuna değiyor olabilirdi. Flora da arkadaşından çok uzaklaşmayı istemiyormuşçasına omuzunun üstünden köprüye baktı. Daha önce de baş başa kalmış olmamıza rağmen aramızda daha önce var olmayan bir gerginlik vardı. Flora'nın bir şey söylemesini bekledim ama konuşmadı. Ben de söyleyecek bir şey bulamadığım için derin bir sessizlik oldu. Patikanın darlığından dolayı öyle yakın yürüyorduk ki Flora'nın elbisesi koluma sürtünüyordu. Archibald'ın tavsiyesini hatırlayarak Flora'ya elbisesinin göz alıcı olduğunu söyledim. O sırada patika çamurlu bir bataklıkla son buldu. Flora da fırsattan istifade geriye dönmeyi önerdi.

Ben ise bulunduğumuz yerde biraz oturmayı teklif ettim. Akarsuyun kıyısındaki büyük kayayı oturak niyetine kullandık. Yine sessizlik olmasını istemediğimden maçtan önce Archibald'la hana gidip birkaç maşrapa bira içtiğimizi söyledim.

"İçki içmiş olduğunu görebiliyorum," dedi Flora, "ve bunu duyduğunda babanın yapacaklarını hayal bile edemiyorum."

Ona babamın öğrenmesinin lüzumu olmadığını ve her ne olur-

sa olsun bunun Archibald gibi bir beyefendiyle vakit geçirmeye değer olduğunu söyleyerek cevap verdim.

Flora, Archibald'dan hoşlanmadığını ve onun bana uygun bir arkadaş olduğunu düşünmediğini söyledi. Arkadaşım adına alınmış olsam da tek kelime etmedim ve üstümüze yine bir sessizlik çöktü. Belki de duygularımı incittiğini hissettiğinden ilk konuşan Flora oldu.

Flora önceki konuşmamıza atıfta bulunarak, "Fikrini değiştirdin, öyle mi?" diye sordu. "Ben senin Culduie'yle evli olduğunu sanıyordum."

Belki de dilimi çözen "evli" kelimesi oldu çünkü bir an sonra kendimi duygularımı açıklar hâlde buldum.

"Culduie'yle değil, seninle evlenmek istiyorum," dedim. "Seninle birlikte olmak için Glasgow'a, Kanada'ya veya her neresi olursa oraya giderdim."

Flora şaşıp kaldı. Yanaklarımın kızardığını hissedebiliyordum ve daha o anda söylediklerimden pişman oldum.

"Roddy," dedi, "yaşın biraz daha büyüdüğünde kendine bir eş bulacağından eminim ancak o kişi ben olmayacağım."

Flora gözlerimin yaşlarla dolduğunu görmesin diye başımı omuzuna dayayıp yüzümü saçlarına gömdüm. Boynunu dudaklarımda hissedip kokusunu içime çektim. Kasıklarımda bir hareketlenme hissettim. Flora dirseğiyle göğsüme vurarak beni hiddetle itti ve yüzüme bir tokat attı. Şaşkınlıkla taşın üstünden kayıp sırtüstü yosunların arasına düştüm. Flora ayağa kalkıp ağaçların arasından koşarak uzaklaştı. Elim yanağımda bir süre olduğum yerde kaldım. Sonunda ayağa kalkıp gözümdeki yaşları gömleğimin koluyla silerek patikada gerisin geriye yürümeye başladım. Archibald köprüde piposunu içerek beni bekliyordu. Neyse ki Flora ve Ishbel orada değildi.

Olanlar yüzünden oldukça kederliydim fakat Archibald durumumu gülünç bulmuş gibiydi. Kasabaya dönerken olanları tekrar tekrar, gittikçe daha çok abartarak anlatmaya devam etti. Öyle ki sırlarımı onunla paylaştığıma pişman oldum. Bakışlarımı ayakla-

rımızın altındaki yola diktim. Flora haklıydı, budala bir çocuktan daha fazlası değildim. Archibald moralimin bozuk olduğunu görmüş olmalı ki benimle alay etmeyi bırakıp kolunu omuzuma attı.

"Haydi ama eski dostum," dedi. "Glasgow'a giderken seni buraya bağlayacak bir şeylerin olmaması daha iyi."

Sözlerinin içi boş olmasının yanı sıra Flora tarafından reddedilmemde önemli bir rol oynadığını düşündüğüm için tesellilerini dinleyecek ruh hâlinde değildim. Omuzlarımı silkerek kolundan kurtulmayı denedim ancak beni sıkıca tutmaya devam etti. Yaşlar gözlerimi yakıyordu. Archibald birden durup yüzüme baktı. Benimle alay edeceğini düşünerek başımı çevirdim ancak alay etmek yerine "ince duygularıma" karşı sergilediği duyarsızlık için özür dilemeye başladı. Biraz yatışarak gözlerimi elimin tersiyle sildim.

"Senin ihtiyacın olan," dedi omuzumu sıvazlayarak, "bir maşrapa bira, dostum."

Zorla gülümsedim ve bir kez daha hana doğru yola koyulduk. Jetta'nın verdiği şilini cebimden çıkarıp Archibald'a gösterdim.

"Lordlar kadar sarhoş olacağız," diye ilan etti.

Han öncekinden daha kalabalıktı ancak Archibald beni ceketimin kolundan tutup peşi sıra sürükleyerek kalabalığın içinde kolayca ilerledi. Bir köşede keman ve akordeon çalınıyordu. Kısa süre sonra elimizde maşrapalarla bir masaya yerleştiğimizde kendimi daha iyi hissediyordum.

"Sevenlerimize!" diye haykırdı Archibald.

Etrafımızdaki adamların hepsi maşrapalarını kaldırıp Archibald'ın söylediklerini tekrarlayınca böyle birinin dostu olmaktan gurur duydum. Dostluğumuzu sürdürüp her akşam onunla birlikte handa içki içmek istediğimden, Glasgow'a gideceğimi söylediğim için pişman oldum. Çok geçmeden şarkılar söyleyip zevkle biramızı içmeye koyulduk. Biranın fiyatını veya bir şilinimin yetip yetmeyeceğini bilmiyordum ancak o sırada bunları çok da umursadığım söylenemezdi. Archibald bir sandalyeye çıkıp şarkı söylemeye başladı ve şarkısını bitirdiğinde her taraftan övgüler yağmaya başladı. Elimizdeki maşrapaların biri gidip biri geliyordu ve etrafımdakilere

karşı bir dostluk hissetmeye başlamıştım. Flora'yla olanları ve ailemin sefaletini unutmuş, erkeklerin birliğini keşfetmiştim. Coşkumu ifade etmek için masanın üstüne çıkıp maşrapamı kafamdan aşağı boşalttım. Sonra da kemancının ezgileri eşliğinde ellerimi havaya kaldırıp topaç gibi dönerek dans etmeye başladım. Oturanlar ayağım kayıp yere düşene kadar elleriyle masalara, ayaklarıyla da yere vurarak bana eşlik ettiler. Hemen toparlanıp gösterime devam ettim. O sırada birkaç akrabasıyla birlikte başımda dikilen Lachlan Broad'u gördüm. Budala gibi hissederek maskaralığı bıraktım. Bana eşlik eden el ve ayak sesleri giderek azaldı. Handakiler devam etmem için sesleniyordu ancak gösteriye devam etmeye niyetim yoktu. Üstüm başım biradan sırılsıklam olmuş, saçlarım başıma yapışmıştı.

Lachlan Broad bana doğru bir adım attı.

"Haydi ama Kara Roddy, ben geldim diye durma."

Müzisyenlere çalmaya devam etmelerini söyledi. Etrafımdaki adamlar şamataya devam etmem için el çırpıyordu ama ben olduğum yerde kalakaldım. Lachlan Broad akrabalarından birinden bir maşrapa bira alıp alkışlar eşliğinde kafamdan aşağı boşalttı.

"Dans et delikanlı!" diye kükredi. Aeneas Mackenzie ayağıyla ritim tutarak domuz gibi güldü. Lachlan Broad kollarını sallayarak kalabalığı daha çok coşturdu.

Odanın öbür ucunda üstüne atıldım. Elini uzatarak beni geriye doğru itmesiyle bacak cümbüşünün arasında yere düştüm. Kime ait olduğunu bilmediğim eller beni yerden kaldırıp Lachlan Broad'a doğru iteledi. Lachlan bu sefer suratıma kallavi bir yumruk indirdi. Yere yığılıp tekrar ayağa kalkarak yumruklarımı sıkıp üstüne atıldım. Her taraftan onaylayan bağrışlar ve kahkahalar yükseliyordu. Hakem karnıma indirdiği bir yumrukla beni iki büklüm ettikten sonra çizmesiyle bacaklarımın arasına tekme attı. Yere yığıldığımda zar zor nefes alıyordum. Archibald yanıma geldi ancak Lachlan Broad onu sertçe itip uzaklaştırdı. Sonra yanıma eğilip, "Babanın tarlasını yıl sonu gelmeden elinden alacağım, kokuşmuş Gal pisliği," diye fısıldadı.

Sonra beni zorla ayağa kaldırıp yakamdan tutarak hiddetle odanın öbür ucuna fırlattı. Masalardan birine sırtüstü düştüğümde her tarafa bira saçıldı. Birileri beni ayağa kaldırdı. Lachlan Broad'un tekrar saldırmasını bekliyordum ancak o hevesini almıştı. Mackenzie ailesinin şerefine kadeh kaldıran akrabalarının yanına dönmüştü.

Ertesi gün Applecross'tan çok da uzak olmayan bir yerde, yol kenarında bir hendekte uyandım. Kıyafetlerim sırılsıklamdı ve şakaklarım acı içinde zonkluyordu. Bir süre orada öylece yattım. Önceki geceye dair anlattıklarımdan başka hiçbir şey hatırlamıyordum. Kenarda bir karga durmuş, beni izliyordu.

"Ne istiyorsun?" diye sordum.

"Gözlerinden kendime güzel bir kahvaltı çekeceğimi düşünüyordum," diye yanıtladı.

"Hayal kırıklığına uğrattığım için üzgünüm," dedim.

Hendekten tırmanıp yola çıkarak ayağa kalktım. Karga hâlâ kendine benimle güzel bir ziyafet çekeceğini düşünüyor gibi her hareketimi dikkatle izliyordu. Botumla ona doğru bir tekme savurunca birkaç kez kanat çırpıp yükseldi, sonra aynı yere geri kondu. Sabahın çok erken saatleri olmalıydı çünkü çimlerde çiy duruyordu ve etrafta çıt çıkmıyordu. Culduie'ye doğru yola çıktım. Döndüğümde beni beklediğini bildiğim karşılamaya karşı kayıtsızdım. Hava soğuk değildi ancak kıyafetlerim ıslak olduğu için titriyordum. Önceki gün olanları hatırladıkça utanıyordum ve babamdan gelebilecek her türlü cezayı tek laf etmeden kabul etmeye karar verdim. Culduie'ye yaklaşırken yolda kimseyi görmedim. Henüz kimse tarlalarında çalışmaya çıkmamıştı. Babamın hâlâ yatağında olduğunu ve eve fark edilmeden girebileceğimi düşündüm fakat öyle olmadı. Tarlaların kenarındaki yoldan yürürken kolumun altında bir şey hissettim. Ceketimin önünü açtım ve Jetta'nın şalının hâlâ ceketimin içinde olduğunu gördüm. Bir ip karmaşasından başka bir şey değildi. Kıyıya yaklaştım. Kimsenin beni izlemediğinden emin olunca da şalı denize attım. İplikler suda salınarak denizdeki yosunların dokunaçları arasına karıştı.

Kapının eşiğinden adımımı attığımda babam kahvaltı ediyordu. Ne bana baktı ne de tek kelime etti. Yapacak hiçbir şeyim olmadığından yatağıma yatıp bütün gün orada kaldım.

* * *

Bay Sinclair bu sabah hâlimi hatırımı sorduktan sonra beni görmek için çok uzak yollardan gelen biriyle görüşmek isteyip istemediğimi sordu.

"İşlediğim suçlarla bir beyefendinin benimle dostluk kurmak isteyeceği kadar çok mu nam saldım?" diye sordum.

Bay Sinclair hafifçe gülümseyip bu beyefendiyle görüşmemin yararıma olabileceğini belirtti. Öncelikle avukatımı hüsrana uğratmamak için görüşmeyi kabul ettim ama zaten bir mahkûmun ziyaretçi seçme hakkı da bulunmaz. Bay Sinclair verdiğim karardan memnun görünüyordu ve orada beklediğini düşündüğüm ziyaretçiyi çağırmak için koridora çıktı. İki adam birlikte içeri girdiler ve kimse masamın başındaki sandalyeye oturmak istemediği için üçümüz de ayakta bekledik. Ben pencerenin altında duruyordum, Bay Sinclair masanın başında bekliyor, diğer bey ise kapının hemen yanındaki yatağımın ayak ucunda duruyordu. Bay Sinclair ziyaretçimin isminin Bay Thomson olduğunu ve kendisinin alanının en iyisi olduğunu söyledi ancak hangi alandan bahsettiğini belirtmedi. Bay Thomson'dan çok hoşlanmadığımı belirtmeliyim, o da aynı şekilde hissetmiş olmalıydı ki bana tiksintiyle bakıyordu. Uzun boylu bir adamdı. Öyle ki kapıdan geçmek için eğilmesi gerekiyordu. Keskin hatları ve küçük mavi gözleri vardı. Siyah bir takım giymişti. Beyaz gömleğinin yakası öyle dardı ki gerdanındaki derilerin, yakasının üstünden sarkmasına neden oluyordu. Şapka takmamıştı ve gri saçları yalnızca bir tutamdı, kafasının tepesinde artık saç çıkmıyor gibi görünüyordu. Ellerini göğsünün üstünde kavuşturmuştu, sağ elinin orta parmağıyla sol elinin dördüncü parmağında takılı olan yeşil taşlı yüzükle oynuyordu.

Sonra Bay Sinclair'e dönerek, "Tam da beklediğim gibi çelimsiz. Ziyaretlerinizde genelde tetikte midir? Çok uyuyor mu?" diye sordu.

Bay Sinclair bu şekilde sorgulanmaktan rahatsız olmuş gibiydi. "Son derece tetikte olduğunu düşünüyorum ve hatırladığım kadarıyla onu hiç uyurken bulmadım."

Ziyaretçi dilini şaklattı. "Muhtemelen kilitte dönen anahtarın sesine uyanıyordur."

Üzerine atlamamdan korkarcasına bana doğru iki temkinli adım attı. Başını hafifçe eğerek birkaç dakika boyunca yüzümü ve vücudumu inceledi. Bu kaba davranışının kavrayamadığım bir sebebi olduğuna inanarak hareket etmeden bekledim. Yine de kendimi sürüdeki bir koyun gibi hissettim. Sonunda benden uzaklaşıp masaya doğru gitti ve sol elinin parmaklarıyla masadaki kâğıt yığınına hafifçe vurdu.

"Bunlar da yazdığını söylediklerin mi?""

"Evet," dedi Bay Sinclair. "Sabah akşam bunlarla uğraşıyor."

Bay Thomson küçümseyici bir tavırla burnundan güldü. "Bunların arasında ilgi çekici bir şey bulacağımızı düşünmüyorum. Bay Sinclair, müvekkilinize karşı tutumunuzun fazla naif olduğunu düşünüyorum ama sanırım bu da sizin iyi kalpliliğinizin göstergesi."

Sonra da birkaç sayfayı inceledi. Odayı boylu boyunca arşınlayıp kâğıtları elinden almak için güçlü bir arzu duydum çünkü yazdıklarımı okumasını istemiyordum ve okuyacak olsa da bunun yalnızca hatalı cümlelerime gülmek için olacağına inanıyordum. Ancak benim hakkımdaki kötü görüşünü haklı çıkarmamak için yerimden kıpırdamadım.

Ardından parmak uçlarını birleştirdi ve avukatıma bizi birkaç dakikalığına yalnız bırakıp bırakamayacağını sordu. Bay Sinclair onaylayıp odadan çıkmaya yeltendi ancak Bay Thomson elinin bir hareketiyle onu durdurdu.

"Bu mahkûmun size karşı bir tehdit oluşturduğunu düşünüyor musunuz?" diye sordu alçak sesle.

Bay Sinclair gülümseyerek kendisine karşı bir tehdit oluşturmadığımı söyledi. Bay Thomson yine de gardiyanı çağırıp kendisinden kapıda beklemesini istedi. Sonra da yavaşça yazı masamın başında-

ki sandalyeyi çekerek oturdu, ayağının birini yatağıma uzatıp dirseğini dizine yasladı.

"Görünüşe bakılırsa, Roderick," diye başladı, "Bay Sinclair'in gözünü boyamakta oldukça başarılı olmuşsun."

Söylediğine cevap vermemi beklemediğinden tek kelime etmedim.

"Ancak maalesef ben senin o çokbilmiş avukatından bir hayli farklıyım. Senin gibi yüzlercesini, binlercesini inceledim ve korkarım, gerçek yüzünü görüyorum. Beni kandırmak için çok uğraşman gerek."

Bay Thomson'ın Bay Sinclair'i bu şekilde aşağılaması karşısında kendimi hakarete uğramış hissettim ancak onunla tartışmanın mantıklı olmadığına kanaat getirerek sustum.

"Her neyse," diye sözüne devam etti, "bunca yolu seni incelemek için geldim. Hemen işe koyulmalıyız."

Bay Thomson ayağa kalkıp bir dakika boyunca beni muayene ederek bu amaçla getirdiği küçük not defterine notlar aldı. Bunu yaparken sürekli kendi kendine söyleniyordu. Pazardaki hayvanların bile böylesine detaylı bir muayeneden geçmediğinden emindim ancak Bay Thomson'ın beni kışkırtma çabalarına kayıtsız kalıp talimatlarına boyun eğdim.

İncelemesi bitince yerine oturup yine ayağını yatağıma uzattı. "Şimdi sana bazı sorular soracağım. Bunları elinden geldiğince cevaplarsan memnun olurum," dedi. "Bay Sinclair dil bilginin iyi olduğunu ve kendini iyi ifade edebildiğini söyledi, görelim bakalım öyle miymiş?"

Bakışlarım Bay Thomson'ın arkasında duran ve konuşmamızı dinlemiyormuş gibi görünen gardiyana kaydı. Gardiyan gözlerini duvardaki ufak pencereye dikmişti. Onun o hâlini görünce bu dört duvar arasında kapalı kalmanın benim için olduğu kadar onun için de can sıkıcı olduğunu düşünmeden edemedim. Bakışlarım pencereye kaydı ve bir süre sonra Bay Thomson'ın sorularını takip etmediğimi fark ederek gerisin geriye ona döndüm. Ayağını yatağımdan indirmişti ve sandalyesinde sırtı ağrıyormuş gibi kaskatı oturuyordu.

Suskunlaştı ve ardından ayağa kalktı. Gardiyan kenara çekildi ve Bay Thomson bana iyi günler dilemeden çıkıp gitti. Gardiyan kapıyı kapatıp kilitledi. Ama sonra Bay Thomson'a kabalık etmiş olabileceğimi düşündüm. Kendisini baştan beri sevmediğim için ona kabalık etmiş olmak pek umurumda değildi ancak Bay Sinclair'in hayal kırıklığına uğrayacağını düşünerek biraz pişmanlık duydum.

* * *

Babam, Panayır'dan sonra günler boyunca benimle konuşmadı. Handaki maskaralıklarımı öğrenip öğrenmediğini bilmiyorum ama zaten küçük cemaatimizin_gözünden kaçan veya diline düşmeyen pek az olay olurdu. Jetta da benimle ancak mecbur kaldığında ve alışkın olmadığım sert bir tonla konuşuyordu. Bunun davranışlarımı tasvip etmemesinden mi yoksa şahsi sorunlarından mı kaynaklandığından emin değildim. Yemekler sessizce yeniyordu ve ev hiç olmadığı kadar kasvetliydi. Sanki hepimiz yakında olayların nereye varacağının farkındaymışız gibi ortama genel bir dehşet havası hâkimdi.

Her akşam, Lachlan Broad'un kapımıza dayanmasını bekledim ama gelmedi. Ancak simsara gidişimizin ve kızına karşı aptalca hareketlerimin hesabını vermek zorunda kalacağımı bilmenin ağırlığını hissediyordum. Istırabın asıl sebebi darbenin kendisi değil, beklentisidir ve ben de her geçen gün artan bir huzursuzlukla bekliyordum. Lachlan Broad'un hiçbir işinde çalışmaya çağrılmamıştım. Hatta ne o ne de akrabalarından biri kasaba kavşağından öteye geçmişti. Bizi bekleyenin cüzi bir ceza değil de hakemin bize karşı mücadelesinin doruk noktası olacağına emindim.

Evde olabildiğince az zaman geçiriyordum. Günlerim yabani ot ayıklamakla ve hasadımızın verimi artırmaya çalışmakla geçiyordu ancak bunları da gönülsüz yapıyordum ve aletlerimi bırakıp dolaşmaya çıksam da babam beni sorgulamıyor veya azarlamıyordu. Akşamları tepelere tırmanıyor, oturup Culduie'yi izliyordum. Böyle yukarıdan bakınca kasaba bir çocuk oyuncağına benziyordu. İnsan-

lar ve hayvanlar kül tanelerinden daha büyük değildi ve orada olan olayların önemli sonuçlar doğurabileceğine inanmak zordu. Dağların ardında uzananları, güneydeki büyük şehirleri ve batıda Kanada'ya ulaşma sözü veren Atlas Okyanusu'nu düşündüm. Derken kendimi, her şeye rağmen kendime yeni bir hayat kurup kuramayacağımı düşünürken buldum. Flora bir konuda haklıydı: Culduie'de hiçbirimize göre bir şey yoktu. O zaman neden orada kalmalıydım? Yapmam gereken tek şey bir sabah yola çıkıp bir daha geri dönmemekti. Önceleri bu, yalnızca bir düşünceydi ancak Càrn'da geçirdiğim süre boyunca beni etkisi altına almayı başardı. O sıralar henüz bir mahkûm değildim. Kaçıp gitmemi engelleyecek duvarlar yoktu. Yalnızca adım üstüne adım atmam gerekiyordu. Öncelikle Camusterrach'a, sonra Applecross'a, oradan da Derbent'ten geçerek başkent Jeantown'a*. Orada da ya bir kayık bulur ya da yürümeye devam ederdim. Kimseye veda etmezdim. Plan da kurmazdım, zaten Derbent'ten sonrası hakkında hiçbir fikrim yoktu. Birkaç gün içinde bu fikir aklımda yer edinip güçlenerek dayanılmaz boyutlara ulaştı.

Böylece, sıradan bir sabah evden çıkıp tarladan geçerek su yolunun üstünden atlayıp yola çıktım. Gidiyor oluşumu kendime bile söylemedim. Yalnızca Camusterrach'a doğru yola çıkıyordum. Oradan sonra yoluma devam edebilir ya da geri dönebilirdim. Yanıma hiçbir eşya almamıştım, hatta yiyeceğim bile yoktu. Aksi takdirde ne yaptığımı kendime itiraf etmek zorunda kalırdım. Jetta'ya hiçbir şey söylemedim ve ocağın başında lapa hazırlayışını izlerken onu bir daha görmeyeceğimi düşünmek için kendime müsaade etmedim. Culduie'yi görüş alanımdan çıkaracak olan yamaca geldiğimde dönüp arkama bakma dürtüsüne direndim. Zihnimi boşaltmak için Camusterrach yolunda attığım adımları yüksek sesle saydım. Yolda Papaz Galbraith'le karşılaştım. Papaz bana selam vermedi. Hâl böyle olunca, geri dönmediğimde beni yolda gördüğünü hatırlayıp hatırlamayacağını merak ettim.

* Jeantown, Lochcarron kasabasının eski adıdır.

Başlangıçta hiç acelem olmadan yavaş yavaş yürüyordum fakat Camusterrach'ı geride bıraktıktan sonra hızlandım. Culduie'yle aramdaki mesafe açıldıkça hafifliyordum. Applecross'a ulaştığımda koşmakta olduğumu fark ettim ve dikkat çekmemek için yavaşlayarak yeniden yürümeye koyuldum. Kasabadan geçtiğimi, evlerinin önündeki banklarda oturan birkaç kocakarı gördü. Hana yaklaşırken, demirci olduğunu bildiğim sakallı bir adamla konuşan Archibald Ross'u gördüm. Ayaklarının dibinde bir köpek dolanıyordu. Dostumla karşılaşmamak için iki evin arasındaki bir boşluğa saklandım. Birkaç dakika sonra başımı köşeden uzatıp baktım. Archibald ayaklarının dibinden ayrılmayan köpekle birlikte yaklaşıyordu. Evin arkasına kaçmamın yolu yoktu. Bu yüzden evlerin arasında saklanmıyormuşum da ihtiyacımı gideriyormuşum gibi pantolonumu düzelterek sokağa çıktım. Archibald o şekilde ortaya çıktığımı görünce şaşırmadı.

"Kavgacı dönmüş demek! İyi dayak yedin," dedi gülerek. "Ama bunda utanılacak bir şey yok. Adam senin iki katındı."

Cevap vermedim.

"Applecross'ta ne yapıyorsun?"

Babam için bir ayak işi yaptığımı söyledim.

"Ayak işi mi?" diye sordu. "Ne gibi bir iş?"

"Ailevi bir mesele," dedim.

"Anlıyorum," diye cevapladı ciddiyetle. "Ve dostuna bunun ne olduğunu anlatacak kadar güvenmiyorsun demek? Her neyse. Benimle bir bira içmeyi reddetmezsin herhâlde." Başparmağıyla hanı işaret etti.

Hana girersem kararımdan döneceğimi biliyordum. Bu yüzden Archibald'ın teklifini geri çevirdim.

"İşinin eski bir dostu tek başına bırakmanı gerektirecek kadar acil olduğuna inanmıyorum," diye itiraz etti.

"Jeantown'a gitmem gerekiyor," dedim.

"Ama Jeantown'a neredeyse otuz kilometre var," diye haykırdı. "Derbent'i de geçerek onca yolu yürüyebileceğini düşünüyor olamazsın."

"Geceyi orada geçireceğim," dedim.

"Ama öncelikle oraya varmalısın." Bu ikilemi bir an düşündü, sonra beni kolumdan tutarak kasabaya doğru sürükledi. "Sana bir at buluruz," dedi planını heyecanla açıklayarak. "Jeantown'a atla gider, dönüşte de atı geri getirirsin. Yarın dönüyor musun?"

Ahmakça onayladım.

"Muhteşem!" dedi.

"Ata verecek param yok," dedim.

İtirazımı eliyle geçiştirdi.

"Onu Archibald Ross'a bırak," dedi. "İleride borcunu ödemenin bir yolunu bulursun."

Sonra da ertesi gün atı geri getirdiğimde handa birlikte bira içebileceğimize karar verdi.

"Belki o zaman bana şu gizemli işini anlatırsın," dedi.

Büyük Ev'in ardındaki avluya kadar Archibald'a eşlik etmekten başka şansım kalmamıştı. Onunla ilk kez burada tanışmıştık. Kendinden emin bir şekilde taş yoldan geçerek başını ahır kapısından içeri uzattı. Göz açıp kapayıncaya dek taş kemerin altında bir ırgat belirdi.

"Bay Macrae'ye bir at hazırlayın," dedi Archibald hiçbir açıklama yapmadan.

Elli yaşlarında görünen ırgat istifhamla bana baktı ancak karşı çıkmadı. Avluda beklerken Archibald piposunu doldurup yaktı. Köpeği ayak ucunda yatmış, büyük bir hayranlıkla onu izliyordu. Bir anda Flora'nın o anda mutfakta çalışıyor olabileceğini fark ettim ve kendimi pencereden gizlemek için duvara yaslandım. Archibald dönüş yolculuğundan önce atın iyi beslendiğinden ve su verildiğinden emin olmamı tembih etti. Birkaç dakika sonra ırgat yaşlı bir alaca atla ahırdan çıktı. Archibald atın sağrısına bir şaplak attı ve bana ata binmemi söyledi. Biraz zor da olsa binmeyi başardım. Alabileceğim tüm keyif (çünkü hayatımda ata binmekten daha fazla istediğim hiçbir şey olmamıştı) kendimi içinde bulduğum durumun gölgesinde kalmıştı. Archibald bana Büyük Ev'in önüne dek eşlik etti ve atın sağrısına attığı yeni bir şaplakla beni uğurlarken bir kez daha ertesi akşam handa birlikte içeceğimizi ilan etti.

At ağır ağır yürümeye başladı. Binicilerin yaptığı gibi topuklarımla böğrüne vurmayı denedim ama at hızlanmamakta diretti. Vazgeçip, kasabaya doğru ilerlerken önümdeki seçenekleri bir kez daha gözden geçirdim. Aklıma ilk gelen şey, atı Derbent'e giden dört yol ağzında bağlayıp yoluma yürüyerek devam etmek oldu. Ancak terk edilmiş bir at dikkat çekerdi ve bir grup insanın beni yakalamak için derhâl yollara düşeceğini hayal edebiliyordum. Kendime kaçak olmadığımı hatırlatmam gerekti. Nereye istersem gidemez miydim? Hiçbir yasa veya kaideyi çiğnememiştim ve dostumdan ödünç aldığım bir atla Jeantown'a gitmeye karar vermem kodamanları veya başka kimseyi ilgilendirmezdi. Hatta Lachlan Broad'un sürgünümden memnuniyet duyacağına emindim. Babam bile hoşnut olacaktı. Varlığım, başımıza gelen musibetleri engellememişti. Hatta başımıza gelenlerin birçoğunun sebebi benim kendi davranışlarım ve budalalığımdı. Culduie'de kalmam başımıza gelecek musibetleri engellemek açısından hiçbir işe yaramayacaktı. Bunları düşünerek dört yolu geçip atımla Derbent'e doğru yokuş aşağı inmeye koyuldum.

Archibald Ross'un haklı olduğu aşikârdı. Otuz kilometrelik bu yolu yürümek mantıksız olurdu. Bunun sebebi yalnızca mesafenin uzun olması değil, tek başıma çok daha şüpheli görünecek olmamdı. Benimki kadar aksak ve yaşlı bir atla bile olsa at sırtında yol almak çok daha kendinden emin bir izlenim yaratırdı. Yolda yanından geçtiğim insanlar bana yalnızca iyi günler diledi veya şapkalarına hafifçe dokunarak selam verdi. Düşündüğümün aksine kimse nereye gittiğimi sorgulamadı veya beni bindiğim atı çalmakla suçlamadı. Dağlara tırmanırken, Archibald'ın müdahalesinin öngörülmüş olduğunu ve benim için tasarlananın bu olduğunu düşünmeye başladım. Yol ıssızlaşırken Jeantown'dan sonra beni nelerin beklediğini düşünmeye başladım. Archibald'ın da söylediği gibi güneydeki şehirlerde sonsuz fırsatlar olduğuna şüphe yoktu. Orada kendime bir iş bulabilirdim, böylece aileme evde kalıp kaderimi beklemekten çok daha fazla faydam dokunurdu. Hatta aileme maddi destekte bile bulunabilirdim. Belki ileride Jetta da bana katılırdı ve birlikte

refah ve mutluluk içinde yaşardık. Ancak bu düşünceler beni fazla oyalamadı.

Derbent'in tepesine yaklaştıkça hava soğudu. Rüzgâr, yol kenarındaki kahverengi otları harap etmişti. At, başını iyice eğerek yavaşladı. Bir akarsuyun kenarında üstünden inerek ona biraz su verdim. Üşümüş ve acıkmıştım ve yola çıkmadan önce ceplerime ekmek doldurmadığım için kendime sövüyordum. Başlığımı gözlerime doğru indirdim, atı dizginlerinden tutup yoluma yürüyerek devam ettim. Derbent'in tepesine ulaşmam birkaç saatimi aldı. Büyük bir kayaya oturup önümdeki gri manzarayı inceledim. Yol kıvrılarak sarp bir vadiden iniyordu. Sonrasında ise bir su kütlesi uzanıyordu. Ne bulmayı umuyordum bilmiyorum ama gördüğüm manzara karşısında bir tür dehşete kapıldım. Nereye gideceğimi veya Jeantown'a varsam bile orada ne yapacağımı bilmediğimi fark ettim. Cebimdeki şilinle çok uzağa gidemezdim. Belki uyuyacak bir müştemilat ile yiyecek yemek artıkları bulabilirdim ancak bu düşünce beni pek hoşnut etmedi. Culduie'deki hayatım ne kadar sefil olursa olsun, bir dilenci gibi yaşamaya niyetli değildim. Sonra Jetta'yı düşündüm. Beni şimdiden özlemiş olmalıydı, firarım onu kahrederdi. Ve birden kaçmayı düşünmenin ne kadar alçakça olduğunu fark ettim. Boynunda ip olan bir köpek gibi mıntıkamın sınırına ulaşmıştım. Atıma binip topuklarımı böğrüne bastırdım ancak perişan düşmüş yaratık yerinden kımıldamadı. Üzerinden indim ve Derbent'ten inerken beni takip etmeye zar zor ikna ettim. Applecross'a vardığımızda çoktan akşamüstü olmuştu.

Archibald Ross'la karşılaşmak istemediğimden Büyük Ev'e normalde hissettiğimden çok daha büyük bir kaygıyla yaklaştım. Soru sormasını engellemek için Jeantown'da buluşacağım adamın benimle yarı yolda buluştuğuna ve böylece aynı gün geri dönebildiğime dair bir hikâye uydurdum. Archibald'ın böyle abes bir hikâyeye inanıp inanmayacağını çok önemli değildi, zaten karşılaşmadık da. Atın nallarının taşlık yoldaki tıkırtısını duyan ırgat ahırdan çıktı. Hiçbir şey söylemeden atın dizginlerini elimden aldı ve at için ona teşekkür ettim.

Culduie'ye yaklaşırken günün yorgunluğu ve artık kaderimde yazılı olandan kaçış olmadığı düşüncesi beni bitap düşürmüştü. Buna rağmen babamın ortadan kayboluşumla ilgili söyleyebileceklerine karşı kayıtsızdım. Döşeğime uzanıp uyumaktan başka bir şey istemiyordum. Eşikten geçerken masada kapıya arkası dönük oturan siyahlara bürünmüş birini görünce şaşırdım. Kısacık kesilmiş saçından bunun Papaz Galbraith olduğunu anladım. Babam masanın başında oturuyordu. Jetta komodinin önünde kara bir hayalet gibi dolanıp duruyordu. Loş ışıkta bile yüzünün solgunluğu belli oluyordu. Papazın o sabah beni Camusterrach'ta gördüğünü söylemek için geldiğini sandım fakat durum bu değildi. Masada kırılmış mührüyle üçe katlanmış bir parşömen duruyordu.

Papaz oturmamı söyledi ve ardından, "Bu mektup bugün babana geldi," dedi.

Masanın üstünden uzanarak mektubu parmak uçlarıyla bana doğru itti. Eklemleri şiş ve eğri büğrüydü. Kâğıdı alıp açtım. Işık okumaya yetersiz olduğundan ateşe yaklaştım. Zarif bir el yazısıyla yazılmış, altı çizili başlığı gördüm: "Tahliye Emri". Mektubu kelimesi kelimesine hatırlamıyorum ancak başta kiracı olarak babamın ismi ve tarla, ev ve müştemilatlarla ilgili detaylar vardı. Sonra da simsarın toprak sahibinden aldığı yetkiye dayanarak, kiracının bahsedilen mülkü 30 Eylül 1869'a kadar boşaltması kararına vardığı; bu tarihin, kiracıya topraktaki mamullerini hasat etme imkânı vermek için belirlendiği yazıyordu. Ardından tahliye kararının sebepleri listelenmişti: tarlanın bakımını belirlenen ölçütlere göre yapmama, ev ve müştemilatlara gerekli bakımı yapmama, toprak sahibinin mülkünü sahiplenme, hakeme karşı durma, kira borçları ve uygulanan para cezaları. Yapılmış olan hesap, hayvanlarımızın ve sahip olduğumuz her şeyin toplam değerinin üstündeydi. En sonda da simsarın imzası ve tarih vardı.

Masaya dönüp mektubu bıraktım. Babam gözlerini önündeki masadan bir an olsun ayırmadı.

"Mektubun içeriğini babana açıkladım," dedi papaz bana dö-

nerek. "İşlerinin bu kadar dağılmasına izin verip bu işlemi zaruri kılması beni hayrete düşürdü."

"Zaruri kılmak mı?" diye tekrarladım.

Papaz dudaklarında ince bir gülümsemeyle bana baktı. "Hepimiz kendi meselelerimizin düzeninden sorumluyuz. Toprak sahibinin, kiracıların hiçbir bedel ödemeden toprağını istismar etmelerine veya kira anlaşmasının şartlarını göz ardı etmelerine izin vermesini bekleyemezsin." Sonra başını iki yana sallayarak dişlerinin ardında hafifçe dilini şaklattı.

Hâlimizden zevk aldığını düşünmeden edemedim ve olaya bizim adımıza müdahale etmesini lüzumsuz buldum. Sonra, kardeşimi veya beni birkaç aydır kilisede görmediğini belirtti.

"Belki de maneviyatınıza biraz daha ilgi göstermiş olsaydınız," dedi, "bu durumlara düşmezdiniz."

"Bu ikisi arasında bir alaka göremiyorum," dedim.

"Ben de onu söylemeye çalışıyorum," dedi papaz. "Babanın itibarını sarsıyorsunuz."

Bize konaklayacak başka bir yer bulmak için elinden geleni yapacağını söyledi. Babam ona teşekkür ettikten sonra papaz evden ayrıldı. O gidince babam masadaki mektubu alıp paramparça etti. Masayı yumruklamasıyla kâğıt parçaları uçuştu. Babamı, kapana kısılmış yaralı bir hayvanın çırpınışını izler gibi izledim. Döşekteki ikizler uyanınca Jetta onları sakinleştirmeye gitti. Babam ayağa kalkıp Jetta'ya yaklaştı. Onu ensesinden tutup masaya sürükleyerek zorla yanıma oturttu. İkizler çığlık çığlığa onu takip ettiler.

"Bütün bunlar senin günahkârlığın yüzünden başımıza geliyor," dedi babam sessizce.

Jetta başını eğip ellerini kucağında kavuşturdu ve farklı iplerden yapılma bir kalçeteyi parmaklarına dolayıp durmaya başladı.

"Öyle değil," diye cevapladı Jetta.

Bu ruh hâlindeyken babama karşı çıkmanın akıllıca olduğunu düşünmesem de Jetta sarsılmaz bir tavırla cevap vermişti.

Babam ayağa fırlayıp şaşırtıcı bir hızla Jetta'yı başının arka tarafındaki saçlarından yakaladı. Yüzünü kendininkine yaklaştırdı.

"Kendini böyle ihtiyar bir kadın gibi kundaklamakla hâlini benden saklayabileceğini mi düşünüyorsun? Ben kör değilim."

Jetta başını hareket ettirebildiği kadar iki yana salladı.

"Sen bir orospusun."

Sonra kardeşimin başını zorla eğip defalarca masaya vurdu. Jetta bağırmadı. Babamın bileğini yakalayıp elini gevşetmeye çalıştım ama parmaklarını Jetta'nın saçına dolamıştı. Ben babamla boğuşurken Jetta dalgalara kapılmış balıkçı kayığı gibi aramızda kaldı.

"Bundan kimin sorumlu olduğunu bilmek istiyorum," diye tıslադı babam.

Jetta dudaklarını sertçe birbirine bastırdı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Babama onu bırakması için yalvardım. Çabalarıma rağmen Jetta'nın kafasını masaya öyle bir güçle vurdu ki ayakları yerden kesildi.

"Sorumlusu kim?" diye hırladı tükürükler saçarak. Masanın yüzeyine kan süzüldü. Jetta başıyla asla cevap vermeyeceğini belirten bir işaret yaptı. Onun öleceğinden korkarak, "Lachlan Broad'un işi," deyiverdim.

Babam delirmişçesine bana baktı. Bakışları bir o yana bir bu yana gidip geliyordu. O andan faydalanarak babamın üstüne çullandım. Jetta'nın bir öbek saçını da koparark babamın eline asıldım. Üçümüz beraber yere yığıldık. Güç bela babamın üstüne çıktım. Babam isteksizce çırpınırken kollarımla onu sımsıkı sararak üstüne yattım ve o sırada bir deri bir kemik kalmış olduğunu fark ettim. Direnecek gücü yoktu ve başlattığı kavga bitmişti. Jetta evden kaçtı. İkizler köpek gibi uluyorlardı. Ben boğuşma esnasında ters dönmüş olan masayı düzeltirken babam yerde yatıyordu. Odanın dört bir yanına saçılmış eşyaları toplayıp yerlerine koydum. Babam zorla ayağa kalkıp kıyafetlerindeki tozu silkeledi ve sandalyesine çöküp başını ellerine gömdü. Ben ise Jetta'yı aramaya çıktım.

Onu ahırda buldum. Yakın zamanda kuş yavrusuna yuva yaptığım kirişe ulaşmak için kullandığım süt sağma taburesinde oturuyordu. Başının sol tarafındaki saçlar kanla matlaşmıştı ve sol gözü

kanlanıp şişmişti. Kucağında bir ip parçasıyla oynuyordu. İçeri girdiğimde şişmiş gözü seğirerek bana baktı.

"Merhaba, Roddy," dedi mahzun bir şekilde.

"Merhaba," dedim. Söyleyecek başka bir şey bulamadım, o yüzden gidip yanında durdum. Elini başına götürüp parmak uçlarıyla hafifçe dokundu ve elindeki kanı sanki kendi kanı değilmişçesine inceledi. Yanına diz çöktüm. Başını bana çevirirken irkildi.

"Bu hayattan payımıza düşen pek de hoş değil, değil mi Roddy?" dedi.

"Değil."

"Babamın beni çatısının altına geri almayacağından korkuyorum."

"Hiçbirimiz bu çatının altında fazla kalamayacağız," diye yanıtladım.

Başıyla yavaşça onayladı.

"Toscaig'e mi gideceksin?" diye sordum.

"Korkarım şu hâlimle orada da hoşça karşılanmam," dedi.

"O zaman ne yapacaksın?"

Hüzünlü bir şekilde gülümseyerek bu sorunun yanıtını bilmediğini ima etmek istercesine başını iki yana salladı. Burnunun neredeyse düzleşmiş olduğunu ilk kez o an gördüm. Onu böylesine yaralı görmek bana acı veriyordu.

"Bana olan oldu," dedi. "Asıl senin için endişeleniyorum. Çekip gitmelisin. Burada kalmanı gerektirecek hiçbir şey olmadığı görmen lazım."

Düşüncesi bile utanmama neden olduğundan Derbent'e yaptığım talihsiz seyahatten bahsetmedim.

"Babam ne olacak?" diye sordum.

"Babamız cefa çekmekten zevk alıyor," dedi. "Kendini onun direğine bağlamamalısın."

"Peki ya ikizler?"

Yüzünün hasar görmemiş kısmından iri bir gözyaşı düştü. "Onların icabına bakılacak," dedi.

"Asıl Lachlan Broad'un icabına bakılması gerek," diye yanıtladım.

"Bu Lachlan Broad'un suçu değil," dedi Jetta elini yaralı yüzüne götürerek.

"Her şey Lachlan Broad'un suçu," diye cevapladım. "Ondan intikamımı almak istiyorum." Bunlar o zaman, cesaret gösterisiyle dile getirilmiş içi boş söylemlerdi. O âna kadar intikam almayı veya bunu nasıl gerçekleştirebileceğimi düşünmemiştim.

Jetta şiddetle başını iki yana salladı.

"Böyle şeyler söylememelisin, Roddy. Dünyayı daha iyi anlasaydın Lachlan Broad'un bir suçu olmadığını görürdün. Bizi bu hâle getiren Tanrı'nın inayetidir. Lachlan Broad'un da senden, benden veya babamızdan daha fazla suçu yok."

"Peki ya ben koyunları öldürmeseydim ya da annem ölmemiş olsaydı veya Çifte Ian batmamış olsaydı?" diye karşı çıktım.

"Ama tüm bunlar oldu."

"Eğer Lachlan Broad var olmasaydı..." Bu düşüncenin zihnimde kök salacağını düşünmeden konuşmuştum.

"Ama var ve onun da bu dünyaya gelirken senden veya benden daha fazla söz hakkı olmadı."

"O zaman bu dünyadan nasıl ayrılacağı konusunda da söz hakkı olmayacak," dedim.

Jetta uzun bir iç çekti. "Yapacağın hiçbir şey olanları değiştiremez, Roddy. Her hâlükârda, Lachlan Broad hakkında endişelenmene gerek yok." Artık fısıldıyordu. "Uzun süre bu dünyada olmayacak."

Yüzünü iyice görebilmek için uzaklaştım. Yaklaşmam için işaret etti.

"İki kez kefenini gördüm."

Kardeşimin ne ima ettiğini anlamaya çalışırken duraksadım. Anladığımda ise Lachlan Broad'un bu dünyadan ayrılışı tüm sorunlarımızı çözecekmiş gibi bir sevince kapıldım. Bu düşüncemi dile getirdim.

Jetta, Lachlan Broad'un eşini dul, çocuklarını ise yetim bırakacak bir olaya sevindiğim için beni azarladı. Lachlan Broad'un dölü olmaktansa yetim kalmayı tercih edeceğimi belirttim.

"Böyle kötü duygular insanı ele geçirir," dedi Jetta. "Lachlan Broad'un başına gelebilecek hiçbir şey bana olanları geri alamaz veya simsarın mektubunu geçersiz kılamaz."

Ona inanmayı reddederek ayağa kalkıp gergin bir şekilde ahırda dolanmaya başladım. Görüsü ve Lachlan Broad'un ölümüyle ilgili düşüncesi konusunda daha fazla detay istedim ama açıklamayı reddetti. Hakemin kaderinin durumumuzla bir ilgisi yoktu.

Jetta bir anda bitkinleşti. Gözlerini kapatıp başının öne düşmesine izin verdi. Yanına çömelip başının arkasını okşadım. Zihninden neler geçtiğini göremesem de ne yapmak istediğine dair içimde güçlü bir his vardı ve onun için başka bir yol bulamıyordum. Bir elimi avucuna alıp sıktı. Sonra gözlerini açtı ve onu yalnız bırakmamı söyledi. Gözlerimden yaşlar akmaya başladı. Ona iyi geceler dileyip onu o süt sağma taburesinin üstünde bıraktım. Kapıyı çabucak arkamdan kapatarak çürümüş pervazdaki ipi bağladım. Ve böylece onu terk ettim.

Eve dönmek istemediğimden tarladan sahile doğru ilerledim. Sakin bir akşamdı ve adaların üstündeki gökyüzü akşam saatlerine özgü tatlı bir pembe tonundaydı. Yılın bu zamanında bizim orada geceler kısa olurdu, hatta o kadar kısa olurdu ki ziyaretçilerin uyku sorunu yaşadığını duymuştum. Bir balıkçılın sahilde bir süre kıpırdamadan durduktan sonra kendi türüne özgü bir zarafet yoksunluğuyla havalanışını izledim. Körfezin diğer ucuna uçup Aird-Dubh'taki buruna kondu. Jetta'nın söylediklerini düşünmeye koyuldum. Görülerini genellikle benimle paylaşmazdı ancak Öteki Dünya'dan sessizce haber aldığı zamanlarda yüzünden geçen gölgeleri görürdüm. Aslında Jetta hiçbir zaman tamamen Culduie'de değildi, iki dünya arasında gidip geliyordu. Eğer bu dünyadan göçüp gidecek olsaydı bu, yalnızca maddi dünyada yaşayan bizlere kıyasla çok daha küçük bir ölüm olurdu.

İlk defa o akşam sahilde oturmuş, akıntının hafif hareketlerini izlerken Lachlan Broad'u öldürmeyi düşündüm. Bu fikri hemen kafamdan sildim, en azından öyle yapmaya çalıştım ancak dirençli bir düşünceydi ve ben başka şeyler düşünmeye çalıştıkça daha çok

aklıma giriyordu. Lachlan Broad'un yakında ölecek olduğunu bilmek olağan hükümleri hafifletiyordu. Eğer kader onun bu dünyada fazla kalmayacağına karar vermişse dünyadan nasıl ayrıldığının bir önemi var mıydı? Benim elimden ölecek olmasının düşüncesi dayanılmazdı. Bu fikir beni heyecanlandırıyordu. Papaz Galbraith'in annemin cenazesinde bahsettiği kurtarıcı ben olacaktım. Ve Lachlan Broad'un sonu benim elimden olacak olsa da ben yalnızca kaderinde yazanı yerine getiren aracı olacaktım.

Jetta'nın görüsündeki kefen, Lachlan Broad'un ölüm biçimine dair bilgi vermiyordu ya da Jetta bana söylememişti. Bölgede ondan daha sağlıklı olan veya bir hastalığa yakalanma olasılığı daha az olan biri yoktu. Başına ölümcül bir kaza geleceğini de hayal etmek zordu. O hâlde kaderinde sonunun yakın olmasının yanı sıra, o sonun benim ellerimden olacağı yazılı olabilir miydi? Bu soru aklımı bir hayli kurcaladı ve oturduğum yerden kalktığımda güneş ufkun ardında batmış, yılın o döneminde karanlık dediğimiz şey beni sarmalamıştı.

Eve döndüğümde babam yatmıştı. İkizler de ranzalarında uyuyordu ve bu huzurlu hâllerine özendim. O akşam diken üstünde uyudum. Gece boyunca çok kez uyandım ve uyanık olduğum süre boyunca Jetta'nın görüsü aklımdan hiç çıkmadı. Düşüncelerimi uykuyla bastırmak istediysem de gün doğumu buna izin vermedi.

* * *

Babam odasından çıkmadan önce evi terk ettim. Önceki akşam yaşananlardan dolayı pek de hoşsohbet davranmayacağından çekiniyordum ve kız kardeşime davranışından sonra da onunla konuşmak konusunda hiç istekli değildim. İki ekmek alıp tarlanın eteğine indim ve orada ekmeklerimi yavaşça yedim. Toprağımız yabani otlarla kaplanmıştı ve komşularımızınkilerle karşılaştırıldığında utanç verici bir hâldeydi. Hava sıra dışı bir biçimde durgundu ve bulut tutamları suyun hemen üzerinde yün iplikler gibi asılı kalmıştı. Başka bir canlı göremiyordum ve etraftaki yegâne sesler,

kuşların çağrıları ve otlaktaki çiftlik hayvanlarının uzaktan gelen sesleriydi.

Lachlan Broad'u öldürme fikrinin bir rüyadan uyanır gibi aklımdan silinip gideceğini ummuştum ama aksine bu fikir içimde büyüdükçe büyüdü. Bununla birlikte bu noktada, gerçekleştirme niyetimin olmadığı boş bir spekülasyondan başka bir şey değildi. Lachlan Broad'u öldürmeyi tasarladıysam bile bu daha çok bir matematikçinin bir cebir problemine yaklaşımına benzer bir yaklaşımdı. Öğretmenim Bay Gillies, bir keresinde bir bilim insanının bir problemi çözmek için nasıl ilerlemesi gerektiğini anlatmıştı: Öncelikle bir hipotez geliştirmesi, sonrasında da bu hipotezi gözlem ve deney yoluyla test etmesi gerekiyordu. Ben de bu şekilde ilerlemiştim.

Elbette, Lachlan Broad gibi iri yarı, güçlü bir adamı öldürmek basit bir mesele değildi. Bir insanın ölümüne neden olabilecek çeşitli yolları gözden geçirdiğimde her birinin kendi zorluklarını barındırdığını gördüm. Örneğin biri adamın tekini kafasına bir balta indirerek öldürebilirdi ama bu, öldüreceği kişinin geçme olasılığı bulunan izbe bir yerde saklanıp beklemeyi gerektiriyordu. Bir başkası karşısındaki adamı bıçaklayarak öldürebilirdi ama Lachlan Broad'a yeterince yaklaşabilecek ya da ona ölümcül bir darbe indirebilecek kadar güçlü olduğumdan pek emin değildim. Bir adam ateşli silahlarla öldürülebilirdi. Bunun avantajı uzak bir mesafeden gerçekleştirilebilmesi olsa da böyle bir silahı temin edebilsem bile -örneğin Büyük Ev'den- bir silahı nasıl dolduracağımı ve boşaltacağımı bilmiyordum. Kurbanımı zehirlemeyi düşündüm ancak bunun için cemaatin bu tür şeylerden anlayan kocakarılarından birine danışmam ve ardından zehri Lachlan Broad'a zerk etmek için akıllıca bir yol bulmam gerekecekti. Bu yöntemleri düşünürken kafamın içinde dönüp duranların o âna dek farkında olmadığım bir testi geçemediklerini fark ettim. Amacım sadece Lachlan Broad'u bu dünyadan silmek değildi ki bu zaten ben müdahale etmesem de gerçekleşecekti. Asıl isteğim, ölüm ânında hayatına son verenin ben, yani Roderick Macrae olduğunun ve sadece ailemin

başına açtığı belaların diyeti olarak bunu yaptığımın farkında olmasıydı.

O esnada babam evden çıktı. Düşüncelere dalalı ne kadar olduğunu bilmiyordum. Ayaklarımın dibinde bir çapa buldum ve karıklarda yetişen yabani otları ters yüz etmeye koyuldum. Babam tarladan aşağı yürüyerek çalıştığım yere geldi ve ne yaptığımı sordu. Yüzü bitkin ve griydi. Yürüyüşü her zamankinden daha kamburdu. Ben de hâlen kaldırılması gereken mahsulümüz olduğunu ve eğer tarlaya doğru düzgün bakmazsak kış boyunca ikizleri doyuracak kadar bile yiyeceğimiz olmayacağını söyledim. Babam, Tanrı'nın bize yardım etmek istiyorsa yardım edeceğine dair bir şeyler mırıldandı ama buna kendisi bile ikna olmamış gibiydi. Sonrasında da daha fazla yorum yapmaksızın beni işimle baş başa bıraktı. Oldukça eminim ki ikimiz de o yıl mahsul kaldırmanın söz konusu olmayacağının farkındaydık.

Bu sırada komşularımız çoktan evlerinden çıkmış, gündelik işleri için hazırlıklarını yapmaya başlamışlardı. O sabah, gözlerine son derece sıradan görünmüş olmalıydı ve yakında olacaklar olmasa büyük bir ihtimalle o sabahı hatırlamakta veya herhangi bir sabahtan ayırmakta zorlanırlardı. Gerçekten de aklıma yerleşen karanlık düşünceler dışında her bakımdan sıradan bir gündü. Ama sağa sola saçılmış evlerimize dikkatlice bakınca Lachlan Broad'un ortadan kaldırılmasının uzunca bir zamandır kasabamızın üstüne tüm ağırlığıyla çökmüş olan bir yükü de ortadan kaldıracağını fark ettim.

Diz çöktüğüm yerde doğruldum ve sallana sallana eve geri döndüm. Lachlan Broad'u nasıl öldüreceğime karar vermeye çalışmak kaçınılmaz sonu ertelemekten başka bir şey değildi. Kafamın içinde neler olduğunun ya da ne planladığımın bir önemi yoktu. Eğer kader Lachlan Broad'un benim ellerimde can vermesini emrediyorsa öyle olacaktı. Teşebbüsümün başarısı veya aksi artık bana bağlı değildi. Bu ruh hâliyle, eğer Lachlan Broad'u öldüreceksem önce onun evine gitmem gerektiğine kanaat getirdim. Ayrıca görevimi yerine getirebileceğim bir silah kuşanmam da gerekecekti. Kaderin

az önce elime tutuşturduğu çapadan daha iyi başka ne olabilirdi? Tarlanın tepesine vardığımda duvara dayalı bir bel küreği buldum ve bunu da yanıma aldım. Ardından köyü boylu boyunca arşınlamaya koyuldum. Kendi kendime, esasında Lachlan Broad'u öldürmeye gitmediğimi, sadece silahlı bir şekilde evini ziyaret edersem neler olacağını keşfetmek üzere yola koyulduğumu telkin edip duruyordum.

Yol boyunca ortalama bir yürüyüş hızı tutturdum. Carmina Smoke evinden çıkıp beni selamladı. Şüphe çekmek istemediğim için duraksadım ve selamına karşılık verdim. Elimdeki bel küreğini gördü ve toprağı kazıp turba çıkarmak için yılın bu zamanında biraz geç kalıp kalmadığımı sordu. Hiç düşünmeden, Lachlan Broad'un evinin arkasındaki araziye inşa edilecek olan duvar için araziyi temizleyeceğimi söyledim. Bu yalanın dudaklarımdan böylesine kolay dökülüvermesi, projemin başarıyla sonuçlanacağına inanmamı sağladı. Carmina Smoke yeni duvar hakkında hiçbir şey duymadığını söyledi ancak beni daha fazla sorgulamaya da kalkışmadı. Ona iyi sabahlar diledim ve köy boyunca yoluma devam ettim. Beni izlediğini hissedebiliyordum ama tuhaf kaçmasından korktuğum için dönüp arkama bakmadım. Kalan evlerin önünden geçerken başka kimseyle konuşmadım. Ne zaman Mackenzie topraklarına yaklaşsam hissettiğim o eski endişe zihnimi işgal etti. Uçurtma olayı hızlıca aklımdan gelip geçti ve kalbim daha hızlı atmaya başladı. Broadların evinin dışında durup sanki önümdeki işi değerlendiriyormuşum gibi bel küreğimin sapına dayandım. Aslında bir bakıma, yaptığım oydu. Evin çatısına bir karga kondu. Küçük Donnie Broad eşikten birkaç metre uzakta, toz toprağın içinde oynuyordu. Gözlerini kısıp bana baktı ve ben de onu alelade bir tavırla selamladım. Sonra artık hangi zararsız oyunu oynuyorsa ona geri döndü. Arkama dönüp kasabaya baktım. Carmina Smoke gözden kaybolmuştu. Bazı köylüler mahsulleri üzerine eğilmiş, gerçekleşmek üzere olan olaylardan habersiz bir şekilde çalışıyorlardı. Broadların bacasından ince bir tutam duman yükseliyordu. Donnie Broad'un yanından geçip adımımı eşikten içeri attım.

Evin içi loştu ve gözlerimin karanlığa alışması biraz zaman aldı. Güneş ışığı toprak zemine dikdörtgen şeklinde düşüyordu ve bacaklarım o dikdörtgenin içinde birer silüete dönüştü. Flora masada patatesleri ovuşturuyor ve yıkadıklarını bir tencere suya atıyordu. İçeri girdiğimde kafasını işinden kaldırıp bana baktı. Beni gördüğüne şaşırmış görünüyordu ve orada ne yaptığımı sordu. Alnı hafifçe terlemişti ve sağ elini kaldırarak yüzüne düşmüş bir tutam saçı geriye attı. Ne beni oraya getirebilecek bir iş düşünebildim ne de yalan söylemek için bir sebep bulabildim. Bu yüzden babasını öldürmeye geldiğimi söyledim. Ovaladığı patatesi masaya bıraktı ve bu söylediğimin pek de komik olmadığını söyledi. Sanırım işi şakaya vurabilirdim ama öyle yapmadım ve o andan itibaren gidişatım belirlenmişti. Ona cevap vermek yerine babasının nerede olduğunu sordum. Flora'nın gözleri fal taşı misali açıldı ve birkaç kısa nefes verdi. İçeri doğru birkaç adım attım. O ise şimdi aramızda kalmış yegâne şey olan masanın uzak ucuna yöneldi. Babası dönmeden oradan ayrılmam gerektiğini, yoksa başımı korkunç bir belaya sokacağımı söyledi. Başımın zaten korkunç bir belada olduğunu ve bu belayı yaratanın da babası olduğunu söyleyerek ona karşılık verdim. Flora onu korkuttuğumu söyledi. Üzgün olduğumu ifade ettim ancak işlerin başka şekilde olmasını istesem bile öyle olamazdı.

Derken Flora birdenbire sola atıldı ve kapıya doğru koştu. Masayı arkasında bırakmak üzereydi ki küreğimi dizlerinin arkasına indirdim. İpleri kesilmiş bir kukla misali yere yuvarlandı. Darbe onu sersemletmiş olmalıydı ki ne bir çığlık attı ne de hafif bir iç geçirme dışında bir ses çıkardı. Aletlerimi yere bıraktım ve yanına çömeldim. Eteğini kaldırınca dizinin hiç de doğal olmayan bir açıyla büküldüğünü gördüm. Flora'nın gözleri çılgınca dönüyordu; tıpkı kapandaki bir hayvana benziyordu. Onu sakinleştirmek için bir süre saçlarını okşadım, sonra acı çekmesini istemediğimden küreğimi aldım ve ayaklarımı kalçalarının iki yanına yerleştirdim. Aleti kafamın üstüne kaldırdım ve turba bataklığındaki koyunu hatırlayarak dikkatli şekilde nişan aldım. Flora hareket etme girişiminde bulunmayınca bel küreğimin arkasını sertçe kafatasına indirdim.

Alet, ağırlığı sayesinde sanki bir yumurta kabuğundan daha kalın değilmiş gibi kolayca kemiğe dek ulaştı. Flora bir süre titredikten sonra hareketsiz kaldı ve ben de daha fazla darbe indirmek zorunda kalmadığıma memnun oldum.

Cesetten uzaklaştım ve onu birkaç dakika inceledim. Flora'nın eteği bacaklarına dolanmıştı. Kolları yanlarındaydı ve kafatası kırılıp açılmış olmasa yıldırım çarpmış gibi görünebilirdi. Pencereden giren ışık cesedini aydınlatmadığı için eve giren birinin ona takılması işten bile değildi. Bu olasılığı ortadan kaldırmak için bel küreğimi duvara yasladım ve onu son anlarında patates soyduğu masaya taşıdım. Ağır değildi ama onu kaldırdığımda kafasının içindekilerin büyük bir kısmı yerlere saçıldı. Onu bacaklarını masanın kenarından sarkıtarak sırtüstü yatırırken, içine patates doldurduğu tencereyi devirdim. Sular yere aktı ve zeminde bir gölet oluşturdu. Patatesleri topladım ve gerisin geriye tencereye koydum. Küreğimi duvara dayadığım yerden aldım ve elimde çapayla gizlenmek için kapının uzak tarafındaki karanlığa çekildim.

Birkaç dakika sonra Donnie Broad eşikte göründü. Ablasının adını seslendi ancak elbette yanıt alamadı. Odaya girdi ve Flora'nın bacaklarının masanın kenarından sarktığını gördü. Ona doğru badi badi yürümeye başladı ancak Flora'nın kafatasından yerlere saçılmış olan sıvıya basıp kayarak yüzüstü yere düştü. Ağlamaya başladı. Öne çıktım ve küreğimle kafasının yan tarafına vurdum. Küçük oğlana zarar vermek istemezdim ancak kimseyi uyarmasına da izin veremezdim. Büyük bir güçle vurmadığım için onu öldürmüş müydüm, yoksa sadece bayıltmış mıydım bilmiyordum ama oldukça hareketsiz bir şekilde yatıyordu ve bir süre sonra ölmüş olduğuna kanaat getirdim. Onu düştüğü yerde bıraktım ve tekrar gölgelere çekildim.

Orada öylece beklerken ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorum. Zemindeki dikdörtgen şeklindeki güneş ışığı sanki köşesinden görünmez bir iple çekiliyormuşçasına yavaşça uzadı. Endişelenmeye başladım. Flora ve oğlanı yok yere öldürmüş olmak beni kahrederdi.

Az sonra, evin yakınlarından gelen bir köpek havlaması duydum. Bu, Lachlan Broad'un gelişine işaret ediyordu. İhtişamlı bedeni, zeminde sürünmekte olan güneş ışığı parçasını tamamen kapatarak eşikte belirdi. Odanın loşluğu yüzünden mi, yoksa cesetleri gördüğü için mi durduğunu bilmiyorum. Sırtı ışığa dönük olduğundan yüzündeki ifadeyi ayırt edemiyordum. Birkaç dakika sonra oğlunun toprağın içinde uzandığı yere doğru üç veya dört adım attı. Diz çöktü, bedeni çevirdi ve oğlanın öldüğünü gördüğünde gözlerini çılgınca odanın içinde gezdirdi. Bense nefes almaya cesaret edemeden gölgelerin içinde beklemeye devam ediyordum. Ayağa kalktı ve Flora'nın cesedinin uzandığı masaya yöneldi. Onun da bu dünyadan ayrıldığını görünce yumruğunu ağzına koydu ve boğazlanan bir hayvanı andıran boğuk bir çığlık attı. İki elinin parmak boğumlarını masaya dayayarak ve ayaklarını açarak kendine hâkim olmaya çalıştı. Vücudu büyük bir hıçkırıkla sarsıldı ama sonra kendini toparlayarak masayı itip oradan uzaklaştı. Döndü ve kapıya doğru iki ya da üç adım attı. Bu noktada karanlıktan çıktım. Beni görünce olduğu yerde kalakaldı. Aramızda en fazla üç adım vardı. Cüssesi beni bir kez daha afallattı. Onu da diğerlerine yaptığım gibi öteki tarafa postalayıp postalayamayacağıma dair şüpheye düştüm. Karşısındakinin kim olduğunu anlamak için duraksamıştı. Sonra cüssesini gözler önüne serecek şekilde dikleşti ve sakin bir sesle, "Bu senin işin mi, Kara Roddy?" dedi.

Öyle olduğunu ve babama çektirdiği acılara karşılık kendisini bu dünyadan göndermeye geldiğimi söyledim. Daha fazla bir şey söylemedi. Öne doğru bir adım attı ve üzerime atıldı. Hiç düşünmeden, destek almak için sağ ayağımı arkaya attım ve küreğimi süngü gibi ileri çıkardım. Kürek Lachlan Broad'u kaburgalarının arasına saplandı ama adamın ağırlığı onu ileri doğru taşıdı ve ikimiz de yere yıkıldık. Aletlerimi elimden bırakmadım ve sağ elimdeki çapayı sallayarak çapanın ucunu şakağına isabet ettirdim. Elini ona vurduğum yere götürdü, sonra doğruldu ve muazzam bir kükreme sesi çıkardı. Onu öfkelendirmekten başka bir şey yapamadığımdan, üstesinden gelebilecek güce sahip olmadığımdan korktum. Yerde

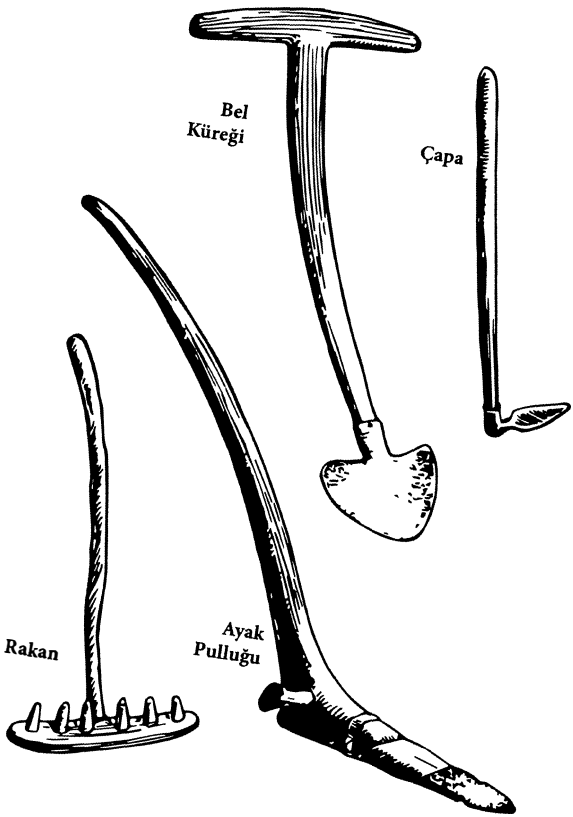
geriye doğru sürünerek ayağa kalktım. Lachlan Broad belki de eline geçirecek bir silah bulma umuduyla etrafına bakındı. Küreğimi savurarak ona doğru koştum. Ancak bu sefer hamlemi öngördü ve savuşturmak için kolunu kaldırdı. Küreğimin sapını demirin altından kavradı ve bükerek elimden aldı. Bir süre bana çılgınca baktı. Şakağındaki yaradan ince bir kan şeridi sızıyordu. Küreği iki koca eliyle ucu bana bakacak şekilde tuttu ve ileri atıldı. Kenara çekildim ve ivmesiyle yanımdan geçti. Belki de daha önce indirdiğim darbe yüzünden sersemlediğinden beceriksizce gerisin geriye döndü. Şimdi sırtım kapıya dönüktü ve kaçabileceğimin farkındaydım ama aklımdan geçeni yapmadıysam bunun tek nedeni amacıma ulaşmadan oradan ayrılmak istememmedi.

Lachlan Broad bana doğru ikinci bir hamle yaptı. Ben daha küçük bir oğlanken Kenny Smoke'un boğasının kaçıp köyün altını üstüne getirdiği günü hatırladım. Ona boyun eğdirmek için altı erkek gerekmişti. Broad küreği sallarken onun menziline girdim ve sol elimi omuzuna uzatarak kafasının arkasına çapamla sert bir darbe indirdim. Çapa kafatasına saplanmadı ama darbenin şiddeti onu dizlerinin üzerine çöktürmeye yeterliydi. Aleti elinden düşürdü ve afallamış şekilde dört ayak pozisyonunda kaldı. Arkasına geçtim ve bir midilliye biner gibi bacaklarımı açarak üstüne oturdum. Çapayı iki elimle kaldırdım ve işi daha fazla geciktirmeden tamamlamaya hevesli bir şekilde var gücümle indirdim. İndirdiğim darbe yüzünden boylu boyunca yere yığıldı ama çapa kemiğe kadar ulaşmamıştı. O anda insan vücudunun direnci karşısında afalladım. Lachlan Broad yüzüstü yerde yatıyordu, gözleri açıktı, göğsü ise karaya vurmuş bir balık gibi inip kalkıyordu. Artık darbemi düzgünce ölçüp biçmek için yeterli vakte sahiptim ve silahımı bir sonraki indirişimde çapanın ucu sanki turba bataklığına gömülen bir bot gibi nahoş bir ses çıkararak kafatasına saplandı. Çapayı kafatasından çıkarmak için bir miktar çaba sarf etmem gerekti. Elleri vücudunun iki yanında seğiriyordu ama hâlen son nefesini verip vermediğinden emin değildim. Yine de çapanın sapıyla, bu sefer kafatasını paramparça eden son bir darbe indirdim.

Daha sonra cesetten uzaklaşarak durdum ve eserimi inceledim. Kan şakaklarımda zonkluyor ve biraz başım dönüyordu ancak projemi başarıyla hayata geçirmiş olduğum için hâlimden memnundum. Evdeki manzaranın dışarıdan bakan birine oldukça korkunç göründüğüne eminim ve itiraf etmem gerekir ki gözlerimi ölü bebekten kaçırmam gerekti.

İşte o zaman, odanın arkasındaki karanlıkta döşemeli bir koltukta oturan yaşlı Bayan Mackenzie'yi fark ettim. Hiç kımıldamıyordu. Hâliyle onun da bu dünyadan ayrılıp ayrılmadığını merak ettim. Yüzünde herhangi bir ifade yoktu ve kafasında birkaç tahta mı eksikti, yoksa etrafının farkında mı değildi, bilemiyordum. İhtiyarın sık sık uzun süre önce ölmüş insanlara seslendiğine ve kendi kapılarının yalnızca birkaç metre uzağında kaybolduğuna dair pek çok hikâye duymuştum. Sağ elimdeki çapayı bırakmadan ona yaklaştım. Gözleri sulanmıştı ve göz bebekleri hızla sağa sola kayıyordu. Belki de az önce şahit olduğu sahne yüzünden şoka girmişti. Sol elimi yüzünün önünde tutup iki yana salladım ancak herhangi bir tepki vermedi. Ona zarar vermek için ortada hiçbir neden yoktu. Lachlan Broad'u bu dünyaya getirmek dışında bana bir zarar vermemişti. Babam nasıl benim davranışlarımdan sorumlu tutulamazsa o da oğlunun yaptıklarından sorumlu tutulamazdı. Başladığım işi tamamlamıştım ve hiçbiri için sorumluluğumu inkâr edecek olmadığım gibi onun ölmesi de herhangi bir amaca hizmet etmeyecekti. Her hâlükârda, çaresiz yaşlı bir kadını öldürmek acımasızca olurdu ve bunu midem kaldırmazdı.

Sözlük

Adli Tıp Raporları

Jeantown mukimi Doktor Charles MacLennan ile Kyle of Lochalsh mukimi Cerrah J.D. Gilchrist tarafından kurbanlar üzerinde gerçekleştirilen incelemeye ilişkin rapor

Applecross, 12 Ağustos 1869

Şerif William Shaw ve Savcı John Adam'ın talepleri üzerine bugün Ross-shire yöresinin Culduie köyünün hakemliğini de yapan kırk bir yaşındaki çiftçi Lachlan Mackenzie'nin bedenini inceledik. Beden bize maktulün komşularından biri olan Kenneth Murchison'un müştemilatında gösterildi. Bay Murchison'un söylediğine göre maktulün bedeni keşfedildikten kısa süre sonra buraya getirilmiş. İçeri girdiğimizde ceset bir masaya yatırılmış ve üzerine de çuval bezi örtülmüştü.

Kurbanın suratının rengi büyük ölçüde kaybolmuştu ve kurumuş kanla kaplıydı. Yüzünün sol tarafı elmacık kemiğinden şakağına dek içe göçmüş ve burnu kırılmıştı. Kafatasının arka tarafı tamamen parçalanmış ve bütünlüğünü kaybetmişti. Omurilik sıvısının büyük kısmı noksandı. Bay Murchison bize kafatası parçalarının ve omurilik sıvısının ölümün gerçekleştiği evin zemininde bulunduğuna ve bir kâsenin içine koyulduğuna dair bilgi verdi. Mevzubahis kâseyi

incelediğimizde muhteviyatının, kafatasında eksik olan kemik parçalarıyla uyumlu olduğunu gördük. Sağ tarafındaki kulak kepçesi neredeyse tamamen yırtılmıştı. Kafatasından geriye kalanları incelediğimizde kırık kemik parçalarının beyin dokusuna saplanmış olduğunu gördük. Bu yaraların küt uçlu ağır bir nesneyle ya da büyük bir güçle savrulan bir el aleti vasıtasıyla açıldığına kanaat getirdik.

Göğüs, bilhassa göğüs kemiğinin sol tarafı morluklarla kaplıydı. Alttaki kaburgaların arasındaki deride on beş santimetre uzunluğunda bir yara açılmıştı. Yarayı incelerken kaburgalardan ikisinin kırıldığını fark ettik. İç organların bütünlüğü bozulmamıştı. Bahsi geçen yaranın cinayet mahallinde bulunan bel küreğiyle uyumlu geniş, küt uçlu bir pala tarafından açıldığına hükmettik.

Sağ ön kolun dış kısmında, dirseğin on beş santimetre kadar aşağısında büyük bir morluk vardı. İki avucunun içinde de çok sayıda önemsiz kesik bulunuyordu ve avuçlarına çok sayıda odun kıymığı saplanmıştı. Sol elinin dördüncü parmağı kırıktı.

Bedenin diğer kısımlarında herhangi bir yaralanma belirtisi saptanmadı.

Kafatasının arka tarafına indirilen darbe ya da darbelerin ani ölüme yol açmak açısından yeterli olduğu ve ölüm nedeni olarak değerlendirilebileceği kanısına vardık.

Vicdani kanaatimize uygundur,
Doktor Charles MacLennan
J.D. Gilchrist

* * *

Applecross, 12 Ağustos 1869

Şerif William Shaw ve Savcı John Adam'ın talepleri üzerine bugün Ross-shire yöresindeki Culduie köyünün mukimi, Lachlan Mackenzie'nin on beş yaşındaki kızı Flora Mackenzie'nin bedenini inceledik. Ölüm yerinden taşınan beden bize Bay Kenneth Murchison'un müştemilatında gösterildi. İçeri girdiğimizde ceset bir sedyeye yatırılmıştı ve üzerinde cenaze giysileri vardı.

Kafatasının arka kısmı tamamen içine göçmüştü ve kırık kemik parçaları yumuşak dokuya derinlemesine saplanmıştı. Saçı bol miktarda sertleşmiş kanla kaplı olduğundan matlaşmıştı. Yüz hatları yerli yerindeydi. Bunlara dayanarak, kafatasındaki hasarın ağır bir nesnenin ya da bir el aletinin tek bir defa sertçe indirilmesinden kaynaklandığı fikrindeyiz.

Kasık bölgesinde çok sayıda kesikle ve morlukla karşılaştık. Yumuşak dış kısımlar bir hayli ezilmişti ve kasık kemiğinin sol tarafı kırıktı.

Sol bacak dizden kırılmıştı ve dizin dış kısmı ciddi bir şekilde morarmıştı. Bu yaralanmanın bize gösterilen bel küreğiyle uyumlu bir nesne kullanılarak indirilen ağır bir darbeden kaynaklandığına ve kurbanın yürümesine engel olduğuna hükmettik.

Bedenin diğer kısımlarında herhangi bir yaralanma belirtisi saptanmadı.

Kafatasının arkasına indirilen darbenin ölüm nedeni olduğu konusunda hemfikir olmamıza rağmen ölümün ani olup olmadığı konusunda görüş belirtemiyoruz.

Vicdani kanaatimize uygundur,
Doktor Charles MacLennan
J.D. Gilchrist

* * *

Applecross, 12 Ağustos 1869

Şerif William Shaw ve Savcı John Adam'ın talepleri üzerine bugün Ross-shire yöresindeki Culduie köyünün mukimi, Lachlan Mackenzie'nin üç yaşındaki oğlu Donald Mackenzie'nin bedenini inceledik. Ölüm yerinden taşınan beden bize Bay Kenneth Murchison'un müştemilatında gösterildi. İçeri girdiğimizde ceset bir döşeğe yatırılmıştı ve üzerinde cenaze giysileri vardı.

Kafatasında alnının ön tarafından kulağına dek uzanan geniş bir morluk tespit edildi. Kafatasının söz konusu kısımları içeri göçmüş olsa da kemik parçalanmamıştı. Morarmış olan bölgenin kenarla-

rında, deride kesikler açılmış ve o yaralardan sızan kan sertleşmişti.

Bedenin diğer kısımlarında herhangi bir yaralanma belirtisi saptanmadı.

Kafatasındaki hasar bize gösterilen bel küreğiyle uyumlu küt uçlu, ağır bir nesneyle indirilen bir darbeden kaynaklanmış gibi görünüyor. Fakat bu darbe sırasında cinayet aleti Lachlan Mackenzie'nin ve Flora Mackenzie'nin adli tıp raporlarında ifade edilenin aksine büyük bir güçle indirilmemiş. Öte yandan, söz konusu hasar maktulün sert bir yüzeye sertçe düşmüş olmasından da kaynaklanmış olabilir. Mevzubahis hasarın asli ölüm nedeni olduğunda hemfikir olsak da yaralanmanın kaynağı konusunda ancak tahminde bulunabiliriz.

Vicdani kanaatimize uygundur,
Doktor Charles MacLennan
J.D. Gilchrist

Deliliğin Sınırında Yolculuk

Yazan: J. Bruce Thomson

James Bruce Thomson (1810-1873) Perth'teki İskoç Genel Cezaevi'nde görevli mütehassıs cerrahtı. Görev süresi boyunca yaklaşık 6000 tutukluyu muayene etti ve yeni yeni gelişmekte olan Adli Antropoloji alanında bilirkişi olarak kabul edildi. 1870 yılında, "Suçlu Psikolojisi Üzerine Bir Çalışma" ve "Suçun Kalıtsal Tabiatı" adını verdiği iki makalesi Journal for Mental Science dergisinde yayınlandı. Deliliğin Sınırında Yolculuk isimli biyografisi ölümünden sonra, 1874 yılında yayımlandı.

Inverness'e 23 Ağustos 1869 tarihinde vardım ve geceyi, komşularından üçünü öldürmekle itham edilen genç çiftçinin avukatlığını yapan Bay Andrew Sinclair'le tanıştırıldığım handa geçirdim. Bay Sinclair, ilgili alanda bilirkişi kabul edildiğimden müvekkilinin akıl sağlığının yerinde olup olmadığına dair görüş belirtmemi arzu ettiğini bildiren bir mektup yazmıştı. Pek çoğumuz gururumuzu okşayan böylesi tekliflere kayıtsız kalamayız. Hâliyle ben de failin sözüm ona zekâsı dışında davanın pek çok ilgi çekici yönü olduğunu düşündüğümden bu teklifi kabul ettim ve işlerim izin verir vermez Perth'ten yola çıktım.

Bay Sinclair'e dair ilk izlenimim son derece maharetli bir bey olduğu yönündeydi. Bunu pek beklemiyordum çünkü Inverness gibi gelişmemiş bölgelerde eğitim fırsatları da bir hayli kısıtlıydı. Adli Antropoloji alanındaki mevcut gelişmelerden tamamen habersiz olduğunu görünce akşamın büyük bölümünü, Avrupalı meslektaşlarımdan bazılarının imza attığı yeniliklerden bahsederek geçirdim. Bittabi müvekkilinin durumunu tartışmaya can atıyordu ama ne denli asılsız olurlarsa olsunlar ön yargılı düşüncelerden etkilenmeden sonuca varmak istediğimi söyleyerek kendisini susturdum.

Ertesi sabah, Inverness Cezaevi'ndeki tutukluyu muayene etmek için Bay Sinclair'e eşlik ettim ve bir kez daha, ben kendisini muayene etme fırsatını bulamadan müvekkilinden bahsetmemesini istedim. Bay Sinclair, söylediğine göre, müvekkilinin beni kabul etmeye istekli olup olmadığını görmek için hücreye önden girdi. Bu durumu son derece tuhaf karşıladım çünkü daha önce hiçbir mahkûma hücresine kimin girip kimin giremeyeceğinin sorulduğuna denk gelmemiştim fakat avukatın davranışını bu tür davalar konusundaki deneyimsizliğine bağladım. Bay Sinclair birkaç dakika içeride kaldıktan sonra gardiyana, içeri girmeme izin verebileceğini söyledi. Daha ilk bakışta avukat ile müvekkili arasındaki ilişkinin alışılmışın dışında olduğunu gördüm. Bir profesyonel ve suçlu gibi değil de iki tanış gibi sohbet ediyorlardı. Yine de aralarındaki diyalog sayesinde muayeneye başlamadan önce tutukluyu gözlemleme fırsatını elde ettim.

R___ M___'ye dair ilk izlenimim hepten olumsuz değildi. Duruşuna bakıldığında fiziksel olarak pek gelişmemiş olduğu ortadaydı ama suçlu sınıfının çoğunluğunun aksine nahoş yüz hatları yoktu. Bu, şehirdeki benzerlerinin soluduğu kokuşmuş havayı solumadığından ileri geliyor olabilirdi. Diğer yandan ten rengi soluktu. Daima tetikteki gözleri birbirine yakındı ve kalın kaşlıydı. Her ne kadar kalıtsal bir bozukluğa değil de genç yaşına yorulabilecek olsa da sakalları seyrekti. Bay Sinclair'le konuşması sırasında epey aklı başındaydı ama avukatın sorularının nispeten yönlendirici nitelikte olduğu da gözümden kaçmadı. Hâliyle mahkûmun tek yapması gereken, kendisine telkin edilen meseleleri teyit etmekti.

Avukatı oradan gönderdim ve gardiyanın şahitliğinde mahkûmdan kıyafetlerini çıkarmasını istedim. Hiç karşı çıkmadan dediğimi yaptı ve en ufak utanç belirtisi göstermeden karşımda öylece dikildi. Böylece mevzubahis kişiyi teferruatlı bir şekilde muayene etmeye koyuldum. 1 metre 63 santim boyundaydı ve boyu ortalamanın altındaydı. Göğüs çıkıntısı orantısızdı –mesleğin acemilerinin "güvercin göğüslü" dediği türdendi– ve kolları çoğu insanınkinden uzundu. Üst ve alt kolları ziyadesiyle gelişmişti. Öyle ki bunun doğduğundan beri içinde bulunduğu bedensel faaliyetlerden kaynaklandığına şüphe yoktu. Fevkalade uzun parmaklı elleri iri ve nasırlıydı fakat perdeli ya da alışılmışın dışında değildi. Gövdesi meme ucundan kasık bölgesine dek kılla kaplıydı ama sırtı ve omuzları bir hayli kılsızdı. Her ne kadar anormal boyutlarda olmasa da penisi büyüktü ve yumurtalıkları gerektiği gibi sarkıyordu. Çırpı bacaklıydı ve kendisinden hücreyi boylu boyunca arşınlaması istendiğinde (ki mesafenin oldukça kısa olduğunu itiraf etmeliyim) kâh ayaklarını sürüyerek kâh dengesiz adımlar atarak yürüdü ki bu da duruşunda bir asimetri olabileceği ihtimalini doğurdu. Bu, küçük yaşlarda aldığı bir darbeden kaynaklanıyor olabilirdi ama kendisine sorulduğunda mahkûm bu duruma herhangi bir açıklama getiremedi.

Failin kafatasında ve fizyonomisinde teferruatlı bir inceleme yaptım. Alnı ve kaşları geniş ve belirginken kafatasının tepesi düz,

arka tarafı ise şişkindi. Genel olarak bakıldığında kafatasının şekli bir hayli bozuktu ve cezaevi cerrahı ehliyetiyle muayene ettiğim mahkûmların çoğununkinden pek farklı değildi. Kulakları ortalama bir insanınkinden epey büyüktü ve kulak memesi iri ve yassıydı*.

Görme organlarına gelince: Daha önce de belirttiğim üzere gözleri küçük ve çukurdu ama her daim tetikteydi. Burnu bir hayli düz olmasına rağmen bombeliydi; dudakları ince ve solgundu. Kısa süre önce suçlu ırkında yaygın olduğu ileri sürüldüğü üzere elmacık kemikleri çıkık ve belirgindi. Dişleri oldukça sağlıklıydı ve köpek dişleri tabiatına uygun şekilde gelişmişti.

R___ M___'nin Genel Cezaevi'ndeki mahpuslarla pek çok ortak yanı vardı (patronluk taslıyordu, kafatasının şekli bozuktu, yüz hatları hoşa gidecek türden değildi, güvercin göğüslüydü, kolları uzundu, kulak memeleri iriydi). Fakat diğer açılardan bakıldığında insanoğlunun sağlıklı ve iyi gelişmiş bir örneğiydi ve eğer doğal ortamında gözlemlenseydi hiç kimse içgüdüsel olarak onu suçlu sınıfının bir üyesi olarak değerlendirmezdi. Buradan bakıldığında mahkûm ilgi çekici bir vakaydı ve kendisi üzerinde daha ayrıntılı bir inceleme yapmaya can atıyordum.

Tutuklunun giyinmesine izin verdim ve kendisine birkaç kolay soru sordum. Fakat ağzını bıçak açmıyordu. Ya sorumu duymuyordu ya da duymamış numarası yapıyordu. Şahsına yöneltilen soruların tamamen farkında olduğundan ama kendine ait gerekçelerle sorularıma yanıt vermekten kaçındığından şüphelendim. Öte yandan böylesi bir strateji mahkûmun tamamen embesil olmadığını ve kusurlu olsa da olmasa da bir şekilde akıl yürütme becerisine sahip olduğunu kanıtlıyordu. Ancak yine de bu inatçı tavır karşısında uzun uzadıya sorular sormanın beyhude olduğuna karar verdim ve gardiyandan beni hücreden çıkarmasını istedim.

Bay Sinclair beni dışarıda bekliyordu ve hücreden çıkmamla birlikte beni sabırsızca soru yağmuruna tuttu. Tavrı profesyonel bir

---

* Adli Antropoloji alanında gelecekte kaydedilecek ilerlemelere ışık tutması açısından üreme yoluyla ırkların karışmasından mustarip olmayan suçluların fizyolojisindeki analog yapıların incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

adamınkinden çok, çocuğunun sağlığı hakkında bilgi edinmeye çalışan gergin bir babanınkine benziyordu. Birlikte koridor boyunca yürürken gözlemlerimi kendisiyle paylaştım.

"Ama ya akıl sağlığı?" diye sordu.

Avukatı asıl kaygılandıranın bu soru karşısında vereceğim cevap olduğunu biliyordum çünkü mahkemede müvekkilinin akli dengesinin yerinde olmadığını iddia edecekti. Bu şekilde müvekkilini darağacından kurtarmayı ve böylece meslekte ün kazanmayı umuyordu. Her şeye rağmen şu noktada görüşümü paylaşmayı reddettim.

Bir bilim insanı olarak tahminlerin ya da varsayımların beni yönlendirmesine izin veremeyeceğimi açıkladım. Asıl önemli olanın gerçekler ve olaylar olduğunu söyledim!

"Müvekkiliniz mesleğim gereğince aşina olduğum suçlu sınıfının fizyolojik özelliklerinden pek çoğunu barındırıyor. Bununla birlikte, tüm ortak özelliklerine rağmen içinde büyüdüğü topluluğu incelemeden söz konusu özellikleri kalıtım yoluyla alıp almadığına dair herhangi bir görüş bildiremem. Eğer bardaktaki su zehirliyse ilk yapmamız gereken şey, kuyuya zehir atılıp atılmadığını kontrol etmektir. Şayet kuyudaki suyun da zehirli olduğu ortaya çıkarsa işte o zaman müvekkilinizin işlediği suçlardan sorumlu tutulup tutulamayacağına dair akıl yürütebiliriz."

Konuşa konuşa yürüdüğümüz kokuşmuş koridorun sonuna vardık ve kapılar açılırken sohbetimize biraz ara verdik. Bilgi birikimimin ve zekâmın üstünlüğü karşısında korkuyla sinen Bay Sinclair daha hürmetkâr bir tavır takındı. Sessizce dış kapıdan çıktık ve sokağa adımımızı atar atmaz ciğerlerimizi sıcak yaz havasıyla doldurduk.

Teklifim üzerine bara yöneldik çünkü avukata sormak istediğim bazı sorular vardı. İçeceklerimizle masaya kurulmamızın ardından Bay Sinclair ne yapmak istediğimi sordu. Tutuklunun muayenesine devam etmek için ertesi gün cezaevini bir kez daha ziyaret etmek istediğimi söyledim.

"Sonra da," dedim, "kuyuyu kontrol etmeliyiz."

Bay Sinclair imayı anlamadı.

"Demek istiyorum ki," diye açıkladım, "bu biçarenin büyüdüğü sefil köyü ziyaret etmeliyiz."

"Anlıyorum," dedi avukat bu keşif ziyaretini pek cazip bulmadığını ele veren bir ses tonuyla.

"Müvekkilinizin geçmişiyle ilgili ne biliyorsunuz?" diye sordum.

Bay Sinclair birasından koca bir yudum aldı. Bilgi verme sırasına kendisine geçtiği için sevindiği su götürmezdi.

"Babası iyi bir adam. Kiraladığı arazide çiftçilik yapıyor. Annesi saygı duyulan bir kadınmış ama bir sene kadar önce lohusayken hayatını kaybetmiş. Üç kardeşi var, daha doğrusu vardı. Bir abla ve ikiz ufaklıklar."

"Az önce 'vardı' mı dediniz?"

"Ablası cinayetlerin işlendiği gece müştemilatta asılı bulunmuş."

Sorularıma kısa bir ara verdim. Bu bilginin soruşturmamla ilgisi olduğu aşikârdı.

"Bu olaydan önce ablasının aklı yerinde miymiş?" diye sordum.

"Bilmiyorum," diye yanıtladı. "Cinayetleri takip eden kargaşada ablasının yokluğu bir süre fark edilmedi. Daha sonra bir arama yürütüldü ve söylediğim gibi cesedi ahırda bulundu. Adli tabip ölüm saatini tam olarak saptayamadı."

Yavaşça başımı salladım. Bir intiharın gerçekleşmiş olması ailenin psikolojik yapısı hakkında pek iç açıcı veriler sunmuyordu. Daha da ötesi, günümüzde ve çağımızda, lohusa bir kadının ölümü irsî bir zayıflığın belirtisi olabilirdi. Kısaca ortaya çıkan tablo güçlü ve sağlıklı bir soy görüntüsü sergilemiyordu.

"Ya küçük kardeşleri?"

Avukat başını yavaş yavaş iki yana sallayarak, "Hiçbir şey bilmiyorum," dedi. "Onlar sadece çocuk."

"Peki, babanın düzgün bir kişiliği olduğu hakkında ne tür bir kanıtınız var?"

"Sadece R___'yle yaptığım sohbetlerden öğrendiklerim."

"Görüşüm net olarak şu," diye cevap verdim, "eminim müvekkiliniz gibi sinsi ve şiddet içeren davranışlar sergileyen bir bireyin söylediklerini doğru kabul edemeyeceğimiz konusunda hemfikirizdir.

Geçmişiyle ilgili gerçeği ortaya çıkarmak için tarafsız bir tutum içinde olmaya gayret etmek zorundayız. Gerçekler ve olaylar, Bay Sinclair! İlgilenmemiz gereken bu."

Müvekkilinin bir nebze bile sinsi olmadığını söyleyerek bana karşı çıktı ama onun itirazını geçiştirdim.

"Yarından sonra Culduie'ye gitmek üzere yola çıkacağız. Hazırlıkları size bırakıyorum."

Bay Sinclair birlikte yemek yemeyi teklif etti ama önümüzdeki günlerde birlikte fazlasıyla zaman geçireceğimizi bildiğimden teklifini reddettim. Perth'teki hapishaneye haber yollayıp birkaç gün burada olmayacağımı bildirdim ve karıma mektup yazıp ona da aynı bilgiyi verdim. Ardından Bay Sinclair'in verdiği tanık ifadeleriyle ve adli tıp raporlarının içinde bulunduğu dosyayı inceledim ve o günün olaylarıyla ilgili notlarımı düzenledim. Çalıştığım kurumdaki mahkûmlar konusunda fazlasıyla meraklı olan yemek salonu müdavimleriyle sohbet etmek istemediğimden akşam yemeğini odamda yedim. Yemek oldukça doyurucuydu. Hem yatağın rahatsızlığını hem de aşağıda kafa çekenlerin seslerini etkisiz hâle getirmeye yetecek kadar şarap içtim.

Ertesi gün mahkûma yerel bir handan doyurucu bir yemek ve bir şişe şarap gönderilmesi için Bay Sinclair'e talimat verdim. Avukat, müvekkiline yemek göndermeyi sık sık teklif ettiğini ama her seferinde bu tekliflerin reddedildiğini söyledi. Ona bunun sebebinin mahkûmun yemeği istememesi değil, kendisini avukatına borçlu konuma sokmama arzusu olduğunu söyledim. Samimi bir nezaket içeren davranışlar suçlu zümreye o kadar yabancıdır ki her zaman kuşkuyla karşılanır. Bununla birlikte, itiraf etmek zorundayım ki benim teklifim nezaketten kaynaklanmıyordu. Açlığın bir mahkûmda huzursuzluğa, sinire, hatta saldırganlığa neden olabileceği gayet iyi bilinir. Oraya vardığımda R___ M___'nin mideye indirdiği bolca yemek sayesinde miskinleşmesini ve böylelikle sorgulamaya daha elverişli bir ruh hâli içinde olmasını istiyordum. Yemek öğle saatinde götürülecekti ve ben de Bay Sinclair'le hapishanede saat birde buluşmayı planlıyordum ki hesaplarıma göre bu süre zarfında yemek, gereken etkiyi göstermiş olacaktı.

Hapishaneye, söylediğim saatten biraz erken gittim çünkü gardiyana bazı sorular sormak istiyordum. Bunu hukukçu ortağım yanımda değilken yapmak istedim zira hiç de önemsiz sayılamayacak deneyimim bana, böylesi bir kıt zekâlının tıpkı onu ilk besleyen ele yapışıp kalan öksüz bir kuzu gibi karşısına çıkan ilk eğitimli adama yakınlık duymaya meyilli olduğunu öğretmişti.

Gardiyan, ülkemizin hapishanelerinde ve tımarhanelerinde istihdam edilenlere özgü bayağı fiziksel görünüşe son derece uygundu. Orta boylu ama enine yapılıydı; güçlü omuzlara ve üst kollara sahipti. Cildi kırmızı ve bozuktu. Kafatası biraz şekilsizdi, büyük ve kepçe kulakları vardı. Tel tel olmuş koyu renk saçları alnına dökülüyordu. Gür bıyıkları da yanaklarına kadar çıkıyordu. Yüzüne hücre kapısının diğer tarafındakiler arasında yaygın olan tuhaf bir aptallık ve duygusuzluk hâkimdi. Öyle ki onunla kapının diğer tarafında karşılaşmış olsaydım hiç şaşırmazdım. Mesleğine, sans doute* tamamen uygundu, zaten mevcut görevimde onda aradığım ne zekâydı ne de akıl; kafasında bir çift göz vardı ve faydalanmak istediğim de bunlardı.

Mahkûmun hücresine hemen girmek istemediğimi söylediğimde gardiyan hiç şaşırmadı. Bu sınıf varlıklar hemen hemen her zaman şimdide yaşarlar; geçmişi çok az düşünürler, geleceği ise akıllarına bile getirmezler ve bu yüzden herhangi bir şeye şaşırma becerisine sahip değillerdir. Benzer biçimde, can sıkıntısını deneyimleme becerileri de yoktur ve dolayısıyla basit ve mükerrer bir işe çok uygunlardır. Konuştuğumuz konuya kulak misafiri olunmaması için bu kaba saba adamı koridorun sonuna yönlendirdim. İlk olarak R___ M___'nin oraya geldiği günden beri o gardiyanın gözetiminde olduğunu; mahkûmun yemekleri getirme, dışkısını kaldırma ve kapıdaki delikten belirli aralıklarla onu gözetleme sorumluluğunun kendisine ait olduğunu teyit ettim. Gardiyan sorularımı güç bela cevapladı. Hatta anlamasını sağlamak için bazı soruları sık sık farklı biçimlerde sormak zorunda kaldım.

* (Fr.) Kesinlikle (ç.n.).

Ardından mahkûmun davranışlarıyla ilgili bir dizi soru sordum ve adamın cevaplarını genel hatlarıyla aşağıda sıralıyorum:

Mahkûm gereğinden fazla uyumuyordu, sürekli tetikteydi ve etrafında olup bitenin farkındaydı. İştahı yerindeydi; bugüne dek yemeğin ne kalitesinden ne de miktarından şikâyet etmişti. Benzer biçimde hücresinin aşırı soğuk ya da sıcak olmasından da yakınmamış ve bir battaniye veya başka bir eşya talep etmemişti. Ailesinin sağlığını hiç sormamış, dış dünyaya ilgili herhangi bir merakını dile getirmemişti. Kısacası bu iki adamın arasında kayda değer bir konuşma geçmemişti. R___ M___'nin gündüzlerini masasındaki belgelerle meşgul olarak geçirmeye izni vardı ama gardiyan belgelerin içerikleriyle hiç ilgilenmemişti. Mahkûmun öfkeden deliye döndüğü ya da sanrılara kapılıp avaz avaz bağırdığı bir kez bile görülmemiş, duyulmamıştı. Geceleri mışıl mışıl uyuyor, kâbus ya da gece görülerinden rahatsız olmuş görünmüyordu.

Görüşmemiz sona erdiğinde gardiyanın avucuna bir şilin sıkıştırdım. Kısa bir süre aptal aptal paraya baktı, ardından tek kelime etmeden parayı kocaman yeleğinin cebine sokuşturdu. Tam o anda Bay Sinclair geldi; beni kaba sabah gardiyanla bir nevi toplantı hâlinde bulduğuna oldukça şaşırmış göründü. Açıkça belli oluyordu ki –her ne kadar kıt zekâlı olsa da– mahkûma en yakın olan kişiden istifade etmek aklına gelmemişti. Şüphe yok ki diğer avukat meslektaşlarının çoğunda olduğu gibi o da varsayımları ve tahminleri, kanıtlara tercih ediyordu. Davranışlarım için ona açıklama yapmamı gerektiren bir sebep görmedim, onun da beni sorgulayacak cesareti yoktu.

Hücreye girdiğimizde R___ M___ sırtını kapının karşısındaki duvara yaslamış, ayakta duruyordu. O hâlini görünce koridordaki görüşmenin, bütün tedbirlerime rağmen onu alarma geçirmiş olduğundan şüphelendim. Bay Sinclair mahkûmla hâlihazırda bir bağlantı kurmuş olduğundan onun önden girmesine izin verdim ve o saçma sapan konuşmalarla meşgulken fikirlerimi kendime sakladım. İçeri girdiğim anda handan sipariş ettiğim yemek tepsisinin yere, yazı masasının yanına konmuş olduğunu gördüm. İçinde bir

tür çorba varmış gibi görünen kâse boştu ama koyun eti ve patateslerin olduğu tabağa dokunulmamıştı. Şarap şişesi de açılmamış hâlde duruyordu.

R___ M___'ye, dostane bir edayla böylesine doyurucu bir yemeği neden bitirmediğini sordum ve o da fazla yemeye alışık olmadığını, yeteri miktarda yediğini söyledi. Sonrasında eğer açsam artanı yememde bir sakınca olmadığını ekledi. Fakat bu teklifi kibarca geri çevirdim. Bay Sinclair ona bazı sorular sormak istediğimi, onları eksiksiz ve doğru cevaplamasının kendisine büyük fayda sağlayacağını açıkladı. R___ M___ kendisi için hiçbir fayda görmediğini ama Bay Sinclair'i mutlu edecekse sorulacak her soruyu cevaplayacağını söyledi. Çalışma masasının yanındaki sandalyeye oturup mahkûma yatağına oturmasını söyledim. Öyle yaptı. Bay Sinclair ellerini karnının üzerinde kavuşturarak sırtı kapıya dönük vaziyette ayakta kaldı.

O âna kadar –gerek fiziksel incelemelerimden, gerekse gardiyanla konuşmam sırasında– elde ettiğim deliller, suçlunun akıl sağlığının yerinde olup olmadığı ya da işlediği suçlar için ahlaki bir sorumluluk taşıyıp taşımadığı konusunda herhangi bir kanıya varmama yeterli değildi. Birçok açıdan, her gün gözetimimden geçen can sıkıcı embesillerle örtüşüyordu ama açıkgözlülüğü ve kendini bir işe verme becerisi gibi diğer açılardan ele alındığında öyle değildi. Sebatla meşgulmüş gibi göründüğü sayfaların boş ve saçma sapan yazılar dışında bir şey ihtiva ettiğine bir an bile inanmadım ama bir işe kendini bu denli veriyor olması dahi kayda değerdi. Suçlularla geçen uzun çalışma hayatımda herhangi bir edebî sanat eseri yaratmak şöyle dursun, estetik duygusu olan tek bir kimseye rastlamadım. Sıradan bir mahkûmun edebiyat tutkusu hücresinin duvarına karaladığı müstehcen ifadelerden öteye geçmez. Bir bilim insanı, seçtiği alanla ilgili teorilerden ve emsallerden ister istemez haberdar olmak zorundadır ama bu teorilerin, gözünün önündeki delili görmesini engellemesine veya tahminleriyle bağdaşmayan şeyleri anormal ya da önemsiz olarak addedip göz ardı etmesine izin vermemelidir. Yine de bir delil ne kadar yeni ve şaşırtıcı olursa

olsun dürüstçe ele alınmalıdır. Bay Virchow'un ifade ettiği gibi, "Olayları oldukları gibi ele almalıyız, olmalarını istediğimiz gibi değil."*

R___ M___'nin gözü dönmüş bir manyak, çoğunluğun hayallerindeki deli olmadığı oldukça barizdi fakat Bay Prichard** ve diğerleri tarafından da gayet iyi ifade edildiği gibi, akıl hastalığının başka bir kategorisi daha mevcuttur: Söz konusu kategori doğal dürtülerin, eğilimlerin ve alışkanlıkların yol açtığı en iğrenç cinsel sapkınlıkların olağan sonucu olan zekâ ve mantıklı düşünme melekelerindeki bozukluk olmaksızın ortaya çıkabilen ahlaki deliliktir. Dolayısıyla uzun gözlemlerime dayanarak R___ M___'nin az çok zekâ belirtisi gösterdiğinin kesinlikle farkındaydım ki bu zekâ, tüm ihtimaller dâhilinde sadece yalancılık ve şeytani amaçlarla ilişkilendirilebilirdi ama yine de onu yozlaşmış emsallerinden ayırıyordu. Bu yüzden, mahkûmun akıl yürütme melekelerinin sınırlarını keşfetmek amacıyla sorgulamama bununla başladım.

Sadece sohbet eden iki adam izlenimini desteklemek için konuşurken not almadım. Hâliyle bu rapor, hana geri döndüğümde hafızamdan derlediğim kayıtlara dayanmaktadır.

R___ M___'yle konuşmaya bir süredir meşgul olduğu edebî projeyi merak ettiğimi söyleyerek başladım. Cevap olarak, sayfalarca yazı yazmasının tek sebebinin Bay Sinclair'in verdiği talimat olduğunu söyledi. Kendini bu işe ne denli adadığı göz önüne alındığında bunun yeterli bir açıklama gibi görünmediğini belirttim. Mahkûm soruma cevaben eliyle hücresini göstererek, "Gördüğünüz gibi, burada kendimi oyalayabileceğim pek bir şey yok, efendim," dedi.

"Yani yazı yazmak seni oyalıyor, öyle mi?" diye sordum.

Buna cevap vermedi. Oturağında dimdik oturup gözlerini konuştuğu kişi yerine karşısındaki duvara dikti. Ardından onu buraya

---

* Rudolf Virchow (1821-1902): 'Modern patolojinin babası' olarak bilinen Alman bilim adamı.

** James Cowles Prichard, Treatise on Insanity and Other Disorders Affecting the Mind (1835).

getiren eylemlerle ilgili birkaç soru sormak istediğimi söyledim. Küçük gözleri bir an için bana döndü ama onun dışında duruşunda en ufak bir değişiklik olmadı.

"Bay Sinclair'in söylediklerinden anladığım kadarıyla bu suçları inkâr etmiyorsun," dedim.

"Etmiyorum," diye cevap verdi. Bakışları karşısındaki duvarda sabit kaldı.

"Seni böylesine vahşi suçlar işlemeye yönlendiren şeyin ne olduğunu sormamda bir sakınca var mı?" diye sordum.

"Babamı son dönemde yaşadığı sıkıntılardan kurtarmak istedim."

"Pekâlâ, bunlar ne tür sıkıntılardı?"

Bunun üzerine R___ M___, birkaç ay boyunca babasıyla maktul arasında yaşanan bir sürü ufak tefek anlaşmazlıktan söz etti.

"Ve bu olaylardan dolayı Bay Mackenzie'yi öldürdüğün için kendini haklı görüyorsun, öyle mi?"

"Başka bir çıkar yol bulamadım," dedi R___ M___.

"Cemaatinizde yaşadığınız sorunlara arabuluculuk edebilecek yetkili birine akıl danışman daha iyi olmaz mıydı?"

"Benim yaşadığım yerdeki tek yetkili Bay Mackenzie'ydi."

"Zeki bir delikanlıya benziyorsun," dedim. "Bu anlaşmazlıkları, Bay Mackenzie'yi mantık yoluyla ikna etmeye çalışarak çözmeyi deneyemez miydin?"

R___ M___ bu fikrim karşısında gülümsedi.

"Bay Mackenzie'yi ikna etmeye hiç teşebbüs ettin mi?"

"Hayır."

"Neden?"

"Eğer Bay Mackenzie'yle tanışma şerefine nail olsaydınız böyle bir soru sormazdınız."

"Bay Mackenzie cinayetini babanın isteğiyle mi gerçekleştirdin?"

R___ M___ bıkkın bir ifadeyle başını iki yana salladı.

"Planından başka birine söz ettin mi?"

R___ M___, "Bir planım olduğunu söylenemez," diye cevap verdi.

"Ama silahlarını kuşanıp Bay Mackenzie'nin evine gittin. Ona zarar vermeyi kafana koymuş olmalısın."

"Evet."

"O zaman bu kesinlikle plan yapmaktır, değil mi?" Bu kelimeleri, sanki ortak çıkarlarını ilgilendiren bir konu hakkında dostça konuşan iki arkadaşmışız gibi nazik bir ses tonuyla söyledim. Onu gafil avlamaya çalışır gibi görünmeyi ya da mahkûmun bana cephe almasını istemiyordum.

"Bay Mackenzie'nin evine onu öldürme niyetiyle gittim ama bu, planım olduğu anlamına gelmez."

Yaptığı bu dikkatli ayrım karşısında şaşırmış numarası yaparak ne kastettiğini açıklayıp açıklayamayacağını sordum.

"Basitçe şunu kastediyorum: Ona zarar vermeye niyetim…" (bu son kelimeyi, sanki kendisinden daha alt seviyede biriyle konuşan ben değilmişim de oymuş gibi bir vurguyla söyledi) "… olsa da böyle bir plan yapmamıştım. Bay Mackenzie'nin evine silahlı gitme nedenim, oraya o hâlde gidersem neler olacağını görmekti."

"Yani bu durumda Bay Mackenzie'nin ölümündeki sorumluluğun tamamen sana ait olmadığına, bunun bir dereceye kadar tesadüf olduğuna inanıyorsun."

"Dünyada olup biten her şeyin tesadüf olduğunu da söyleyebilirsiniz," dedi mahkûm.

"Pekâlâ, ama eline bir çapa verip seni Bay Mackenzie'nin evine yönlendiren de tesadüf müydü?"

"Yola çıkmadan önce elimde bir çapa olması tesadüftü."

"Ya ikinci silah…"

Bay Sinclair, "Bel küreği," diye araya girdi.

"Bel küreğini," diye devam ettim, "eline veren tesadüf değildi."

R___ M___ bıkkın bir ses tonuyla cevap verdi, "Bel küreğini evimizin yan duvarına dayalı duruyordu."

"Yine de onu alan sendin," diye ısrar ettim. "Onu eline veren tesadüf değildi."

"Hayır."

"Çünkü Bay Mackenzie'yi öldürmeyi planladın."

"Bay Mackenzie'nin ölümünün benim elimden olmasını istediğim doğru. Eğer bunu plan olarak adlandırmak istiyorsanız öyle yapmakta özgürsünüz. Ben sadece başarılı olmak için elime geçen şansı değerlendirmek istedim."

Bu gülünç mantık karşısında bilgece başımı salladım. "Pekâlâ, bu başarından memnun musun?"

"Memnun olmadığımı söyleyemem," dedi R___ M___

"Ama bu hücreye kapatılmış olmaktan memnun olmazsın."

R___ M___, "Bu hiç önemli bir mesele değil," diye karşılık verdi.

"Yaptıklarının ve verdiğin ifadenin seni darağacına götüreceğinin farkındasın, değil mi?"

R___ M___ buna cevap vermedi. Bu kayıtsızlığı yapmacık mıydı, yoksa mesnetsiz bir meydan okumanın ürünü müydü bilmiyordum. Verdiği soğukkanlı cevapların tümüyle samimi mi olduğunu, yoksa akli dengesi yerinde değilmiş gibi görünmek için numara mı yaptığını kestiremiyordum; böylesine vahşi bir eylemi böylesine ayan beyan kabullenirse akli dengesinin yerinde olmadığına hüküm verileceğini hesaplayıp hesaplamadığı hakkında da bir fikrim yoktu.

Ardından konuyu R___ M___'nin katlettiği diğer kurbanlara getirdim.

"Bay Mackenzie'yi öldürmek istediğini söyledin ve o konuda kendini haklı görmeni anlıyorum ama genç bir kızı ve küçük bir çocuğu öldürmek farklı bir konu. Flora ya da Donald Mackenzie'ye karşı da kin besliyor muydun?"

"Hayır."

"O zaman onları öldürmen oldukça canavarca," dedim.

"Öyle gerektiği için yaptım," dedi.

"Öyle gerektiği için mi?" diye tekrar ettim. "Senin gibi güçlü bir delikanlı genç bir kızı ve küçük bir oğlanı kolaylıkla zapt edemez miydi?"

"Geriye bakıldığında öyle görünüyor olabilir. Şayet sizin düşündüğünüz gibi bir planım olsaydı haklı olabilirdiniz. Fakat o gün her şey aniden oluverdi."

"Yani sırf Mackenzie'yi öldürmek uğruna senin gözünde bile hepten masum olan iki insanı öldürmeye hazırdın."

"Onları öldürmek niyetinde değildim," diye cevap verdi, "ama o durumda hiçbir seçeneğim yoktu."

"Sadece gerektiği için öldürdün, öyle mi?"

Mahkûm suyuma gitmekten usanmaya başlamışçasına omuz silkti. "Eğer öyle ifade etmek istiyorsanız, evet, gerektiği için öldürdüm."

O esnada çantamdan yerel bir doktor tarafından oldukça başarıyla hazırlanmış, kurbanların aldıkları yaraların ayrıntılı bir şekilde tasvir edildiği adli tıp raporlarını çıkardım. Sonra mahkûma, Flora Mackenzie'nin bu sayfalarda anlatılamayacak kadar müstehcen yaralarının detaylarıyla açıklandığı paragrafı okudum. "Burada yazanlar, gerekenin epey ötesine geçildiğini gösteriyor," dedim.

O âna dek R___ M___ gözlerini hücresinin duvarına dikmiş, kılını bile kıpırdatmadan yatağının üstüne oturuyordu. Fakat açtığı yaralarla ilgili raporu duyduğunda gözleri hızla sağa sola kaydı ve kucağında duran elleri istemsizce pantolonunun kumaşıyla oynamaya başladı.

"Neden bu tür yaralar açma gereğini hissettiğini açıklayabilir misin?" diye sordum sakin ve nazik ses tonumu koruyarak.

Mahkûmun yanakları kızardı. Sözlü ifadelerini kontrol edebilme becerisine sahip akıl hastalarının bile endişe duygusunun fiziksel belirtilerini saklayamadıkları sık sık karşılaşılan bir durumdur. R___ M___ soruma cevap arıyormuşçasına gözleriyle hücreyi taradı.

Bir süre sonra, az öncekinden daha alçak bir ses tonuyla, "Bu tür yaralar açtığımı hatırlamıyorum," dedi.

"Ama o yaraları sen açmış olmalısın."

"Evet, öyle olmalıyım, dedi.

Asıl amacım onunla yüzleşmek olduğundan ve hâlihazırda amacıma ulaşmış olduğumdan mahkûmu daha fazla zorlamaya gerek olmadığını hissettim. Raporları gerisin geriye çantama koyup görüşmenin bittiğini ima edercesine ayağa kalktım. Bay Sinclair

hücreye girdiğimizden beri dayandığı duvardan uzaklaştı ve esas duruşa geçti. Oradan ayrılmaya hazır olduğumuzu belirttim ve gardiyan bizi hücreden azat etti. Gardiyana handan getirilen yemek tepsisini kaldırmasını söyledim, artan yemeği yemeye tereddüt etmeyeceğinden adım gibi emindim.

* * *

26 Ağustos akşamı, zorlu bir yolculuktan sonra Bay Sinclair'le birlikte Applecross'a vardık. Kalacağımız han bembeyaz duvarları, sade mobilyaları ve şöminede çıtır çıtır yanan ateşiyle takdire şayan derecede temizdi. Çok sıcak karşılandık ve yemekte cildi sağlıklı, güzel vücutlu bir kız bize papaz yahnisi getirdi. Yerel halk genel olarak esmer ve kısa boyluydu ama onun dışında sağlıklıydı ve nüfusun genelinde doğuştan gelen bariz bir bozukluk görünmüyordu. Bölgenin kaba saba dilini konuşuyorlardı. Bu yüzden konuşmalarının muhteviyatını teyit edemem ama biranın su gibi akıyor olmasına rağmen garip davranışlarda bulunmadıklarını söyleyebilirim. Ayrıca mekânda bir tane bile fahişe yoktu. Oradaki varlığımız özel bir ilgiye yol açmış gibi görünmüyordu; bu konuyu ev sahibimize sorduğumda Büyük Ev'e avlanmak için çok sayıda insan geldiğinden beylerin handa mola vermesinin hiç de olağan dışı olmadığını söyledi. İlk fırsatta Bay Sinclair'i keyifli ortamında bırakıp yatmaya gittim ve deliksiz uyudum.

Ertesi sabah erkenden kalktık. Kahvaltıda önümüze kanlı muhallebi*, yumurta ve yanında da yol arkadaşımın şevkle içtiği bir maşrapa bira getirildi. Orada bizi Applecross'tan alıp Culduie'ye götürecek bir kılavuz bulunmadığından bize iki at ayarladılar ve Culduie'ye gitmek üzere yola çıktık. Işıl ışıl bir sabahtı, hava serin ve açıktı. Applecross köyü, korunaklı bir koyun en güzel yerine konumlandırılmıştı ve evleri iptidai olsa da düzgün inşa edilmişti. Vakit erken olmasına rağmen birkaç yaşlı kadın evlerinin önündeki

* Domuz kanından ve yağından yapılan tipik bir İngiliz yiyeceğidir (ç.n.).

banklarda oturuyordu. Büyük bir kısmı tahminimce seksenine varmıştı. Bazıları ufak pipolar tüttürüyor, diğerleri ise örgü örerek kendilerini oyalıyorlardı. Hepsi meraklı gözlerle bize baktı ama hiçbiri selam vermedi.

Yaklaşık iki kilometre sonra, basit bir rıhtımın etrafında sıralanmış bir sürü harap köy evinden oluşan Camusterrach köyünden geçtik. Bu köy, derme çatma bir kiliseye, güzel bir Papaz Evi'ne ve bir de okula sahip olacak kadar şanslıydı ve bu yapılar burayı biraz daha münasip bir yer hâline getiriyordu. Şüphesiz –iptidai hâlleriyle bile– ne Applecross ne de Camusterrach bizi, R___ M___'nin evinin de aralarında bulunduğu sefil hâldeki barakalara hazırlayabilirdi. Camusterrach'la Culduie arasındaki kısa at yolculuğunun Raasay ve Skye adalarının muhteşem manzarasını gözler önüne serdiğini söylemeden olmaz. Adaları anakaradan ayıran boğaz güneş ışığında pırıl pırıl parlıyordu. Culduie'ye giden yola döndüğümüzde daha büyük bir tezatla karşılaşamazdık. Bu bölgenin talihsiz sakinlerinin, yaşadıkları sefaleti hatırlatmaması için gözlerini önlerinde uzanan bu güzellikten nasıl kaçırdıklarını sadece hayal edebilirim. Evlerin –tabii bunlara ev denebilirse– çoğu öylesine derme çatmaydı ki ancak inek ya da domuz ahırı olarak kullanılabilirlerdi. Üst üste yığılmış taş topraktan yapılmışlardı ve çatıları kuru samanla kaplanmıştı. Sıcak havaya rağmen yanan tezeğin dumanı o samanların arasından tütüyor ve evlerin hepsi âdeta için için yanıyormuş gibi görünüyordu. Yol boyunca ilerlerken tarlasında çalışmakta olan bir adam durup bariz bir biçimde gözlerini bize dikti. Tıknaz yapılı, gür sakallı bir adamdı ve yüzünde oldukça nahoş bir ifade vardı. Sadece köyün kavşağındaki ev arduvaz bir çatıya sahip olacak kadar şanslıydı ve insan yaşamına uygun görünüyordu. Suçlunun babası Bay M___'nin evini sormak için durduğumuz yer de tam burasıydı. Beni büyük bir hayrete düşürecek kadar güzel bir kadın tarafından kapıda karşılandık ve ziyaretimizin nedenini söylemeye fırsat dahi bulamadan içeri davet edildik. Bu insanların yaşam koşullarını yerinde gözlemlemeyi istediğimi ve evin içini görünce hoş bir şaşkınlık yaşadığımı itiraf ediyorum. Zeminde toprak

dışında bir şey olmamasına rağmen yer yeni süpürülmüştü ve evin geneline temizlik havası hâkimdi. İçeride basit ama işe yarar birkaç mobilya mevcuttu. Bizi şöminenin yanına yerleştirilmiş iki koltuğa buyur ettiler. Bay Sinclair oturmamıza gerek olmadığını, sadece M___ ailesinin evine nasıl gideceğimizi sormak için uğradığımızı açıklamaya başlamak üzereydi ki onu durdurdum ve birkaç dakikalığına ev sahibemizin misafirperverliğini kabul etmekten mutluluk duyacağımızı söyledim. R___ M___'nin doğduğu yer hakkında bilgi edinmek için uzun bir yol katettiğimiz için elimize geçen fırsatları değerlendirmemek hata olurdu. Suçluların incelenmesinde sadece kalıtıma odaklanmak yeterli değildir, yozlaşmış bireyin yaşadığı koşulların da dikkate alınması gerekir. Kalıtım bir suçun işlenmesinin başlıca nedeni olamaz. Bir suçlunun gelişiminde berbat hava, açlık ve nispeten ahlaksız bir sosyal çevre de etken olarak ele alınmalıdır. Ebeveynlerinin sefil hayatlarından koparılıp alındıktan sonra zekâlarının sınırlarını aşmadan son derece üretken hayatlar sürebilen dölü bozuk insanlar üzerinde yapılmış sayısız çalışma vardır.

Hâliyle R___ M___'nin geldiği kuyu hakkında biraz bilgi alma fırsatı elime geçtiği için memnundum. Kendimizi tanıtır tanıtmaz Bayan Murchison bize çay servisi yapmaları ve şöminenin yanında bizimle oturmaları için iki kızını çağırdı. Sade giysilerini dikkate almazsak Bayan Murchison'u Perth'teki herhangi bir salonda taktim etmekten utanç duymazdım. Hoş bir yüzü ve zekâsını ele veren kahverengi gözleri vardı. Eğitimli adamlarla konuşmaya alışık olduğu izlenimi uyandıran asil bir tavır sergiliyordu. Yaklaşık on iki ve on üç yaşlarında olduklarını tahmin ettiğim iki kızı da benzer bir zarafet taşıyorlardı. Hem vücutları hem de yüzleri ziyadesiyle düzgündü. Bayan Murchison, taş ustası olan kocasının o gün evde olmadığını söyledi. Onunla nasıl tanıştığını sordum. Bayan Murchison da babasının itibar sahibi bir tüccar olduğu Kyle of Lochalsh'a yakın bir kasabada tanıştıklarını söyledi. Böylelikle yakın akraba evlilikleri yüzünden kalıcı hâle gelmiş fiziksel tuhaflıkları ve bozuklukları olan İskoçya'nın sahil köylerinin meşhur

deliliklerinden korunabilmişti. Çay porselen fincanlarda servis edildi, yanına üzerilerine tereyağı sürülmüş çörekler koyulmuştu. Bayan Murchison'u böylesi terbiyeli çocuklar yetiştirdiği için tebrik ettim. Cevaben dört kızı daha olduğunu söyledi ve bir erkek evlatla kutsanmamış olması talihsizliğine üzüldüğümü belirttim.

Ardında Culduie'de bulunma gayemizin ne olduğunu açıkladım ve suçlu hakkındaki düşüncelerini sordum. Bayan Murchison sorumu geçiştirdi, onun yerine son zamanlarda işlenen suçların trajik yapıları ve onların küçük toplumlarında yarattığı etkilerle ilgili yorum yaptı.

'Trajik' kelimesini kullanması dikkatimi çekti ve olayları neden bu biçimde tanımladığını sordum.

"Bu tür olaylar başka nasıl tanımlanabilir bilmiyorum."

"Bu tür olayları 'şeytani' ya da 'kötü' yerine neden 'trajik' diye adlandırdığınızı merak ettim sadece," diye karşılık verdim.

Bunun üzerine Bayan Murchison bizimle açık açık konuşabileceğine dair bir teminat ararcasına bakışlarını üzerimizde gezdirdi.

"Eğer fikrimi sorarsanız, Bay Thomson," dedi, "bu yörelerde kötülük hakkında çok daha fazla konuşulduğuna inanıyorum. Bazı insanların konuşmalarını duysanız sürekli ahlaksızlık içinde yaşadığımızı sanırsınız."

"Bunun yanlış bir kanı olduğunu görebiliyorum," dedim elimle odayı göstererek. "Yine de biri komşularınızın davranışlarının sebebini açıklamanın bir yolunu bulmaya çalışmalı."

Bu noktada Bayan Murchison, iki kızına da ev işleriyle meşgul olmalarını söyleyip ikisini birden dışarı gönderdi. Ardından fikir beyan etmeye cüret edecek konumda olmadığını ama aklına sadece bu korkunç suçları işlerken R___ M___'nin mantıklı düşünebilecek durumda olmayabileceği ihtimalinin geldiğini söyledi. Sonrasında ise zihnin işleyişi hakkında ondan çok daha fazla şey biliyor olması gereken iki beyefendinin yanında kendi fikrini beyan ettiği için özür diledi.

Elimi sallayarak son söylediklerini geçiştirdim ve çok sayıda suçluyu incelemiş olsam da bir bilim insanı olduğumu ve unvanım

gereğince genellemelere ve tahminlere dayalı kanıtlara değer verdiğimi söyledim. Burada bulunmamın sebebi de suçluyu yakından tanıyan kişilerin görüşlerini öğrenmek istememdi.

Bayan Murchison, "Onun hakkında kötü fikirler beyan etmeye hevesli birilerini bulmakta hiç sıkıntı çekmeyeceğinizden şüphem yok," dedi, "ama ben onun başka bir insana isteyerek zarar verecek biri olduğunu asla düşünmedim."

"Bu tür suçlar işlemeye meyilli olduğu hiç aklınıza gelmedi mi?"

"Hiç kimsenin bu tür suçlar işlemeye meyilli olduğu aklıma gelmezdi, Bay Thomson," diye cevap verdi.

Ardından R___ M___'yi işlediği suça teşvik edecek herhangi bir sebep hakkında bilgisi olup olmadığını sordum. Bu soruyu cevaplamakta isteksiz görünüyordu.

"Elbette Bay Mackenzie'yle Bay M___ arasında birtakım anlaşmazlıklar vardı," dedi en nihayetinde.

"Peki bu anlaşmazlıklarda hatalı olan sizce kimdi?"

"Bunu söylemenin bana düştüğünü sanmıyorum," diye karşılık verdi.

"Ölen kişinin arkasından kötü konuşmak istemiyor olabilirsiniz," dedim.

Bayan Murchison bir süre bana baktı. Gerçekten oldukça göz alıcı bir yaratıktı.

"Şunu açıkça söyleyebilirim ki hatalı olanlar Flora ve Donald Mackenzie değildi," dedi ve ardından ağlamaya başladı.

Onu üzdüğüm için özür diledim. Elbisesinin kolundan kumaş bir mendil çıkardı ve iyi yetiştirilmiş kadınları kusursuz bir şekilde taklit ederek hafif dokunuşlarla gözyaşlarını sildi. Söz konusu mendili yanından ayırmayışından sık sık bu tür duygusal patlamalar yaşadığını anladım. Kendini toparladığında R___ M___'nin kişiliği hakkında bize neler anlatabileceğini sordum. Güzel, kahverengi gözleriyle bir süre bana baktı.

"Genellikle iyi huyluydu," dedi belli belirsiz.

"Genellikle mi?"

"Evet."

"Ama her zaman değil, öyle mi?"

"R___'nin yaşındaki bütün oğlanlar ara sıra yaramazlığa merak sararlar, değil mi?"

"Kuşkusuz," dedim. "Yine de ne tür bir yaramazlıktan söz ettiğinizi öğrenmek isterim?"

Bayan Murchison cevap vermeyince böylesine korkunç suçlar işlemiş bir cani hakkında kötü konuşmaya tuhaf bir şekilde isteksiz olmasına şaşırdım. Bu yüzden sorularımı daha açık sormamın iyi olacağını düşündüm.

"Hırsızlığa meyilli miydi?"

Bayan Murchison bu soruyu gülerek geçiştirdi.

"Hayvanlara ve küçük çocuklara zalimce davrandığına hiç şahit oldunuz mu?"

Bayan Murchison bu ifadeye gülmedi ama olumsuz cevap verdi.

"Hiç sanrılar ya da hayaller görüp çıldırdığına ya da kendini kaybettiğine tanık olduğunuz mu?"

"Çıldırdığını gördüm diyemem," diye cevap verdi, "ama köyde dolaşırken veya tarlada çalışırken zaman zaman kendi kendine mırıldanırdı."

"Bu mırıltılar duyulabiliyor muydu?"

Bayan Murchison başını iki yana salladı. "Dudakları kenetli olurdu," –dudaklarını birbirine bastırarak ne demek istediğini taklit etti– "sanki söylediklerini kimsenin duymasını istemiyormuş gibiydi. Yanına yaklaştığınızda ya da izlendiğini fark ettiğinde susardı."

"Demek ki kesinlikle ne yaptığının bilincindeydi," dedim iş arkadaşıma hitap etmekten ziyade kendi kendime. "R___'nin bu eğilimi hakkında herhangi biriyle konuştunuz mu?"

"Bu kocamın da dikkatini çekmişti. Kendisinin bu konuda birkaç yorumu oldu."

"Peki, bu yorumların muhteviyatı neydi?"

"Gözlemlerini dile getirmekten öte bir şey söylemedi. Herhangi bir önemi olduğunu düşünmedik."

"Yine de yorum yapmaya değer bulmanız bile yeterince olağan dışıymış."

"Şüphesiz," dedi Bayan Murchison. Zarifçe kucağında tuttuğu çayından bir yudum aldı. "R___'nin hayatını altüst eden büyük mutsuzluğu anlamalısınız, Bay Thomson. Annesinin ölümünden beri ailecek kederden bir kefen içinde yaşamlarına devam ettiler. Buna şahit olmak acı vericiydi çünkü komşularının iyi niyetli davranışları karşısında da duyarsız kaldılar."

"Yani Bayan M___'nin ölümü oğlunun kişiliğinde bazı değişikliklere neden oldu, öyle mi?"

Bayan Murchison, "Bütün ailenin," dedi.

Başımı aşağı yukarı salladım.

"Ayrıca John M___'nin..." –sesini alçaltti ve sanki söylemek üzere olduğu şeyden utanırcasına bakışlarını yere çevirdi– "...çocuklarına yeterince sevgi göstermeyen sert bir adam olduğunu da bilmeniz gerek."

Ardından komşularından biri hakkında kötü konuşmak istemediğini belirtti. Ben de söylediklerinin aramızda kalacağına dair kendisini temin ettim.

"Çok yardımcı oldunuz," dedim. "Daha önce de söylediğim gibi tamamen profesyonel nedenlerden ötürü bu tahkikatı yapıyoruz." Devam etmeden önce kısa bir anlığına sustum. "Eğitimli bir kadın olduğunuz açıkça belli olduğundan size bir soru daha sorabilir miyim, biraz hassas bir soru?"

Bayan Murchison sorabileceğimi belirtti.

"Affınıza sığınarak," dedim, "R___ M___'nin ahlaka uygun olmayan herhangi bir eylemde bulunduğunu hiç duydunuz mu?"

Kadının yanakları hafifçe kızardı ve eliyle yüzüne dokunarak bunu saklamaya çalıştı. Bunu görünce şüphelerim, ima ettiğim şeye kızmış olmasından ziyade konuşmayı tercih etmediği bir konuya değinmiş olduğum yönündeydi. Başta, ne tür bir suçtan bahsettiğimi sorarak sorumu saptırmaya çalıştı.

"Şu çok bariz ki," dedim, "eğer sorumun cevabı olumsuz olsaydı bu tür bir açıklamaya gerek duymazdınız. Benim bir bilim insanı olduğumu unutmamanızı ve ketum mizacınızı bir kenara bırakmanızı rica ediyorum."

Bayan Murchison çay fincanını bırakıp kızlarının orada olmadığını teyit etmek için etrafına bakındı ve konuştuğu süre boyunca gözlerini aramızdaki toprak zeminden ayırmadı.

"Kızlarımız –en büyüğü on beş yaşında– evin arka tarafındaki bir odada uyurlar." Bunu söylerken muhtemelen o odaya açılan bir kapıyı gösterdi. Kocam, R___'yi defalarca pencerenin dışında yakaladı."

"Geceleri mi?" diye sordum.

"Geceleri ya da sabahın erken saatlerinde."

"Kızlarınızı mı gözetliyordu?"

"Evet."

"Kabalığımı mazur görün ama kocanız onu uyarılmış hâlde mi buldu?"

Karşımdaki hoş hanımın yanakları bu kez iyiden iyiye kıpkırmızı kesildi.

"İstimnayla mı meşguldü?"

Bayan Murchison başını belli belirsiz aşağı yukarı salladı ve sonra utançla gözlerini bana çevirdi. Mahcubiyetini gidermek için umursamaz bir ses tonuyla kocasının bu duruma karşı ne yaptığını sordum. Oğlanı güçlükle uzaklaştırdığını söyledi. Bundan anladığım, en iyi ihtimalle kafasına çok sayıda sert yumruk yediğiydi.

"Bu olanları herhangi birine bildirdiniz mi?"

Bayan Murchison başını iki yana salladı. "Kızlarımıza R___'yle arkadaşlık etmemelerini ve onlara karşı uygunsuz bir davranışta bulunursa derhâl bize haber vermelerini tembih ettik."

"Peki tekrar öyle bir davranışta bulundu mu?"

"Bildiğim kadarıyla hayır."

"Bu ziyaretleri sürdürdü mü?"

"Bir süreliğine," dedi Bayan Murchison, "ama birkaç aydır kesilmiş gibi görünüyordu. Sanırım bu tür şeyleri bırakmıştı."

R____ M____'nin davranışlarını merhametli bir biçimde değerlendirmesini ne denli takdir ettiğimi dile getirdim ve kendisini bu tür konuları konuşmak zorunda bıraktığım için bir kez daha Bayan Murchison'dan özür diledim. Ardından misafirperverliği için

kendisine teşekkür edip oraya uğramamamızın asıl sebebi olan yol tarifini sorduk.

Atlarımızı Murchisonların evinin önünde bağlı bırakıp geri kalan mesafeyi yürüdük. M___lerin yaşadığı yer, açık ara farkla kasabadaki en kötü inşa edilmiş evdi. Bir evden ziyade dumanı tüten bir gübre yığınına benziyordu. Evin önündeki arazi bakımsızdı ve otla kaplıydı. Kapı açıktı. Hâl böyle olunca odaya bir göz attık. Sol taraf viran hâldeki bir ahırdan farksızdı. Bölmelerde hiç çiftlik hayvanı yoktu. Fakat içerideki koku iğrençti. Bu yerin insan yaşamına uygun olduğunu çok az kişi tahmin ederdi. Odada hiç ateş yanmıyordu, içerisi soğuk ve neredeyse kapkaranlıktı.

Bay Sinclair yüksek sesle selam verdi ama karşılığında hiçbir yanıt gelmedi. Böylece odaya girdi ve selamını Galce tekrarladı. Toprakta eşelenen birkaç tavuk bacaklarımızın arasından kaçıştı. Sağ tarafımızda bir şey kımıldanınca gözlerimiz duvardaki minicik pencerenin yanındaki sandalyede oturan şahsa kaydı.

"Bay M___?" diye sordu refakatçim.

Şahıs güçlükle ayağa kalktı ve ağırlığını yamuk yumuk bir sopaya vererek bize doğru bir ya da iki adım attı. Kendisine seslenilen dilde birkaç kelime söyledi.

Bay Sinclair ona cevap verince adam bize yaklaştı. İnsan ırkının böylesine iç karartıcı bir örneğini nadiren görmüştüm. Eğilmiş hâliyle boyu ancak bir buçuk metreydi. Saçı ve sakalı gür ve karmakarışıktı, giysileri yırtık pırtıktı. Benim önerim üzerine Bay Sinclair biraz sohbet etmek için birkaç dakikalığına dışarı çıkıp çıkamayacağımızı sordu. Homunkulüs* bize şüpheyle baktı ve başını iki yana salladı. Onunla konuşmak istiyorsak odanın ortasındaki masaya oturabileceğimizi belirtti. Yüzeyi lekelerle kaplı masanın etrafındaki oturaklara yerleştik. Gözlerim karanlığa alışınca Bay M___'yi inceledim. Tıpkı oğlu gibi onun da kaşları kalın, gözleri tetikteydi. Küçük piposunu doldurmakla meşgul olan elleri büyüktü ve diplerde biraz düzleşen uzun ama eğri büğrü tırnakları vardı. İlk baştaki

* 16. Yüzyılda ilk kez simyacılar tarafından kullanılan *küçük adam, küçük insan, insan müsveddesi* anlamına gelen kelime (ç.n.).

şaşkınlığını artık üzerinden atmış gibi göründüğünden, içeri girdiğimizde uyuyor olabileceğinden şüphelendim. Yine de yüzündeki ifade tam anlamıyla düşmanca olmasa da kuşkucuydu. Bize içecek bir şey teklif etmedi, zaten ben de bu leş gibi barakada ağzıma bir şey koyacak değildim.

Bay Sinclair bizimle İngilizce konuşup konuşamayacağını sordu ve bu dille devam ettik. Avukat basit ifadelerle orada bulunmamızın nedenini açıkladı. Bay M___'nin konuşmanın hiçbir noktasında oğlunun sağlığını sormamış olmasına şaşırdım. Bay Sinclair çiftçinin en küçük çocuklarının sıhhatini sorarak girizgâhı yaptı ve adam, ikizlerin karısının Toscaig'teki ailesi tarafından götürüldüğünü söyledi.

Sonrasında Bay Sinclair, kızının ölümü için taziyelerini sundu.

Bay M___'nin gözlerindeki ifade aniden sertleşti. "Benim kızım yok," dedi.

Bay Sinclair açıklama yaparcasına, "Kızınız Jetta'yı kastetmiştim," diye karşılık verdi.

"Öyle biri yok," dedi çiftçi birbirine bastırdığı dudaklarının arasından.

Refakatçimin söyledikleri son derece iyi niyetli olsa da masadaki havayı yumuşatmaya yaramamıştı.

"Yani burada yapayalnızsınız, öyle mi?" dedim.

Bay M___ belki de her şeyin ortada olduğunu düşünerek bu soruya cevap vermedi. Piposunu yaktı ve sönmemesi için gözlerini davetsiz misafirlerinden ayırmadan, piposundan arka arkaya birkaç kısa nefes çekti.

"Bay M___," diyerek konuşmaya başladım, "sizinle görüşmek için çok uzun bir yoldan geldik ve umarım oğlunuz hakkında soracağımız birkaç soruya cevap verme nezaketini gösterirsiniz. Suçlandığı eylemleri gerçekleştirdiği esnada ruhsal durumunun nasıl olduğunu anlamaya çalışmamız çok önemli."

Bay M___'nin yüz ifadesi değişmeyince söylediklerimden bir şey anlayıp anlamadığını merak ettim ve sorularımı mümkün olduğunca basit ifadelerle sormaya karar verdim. İlginç bir şeyler duyacağı-

mı pek sanmıyordum ama en azından R___ M___'nin yaşadığı yerin içler acısı koşullarını gözlemleyerek yeni bir şeyler öğrenmiştim.

"Eminim cinayetlerin işlendiği günü hatırlıyorsunuzdur, öyle değil mi?" Bir onay alma beklentisiyle kısa bir anlığına sustum ama hiçbir karşılık almayınca devam ettim. "Oğlunuzun o sabahki ruhsal durumunu tarif edebilir misiniz?"

Bay M___ piposundan derin bir nefes çekti.

"Bir insanın kafasından geçenleri görmek bir taşın içini görmeye çalışmaktan farksızdır," dedi en sonunda.

Sorumu daha doğrudan ifade etmeye karar verdim. "Oğlunuz genellikle mutlu bir mizaca mı sahipti?" diye sordum. "Neşeli bir çocuk muydu?"

Çiftçi bu konuda hiçbir fikri olmadığını belli etmekten ziyade, söylediklerimle hemfikir olmadığını ifade edercesine başını iki yana salladı. Yine de bu bir tür cevap niteliği taşıyordu ve ben de bundan biraz cesaret aldım.

"Oğlunuz size Lachlan Mackenzie'yi öldürme niyetinden söz etti mi?"

"Etmedi."

"Bunu yapmayı planladığını sezdiniz mi?"

Başını iki yana salladı.

"Sizinle Bay Mackenzie arasında birtakım anlaşmazlıklar yaşandığı doğru mu?"

"Ben 'anlaşmazlık' olarak adlandırmazdım," diye karşılık verdi.

"Ne olarak adlandırırdınız?"

Bay M___ birkaç bana dik dik baktı. "Herhangi bir şey olarak adlandırmazdım."

"Madem 'anlaşmazlık' olarak adlandırmıyorsunuz o zaman başka bir şekilde ifade etmeniz gerekir," dedim.

"Neden böyle bir zorunluluğum olsun?"

"Yani," dedim en nazik ses tonumla, "bir şeyden söz etmek istiyorsanız ona bir isim vermeniz gerek."

"Ama bu konudan söz etmek istemiyorum. Söz etmek isteyen sizsiniz," dedi.

Bu cevap karşısında gülümsememe engel olamadım. Belki de en başta tahmin ettiğim kadar aptal değildi.

Bay Sinclair yaşlı adamın inatçılığıyla kendi yöntemiyle başa çıkmak için bir adım attı.

"Bay Mackenzie'nin size karşı bir tür kan davası sürdürdüğünü söylemek doğru olur mu?"

"Bu Bay Mackenzie'ye sormanız gereken bir soru," dedi yaşlı adam.

Bay Sinclair mağlup olmuş gibi bir ifadeyle bana baktı.

Sonra Bay M___ masanın üzerinden bize doğru hafifçe eğildi. "Oğlumun yaptığı şey geri alınamaz. Bu konuda sizin ya da benim söyleyebileceğim her şey beyhudedir."

"Ama Bay M___, korkarım ki çok yanılıyorsunuz," dedi Bay Sinclair ısrarla. Oğlunun darağacından kurtulma ihtimalinin suçun işlendiği anki ruh hâlinin belirlenmesiyle büyük ölçüde artacağını açıkladı ve bu soruları sormak için Inverness'ten buraya kadar yolculuk yapmamızın sebebinin sadece boş bir merak olmadığını söyledi.

Çiftçi bir süre ona baktı. Piposu sönmüştü, hafifçe vurarak içindeki tütünü önündeki masaya boşalttı. İçinde ne kadar tortu kaldığını anlamak için kesesini yokladı. Kendi kesemi çıkarıp masanın ortasına doğru ittim.

"Buyurun," dedim davetkâr bir el hareketiyle.

Bay M___ önce bana, sonra keseye, ardından tekrar bana baktı; hediyemi kabul ederse bana ne kadar borçlu kalacağını tarttığına kuşku yoktu. Ve piposunu masanın üzerine koyup, "Size yardımcı olabileceğimi sanmıyorum, beyler," dedi.

Hâlihazırda çok yardımcı olduğunu söyledim ve oğlu hakkında birkaç soru sormak için izin istedim. İtiraz etmeyince sırasıyla oğlunun sara hastalığı olup olmadığını, şiddetli öfke krizleri yaşayıp yaşamadığını, gözü dönecek denli sinirlenip sinirlenmediğini, sanrılar görüp görmediğini, tuhaf alışkanlıklar ya da davranışlar sergileyip sergilemediğini, aile geçmişinde herhangi bir akıl hastalığı bulunup bulunmadığını sordum. Çiftçi bu soruların hepsine

olumsuz yanıt verdi. Ama cevaplarına fazla güvenmedim. Yaşadığı berbat koşullara rağmen ailesinde bu tür eğilimler olduğunu itiraf etmenin utanç verici olduğunu düşünmüş olabilirdi.

Konuşmayı daha fazla uzatmak için herhangi bir neden göremediğimden ayağa kalkıp misafirperverliğine teşekkür ettim. Bay M___ de ayağa kalktı. Aramızdaki masada duran tütün kesesine baktı. Elini hızla uzatıp keseyi aldı ve ceketinin cebine sokuşturdu. Ardından hiçbir şey olmamış gibi bize baktı. Ona iyi günler diledik ve rahatlamış bir hâlde köyün temiz havasına çıktık.

Atlarımıza doğru yürürken ikimiz de konuşmadık. Yürüdüğümüz yolun, R___ M___'nin iki hafta önce kanlı planını hayata geçirmek için katettiği yolun ta kendisi olduğunun bilincindeydim. Ve çiftçinin başka bir insanın beyninin içindekileri saptama konusunda yaptığı yorumun kasıtsız bir dürüstlükten ibaret olup olmadığını merak ediyordum. Doğal olarak, karşınızda aklı başında bir insan varsa tek yapmanız gereken şey ona sorular sormak ve cevaplarının doğru olduğunu varsayarak o anda ne düşünüyor olabileceğiyle ilgili açıklamalarını kabul etmektir. Sorun, deliliğin sınırlarında yaşayan ve tabiatı gereği kendi zihinlerinin içindekilere ulaşamayan insanlarla muhatap olduğunuzda başlar. Psikoloji bilimi bu talihsizlerin aklından geçenleri anlayabilmek için vardır. Bay Sinclair'in de benim zihnimden geçenleri öğrenmek istediğine ama şimdilik aklı başında görünsem de bu konuda acele bir karara varmak istemediğine dair hiç kuşkum yoktu.

Köyün kavşağına giden kısa mesafeyi yürürken böylesine bir yerin, büyük şehirlerin varoşlarında yaşayan insanlara bir tür cennet gibi görüneceğini ve ahalisinin miskinliği ve cahilliği olmasa gerçekten bir cennet olabileceğini düşündüm.

Atlarımıza ulaştığımızda Bay Sinclair, Bay Mackenzie'nin köyün diğer ucunda bulunan evini ziyaret etmemizin yararlı olabileceği konusunda görüş bildirdi. Sadece suçluyla ilgilendiğimden kurbanların ailesinden sağ kalanları sorgulamak için bir neden göremiyordum ama Bay Sinclair, olay yerini kendi gözleriyle görmenin mahkemede kendisine yardımcı olabileceğini belirtti. Mackenzielerin

evi çok da fena durumda değildi ve bakımlıydı. Kapı eşiğinde iri yarı bir kadın büyük bir yayıkla canhıraş uğraşıyordu. Yaklaştığımızda elindeki işten başını kaldırıp bize baktı. Kıpkırmızı bir cildi ve başının arkasında topuz yapılmış kahverengi, gür saçları vardı. Kollarının dirsekten altı güçlü ve kaslıydı; genel hâli ve tavırları oldukça erkeksiydi. Yine de görgüsüzlüğün fark edilebilir özelliklerini sergilemiyordu ve çekici olmasa da sağlıklı görünüyor, sınıfının özelliklerini taşıyordu.

Onun merhumun dul eşi olduğunu öğrenen Bay Sinclair taziyelerini sunarken ben de bu duygulara katıldığımı belli etmek için başımı eğdim. Bay Sinclair, kadına (o anki hassas rolünden söz etmekten akıllıca kaçınarak) kocasının cinayet soruşturmasıyla ilgilendiğimizi söyledi ve "evin konumu hakkında bilgi edinmek için" kısa bir süre içeri girip giremeyeceğini sordu. Kadın bir el hareketiyle onu içeri davet etti ama peşimizden gelmedi. Odanın en ucunda bir şömine yanıyordu ve içerinin sıcaklığı epey bunaltıcıydı. Bay Sinclair etrafı gelişigüzel incelerken kapının iç tarafında durup bekledim. Evdeki eşyalar modaya uygun değildi ama yine de az önce ayrıldığımız viraneyle taban tabana zıttı. Bay Sinclair'in oda turu, ailenin yemeklerini yediği yer olduğuna şüphe duymadığım büyük masanın etrafında devam etti ve onun, orada gerçekleşen korkunç olayları zihninde yeniden kurgulamayı denediğini düşündüm. Gözleri sıcağa rağmen battaniyeye sarılmış hâlde şöminenin yanındaki koltukta oturan yaşlı bir kadına takıldığında masanın ucuna kadar ulaşmıştı. Avukat izinsiz içeri girdiği için hemen özür diledi ama kadın cevap vermedi. Avukat özrünü Galce tekrarladı ama kadının ileriye dikilmiş sulu gözleri sabit kaldı ve bundan, kadının ileri derecede demans hastası olduğu sonucuna vardım.

Evden çıkıp refakatçimin teftişini tek başına tamamlamasına izin verdim. Bayan Mackenzie iki adamın bu ücra kulübede bulunmasında olağanüstü hiçbir şey yokmuşçasına yayık çalkalamaya devam ediyordu. Aynı işi tekrar tekrar yapmasını gerektiren yorucu meşgalesiyle ilgilenen bu kadınla geviş getiren bir koyun arasında ne kadar az fark olduğunu düşünerek birkaç dakika onu seyrettim.

Ülkemizin alt sınıflarının yaşamlarını bir çiftlik hayvanından pek farklı durumda sürdürmedikleri ve güney bölgelerimizin gelişmesini sağlayan kişisel gelişim arzusunun bu sınıfta eksik olduğu utanç verici bir gerçektir.

Bay Sinclair alnı hafifçe terlemiş hâlde evden çıktı. Evine girmesine izin verdiği için kadına teşekkür etti ve sonra yaşanan olaylara rağmen kadının zorlu işlerini sürdürebilme becerisine duyduğu hayranlığı dile getirdi. Bayan Mackenzie bomboş gözlerle ona baktı.

"Hâlâ doyurulması gereken karınlar ve toplanması gereken mahsul var, beyefendi," dedi.

Bay Sinclair, bu cevabın inkâr edilemez doğruluğu karşısında başını aşağı yukarı salladı ve hem kadından hem de bir daha asla geri dönmeyeceğimi bildiğim için mutlu olduğum Culduie'den ayrılmak üzere yola koyulduk. Inverness'e dönüş yolculuğuna başlamak için vakit epey geç olduğundan Applecross'taki hana geri döndük. Refakatçim alt kattaki misafirperverliğin tadını çıkarırken ben de notlarımı derlemek ve gezimizin bulgularını değerlendirmek üzere odama çekildim.

Duruşma

Aşağıdaki metin o dönemki gazete kupürlerinden ve Edinburghlu William Key'in 1869 yılının Ekim ayında yayımlanan Roderick John Macrae'nin Duruşmasının Tam Metni isimli kitabından derlenmiştir.

* * *

Birinci Gün

Duruşma 7 Ekim 1869 Pazartesi günü Inverness Gezici Mahkemesi'nde açıldı. Roderick Macrae saat sekizde Inverness Hapishanesi'ndeki hücresinden alınarak mahkeme binasının bodrum katındaki bir bekleme odasına kapatıldı. Buraya atlı polislerin eşlik ettiği penceresiz bir at arabasıyla getirildi. Bu küçük konvoya büyük heyecan içindeki kalabalıklar eşlik etti. Duruşmayı Inverness Courier adına takip eden John Murdock'a göre "bazıları ona hakaretler savururken bazıları da ellerine geçirdikleri her şeyi at arabasına fırlatıyorlardı." Davaya ilgi o denli büyüktü ki mahkeme binasının önünde yüzlerce insan toplandı ve girişimci tüccarlar kalabalığı beslemek amacıyla oraya sayısız tezgâh kurdular. Konvoy mahkeme binasına vardığında tam bir izdiham yaşandı ve atlı polisler kalabalığın ileri

atılıp at arabasının kapılarını yumruklamasına mâni olamadı. At arabası durdu ve polis, kalabalığı copla dağıtmak zorunda kaldığından çok sayıda insan yaralandı. Mary Patterson adında yaşlı bir kadın izdihamda ezildi ve doktora görünmek zorunda kaldı. Sonraki günlerde bariyerler dikildi ve konvoyun güven içinde geçebilmesi için meydandaki polis sayısı artırıldı.

Duruşmayı izlemek isteyen çok sayıda gazeteciyi barındırabilmek amacıyla mahkeme salonuna sandalyeler taşındı ve gazeteciler herkesten önce yan kapıdan içeri sokuldular. Halka ayrılan kısma kabul kâğıdı olmayan kimseler alınmadı. Daha sonra söz konusu kâğıtların yüksek meblağlar karşılığında el değiştirdiği öğrenildi. Saat dokuz buçuk olduğunda halka ayrılan kısım çoktan dolmuştu ve Başhâkim Lord Ardmillan ve Lord Jerviswoode kürsüdeki yerlerini almışlardı. Baro tarafında Kraliyet Ailesi'ni Savcı Bay Gifford temsil ediyordu. Bay William Crichton ve yardımcısı Bay Gordon Frew ise Kraliyet vekilliğini yapıyorlardı. Savunma makamı adına görev yapan Andrew Sinclair'e meslektaşı Edward Smith eşlik ediyordu. Başhâkim halka ayrılan kısımdakilere yönelik sert bir uyarıda bulundu. Duruşma sırasında kimsenin mahkeme salonuna girmesine ya da salondan çıkmasına izin verilmeyecekti ve işleyişe müdahale eden her kim olursa kesin olarak mahkeme salonundan çıkarılacak ve o kişinin kabul kâğıtları derhâl feshedilecekti.

Daha sonra dava vekiline hitap etti. Mahkûm tarafından yazılan "sözde biyografiden" haberi olduğunu söyledi. Fakat metin uygun tedbirler altında kaleme alınmadığından ve mahkûmun savunması sırasında dile getirmek istemeyebileceği itiraflar içerdiğinden "metin kısmen ya da bütünüyle" kanıt olarak değerlendirilmeyecekti. Ardından her iki tarafı da tanıkların sorgulanmaları sırasında mevzubahis belgeye atıfta bulunmamaları konusunda sertçe uyardı. Dava yalnızca mahkemede sunulan kanıtların ışığında karara bağlanacaktı. Buna savcı da savunma makamı da itiraz etmedi. Başhâkimin jürinin önünde yaşanabilecek olası tartışmaları şimdiden sonlandırmaya niyetli olduğuna şüphe yoktu.

Onu beş geçe "Başhâkim'in tokmağının susturmayı başaramadığı muazzam bir curcuna" eşliğinde mahkûm salona getirildi. The Times adına orada bulunan James Philby o ânı şöyle betimledi:

Karşılarında bir canavar görmeyi bekleyenler büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Baştaki curcuna sona erdiğinde kulağımıza en çok çalınan yorum, mahkûmun daha yalnızca bir çocuk olduğu yönündeydi. Ve bu çok doğru bir gözlemdi. Roderick Macrae kimsenin aklındaki cani katil imajına uymuyordu ve itham edildiği canavarca suçları işlemeye kadir biri gibi görünmüyordu. Omuzları ve göğsü güçlü olmasına rağmen ufak tefek bir tipti. Saçları darmadağındı ve teni solgundu fakat bunun son haftalarını kapalı bir hücrede geçirmiş olmasından kaynaklandığına şüphe yoktu. Mahkeme salonuna girdikten sonra kalın kaşlarının altındaki koyu renkli gözlerini salonda gezdirdi ama kendine oldukça hâkim görünüyordu ve halka ayrılan kısımdan yükselen bağırış çığrışa herhangi bir tepki vermedi. Avukatı Bay Andrew Sinclair sanık sandalyesinin yanında durup müvekkiline oraya oturmasını söyledi. Mahkûm avukatının dediğini yaptıktan sonra ellerini kucağında birleştirip başını öne eğerek saygılı bir duruş aldı. Duruşmanın genelinde bu tavrını bozmadı.

Bunun ardından Mahkeme Kâtibi iddianameyi okudu:

Ross-shire, Culduie kütüğüne kayıtlı ve an itibarıyla Inverness mukimi çiftçi Roderick John Macrae, Kraliyet adına James Moncrieff'in talebi üzerine hakkınızda bir soruşturma açıldı ve itham edildiniz. Kraliyet kanunları ve tüm diğer ülkelerin kanunları nazarında cinayet menfur bir suçtur ve ciddi bir şekilde cezalandırılır. Bu bilginin ışığında bahsi geçen Roderick Macrae'nin aşağıda belirtilen suçun faili olduğu ya da bu suçta rol oynadığı iddia edilmektedir: (1) 10 Ağustos 1869 günü Lachlan Mackenzie'nin Ross-shire, Culduie'deki evine şeytani ve canice bir saldırı düzenlenmesi; bahsi geçen Lachlan Ma-

ckenzie'nin göğsüne, yüzüne ve kafasına indirilen darbelerle kafatasının çatlaması sonucu ölümcül bir şekilde yaralanması ve hemen ardından ölümü. Bu cinayetin adı geçen Roderick John Macrae tarafından işlendiği iddia edilmektedir.

İddianame Flora ve Donald Mackenzie'ye yapılan saldırılar konusunda benzer ayrıntılar vererek devam etti.

İddianamenin okunmasının ardından Başhâkim mahkûmdan ayağa kalkmasını istedi ve ona hitaben konuşmaya başladı:

"Roderick John Macrae, iddianamedeki cinayetlerle suçlanıyorsunuz. Ne diyorsunuz? Suçlu musunuz, masum musunuz?"

Roddy elleri iki yanında ayağa kalktı ve avukatına şöyle bir baktıktan sonra berrak bir sesle, "Masumum, efendim," diye yanıt verdi.

Gerisin geriye yerine oturdu. Bunun üzerine Andrew Sinclair sanığın akli dengesinin yerinde olmadığına dair savunmayı sunmak için ayağa kalktı. Bu savunma da Mahkeme Kâtibi tarafından okundu: "Bilirkişi genel olarak suçlamayı reddetmektedir. Buna ek olarak iddianamede yer alan suçların işlendiği sırada sanığın akli dengesinin yerinde olmadığına hükmetmiştir."

Bay Philby yazısında şöyle demiştir: "Daha önce köyünden birkaç kilometreden fazla uzaklaşmamış genç bir delikanlı için, kürsüden gözlerini kısarak ona bakan eğitimli suratlardan rahatsız olmuş gibi görünmüyordu. Bunun savunma makamının öne sürdüğü akli dengesizlikten mi, yoksa baskı altında soğukkanlılığını yitirmemesinden mi kaynaklandığı konusunda şu anda herhangi bir fikir ortaya atmak mümkün değildir."

On beş jüri üyesinin isimleri teker teker kaydedildi. Başhâkim jüri üyelerinden davaya ilişkin okudukları ya da duydukları şeyleri akıllarından çıkarmalarını istedi ve onlara yalnızca mahkeme salonunda sunulan kanıtları değerlendirmekle yükümlü olduklarını anımsattı. Ardından jüri üyelerine aralarında dava hakkında yerleşmiş bir düşüncesi olan ya da davaya ön yargılı yaklaşan biri olup olmadığını sordu. Jüri üyeleri sorusuna olumsuz yanıt verince saat on buçukta iddia makamının duruşmasına başlandı.

Çağrılan ilk tanık, cesetler üzerinde ölüm sonrası incelemesini yapan Doktor Charles MacLennan idi. Doktor tüvit bir takım elbise ve sarı bir yelek giymişti. Ona mesleğine uygun ağırbaşlı bir ifade katan sarkık bıyıklarıyla iftihar ediyor gibi görünüyordu. Mesleğini kırsalda icra eden bir doktor olarak daha önce böyle bir davada rol oynamış olması imkânsıza yakındı. Bu yüzden tanık kürsüsündeki yerini alırken gergin görünüyordu. Doktorun kanıtları sunmaya başladığı ânı, Courier adına orada bulunan Bay Murdoch şöyle betimledi: "Halka ayrılan kısımdaki festival havası çabucak yok oldu ve olayın ağırlığı salonu esir aldı."

Çıt çıkmayan mahkeme salonunda Bay Gifford çeşitli sorular sorarak Doktor MacLennan'ın otuz dakika boyunca üç kurbanın aldığı yaraları ayrıntılı bir şekilde anlatmasını sağladı. İfadesinin ardından doktora Kanıt No.1 ve No.2 gösterildi. Bunlar bir bel küreği ve bir çapaydı. Cinayet silahları mahkemeye sunulduğu esnada halka ayrılan kısımdan hayret nidaları yükseldi. Bel küreğinin demir kısmı fena hâlde eğilip bükülmüştü ve "büyük bir güçle indirildiğini" kanıtlar nitelikteydi.

Başsavcı tanığa sordu. "Daha önce bu aletleri gördünüz mü?"

Dr. MacLennan: "Hayır, efendim."

"Bize bunların ne olduğunu söyleyebilir misiniz?"

"Bir bel küreği ve bir de çapa."

"Olağan kullanım alanları nedir?"

"Toprağı havalandırmak ya da tarlayı sürmek için kullanılırlar."

Siyah takım elbisesi içinde son derece kusursuz görünen, uzun boylu ve mümtaz bir adam olan Bay Gifford sormak üzere olduğu sorunun altını çizmek istercesine duraksadı.

"Pekâlâ," dedi, "profesyonel görüşünüze ve davanın üç kurbanı üzerinde gerçekleştirdiğiniz ayrıntılı tetkike dayanarak kurbanların bedenlerindeki hasarın bu silahların kullanımıyla tutarlı olduğunu söyleyebilir misiniz?"

"Kesin surette," diye yanıtladı doktor. "Eğer yeterince güç uygulanırsa."

Bay Gifford ciddiyetle başını salladı.

"Eğer size bir soru daha sormama izin verirseniz," dedi, "maktullerin bedenlerindeki yaralanmaları daha önce incelediğiniz diğer vakalarla kıyasladığınızda nasıl tarif edersiniz?"

Dr. MacLennan sanki sorunun cevabı zaten ortadaymış gibi hışımla soluğunu verdi. "Hiç şüphesiz, şimdiye dek karşılaşma talihsizliğine sahip olduğum en vahşi yaralardı."

Ardından Bay Gifford sorgusunun sona erdiğini belirtti. Eğer asıl amacı jürinin önlerindeki davanın ciddiyeti hakkındaki tüm şüphelerini ortadan kaldırmak idiyse kesinlikle başarılı olmuştu. Kayıtlara göre jüri üyelerinin çoğunun beti benzi atmıştı.

Bay Sinclair'in doktora yöneltecek sorusu olmadığından doktor tanık kürsüsünden indi.

Roddy sunulan kanıtları ilgiyle dinlemiş olsa da Bay Philby'ye göre "sanki meraklı bir seyirciden daha fazlası değilmiş gibi" hiçbir duygu belirtisi göstermemişti.

Bir sonraki tanık Carmina Murchison'du. Kadının üzerinde yeşil renkli tafta bir elbise vardı ve öyle güzel görünüyordu ki, The Scotsman'de yazana göre, "George Street sokaklarındaki salonlarda bile göze batmazdı". Hiçbir gazete Bayan Murchison'un baş döndürücü güzelliğinden bahsetmeyi ihmal etmedi. Hatta Bay Philby, "Damarlarında kan akan hiçbir jüri üyesi o dudakların arasından dökülecek tek bir kelimeden şüphe etmezdi," yazacak kadar ileri bile gitti.

Bay Gifford'un yol göstermesiyle Bayan Murchison, 10 Ağustos sabahı Roderick Macrae'yle karşılaştığını ve oğlan evinin önünden geçerken biraz lafladıklarını anlattı. Culduie'nin haritası çizilmiş, mahkeme salonundaki bir ressam sehpasına yerleştirilmişti. Böylece Bayan Murchison önce kendi evinin, sonra da sanığın ve Lachlan Mackenzie'nin evlerinin yerlerini gösterebildi.

"Sizce," diye sordu Bay Gifford, "sanık gergin ya da sinirli bir ruh hâlinde miydi?"

"Hayır, efendim."

"Tedirgin ya da endişeli görünüyor muydu?"

"Hayır."

"Toprağı havalandırmak için Bay Mackenzie'nin mülküne gitmekte olduğunu söylediğinde ona inandınız mı?"

"Ona inanmamak için hiçbir nedenim yoktu."

"Söylediği amaca uygun aletler taşıyor muydu?"

"Evet."

Daha sonra Bayan Murchison'a kanıtlar gösterildi. Kadın silahları görünce eliyle gözlerini kapattı ve aletler çabucak ortadan kaldırıldı.

Nazik Bay Gifford hafifçe öne eğilerek özür diledi ve ardından, "Sanığın taşıdığı aletler bunlar mıydı?" diye sordu.

Bayan Murchison: "Evet."

"Ve bahsi geçen iş için bu tür aletlerin kullanılması alışılageldik bir durum mudur?"

"Evet."

"Fakat toprağın yılın bu döneminde havalandırıldığı pek sık görülen bir şey değildir, öyle değil mi?"

"Ekin ekmek için değil."

"Bu durum sanığın gerçek amacı konusunda zihninizde tehlike çanlarının çalmasına neden olmadı mı?"

"Roddy son günlerde Lachlan Broad için epey iş yapıyordu."

Başhâkim: "Bay Mackenzie cemaatinizde Lachlan Broad adıyla tanınıyordu, değil mi?"

"Evet, efendim."

Bay Gifford: "Sanık neden maktul için çalışıyordu?"

Bayan Murchison: "Babasının Bay Mackenzie'ye olan borcunu ödemek için."

"Bu borcun tabiatı neydi?"

"Roddy'nin öldürdüğü koçun telafisiydi."

"Koç Bay Mackenzie'ye mi aitti?"

"Evet."

"Borç miktarı neydi?"

"Otuz beş şilin."

"Ve Bay Macrae –sanığın babası– bu meblağı ödeyemedi mi?"

"Sanırım."

"Hâliyle sanık, babasının borcu karşılığında Bay Mackenzie için çalışmaya başladı, öyle mi?"

"Evet."

"Ve bu anlaşmayı da hesaba katarsak, sanıkla konuştuğunuz sırada dikkatinizi çeken nahoş hiçbir şey olmadı, öyle değil mi?"

"Hayır."

"Sizi az sonra olacak şey konusunda teyakkuza geçirebilecek hiçbir şey olmadı mı?"

"O minvalde hiçbir şey olmadı."

Ardından Bayan Murchison, yarım saat kadar sonra Roderick Macrae'yi tepeden tırnağa kana bulanmış vaziyette köy yolu boyunca gerisin geriye yürürken gördüğünü söyledi. Kaza geçirdiğini sandığından oğlana yardım etmek için koşturuvermişti. Ne olduğunu sorduğunda oğlan Lachlan Mackenzie'yi öldürdüğünü söylemiş fakat diğer kurbanlardan bahsetmemişti. Ardından Bayan Murchison, köyde büyük bir kargaşanın patlak verdiğini ve Roderick Macrae'yi evlerinin müştemilatına kapattıklarını anlattı.

Bayan Gifford: "Sanığın o sıradaki hâl ve hareketlerini nasıl tarif edersiniz, Bayan Murchison?"

"Bir hayli sakindi."

"Firar etmeye kalkıştı mı?"

"Hayır."

"Kocanıza ya da onu müştemilata kapatan diğer erkeklere karşı koymaya çalıştı mı?"

"Hayır."

"Yaptığı şeyden ötürü pişmanlık sergiliyor muydu?"

"Hayır."

Bay Gifford gerekçe konusuna döndü.

"Maktul Bay Mackenzie ve sanık arasındaki ilişkiyi," diye sordu, "nasıl tarif edersiniz?"

"Bilemiyorum."

"Arkadaş mıydılar?"

"Ben olsam öyle demezdim."

"O hâlde düşman mıydılar?"

Bayan Murchison bu soruya yanıt vermedi.

Bay Gifford altı üstü elli beş kişinin yaşadığı küçük bir köyde iki kişi arasındaki ilişkinin mahiyetinin gizli tutulabilmesi karşısında duyduğu şaşkınlığı gizlemedi.

Bayan Murchison: "Roddy'nin Lachlan Broad'a karşı kin beslediğinden dem vurduğunu hiç duymadım."

"Bay Mackenzie ile Macrae ailesi arasındaki kan davasından haberiniz yok muydu?"

"Geçmişte aralarında bazı anlaşmazlıklar yaşandığını biliyordum."

"Bu anlaşmazlıklar nelerdi?"

"Koçun öldürülmesi."

"Başka?"

"Köydeki toprağın tahsisi konusu."

Bay Gifford, Bayan Murchison'dan açıklamasını istedi.

"Bay Mackenzie köy hakemi sıfatıyla Bay Macrae'nin tarlasının bir kısmını komşusu Bay Gregor'a tahsis etti."

"Bay John Macrae'den, yani sanığın babasından mı bahsediyorsunuz?"

"Evet."

"Bu toprak tahsisindeki değişikliğin gerekçesi neydi?"

"Bay Macrae'nin karısı öldü ve Bay Mackenzie hane halkı azaldığından daha az toprağa ihtiyaçları olduğunu ileri sürdü."

"Ve bu adaletsiz mi bulundu?"

"Evet."

"Şimdiye dek koçun öldürülmesinden ve tarım arazisinin yeniden tahsisinden bahsettiniz. Başka bir şey var mı?"

"Anlatması güç."

"Anlatmakta zorlanmanızın nedeni başka bir anlaşmazlık olması mı, yoksa açıklayamıyor olmanız mı?"

Bayan Murchison bir süreliğine sessiz kaldı ve Başhâkim kadından soruya yanıt vermesini istemek zorunda kaldı.

"Ortama zulüm havası hâkimdi," dedi kadın en nihayetinde. "Bay Mackenzie sıklıkla despot bir tavır sergiliyordu. Bilhassa Bay Macrae'ye karşı."

"Anlıyorum. Bay Mackenzie ile sanık arasındaki ilişkiyi açıklamakta zorlanıyor olsanız da belki maktul hakkındaki şahsi görüşlerinizi bizimle paylaşabilirsiniz."

"Ondan hoşlanmıyordum."

"Lütfen ondan neden hoşlanmadığınızı bize açıklayın."

"Zorbanın tekiydi."

"Zorba mı?"

"Evet."

"Bununla neyi kastediyorsunuz?"

"Çevresindekileri ve özellikle de Bay Macrae ve ailesini tahakküm altına almaktan zevk duyardı."

"Onlara eziyet mi ediyordu?"

"Bence evet."

Bunun ardından Bay Gifford sorgusunu bitirdi ve Bay Sinclair başlangıçta eli ayağına dolaşmış bir hâlde savunma adına ayağa kalktı. Bay Philby'nin yazdıklarına bakılırsa "onun gibi önemsiz işlerle uğraşan bir köylünün böylesine nam salmış bir davada yer alması hiç beklenmedik bir şey olmalıydı ya da tanık kürsüsündeki büyüleyici kadının cazibesine kapılmıştı". Nereden bakılırsa bakılsın adam Bayan Murchison'un hâlini hatırını sorduktan sonra sorgusuna başladı.

"Ne zamandan beri Culduie'de yaşıyorsunuz, Bayan Murchison?"

"On sekiz yıldır. Evlendiğimden beri."

"Yani sanığı doğduğundan beri tanıyorsunuz."

"Evet."

"Onunla ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?"

"Gayet sıradandı."

"Arkadaş mıydınız?"

"Evet."

"İtham edildiği suçlardan önce sanığın şiddete meyilli olduğunu düşünmenize neden olan hiçbir olay yaşandı mı?"

"Hayır."

"Ailesiyle aranız iyi miydi?"

"Genel olarak evet."

"Genel olarak?"

"Evet."

"Biraz açıklayabilir misiniz?"

"Oona Macrae'yle çok yakındık."

"Sanığın annesiyle mi?"

"Evet."

"Ya babasıyla?"

"Pek değil."

"Bunun için herhangi bir gerekçeniz var mıydı?"

"Aramız bozuk değildi ama ne benim onunla bir alakam vardı ne de onun benimle."

"Ama bunun özel bir nedeni yoktu, öyle değil mi?"

"Hayır."

"Fakat sanığın annesiyle yakındınız?"

"Evet. Çok yakındık."

"Hanımefendi ne zaman vefat etti?"

"Geçen senenin bahar mevsiminde."

"Bu olay epey sarsıcı olmuş olmalı."

"Korkunçtu."

"Sizin için mi?"

"Benim için ve çocukları için."

"Hanımefendinin ölümünün çocukları üzerindeki etkisini nasıl tarif edersiniz?"

"Çok değiştiler."

"Nasıl yani?"

"Jetta..."

"Sanığın ablası mı?"

"Evet. Asık suratlı birine dönüşmesi yetmezmiş gibi tılsımlarla ve öteki dünyayla ilgili şeylerle de kafayı bozdu."

"Batıl şeylerle mi?"

"Evet."

"Ya sanık?"

"İçine kapandı."

"Ne demek istediğinizi açıklayabilir misiniz?"

Bayan Murchison sanki yardım istermiş gibi hâkim kürsüsüne bakınca Başhâkim elini usulca sallayarak konuşmayı sürdürmesini işaret etti.

"Bunu doğru düzgün açıklayabileceğimden emin değilim," dedi. "Yalnızca Roddy'nin kimi zaman dünyadan oldukça kopuk göründüğünü söyleyebilirim."

Bay Sinclair manidar bir şekilde, "'Dünyadan oldukça kopuk'," diye tekrar etti. "Ve bu değişim," diye ekledi, "annesinin ölümünden sonra mı gerçekleşti?"

"Öyle olduğuna inanıyorum."

"Sanıkta hiçbir akıl hastalığı emaresi gördünüz mü?"

"Bunun bir akıl hastalığı emaresi olup olmadığını bilmiyorum ama onu sık sık kendi kendine konuşurken görürdüm."

"Ne gibi?"

"Sanki kendi kendisiyle ya da görünmeyen biriyle sohbet ediyormuş gibi."

"Buna ne sıklıkla şahit oldunuz?"

"Sık sık. Bilhassa tarlada çalıştığı ya da köyde dolandığı zamanlarda."

"Peki ya bu konuşmaların mahiyeti neydi?"

"Bilemiyorum. Ne zaman ona yaklaşsam sus pus kesiliyordu."

"Hiç abuk sabuk sözler ettiğine ya da sanrılı davrandığına tanık oldunuz mu?"

"Hayır."

"Kendisine ya da çevresindekilere tehlike teşkil ettiği için hapsedildiği oldu mu?"

"Hayır."

"Tehlikeli biri olduğu izlenimine kapıldığınız oldu mu?"

"Hayır."

"Köylüler sanığın tehlikeli biri olduğunu düşünürler miydi?"

"Sanmıyorum."

"Bugün bu mahkeme salonunda toplanmamıza yol açan eylemlerde bulunduğunu öğrendiğiniz zaman hepiniz şaşkınlığa düşmüş olmalısınız, haksız mıyım?"

"Ah, evet, korkunç bir şoktu," diye yanıtladı Bayan Murchison.

"Yani bu eylemlerin sanığın karakterine aykırı olduğunu söyleyebilir miyiz?"

"Ben olsam öyle derdim, evet."

Bay Sinclair tanığa teşekkür etti ve sorgusuna son verdi. Fakat Carmina Smoke tanık kürsüsünden inemeden Başsavcı ikinci kez ayağa kalktı.

"Bir konuyu açıklığa kavuşturmak istiyorum," diyerek sözlerine başladı, "cinayetlerin işlendiği günün sabahında sanığın kendi kendine mırıldandığını gördünüz mü?"

"Hayır, efendim."

"Ve onunla sohbete koyulduğunuzda aklı başında gibi mi görünüyordu?"

"Kesinlikle aklı başındaydı, evet."

"Yani –ki asıl önemli husus da bu– akli dengesi yerinde miydi?"

"Öyle olduğuna inanıyorum."

"Lütfen beni bağışlayın ama bu konunun sizin neye 'inandığınızla' hiçbir ilgisi yok, Bayan Murchison. Ya akli dengesi yerindedir ya da değildir."

Bu noktada Başhâkim araya girerek tanığın soruyu tatmin edici bir şekilde yanıtladığını ve Kraliyet vekillerinin bile istediği cevabı almak için tanıkları böylesine taciz edemeyeceğini söyledi. Bay Gifford Başhâkim'den özür diledi ve Bayan Murchison, Bay Philby'nin yazdığına göre, "jürideki genç beylerin bakışları altında" tanık kürsüsünden indi.

Çağrılan bir sonraki tanık Kenny Smoke idi. Bay Gifford tarafından yönlendirilen Bay Murchison 10 Ağustos sabahı yaşanan olayları anlattı. Sanığın son derece sakin olduğunu, işlediği suçu uluorta itiraf ettiğini ve kaçmak için hiçbir teşebbüste bulunmadığı gibi onlara karşı gelmeye de kalkışmadığını teyit etti.

Daha sonra Bay Gifford, Lachlan Mackenzie'nin evinde karşılaştığı sahneyi tarif etmesini istedi. Bu noktada, Bay Murdoch'a göre, mahkeme salonuna son derece kasvetli bir hava hâkim oldu: "Son derece dinç ve candan biri olan Bay Murchison'un şahit olduğu

dehşeti tarif etmeye çalışırken ne denli zorlandığı aşikârdı ve mahkemede ifadesini verirken sergilediği ağırbaşlı tavır takdir edildi."

"Lachlan Mackenzie'nin cesedi," dedi Bay Murchison, "kapının solunda yerde yüzükoyun yatıyordu. Kafasının arka tarafı paramparça olmuştu ve kafatasının parçaları etrafa saçılmıştı. Beyni kafasının yanına akmıştı. Suratı koca bir kan birikintisinin içinde yatıyordu. Nabzını kontrol etmek için bileğini kavradım ama nabız yoktu."

Bay Gifford: "Bedeni sıcak mıydı?"

"Oldukça sıcaktı, evet."

"Sonra ne yaptınız?"

"Ayağa kalktım ve kapıyla pencere arasında yatmakta olan oğlanı gördüm. Yanına gittim. Hiçbir yaralanma emaresi görmedim ama o da ölmüştü."

"Bedeni sıcak mıydı?"

"Evet."

"Ya sonra?"

"Flora Mackenzie'nin masaya yatırılmış cesedini gördüm?"

"Az önce 'yatırılmış' dediniz. Cesedin oraya kasten yerleştirildiğini mi düşündünüz?"

"Oraya devrilmiş gibi görünmüyordu."

"Neden böyle dediniz?"

Bay Murchison birkaç dakikalığına tereddüt etti. "Doğal bir duruş değildi. Ayakları yere değmiyordu. O yüzden birinin onu kaldırıp masaya yatırdığını düşündüm."

"Lütfen ne gördüğünüzü tarif edin."

"Her yer kan içindeydi. Eteği yukarı sıyırılmış, müstehcen yerleri doğranmıştı. Hayatta olup olmadığını görmek için ona yaklaştım ama ölmüş gibi görünüyordu. Onun da kafasının arkasının parçalandığını o anda fark ettim. İffetini korumak için de etekliğini indirdim."

"Ondan sonra ne yaptınız?"

"Başka birinin içeri girmesine engel olmak için kapıya gittim."

Bunun ardından Bay Murchison cesetleri müştemilata taşımak için yaptığı düzenlemeleri ve maktulün annesi Catherine Mackenzie'yi

odanın arka tarafındaki gölgelerin arasında keşfedişini anlattı. "Keçileri kaçırmış" hâldeki kadın Murchisonların evine götürülmüş, karısı da kadıncağızın yanında kalmıştı.

Bay Gifford konuyu cinayetlerin ardındaki gerekçeye getirdi. Kenneth Murchison, Lachlan Mackenzie'nin koçunun ölümü karşılığında ödenecek tazminatın belirlendiği toplantıdan bahsetti.

Bay Gifford: "Tazminat otuz beş şilin miydi?"

Bay Murchison: "Evet."

"Bu meblağın üzerinde anlaşılmasının nedeni neydi?"

"Çünkü ölen koç pazarda o kadar ederdi."

"Bu meblağı talep eden maktul, yani Bay Mackenzie miydi?"

"Bu meblağı öneren, o sırada köylerimizde hakem olarak görev yapan Calum Finlayson'du."

"Bay Mackenzie bu meblağı kabul etti mi?"

"Etti."

"Ya Bay Macrae? Sanığın babası da bu meblağı kabul etti mi?"

"Evet."

"Peki ya Bay Mackenzie bu meblağın derhâl ödenmesini talep etti mi?"

"Hayır."

"Tazminatın ödenmesi için ne gibi düzenlemeler yapıldı?"

"Bu meblağın her hafta bir şilin şeklinde ödenmesine karar verildi."

"Macrae ailesi maddi açıdan darda olduğu için mi bu tür bir düzenleme yapıldı?"

"Evet."

"Bay Macrae ödemeler konusunda üzerine düşeni yerine getirdi mi?"

"Buna çabaladığına inanıyorum ama ödemeleri düzenli yapamamış olabilir."

Başhâkim: "Ödemelerin yapılıp yapılmadığını biliyor musunuz?"

"Bilmiyorum ama bildiğim bir şey var ki o da Bay Macrae'nin pek geliri olmadığı ve ödemelerin ona son derece külfetli geldiği."

Bay Gifford sözlerine devam etti: "Ama sorun sulh yoluyla çözüldü, öyle değil mi?"

"Ben buna pek sulh demezdim."

"Ama hem Bay Macrae'nin hem de Bay Mackenzie'nin hakemin önerisini kabul ettiğini söylediniz."

"Kabul edildi, evet, ama Lachlan Broad tatmin olmadığını açıkça dile getirdi."

"Nasıl?"

"Oğlanın ayrıca cezalandırılması gerektiğini düşünüyordu."

"'Oğlan' derken buradaki tutukluyu mu kastediyorsunuz?"

"Evet."

"Bay Mackenzie ne tür bir ceza önerdi?"

"Açıkçası pek hatırlamıyorum ama oğlanın cezalandırıldığını görmeyi istediğini açıkça dile getirdi."

"Karar verilen tazminatı karşılıklı olarak kabul ettikten sonra bile mi?"

"Evet."

Bu noktada Bay Gifford duraksadı ve soru sorarcasına kaşlarını kaldırdı. Fakat tanık başka hiçbir şey eklemedi.

"Bay Mackenzie ve Bay Macrae'nin iyi arkadaş olmadığını söyleyebilir miyiz?"

"Söyleyebiliriz."

"Aralarındaki husumet, tabii eğer buna husumet dememin sakıncası yoksa, koç olayından öncesine dayanıyordu, öyle değil mi?"

"Evet."

"Bu husumet nasıl doğdu?"

Bay Murchison ellerini kaldırdı. "Bilmiyorum." Yanaklarını şişirdi ve "kifayetsiz kalmışçasına derin bir of çekti." "Bay Macrae köyün bir ucunda, Bay Mackenzie diğer ucunda oturuyordu."

Bay Gifford bu konu üzerinde fazla durulmadığı için hâlinden memnun görünüyordu. "Fakat yine de Bay Macrae'nin Bay Mackenzie'ye borçlanmasına neden olan bir anlaşmaya varıldı, öyle değil mi?"

"Evet."

Ardından Bay Gifford tanıktan Lachlan Broad'un köy hakemi pozisyonuna nasıl seçildiğini anlatmasını istedi.

Bay Gifford: "Bu rolün cemaatinizde pek rağbet görmediğini söyleyebilir miyiz?"

Bay Murchison: "Ne açıdan?"

"Hakemliğin cemaatiniz üyeleri arasında aranılan bir pozisyon olmadığını söylemek istemiştim."

"Öyle zannediyorum, evet."

"O hâlde Bay Mackenzie bu yükü sırtlanmaya gönüllü olduğu için sevinmiş olmalısınız."

Bay Murchison yanıt vermedi.

Bay Gifford: "Sevinmediniz mi?"

"Ne sevindim ne de sevinmedim."

"Fakat sizin ve cemaatinizin bazı üyelerinin seçimlerde Bay Mackenzie'nin karşısına çıkacak alternatif bir aday bulmak uğruna büyük çaba sarf ettiği doğru değil mi?"

"Biraz çaba sarf ettiğimiz doğru."

"Neden böyle bir şeye gereksinim duydunuz?"

"Bay Mackenzie'nin, karşısına kimse çıkmadan seçilmesini doğru bulmadık."

"Tek nedeni bu muydu?"

Kenny Smoke bir anlığına tereddüt ettikten sonra, "Bay Mackenzie'nin yetkisini kendi çıkarı uğruna kullanacağı izlenimine kapılmıştık," diye yanıtladı.

"Köy hakemliğinin verdiği yetkilerden mi bahsediyorsunuz?"

"Evet."

"Peki öyle yaptı mı?"

"Bir yere kadar."

"Nereye kadar?"

"Cemaatin üstünde tahakküm kurmaktan hoşlanıyordu."

"Biraz daha açık olabilir misiniz?"

"Cemaatin erkeklerinin onun tarafından belirlenen günlerde bedavaya çalışmasını zorunlu kılan bir iş planı hazırladı."

"Peki, bu iş planının amacı neydi?"

"Köy yollarının ve hendeklerinin bakımı."

"Bu iş planı, az önce söylediğiniz gibi, Bay Mackenzie'nin çıkarlarını mı gözetiyordu?"

"Pek değil."

"Pek değil?"

Bay Murchison yanıt vermedi.

Bay Gifford konuşmayı sürdürdü: "Bu bakım çalışmaları umumiyetle cemaatin yararına mıydı?"

"Faydalıydılar, evet."

"Yani Bay Mackenzie cemaatin yararına bir iş planı hazırladı ve cemaatin erkekleri de alın teriyle bu iş planına katkıda bulundu, öyle mi?"

"Evet."

"Oysa bunun Bay Mackenzie'nin kendi çıkarına olduğunu iddia etmiştiniz!" O anda Bay Gifford yüzünde şaşkın bir ifadeyle jüriye döndü.

"Şimdi," diye devam etti, "dikkatinizi başka bir olaya çekmek isterim. Köyünüzdeki tarıma elverişli toprakların yetersiz olduğunu söyleyebilir miyiz?"

"Evet."

"Bu toprakların yeniden tahsis edilme sıklığı nedir? Yılda bir mi? Beş yılda bir mi?"

"Uygulamada, herkes evleriyle Toscaig yolu arasında kalan tarlayı ekip biçer."

"Bu toprak parçası her açıdan onların tarlası olarak mı görülür?"

"Evet."

"Anladığım kadarıyla mevcut işleyişe göre her toprak parçası bitişiğindeki eve ait sayılıyor, öyle mi?"

"Mevcut işleyişe göre, evet."

"Hane halkının yapısı ve sayısı göz önünde bulundurulmadan mı?"

"Genellikle, evet."

"Bay Mackenzie'nin köy hakemi mevkiine seçilmesinden kısa süre sonra Culduie'deki tarıma elverişli topraklar baştan tahsis edildi, öyle değil mi?"

"Evet."

"Bu yeniden tahsis mevzusunu açıklayabilir misiniz?"

"Bay Macrae'nin tarlasının bir kısmı komşusu Bay Gregor'a verildi."

"Bunun nedeni neydi?"

"Bay Gregor'un evindeki hane halkı Bay Macrae'ninkine kıyasla daha kalabalık olduğundan daha fazla toprağa ihtiyaçları olduğuna karar verildi."

"Anlıyorum. Bay Macrae'nin evinde kaç kişi yaşıyordu?"

"İki çocuk dâhil olmak kaydıyla beş kişi."

"Yani Bay Macrae'nin kendisi, sanık, kızı ve üç yaşındaki iki küçük çocuğu. Doğru mu?"

"Evet."

"Peki ya Bay Gregor'un evinde?"

"Sekiz."

"Bay Gregor'un evinde kimler yaşıyordu?"

"Bay Gregor, karısı, annesi ve beş çocukları."

"Hâliyle toprağa Macrae ailesinden daha çok ihtiyaçları vardı?"

"Evet, ama..."

"Bay Mackenzie bu toprak dağılımından kişisel çıkar elde etti mi?"

"Hayır."

"Görünen o ki toprak, Gregor ailesinin ihtiyacı göz önünde bulundurularak son derece adaletli bir şekilde tahsis edilmiş."

"Adaletli olduğu söyleyebilirsiniz."

"Ben asıl sizin bunu adaletli bulup bulmadığınızı merak ediyorum, Bay Murchison."

Bay Murchison yanıt vermeden önce elini bıyığına götürdü ve mahkeme odasına göz gezdirdi.

"Doğru değildi," dedi.

"Fakat Gregor ailesinin toprak ihtiyacının Macraelerinkinden daha fazla olduğunu söylediniz."

"Kanunlar açısından adaletli olabilir," dedi Bay Murchison fakat hırçınlaştığı ortadaydı, "ama uygulamada işler öyle işlemez. Tarla-

lar bu şekilde bölünmez. Her aile kendi toprağını işler ve tarlalarımız nesilden nesile aktarılır."

"Anlıyorum. Öyleyse Bay Mackenzie'nin yaptığı şey emsalsizdi."

"Çünkü intikam peşindeydi."

"Ah!" dedi Bay Gifford nihayet konunun özüne ulaşmayı başarmış gibi. "'İntikam' çok güçlü bir kelime, Bay Murchison. Yani Bay Mackenzie'nin yetkilerini toplumun yararına kullanmak yerine Bay Macrae'ye karşı bir tür kan davasına giriştiği izlenimine kapıldığınızı mı söylüyorsunuz?"

"Doğru."

Bay Gifford manidar bakışlarını jüriye çevirdi, ardından tanığa teşekkür etti ve sorgusuna son verdi. The Scotsman'e göre Bay Murchison "iyi birine benziyordu ancak toprağın faydadan ziyade geleneklere göre tahsis edilmesi gerektiğine ilişkin fikre şaşırtıcı bir şekilde saplanıp kalması, İskoçya kabilelerinin topraklarını vasiyet yoluyla devretme konusundaki inatçılığının bir başka örneğiydi."

Savunma adına Bay Sinclair ayağa kalktı.

"Sanığı ne zamandır tanıyorsunuz?"

Bay Murchison: "Doğduğundan beri."

"Onunla ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?"

"Onu yeterince yakından tanıyorum."

"Sizce sanık zekâ geriliğinden mustarip mi?"

"Zekâ geriliği mi? Hayır."

"O hâlde onu nasıl tarif edersiniz?"

Bay Murchison yanaklarını şişirdi ve bakışlarını, yüzünde belli belirsiz bir gülümsemeyle ona bakmakta olan Roddy'ye çevirdi.

"Aslına bakılırsa kafasının içinde beyin olduğuna şüphe yok. Zeki bir delikanlıdır ama..."

"Evet, Bay Murchison?"

Tanık doğru kelimeleri seçmeye çalışıyormuşçasına gözlerini tavana dikti. Başını iki yana salladı ve ardından, "Birkaç tahtası eksiktir," dedi.

"'Birkaç tahtası eksik' mi?" diye tekrarladı Bay Sinclair. "Ne demek istediğinizi biraz açıklayabilir misiniz?"

Bay Murchison aklından geçenleri ifade etmekte bir kez daha zorlandı. "Bazen âdeta kendi dünyasına kapanırdı. Her daim yalnız bir çocuktu. Diğer çocuklarla oynadığını hiç görmedim. Ara sıra insanların arasına karıştığı olurdu ama varlığını asla hissetmez, aklından geçenleri asla tahmin edemezdiniz."

"Her zaman böyle miydi?"

"Öyle zannediyorum."

Bay Sinclair bir sonraki sorusunu sormadan önce biraz bekledi. "Sanığın kendi kendine konuştuğuna ya da orada olmayan biriyle sohbete daldığına hiç tanık oldunuz mu?"

Bay Murchison başıyla onayladı. "Evet, bazen kendi kendine mırıldandığına şahit olurdum."

"Sık sık mı?"

"Pek seyrek değil."

Bu noktada Başhâkim araya girdi. "'Pek seyrek değil' diyerek neyi kastediyorsunuz?"

"Oldukça sık."

Başhâkim: "Her gün, her hafta ya da ayda bir kere?"

"Her gün değil, ama kesinlikle haftada bir."

"Yani bu davranışla karşılaşmak sizin için oldukça alışılagelmişti?"

"Evet, efendim."

Bay Sinclair: "Peki kendi kendine ne söylediğine hiç kulak misafiri oldunuz mu?"

"Hayır."

"Neden?"

"Ne zaman biri yanına yaklaşsa susardı. Kaldı ki yüksek sesle konuşmaz, yalnızca mırıldanırdı."

"Anlıyorum. Sanık hep böyle mi davranırdı?"

"Bilemiyorum."

"Çocukken de böyle kendi kendine konuştuğuna tanık oldunuz mu?"

"Sanmıyorum."

"Bu davranışının ilk ne zaman dikkatinizi çektiğini hatırlıyor musunuz?"

Bay Murchison başını iki yana sallayınca Başhâkim yanıt vermesini istemek zorunda kaldı.

"Hatırlayamıyorum."

"On yıl önce miydi, beş yıl önce miydi, yoksa bir yıl önce miydi?"

"Bir yıldan biraz uzun zaman önceydi."

"Ama beş yıl önce değildi?"

"Hayır."

"Sanığın annesinin ölümünden önce aynı davranışı sergilediğine tanık oldunuz mu?"

"Bu konuda kesin konuşamam."

"Özetle, sanığı tamamen normal olarak görmediğinizi söyleyebilir miyiz?"

"Söyleyebiliriz."

Ardından Bay Sinclair sorgusuna son verdi ve Kenny Smoke tanık kürsüsünden indi. Çağrılan bir sonraki tanık Duncan Gregor'du. Bay Gifford sorgusuna cinayetlerin işlendiği sabah konusunda sorular sorarak başladı ama Başhâkim araya girerek mevzubahis olaylar konusunda herkesin hemfikir olduğunu ve zaten detaylı bir şekilde açıklanan dayanakların üzerinden tekrar geçerek zaman harcamaya gerek olmadığını söyledi. Bay Sinclair de hiçbir itirazda bulunmadı ve günün geri kalanında duruşmanın seyri hızlandı. Kraliyet vekilleri cinayetlere dair daha akılcı gerekçeler ortaya koymaya çalışırken Bay Sinclair kimi zaman başarılı kimi zaman başarısız bir şekilde sanığın akıl sağlığının yerinde olmadığını kanıtlamaya çalışınca bir örüntü oluştu. Ne gariptir ki savunma makamının en başarılı olduğu anlar Aeneas Mackenzie'nin ifadesi sırasında yaşandı. Bay Philby adamı "sanık hakkındaki onur kırıcı ifadelerinin Kraliyet vekillerinden ziyade savunma makamına yaradığını kavramaktan aciz domuz gibi biri" olarak tanımladı.

Kendisine tutuklunun akıl sağlığı sorulduğu zaman açık açık, "Kaçığın tekiydi," diye yanıtladı.

"Kaçık mı?" dedi Bay Sinclair usulca. "Ne demek istediğinizi mahkemeye açıklayabilir misiniz?"

"O kadar işte. Herkes üşütüğün teki olduğunu bilirdi."

"'Herkes' derken kimleri kastediyorsunuz?"

"Cemaatteki herkesi."

"Yani sanığın 2köyün delisi' gibi bir şey olduğunu mu iddia ediyorsunuz?"

"Ah, evet. Hem de ne deli."

"Onun hakkında başka ne anlatabilirsiniz?"

"Her daim suratında aptal bir sırıtış olurdu. Ortada gülünecek hiçbir şey yokken kendi kendine kıkırdayıp dururdu."

"Anlıyorum. Yani aklının başında olmadığını mı düşünüyorsunuz?"

"Tabii ki, kesinlikle aklı başında değildi. Birçok kez o gülümsemeyi yüzünden silmek istedim. Hatta şimdi bile fırsatını bulsam bu işi memnuniyetle yaparım."

Bay Sinclair sorgusunu tamamladığında Bay Mackenzie'nin tanık kürsüsünden inebileceğini kavraması biraz zaman aldı ve "sanki mevzubahis onun akıl sağlığıymış gibi kendi kendine mırıldana mırıldana" tanık kürsüsünden indi.

Günün son tanığı okul müdürü Bay Gillies idi. Bay Gillies'i "bir kadının ellerine ve insanın tarif etmekte ya da anımsamakta zorlanacağı bir yüze sahip" şeklinde tanımlayan Bay Philby'nin eğlendiği ortadaydı. Bay Gifford okul müdürünün ağzından Roddy'nin becerileri konusunda övgü dolu sözler almayı bildi. Sonra da adamı, Roddy'nin eğitimine devam etmesi gerektiğini söylemek için babasına yaptığı ziyaret hakkında sorguladı.

"Peki, ziyaretinizin sonucu ne oldu?"

"Ne yazık ki Roddy'nin, ailesinin tarlasında çalışması gerekti."

"Sık sık bu tür teklifler yapar mısınız?"

"Bu benim için ilk ve tekti."

"Neden sanığı diğer öğrencilerinizden ayrı tuttunuz?"

"Hiç şüphesiz şimdiye dek eğitim verdiğim en kabiliyetli öğrenciydi."

Derken Bay Gifford, Roddy'nin genel davranışlarına ve tavrına geçti. "Yaramaz bir öğrenci miydi?"

"Aksine iyi huylu ve nazikti."

"Bay Gillies, savunma makamındaki meslektaşlarımın sanığın akıl sağlığının yerinde olmadığını iddia ettiğinin farkındasınız değil mi?"

"Evet."

"Sanığın akıl sağlığının yerinde olmadığına dair hiçbir emareyle karşılaştığınız oldu mu?"

Bay Gillies soruyu enine boyuna düşündükten sonra o tür bir emaretle hiç karşılaşmadığını söyledi.

"Abuk sabuk sözler sarf ettiğine ya da kendi kendine konuştuğuna hiç rastlamadınız mı?"

Bay Gillies başını iki yana salladı. "Hem de hiç," dedi.

Bay Gifford kısaca ekibine danıştıktan sonra daha fazla sorusu olmadığını belirtti.

Savunma makamı adına Bay Sinclair ayağa kalktı.

"Sanık okul arkadaşları arasında sevilen biri miydi?" diye sordu.

"Pek sayılmaz."

"'Pek sayılmaz,' derken neyi kastediyorsunuz?"

"Ne anlama geliyorsa onu," dedi Bay Gillies ama aklı karışmış gibi görünüyordu.

"Akranlarıyla alışılageldik şekilde oynadığı ya da sosyalleştiği olur muydu?"

"Bence o yalnızlığı seven bir oğlandı, kendi başına olmaktan bir hayli hoşlanırdı."

"Akranlarından uzak mı dururdu?"

"Evet, böyle diyebiliriz ama bunda hiçbir anormallik görmedim. Bazı çocuklar tabiatları gereği sürü hâlinde yaşamayı sever, bazılarıyla kalabalıktan hoşlanmaz."

Bay Sinclair sorgusuna nasıl devam edeceğinden pek emin değilmiş gibi görünüyordu. Fakat en nihayetinde, müvekkiline böylesine saygı duyan bir tanıktan hiçbir fayda elde edemeyeceğine karar verdi.

O sırada saat de dört buçuk olduğundan duruşmaya o günlük ara verildi. Başhâkim jüri üyelerine geceyi otelde geçireceklerini

söyledi ve davanın detaylarını tartışmaktan ya da karara varmaktan kaçınmalarını öğütledi.

My Philby şöyle yazdı: "Her şey kusursuz bir gösteri gibiydi ve her kelime, içeri girme iznini koparacak kadar şanslı olanlar tarafından dikkatle takip ediliyordu. Hatta Aeneas Mackenzie'nin değerli ifadesini desteklemek istercesine büyük gösteriden etkilenmeyen tek kişi, sanığın ta kendisiydi."

İkinci Gün

Duruşma ertesi sabah dokuz buçukta yeniden başladı. Roddy halka ayrılan kısımdan yükselen tezahüratlar ve yuhalamalar eşliğinde salona getirildi. Bay Murdoch'un Courier için yazdıklarına bakılırsa, halka ayrılan kısımda oturan insanlar 'mahkeme salonunda değil de tiyatro salonunda gibi davranıyor, talihsiz sanığı da sırf onları eğlendirsin diye sahneye çıkarılmış, kötü adam rolü oynayan bir aktörden farksız görüyorlardı'. Roddy bakışlarını bir kez olsun işkencecilerine çevirmedi. Bay Sinclair hafifçe omuzuna vurarak sanık sandalyesindeki yerini alan Roddy'yi selamladı. Başhâkim büyük olasılıkla mahkeme salonunda sessizliği sağlamadan evvel seyircilerin içlerini döküp rahatlamalarının akıllıca olacağına inanarak şamatanın birkaç dakika daha sürmesine izin verdi. Ve nihayet tokmağını vurduğunda mahkeme odası çabucak sessizliğe gömüldü.

Fakat bu saygı dolu sessizlik kısa ömürlü oldu çünkü Bay Gifford ayağa kalkarak John Macrae'yi günün ilk tanığı olarak kürsüye çağırdı. The Times muhabiri Bay Philby, Bay Macrae'yi şu şekilde tanımladı: 'Kırk yaşında değil de seksen yaşında gibi görünen, ufak tefek, iki büklüm bir adamdı. Bütün ağırlığını eğri büğrü bastonuna veriyor ve koyu renkli, küçük gözlerinde dehşet dolu bir ifadeyle tanık kürsüsünden etrafına bakınıyordu. Sanık, babası orada olduğu süre boyunca başı öne eğik vaziyette durdu; çiftçiyse bakışlarını bir kez bile oğlundan yana çevirmedi.' Başhâkim daha sonra halka açık kısımdakileri eğer mahkemeye itaatsizlikten ötürü bodrum katına indirilip hücrelerden birine kapatılmak

istemiyorlarsa sessiz olmaları gerektiği konusunda sertçe uyardı. "Kuzey İskoçya'nın kadim dilini" daha kolay konuşabildiği için Bay Macrae'nin sorgusunun Galce gerçekleştirilmesine karar verildi ve usulüne uygun olarak bir tercüman getirildi. Bay Gifford tanığın kolaylıkla göze çarpan hâlsizliğine hürmeten sorgusuna yumuşak bir ses tonuyla giriş yaptı.

Tanığın maktulle ilişkisini sorarak başladı. Bay Macrae kendisine sorulan soru yüzünden aklı karışmış gibi görününce halka açık kısımdan, kürsü tarafından çabucak susturulan şaşkınlık dolu mırıltılar yükseldi. Hâl böyle olunca Bay Gifford sorusunu başka türlü sordu. Fakat bir yandan da çeviri yapıldığından tüm bunlar gereğinden uzun sürüyordu: "Siz ve Bay Mackenzie arkadaş mıydınız?"

Bay Macrae: "Bir sürü Mackenzie tanırım."

Bay Gifford sabırla gülümsedi. "Komşunuz Lachlan Mackenzie'den ya da bilinen adıyla Lachlan Broad'dan bahsediyorum."

"Ah, evet," dedi Bay Macrae. Yanıtı halka açık kısımdan kahkahaların yükselmesine neden oldu. Bunun üzerine Başhâkim mübaşirlere seslenerek gülenlerden birini dışarı atmalarını istedi. Her ne kadar o sırada duruşmaya biraz ara vermek zorunda kalsalar da nihayet herkes sus pus oldu.

Daha sonra Bay Gifford sorusunu tekrarladı.

"Arkadaş olduğumuz pek söylenemez," diye yanıtladı Bay Macrae.

"Neden?"

"Bilmem."

"Lachlan Mackenzie'yle arkadaş olmamanızın ardında yatan belli bir neden var mıydı?"

Bay Macrae yanıt vermedi. Başhâkim, tercüman aracılığıyla, Bay Macrae'ye avukatın sözlerini anlamakta güçlük yaşayıp yaşamadığını sordu. Bay Macrae zorluk çekmediği konusunda Başhâkim'i temin edince tanığın kendisine sorulan sorulara yanıt vermesi gerektiği, aksi hâlde hücreye atılacağı hatırlatıldı.

Bunun ardından Bay Gifford, toprak konusunu açtı. Bu olaya ilişkin meşakkatli birkaç sorunun ardından Bay Macrae'ye, "Bu

düzenleme haksızlığa uğramış gibi hissetmenize yol açtı mı?" diye sordu.

"Hayır."

"Ailenizin karnını doyurmak için ekip biçtiğiniz tarlanızın bir kısmı elinizden alınınca haksızlığa uğradığınızı düşünmediniz mi?"

"Toprağa bizden daha çok ihtiyacı olanlar vardı."

"Peki ya oğlunuz, haksızlığa uğradığınızı düşünüyor muydu?"

"Bunu kendisine sorsanız daha iyi edersiniz."

"Bu düzenleme yüzünden mazlum tavırlar sergiliyor muydu?"

Bay Macrae yanıt vermedi.

"Bu olayı oğlunuzla tartıştınız mı?"

"Hayır."

Bay Gifford hâlinden bezmiş görünüyordu. Başhâkim'e hitap ederek, tanığın sorularını doğru düzgün yanıtlamasını istedi. Başhâkim adama baktı ve verilen yanıtların tatmin edici olup olmadığına karar verecek olanların jürideki beyefendiler olduğunu söyledi.

Böylece Başsavcı daha önce hiç açılmamış bir konuyu gündeme getirdi.

"Bu yılın nisan ya da mayıs ayında," dedi, "Culduie sahiline vuran yosunları toplamaya çıktığınız sabahı hatırlıyor musunuz?"

"Hatırlıyorum."

"O sabah olanları mahkemeye anlatabilir misiniz?"

"Söylediğiniz gibiydi," diye yanıtladı Bay Macrae ve halka ayrılan kısımdan boğuk kahkahalar yükseldi.

"Kıyıya vuran yosunları mı topluyordunuz?"

"Evet."

"Oğlunuzla mı?"

"Evet."

"Bu yosunları toplamanızın nedeni neydi?"

"Onları tarlada gübre niyetine kullanıyorduk."

"O sabah Bay Mackenzie'yle konuştunuz mu?"

"O benimle konuştu."

"Peki ya ne dedi?"

"Topladığımız yosunları kıyıya geri götürmemizi söyledi."

"Bu talimatı için hiçbir gerekçe sundu mu?"

"Yosunları toplama iznimiz yokmuş."

"Kıyıdan yosun toplamak için izin almanız mı gerekiyordu?"

"Görünüşe göre öyleymiş."

"Kimin iznini almanız gerekiyormuş?"

"Yosunların sahibi olan Lord Middleton'un iznini."

"Yaşadığınız bölgenin toprak sahibi Lord Middleton'dan mı bahsediyoruz?"

"Evet."

"Daha önce de yosun topladığınız oldu mu?"

"Evet."

"Ne sıklıkla?"

"Yılda bir defa."

"Önceki seferlerde yosun toplamak için izin almanız gerekmiş miydi?"

"Hayır."

"Lakin bu defa Bay Mackenzie topladığınız yosunları geri götürmenizi istedi, öyle mi?"

"Evet."

"Sizce neden böyle yaptı?"

"Kuralları uygulamak onun göreviydi."

"Dediğine razı geldiniz mi?"

"Evet."

"Bay Mackenzie'nin hâl ve hareketlerinden ötürü haksızlığa uğradığınızı hissetmediniz mi?"

Bay Macrae yanıt vermedi.

"Uzun yıllardır yaptığınız gibi saatlerinizi harcayarak hasat ettiğiniz bol miktarda yosunu geri götürmeniz söylendi ama siz yine de haksızlığa uğramış gibi hissetmediniz, öyle mi?"

Çiftçi birkaç dakika boyunca avukatın suratına baktı ve sonra, "Pek mutlu olduğum söylenemez," diye yanıt verdi.

Bu noktada Bay Gifford abartılı bir şekilde soluğunu bıraktı ve böyle yaptığı için Başhâkim tarafından azarlandı. Ardından özür dilese de jüriye doğru manidar bir bakış atmadan da edemedi.

"Peki ya," diyerek sözlerine devam etti, "ertesi gün bütün köyün gübre niyetine kullanmak amacıyla yosun topladığı doğru mu?"

"Amaçlarının ne olduğunu bilmiyorum."

"Ama yosun topladılar, öyle değil mi?"

"Evet."

"Ama siz toplamadınız?"

"Hayır."

"Onların yosun toplamasına izin verilirken size neden izin verilmediğini söyleyebilir misiniz?"

"İzinleri vardı."

"Onlara katılmak için izin almayı denemediniz mi?"

"Bana ait olmayan bir şeyi almak istemedim."

Halka ayrılan bölümden yine kıkırtılar yükseldi. Bay Macrae gözlerini, tanık kürsüsünün kenarını sıkıca kavramış olan sol elinden hiç ayırmadı. Bay Gifford sorularına devam etmeden önce birkaç dakika bekledi.

"Yani, eğer özetleyecek olursak," dedi, "tarlanızın bir kısmını elinizden alan, topladığınız yosunları kıyıya geri götürmenizi emreden ve koç vakasından ötürü epey borçlu olduğunuz maktule karşı hiç kin gütmediğinizi söylüyorsunuz, öyle mi?"

Bay Macrae yanıt vermedi.

Bay Gifford yanıt vermesi için adamı zorladı.

"Bay Mackenzie'ye kin gütmek bana yakışmazdı."

Bu noktada Başhâkim, yargılanan kişinin tanık olmadığını ve tanığın maktule kin besleyip beslemediği sorusunun davayı etkilemeyeceğini Bay Gifford'a hatırlatmak zorunda kaldı. Fakat bu sorunun Kraliyet vekillerinin stratejisi açısından pek mühim olduğu aşikârdı zira olay sırasında sanığın aklının başında olduğunu kanıtlayabilmesi için ailenin kurbana karşı kin beslediğini ortaya koyması gerekiyordu. Hâliyle Bay Gifford sorgusunu bitirdiğinde gözle görülür bir şekilde öfkeliydi. Öyle ki ertesi günün Inverness Courier'inde yer alan komik bir karikatür, 'Kraliyet'in en gözde hukukçusunun alelade bir çiftçi tarafından nasıl alt edildiğini' betimliyordu.

Savunma makamı adına Bay Sinclair ayağa kalktı ve tanığa Galce hitap ederek hâlini hatırını sordu.

"Şimdi," dedi, "korkunç suçlarla itham edilen oğlunuz hakkında size bazı sorular sormak zorundayım. Bizi bugün bu mahkeme salonunda bir araya getiren olaylardan önce oğlunuzun şiddete meyilli biri olduğunu hiç düşündünüz mü?"

Bay Macrae yanıt vermedi.

"Oğlunuz size hiç vurdu mu ya da vurmaya kalkıştı mı?"

Bay Macrae yine yanıt vermeyince Başhâkim adama yükümlülüklerini hatırlatma gereği duydu.

"Hayır."

"Eşinize ya da kardeşlerine vurduğu oldu mu?"

"Hayır."

"Komşularınızdan hiçbirine vurdu mu?"

"Hayır."

"Kısacası şiddete meyilli biri olduğunu düşünmüyorsunuz."

"Hayır."

"Yani burada itham edildiği cinayetleri işlemenin sanığın karakterine aykırı olduğunu söyleyebilir miyiz?"

Bay Macrae soruyu anlamış gibi görünmüyordu.

Bay Sinclair: "Oğlunuzu hiddetli biri olarak tarif eder miydiniz?"

"Şimdiye dek onu tarif etmeme hiç gerek olmadı."

Bay Sinclair 'gittikçe kabaran öfkesini gizlemeye çalışarak' gülümsedi ve sorusunu başka türlü sordu: "Eğer oğlunuzu tarif etmeniz istenseydi onun hiddetli biri olduğunu söyler miydiniz?"

"Sanmıyorum," diye yanıtladı tanık.

"Oğlunuza hiç şiddet uyguladınız mı?"

"Hayır."

"Ona hiç vurmadınız mı?"

"Ona vurdum."

"Ona ne zaman vurdunuz?"

"Gerekli gördüğümde."

"Anlıyorum. Ona vurmayı gerekli gördüğünüz anlara örnek verebilir misiniz?"

"Bana karşı çıktığında ya da başımıza dert açtığında."

"'Başınıza dert açtığında' –yani oğlunuz ara sıra başınıza dert mi açıyordu? Oğlunuzun başınıza dert açıp sizi onu dövmek zorunda bıraktığı durumlardan birini mahkemeyle paylaşabilir misiniz lütfen?"

Bay Macrae yanıt vermedi.

"Oğlunuzun Bay Mackenzie'nin koçunu öldürdüğü olaya dair ifadeleri dinledik. O olayın üzerine oğlunuza vurdunuz mu?"

"Vurdum."

"Neden böyle yaptığınızı mahkemeye açıklayabilir misiniz?"

"Başımıza dert açmıştı."

"Anlıyorum. Peki ya ona bir kez mi vurdunuz, yoksa birkaç defa üst üste mi?"

"Birkaç defa üst üste."

"Ona neyle vurdunuz?"

"Bastonumla," derken bastonunu yardımsever bir tavırla havaya kaldırdı.

"Peki neresine ya da nerelerine vurdunuz?"

"Sırtına."

"Bastonunuzla sırtına birkaç kez üst üste vurdunuz, doğru mu?"

"Evet."

"Bu münferit bir olay mıydı?"

Bay Macrae soruyu anlamamış gibiydi.

"Oğlunuzu dövmek için nedenlerinizin olduğu başka olaylar da yaşandı mı?"

"Birkaç defa."

"Onu her daim bastonunuzla mı döverdiniz?"

"Her zaman değil."

"Ona yumruk attığınız oldu mu?"

"Evet."

"Ona yumruk attığınızda neresine vururdunuz?"

"Vücuduna."

"Ya kafasına ya da yüzüne?"

"Muhtemelen oralarına da."

"Bu sık sık yaşanan bir hadise miydi?"

Başhâkim, Bay Sinclair'den sorusunu daha net bir şekilde sormasını istedi.

"Oğlunuzu her gün mü, haftada bir mi, yoksa daha nadiren mi dövüyordunuz?"

"Haftada bir."

"Bunun gerekli olduğunu mu düşünüyordunuz?"

"Oğlanın disipline ihtiyacı vardı."

"Peki, bu disiplin tavırlarında düzelmeye yol açtı mı?"

"Hayır."

Ardından Bay Sinclair önünde kâğıtları karıştırdı ve yardımcısına danıştıktan sonra başka soru sormayı reddetti.

Bu noktada Bay Gifford tanık sıralamasında bir değişiklik yapılmasını talep etti ve Başhâkim de buna karşı gelmeyince Allan Cruikshank çağrıldı.

Bay Gifford tanığın sorgusuna başladı. "Lütfen bize mesleğinizi söyleyin, Bay Cruikshank."

"Applecrosslu Lord Middleton'un simsarıyım."

"Culduie köyü Lord Middleton'un arazisinin sınırları içinde, öyle değil mi?"

"Evet, öyle."

"Ve siz de köyün yönetiminden sorumlusunuz."

"Ben arazinin yönetiminden sorumluyum. Köylerin gündelik sorunlarıyla ilgilenmem."

"Bunlar köy hakeminin ilgilenmesi gereken sorunlar, öyle değil mi?"

"Evet."

"Culduie'nin hakemi de Bay Lachlan Mackenzie'ydi, yanılıyor muyum?"

"Haklısınız. Culduie, Camusterrach ve Aird-Dubh köylerinin hakemiydi."

"Bunlar komşu köyler mi?"

"Evet."

"Yani mevzubahis cemaatlerin hakemi sıfatıyla Bay Mackenzie'yle görüşüp köylerin yönetimini tartışmak için bir nedeniniz olduğunu söyleyebilir miyiz?"

"Pek sık olmasa da görüşüyorduk."

"Köylülerin yönetiminin ayrıntıları hakkında ona talimat verdiğiniz oluyor muydu?"

"Genel hatlarıyla köylerin yönetimi hakkında görüşürdük. Ayrıntılarla pek ilgilenmezdim."

"'Genel hatlarıyla' derken neyi kastediyorsunuz?"

"Yolların ve patikaların bakımı ve onarımı, kiracıların kiralarını zamanında ödemesinin sağlanması gibi şeyler."

"Bay Mackenzie'nin işinin ehli biri olduğunu düşünür müydünüz?"

"Bay Mackenzie hiç şüphesiz görev sürem boyunca hizmet vermiş en iyi hakemdi."

"Becerilerine güveniyor muydunuz?"

"Kendisine güvenim tamdı, evet."

"Peki, temmuz ayının sonlarına doğru Bay Macrae'nin oğluyla –sanıkla birlikte– sizi ziyaret ettiğini anımsıyor musunuz?"

"Evet."

"Bu görüşmeden önce Bay Macrae'yi tanır mıydınız?"

"Hayır."

"Mülkün kiracıları tarafından sık sık ziyaret edilir misiniz?"

"Edilmem. Bu hiç alışılageldik bir durum değildi."

"Neden?"

"Eğer kiracılar köylerinin yönetimiyle ilgili konuları tartışmak istiyorlarsa hakemleriyle görüşmelidir."

"Şu hâlde Bay Mackenzie'yle?"

"Doğru."

"Bu görüşünüzü Bay Macrae'yle paylaştınız mı?"

"Evet."

"Peki, nasıl tepki verdi?"

"Ziyaretinin asıl nedeninin Bay Mackenzie olduğunu söyledi."

"Biraz ayrıntıya girer misiniz?"

"Görünüşe bakılırsa iki adam arasında bir tür husumet vardı ya da en azından, Bay Macrae, Bay Mackenzie tarafından yok yere hırpalandığını düşünüyordu."

"Bay Macrae'ye neden böyle düşündüğünü sordunuz mu?"

"Sordum. Birkaç ehemmiyetsiz olaydan bahsetti ama korkarım anlattıklarının ayrıntılarını hatırlamıyorum."

"Haklı da olsa haksız da olsa Bay Macrae'nin Bay Mackenzie'ye karşı kin beslediği izlenimine kapıldınız mı?"

"Öyle görünüyordu."

"Ne tür bir tedbir aldınız?"

"Tedbir filan almadım. Bu konu beni ilgilendirmiyordu."

"Olanlar hakkında Bay Mackenzie'yi bilgilendirdiniz mi?"

"Hatırlamıyorum."

"Bay Macrae'yle yaptığınız görüşmeyle Bay Mackenzie'nin ölümü arasında geçen müddette Bay Mackenzie'yi hiç gördünüz mü?"

"Evet."

"Onu ne zaman gördünüz?"

"Yaz Panayırı günü gördüm."

"Bu ne zamandı?"

"Sanırım Temmuz ayının 31'iydi."

"O gün onunla konuştunuz mu?"

"Evet. Applecross'taki Han'da bir bira içtik."

"Anlıyorum. Bu olaydan –Bay Macrae'yle ve oğluyla yaptığınız görüşmeden– ona bahsedip bahsetmediğinizi hatırlıyor musunuz?"

"Sanırım bahsettim."

"Nasıl bahsettiniz?"

"Bu komik bir olaydı."

"Bay Mackenzie de anlattıklarınızı komik buldu mu?"

"Öyle görünüyordu."

Bunun ardından Bay Gifford sorgusuna son verdi. Savunma makamının tanığa hiçbir sorusu yoktu.

Bunun ardından Bay Macrae tekrar tanık kürsüsüne çağrıldı ve simsarın anlattıkları kendisine soruldu.

"Şayet, az önce iddia ettiğiniz gibi, maktule karşı kin beslemiyorduysanız," dedi Bay Gifford, "neden simsarı ziyaret edip maktul hakkında şikâyette bulundunuz?"

Bu noktada, halka ayrılan kısımda oturanlar ve Bay Murdoch'un yazdıklarına bakılırsa bilhassa "çiftçinin omuzlarına yüklenecek utancı hissetmiş olanlar" sus pus kesildi. Bay Macrae'nin bakışları yardım istercesine mahkeme salonunda dolandı. Başhâkim adamdan yanıt vermesini istemek zorunda kaldı.

"Tek isteğim, uymamız gereken kuralları daha iyi öğrenmekti."

"Bu soruyu maktule soramayacağınızı mı düşündünüz?"

"Evet."

"Neden?"

Birkaç dakikalık sessizliğin ardından, "Bay Mackenzie'yle pek anlaşamazdık," diye yanıtladı.

"Size karşı intikamcı bir tavır sergilediğini mi düşünüyordunuz?"

Bay Macrae yanıt vermedi.

Bay Gifford istediği noktanın altını çizdiğine kanaat getirmiş olacak ki konuşmaya devam etti. 9 Ağustos Pazartesi günü, yani cinayetlerden önceki gün, bir mektup aldınız mı?"

"Evet."

"Mektup kimdendi?"

"Simsardandı."

"Peki, mektubun içeriği neydi?"

"Tahliye mektubuydu."

"Evinizden mi atılacaktınız?"

"Evet."

"Bu mektuba nasıl tepki verdiniz?"

Bay Macrae bastonunu tuttuğu eliyle değil de diğer eliyle belli belirsiz bir hareket yaptı.

Bay Gifford sorusunu tekrar sordu. "Bu ihtar hakkında ne yapmayı planladınız?"

"Hiçbir şey planlamadım."

"İhtara uyma niyetinde miydiniz?"

Bay Macrae bir anlığına avukata baktı.

"İhtara uyma niyetinde olsam da olmasam da buna karar vermek bana düşmezdi," dedi.

"Peki kime düşerdi?"

"Kodamanlara."

"Bu mevzuları oğlunuzla konuştunuz mu?"

"Konuşmadım."

"Hiç Bay Mackenzie ölürse durumunuzun düzeleceğini ima ettiğiniz oldu mu?"

"Hayır."

"Oğlunuzun Bay Mackenzie ölürse durumunuzun düzeleceğini ima ettiği oldu mu?"

"Hayır."

"Oğlunuza Bay Mackenzie'yi öldürmesini siz mi söylediniz?"

"Hayır."

"Bay Mackenzie'nin ölümünden ötürü üzgün müsünüz?"

"Bu beni ilgilendirmez."

Bu soruların ardından mahkeme salonundaki herkes âdeta aynı anda soluğunu verdi. Bay Macrae ikinci kez tanık kürsüsünden indirildikten sonra mahkeme tarafından kendisine tahsis edilen odada kalmayı reddettiği ve geceyi, onu evine geri götürecek treni bekleyerek tren garında geçirmeyi tercih ettiği bildirildi.

Bunun ardından Allan Cruikshank tekrar tanık kürsüsüne çağrıldı. Bay Gifford tanığın sorgusuna devam etmeden önce jüri üyelerinin hafızalarını tazelemek amacıyla Bay Cruikshank'tan ne işle meşgul olduğunu tekrar etmesini istedi.

"Az önce dediklerinize göre," diyerek sözlerine başladı, "31 Temmuz günü Applecross'taki handa maktulle, yani Lachlan Mackenzie'yle buluştunuz ve o esnada, John Macrae'nin şu anda sanık sandalyesinde gördüğünüz oğluyla sizi ziyaret ettiğinden bahsettiniz."

"Doğru."

"Maktulü o günden sonra tekrar gördünüz mü?"

"Evet."

"Ne şartlar altında?"

"7 Ağustos akşamı Bay Mackenzie beni evimde ziyaret etti."

"Ölümünden üç gün önce mi?"

"Evet."

"Ziyaretinin sebebi neydi?"

"John Macrae'nin çiftliğinden tahliyesini emretmemi istedi."

"Neye istinaden?"

"Birden fazla gerekçesi vardı."

"Ne gibi?"

"Macrae ailesi kira ödemelerini epey geriden takip ediyordu. Kendilerine kesilen çok sayıda ceza yüzünden gayrimenkul sahibine borçluydular..."

"Bu cezalar Bay Mackenzie tarafından mı kesilmişti?"

"Evet."

"Bu cezaların gerekçelerini hatırlayabiliyor musunuz?"

"Hayır. Epeyce çoklardı."

"Başka simsarlar da var mıydı?"

"Bay Macrae hanesini ve toprağını doğru düzgün idame ettirme yükümlülüğünü yerine getirmek konusunda ihmalkârdı. Ayrıca Macraeler var oldukça köyün huzurlu bir şekilde yönetilemeyeceği düşünülüyordu."

"Ne açıdan?"

Bay Cruikshank bu soruya cevap veremedi. Birkaç dakika sonra, "İnsanları kötü etkiledikleri düşünülüyordu," diye mırıldandı.

"Bu iddiaların doğru olup olmadığını öğrenmek için hiçbir eylemde bulundunuz mu?"

"Hayır."

"Neden?"

"Bay Mackenzie'nin takdirine güvenim tamdı."

"Sorumlusu olduğunuz gayrimenkuldeki kiracıların çoğunun kiralarını geciktirdiği doğru değil mi?"

"Ne yazık ki doğru."

"O hâlde Bay Macrae neden istisnai bir muameleye maruz kaldı?"

"Borcu göz ardı edilemeyecek kadar kabarmıştı. Borçlarını ödemesi mümkün olamazdı."

"Mahkemede verilen ifadelere göre, önceki yıl Bay Macrae'nin tarlasının bir kısmı elinden alınmış. Şayet biraz daha toprağı olsaydı borçlarını kapatmak için elindeki fazla ekinleri satamaz mıydı?"

Bay Cruikshank, "Toprağının elinden alındığından haberim yoktu," diye yanıtladı ve ardından, "ama o kadar kira borcunu ödemek için epeyce patates ya da her ne yetiştiriyorsanız ondan satmanız gerekir," diye ekledi.

"Bay Macrae'nin tarlasının küçültüldüğünden haberiniz yok muydu?"

"Hayır, efendim."

"Yani sizin izniniz olmadan mı yapılmış?"

"Daha doğrusu, bilgim olmadan. Bay Mackenzie'nin haklı gerekçelerle hareket ettiğinden eminim."

"Bu tür bir konuda size danışmalarını bekler misiniz?"

"Dediğim gibi, Bay Mackenzie'nin haklı gerekçelerle hareket ettiğinden eminim."

"Sorduğum soru bu değildi. Bu tür bir konuda size danışmalarını bekleyip beklemediğinizi sordum."

"Şayet köy toprakları tümden yeniden tahsis edilecek olsaydı bana danışmalarını beklerdim ama eğer tek bir çiftliğin topraklarından bahsediyorsak köylülerin kendi aralarında anlaşmaya varabileceklerinden eminim. En nihayetinde kimse çocuk değil."

"Bay Mackenzie, Bay Macrae'nin resmî izin almadan sahilden yosun toplamasıyla ilgili bir olaydan size bahsetti mi?"

Bay Cruikshank bu iddia karşısında güldü ve Bay Mackenzie'nin öyle bir şeyden hiç bahsetmediğini söyledi.

"Bay Macrae'nin sanık tarafından öldürülen koçun telafisi sebebiyle Bay Mackenzie'ye kişisel olarak da borçlu olduğunu biliyor muydunuz?"

"Bilmiyordum."

"Bu saydıklarımın bilincinde olsaydınız," dedi Bay Gifford, "Bay Macrae'nin çiftliğinden tahliye edilmesini öneren Bay Mackenzie'nin kötü niyetli olabileceğinden şüphe duyar mıydınız?"

Bay Cruikshank cevap vermeden önce kısa bir süreliğine yanıtını ölçüp tarttı. "Tek söyleyebileceğim, Bay Mackenzie'nin hakemlik görevlerini takdire şayan bir şekilde yerine getirdiğidir. Önerisini destekleyen kanıtları ve gerekçelerini sorgulamak için hiçbir nedenim yoktu."

"Böylece Bay Mackenzie'nin kiracının tahliyesi konusundaki değerlendirmesine sıcak baktınız."

"İzlenecek başka yol göremiyordum."

"Gerekli belgeleri siz mi kaleme aldınız?"

"Evet."

"Hemen mi?"

"Şabat Günü'ne saygısızlık etmemek için mektubu pazartesi günü kaleme alıp gönderdim."

"9 Ağustos Pazartesi günü, öyle değil mi? Yani Bay Mackenzie'nin ölümünden önceki gün?"

"Evet."

Bay Gifford simsara tanıklığından ötürü teşekkür etti ve Bay Sinclair'in sorusu olmadığından Bay Cruikshank tanık kürsüsünden indirildi.

Bunun ardından çağrılan, Papaz James Galbraith oldu. Bay Murdoch adamı şöyle betimlemişti: "Tanrı'nın, ülkemizin ücra topraklarında yaşayan ve sert yumruğunu cemaatinin üzerinden eksik etmeyen sadık adamlarından biriydi. Süssüz kılığı içinde gayet şık görünüyordu ve dünyevi zevklerden rahatsız olmadığı asık suratındaki ifadeden rahatlıkla okunabiliyordu. Bay Gifford'a şehirli züppelere sakladığı tiksinti dolu bakışlarından birini atınca ünlü avukat bile adamın dik bakışları karşısında titremesine mâni olamadı."

Bay Gifford: "Applecross cemaatinin vaizisiniz, değil mi?"

Bay Galbraith 'kafası hiçbir derse basmayan öğrencisinin hatasını düzelten bir öğretmen edasıyla' cevap verdi: "Cemaatim Camusterrach, Culduie ve Aird-Dubh köylerini kapsar."

"Hâliyle John Macrae ve ailesi de cemaatinizin üyelerindendi, değil mi?"

"Evet."

"Hatta John Macrae kilisenizin kıdemlilerinden biriydi, yanılıyor muyum?"

"Öyleydi."

"9 Ağustos akşamı Bay Macrae'nin sizi çağırttığı doğru mu?"

"Evet. O akşam onu ziyaret edip edemeyeceğimi sormak için kızını göndermişti."

"Gittiniz mi?"

"Evet."

"Bu isteğinin nedeni neymiş?"

"Simsardan bir tahliye mektubu almıştı."

"O akşam Bay Macrae ne durumdaydı?"

"Kahrolmuş hâldeydi."

"Yardımınızı istedi mi?"

"Onun namına araya girip giremeyeceğimi sordu."

"Bunu kabul ettiniz mi?"

"Etmedim."

Bay Gifford adamın yanıtı karşısında şaşkın bir ifade takındı. "Neden kabul etmediğinizi mahkemeye açıklayabilir misiniz?"

Bay Galbraith avukata çiçekleri bile solduracak türden bir bakış attı. "Karışmak isteyeceğim türden bir konu değildi."

"Cemaatinizin üyelerinin refahını önemsiyorsunuzdur, öyle değil mi?"

"Cemaatimin üyelerinin manevi refahlarını önemserim. Gayrimenkulün yönetimine müdahale etmek bana düşmez."

"Anlıyorum. Peki Bay Macrae'ye yol gösterdiniz mi?"

"Hayatta karşımıza çıkan musibetlerin işlediğimiz günahların bedeli olduğunu ve onları bu şekilde kabul etmesi gerektiğini ona hatırlattım."

"Ama içine düştüğü durumdan kurtulmak için uygulayabileceği hiçbir çözüm önerisinde bulunmadınız."

"Ona dua etmesini salık verdim." Bu sözler üzerine, halka ayrılan kısımdan bir kahkaha dalgası yükselse de vaizin sert bakışları kahkahaları çabucak bertaraf etti.

Bay Gifford tanığa teşekkür etti ve yerine oturdu.

Savunma makamı adına Bay Sinclair ayağa kalktı.

"Sanık, yani Roderick Macrae, ziyaretiniz sırasında orada mıydı?"

"Ben oradan ayrılırken eve geldi."

"Onunla konuştunuz mu?"

"Üstünkörü bir şekilde."

"Sanık kilisenize geliyor muydu?"

"Gelmiyordu."

"Kilisenize hiç geldiği oldu mu?"

"Çocukken."

"Kiliseye gelmekten ne zaman vazgeçti?"

"Bu konuda kesin bir şey söyleyemem."

"Bir yıl önce mi? Beş yıl önce mi?"

"Bir ya da iki yıl önce."

"Bu, annesinin öldüğü döneme mi tekabül ediyor?"

"Evet, o civarda."

"Cemaatiniz üyelerinin manevi refahını önemsediğinizi söylemiştiniz. Kiliseye gelmeye devam etmesi için sanığı ikna etmek adına ne gibi adımlar attığınızı mahkemeyle paylaşabilir misiniz?"

"Cemaat üyelerini kiliseye gelmeye zorlamak görevlerimden biri değildir. Ben bir denetçi değilim."*

"Yani riayetsizliğinden ötürü endişe duymuyor muydunuz?"

"Bir çoban kendisini sürüsünün refahına adamalıdır. Eğer sürüde bir kara koyun varsa dışlanmalı, sürüden uzaklaştırılmalıdır."

"Yani Roderick Macrae kara koyun muydu?"

"Eğer öyle olmasaydı bugün bu mahkeme salonunda toplanmış olmazdık."

Alaycı Bay Philby bu cümleyi "müsamahasız Presbiteryenin ağzından çıkabilecek şakaya en yakın ifade" olarak değerlendirdi.

"Çok haklısınız," diye yanıtladı Bay Sinclair. "Ama sizi biraz daha zorlayacağım. Roderick Macrae'nin o şekilde mimlenmesinin nedeni neydi?"

"Oğlan şeytanın tekiydi."

"'Şeytan' çok ağır bir kelime, Bay Galbraith."

Papaz Bay Sinclair'in gözlerime yanıt vermeyince Bay Sinclair tekrar denedi: "Bu şeytanlık kendini nasıl gösterdi?"

---

* "Denetçi" çocukların okula gittiğinden emin olmak adına kırsal bölgeleri arşınlayan resmî bir görevliydi.

"Çocukken bile Tanrı'nın Evi'ne saygısı yoktu. Her yana sinsi bakışlar atar, dualara katılmazdı. Bir keresinde onu kilise sınırları içinde hacetini görürken yakaladım."

Halka ayrılan kısımdan yükselen kahkahaları bastırmak için Başhâkim bu noktada tokmağını vurmak zorunda kaldı.

"Anlıyorum," dedi Bay Sinclair. "Sanıkta delilik emaresi gördüğünüzü söyleyebilir misiniz?"

"Tek söyleyebileceğim, onda günahkârlık emaresi gördüğüm."

"Bunlar ne tür emarelerdi?"

Bay Galbraith bu soruyu yanıt vermeye değer görmemiş olacak ki Başhâkim yanıt vermesini istemeye mecbur kaldı.

"Ona dikkatle bakarsanız görürsünüz. Eğer göremiyorsanız sizin de en az onun kadar Tanrısız olduğunuzu söyleyebilirim, efendim," diye yanıtladı papaz.

Bay Sinclair yüzünde zayıf bir gülümsemeyle tanığa baktı. "Eğitimli bir adam olarak sanığın mizacı hakkındaki yorumlarınızı öğrenmeye çalışmaktan başka amacım yok."

"Oğlanın Şeytan'ın kölesi olduğunu düşünüyorum. İlla kanıta ihtiyaç duyuyorsanız işlediği suçlara baksak yeter."

Bay Sinclair bıkkınlıkla başını aşağı yukarı salladı ve tanık kürsüden indi.

Bir sonraki tanık, papazla taban tabana zıttı. Archibald Ross'un mahkeme salonuna girişi halka ayrılan kısımdan neşeli seslerin yükselmesine neden oldu. Adam tam bir centilmen gibi giyinmişti. Üzerinde 'bilhassa bu duruşma için seçildiği belli olan sarı renkli tüvit bir takım vardı'. Kare şeklinde kocaman tokaları olan parlak ayakkabılar giyiyor, yeşil renkli ipek bir kravat takıyordu. Bay Philby'nin yazdıklarına göre 'tepeden tırnağa züppeye benziyordu ve onu her gören, ikamet ettiği Applecross köyünün epey à la mode* olduğuna kanaat getirebilirdi'.

Ross'un doğum yeri ve mesleğiyle ilgili ısınma sorularının ardından Bay Gifford, sanığı nereden tanıdığını sordu. Bunun üzerine

* (Fr.) Modaya uygun (ç.n.).

Ross, Lord Middleton'un evinin arka tarafındaki avluya bakan ahırların orada Roddy'yle nasıl tanıştığını anlattı.

"Sanığın o günkü görevi neydi?"

"Dağa bir kutu taşımaktı."

"Peki ya kutunun içinde ne vardı?"

"Avcıların yiyecekleri ve içecekleri."

"Sanık görevini layıkıyla yerine getirdi mi?"

"Bu kısmını, evet."

"O günden sonra sanıkla tekrar görüştünüz mü?"

"Evet."

"Bu görüşme ne zaman oldu?"

"Panayır gününden birkaç hafta önce."

"Panayır günü 31 Temmuz'a tekabül ediyor, öyle değil mi?"

"Öyle diyorsanız öyledir," diye yanıtladı Ross sırıtarak.

"Lütfen bize o gün olanları anlatın."

Ross, o gün Applecross'taki hanın dışında sanıkla karşılaştıklarını ve sonra da içeri girip birlikte birkaç bira içtiklerini söyledi. Ardından köyler arasındaki şinti maçını izlemek için Büyük Ev'e yürümüşlerdi.

"Sarhoş muydunuz?"

"Belki biraz."

"Sanık sarhoş muydu?"

"Bence öyleydi."

"Sanığın size sırlarını açtığı oldu mu?"

"Zengin olmak için Glasgow'a gitmek istediğini ama artık eskisi kadar hevesli olmadığını çünkü köydeki kızlardan birinden hoşlandığını söyledi."

"Bu kız kimdi?"

"Flora Mackenzie."

"Bu Flora Mackenzie, maktul Lachlan Mackenzie'nin kızı oluyor, değil mi?"

"Evet."

Bu bilginin açığa çıkmasıyla birlikte halka ayrılan kısımda arbede patlak verdi. Öyle ki insanları sakinleştirmek için Başhâkim'in üst üste tehditler savurması gerekti.

"Kendisi mahkemeye mevzubahis olan suçun kurbanlarından biri, öyle değil mi?"

"Evet."

"Sanık maktul Bayan Mackenzie'yle ilişkisine dair başka bir şey söyledi mi?"

"Kızın onu reddettiğini çünkü iki ailenin arasında kan davası olduğunu ve ailelerinin evlenmelerine asla müsaade etmeyeceğini söyledi."

Bunun üzerine halka ayrılan kısımdan bağrışlar yükseldi.

"Sonra şinti maçını mı izlediniz?"

"Evet."

"Peki ya maçtan sonra?"

"Birkaç kadeh viski içtik ama sonra Roddy kızı gördü..."

"Flora Mackenzie'yi mi?"

"Evet. Bir arkadaşıyla birlikte Büyük Ev'in bahçesinde geziniyordu."

"Peki siz ne yaptınız?"

"İlişkilerinin hangi aşamada olduğunu anlayabilmesi için duygularını kıza açması gerektiğini düşündüğümü söyledim."

"Sizinle aynı fikirde miydi?"

"Pek sayılmaz ama ısrar ettim. Böylece kızlara yetişip kendimizi tanıttık."

Bay Philby'nin bildirdiğine göre o anda, 'ekseriyetle kayıtsız görünen sanık, kürsünün zemininde metelik bulmayı umuyormuşçasına kamburunu çıkarıp dizlerinin üzerine eğilerek ilk defa gerginlik belirtisi gösterdi'.

"Sonra ne oldu?"

"Birlikte biraz yürüdük."

"Nereye doğru yürüdünüz?"

"Ağaçlığın ilerisindeki küçük köprüye doğru."

"Yani tenha bir yere doğru mu?"

O anda Archibald Ross avukata bakarak 'çapkın çapkın göz kırptı' ve, "Bu tür maceralara yabancı olduğunuzu sanmam," dedi. Bunu duyan kalabalıktan yine kahkahalar yükseldi.

Bay Gifford oğlanın dediğini duymazdan geldi.

"Orada ne oldu?"

"Roddy'nin yapmacık tavırlarının [sic - aynen böyle yazılmış] kaynağıyla yalnız kalabilmesi için Flora'nın arkadaşını köprüye doğru yönlendirirken Roddy'ye de patika boyunca yürümeye devam etmelerini işaret ettim."

"Sonra ne oldu?"

"Kızla biraz sohbet ettim. Zaten az sonra da Flora Mackenzie patikada göründü."

"Yürüyor muydu, koşuyor muydu?"

"Koşuyordu."

"Yalnız mıydı?"

"Evet."

"Aradan ne kadar zaman geçmişti?"

"Birkaç dakika."

"Sonra ne yaptı?"

"Arkadaşını kolundan kaptığı gibi beraberinde sürükledi."

"Ne tarafa doğru?"

"Büyük Ev'e doğru."

"Üzgün mü görünüyordu?"

"Olabilir. Bu konuda kesin bir şey söyleyemem."

"Ağlıyor muydu?"

"Bilmiyorum."

"Yanakları kızarmış mıydı?"

"Evet ama deneyimlerime göre, kızların yanaklarının kızarmasının ardında tonla neden olabilir," dedi Ross suratında koca bir sırıtışla.

Hâliyle Başhâkim duruşmanın ciddiyetini tanığa anımsatmak ve tanığı, bu şekilde konuşmaya devam ederse bodrum katındaki hücrelerden birine atmakla tehdit etmek zorunda kaldı. Ross Başhâkim'e bakarak başını hafifçe öne eğdi ve dalkavukça özür diledi.

Bay Gifford tanığın sorgusuna devam etti: "Yani Bayan Mackenzie sanıkla birlikte ormana girdikten yalnızca birkaç dakika sonra tek başına koşarak geri döndü ve arkadaşını da beraberinde sürükleyerek Büyük Ev'e doğru seğirtti, öyle değil mi?"

"Evet, efendim."

"Bu sırada sanık neredeydi?"

"Ormandaydı."

"Tekrar ortaya çıktı mı?"

"Evet."

"Kaç dakika sonra?"

"Pek uzun zaman sonra değil; aradan bir ya da iki dakika geçmiş olmalı."

"Tavrı nasıldı?"

"Her nedense kederli görünüyordu."

"Bunu nasıl anladınız?"

"Ağlıyordu."

"Size ne olduğunu anlattı mı?"

"Evet, efendim."

"Rica etsek, sanığın size anlattıklarını mahkememizle paylaşır mısınız?"

"Yalnızca attığı adımların reddedildiğini ve kalbinin fena hâlde kırıldığını söyledi."

"'Attığı adımların' –kullandığı kelimeler bunlar mıydı?"

"Hatırlayamıyorum."

"Ama söylediklerinden birkaç 'adım' attığı anlaşılıyordu, öyle mi?"

"Evet."

"Sanık kederli görünmek dışında başka emare sergiliyor muydu?"

"Suratının bir yanı kırmızıydı."

"Bunun nedeni neydi?"

"Kız ona tokat attı."

"Kızın ona tokat attığını gördünüz mü?"

"Hayır."

"Peki kızın ona tokat attığını nereden biliyorsunuz?"

"Roddy söyledi."

"Sonra ne oldu?"

"Olan biteni açıklığa kavuşturmaya çalıştım ama arkadaşımın gerçekten rencide olduğunu görünce keyfini yerine getirmek için birer bira içmeyi önerdim."

"Teklifinizi kabul etti mi?"

"Etti."

"Hana mı döndünüz?"

"Evet."

"Birkaç bira daha içtiniz mi?"

"Evet, içtik."

"Arkadaşınız, yani sanık o sırada nasıl davranıyordu?"

"Keyfi gayet yerindeydi."

"O gün dikkate değer başka bir şey oldu mu?"

"Biz biralarımızı içerken iri yarı bir adam Roddy'ye saldırıp onu insafsızca dövdü."

"Bu adam neden arkadaşınıza saldırdı?"

"Nedenini anlayabildiğimi söyleyemem."

"İkisi arasında konuşulanlara kulak misafiri oldunuz mu?"

"Hayır, efendim."

"Bahsettiğiniz 'iri yarı adam' kimdi?"

"Sonradan o adamın Lachlan Mackenzie olduğunu öğrendim."

"Maktul Bay Lachlan Mackenzie mi?"

"Evet."

"Peki ya sonra ne oldu?"

"Roddy'yi handan çıkarıp köyüne giden yola bıraktım."

Başsavcı sorgusuna son verdi ve savunma makamı adına Bay Sinclair ayağa kalktı. Tanıktan geyik avına çıktıkları günü zihninde canlandırmasını istediğini söyledi.

"O günkü avdan istediğiniz sonucu aldınız mı?"

"Kesinlikle almadık," diye yanıtladı Ross gülerek.

"Neden?"

Archibald Ross, Roddy'nin 'kollarını koca bir kuş gibi sallayıp bir ölüm perisi gibi çığırarak geyiğin üstüne nasıl çullandığını' anlattı.

"Bunu geyiği ürkütmek için mi yaptı?"

"Evet."

"Bu davranışını neye bağlıyorsunuz?"

Halka ayrılan kısımdan yükselen kahkahalar eşliğinde Archibald Ross suratını komik bir şekle soktu ve parmağının ucuyla

hafifçe şakağına vurdu. Bunun üzerine Başhâkim tarafından sertçe azarlandı ve kendisinden yalnızca sözlü yanıt vermesi istendi.

Hâl böyle olunca Ross, "Şimdiye dek tanık olduğum en aptalca şey olduğunu düşünmüştüm," dedi.

Bay Sinclair: "Sanık mevzubahis davranışından önce böyle bir işe kalkışacağına dair hiçbir ipucu verdi mi?"

"Katiyen."

"Aniden mi harekete geçti?"

"Damdan düşercesine."

"Bu hareketinden önce sanığa dair izleniminiz neydi?"

"Pek teferruatlı bir izlenim edindiğimi söyleyemem."

"Tavırlarında size tuhaf gelen bir şey oldu mu?"

"Hayır."

"Peki ya konuşmasında?"

"Hayır."

"Aklı başında mıydı?"

"Evet."

"Ta ki geyiği korkutup kaçırana dek?"

"Evet."

"Az önce Bay Gifford'a, Flora Mackenzie'yle ormanda yaşanan olayın ardından sanığın bir hayli kederlendiğini söylediniz, öyle değil mi?"

"Evet."

"Ağlıyor muydu?"

"Evet."

"Ama yine de kısa bir süre sonra..." –Bay Sinclair bu noktada önündeki notları karıştırdı– "...'keyfinin gayet yerinde' olduğunu söylediniz?"

"Evet."

"Sanık, Bay Mackenzie tarafından saldırıya uğramadan hemen önce ne yapıyordu?"

"Keman eşliğinde dans ediyordu."

"Dans mı ediyordu?"

"Evet."

"Sanığın fena hâlde kederlenmesine yol açan ormandaki olay ile dans etmeye başlaması arasında ne kadar zaman geçmişti?"

Ross bir anlığına tereddüt etti. "Bir saat kadar."

"Bir saatten kısa mı, uzun mu?"

"Bir saatten kısa."

"Sanığın bir dakika önce ağlarken bir dakika sonra dans etmeye başlaması size tuhaf gelmedi mi?"

"Keyfini yerine getirenin bira olduğunu düşünmüştüm."

"Sanığın, bir dakika önce gayet aklı başında davranırken bir dakika sonra şimdiye dek tanık olduğunuz en aptalca işe kalkıştığı dağdaki o olayda olduğu gibi ani tavır değişikliklerinden mustarip olabileceğini düşünmediniz mi?"

"Aklıma bile gelmedi," dedi Ross. Bunun üzerine Bay Sinclair sorgusunu bitirdi ve Bay Ross, Bay Philby'nin yazdıklarına bakılırsa 'teatral gösterisini bitiren bir aktör edasıyla halka ayrılan kısma caka satarcasına el salladıktan sonra' tanık kürsüsünden indirildi.

Kraliyet vekilleri tarafından tanık kürsüsüne çağrılan bir sonraki isim, The Scotsman tarafından 'al yanakları ve mütevazı görünümüyle Kuzey İskoçya kadınlarının en nadide faziletlerini temsil ettiği' yazılan Ishbel Farquhar isimli genç bir kız oldu. Kızın üzerinde koyu renkli bir önlük vardı ve saçları da titizlikle iki yandan örülmüştü. Hâline bakılırsa onu görmek Roddy'nin kederlenmesine yol açmıştı. Bakışları mahkeme salonunda dolanıyor, 'tanık kürsüsünü işgal eden kız dışında neredeyse her şeye konuyordu'.

Birkaç ısınma sorusunun ardından Bay Gifford, "Flora Mackenzie'yle nasıl tanıştığınızı mahkememize anlatabilir misiniz?" diye sordu.

"Büyük Ev'in mutfağında çalışmak için gelmişti."

"Siz de orada mı çalışıyorsunuz?"

"Evet, efendim."

"Böylece arkadaş mı oldunuz?"

"Evet."

Bayan Farquhar öylesine alçak sesle yanıt verdi ki Başhâkim jüri üyelerinin duyabilmesi için sesini yükseltmesini istemek zorunda kaldı.

"31 Temmuz günü Applecross'ta düzenlenen Panayır sonrasında, akşamüstü sularında Flora Mackenzie'yle birlikte miydiniz?"

"Evet, efendim, öyleydim."

Arkadaşının adı anılınca Bayan Farquhar ağlamaya başladı. Bay Gifford tüm nezaketiyle cebinden bir mendil çıkarıp kıza uzattı. Kız kendini toparladığında Başsavcı üzülmesine neden olduğu için kızdan özür diledi.

"Fakat bugün burada vahim bir hadise için toplandık," diye sürdürdü sözlerini, "ve yaşanan olayın bu davayı etkileyecek kısımlarını mahkememizle paylaşmanız büyük önem taşıyor."

"Elimden geleni yapacağım, efendim," diye yanıtladı Bayan Farquhar.

"Flora size hiç sanıktan bahsetti mi?"

"Evet, efendim, bahsetti."

"Peki ne dedi?"

"Bir ya da iki kez gezip tozduklarından, ondan pekâlâ hoşlandığından ama oğlanın bazı tuhaf fikirleri olduğundan ve ara sıra acayip şeyler söylediğinden bahsetmişti."

"Ne tür tuhaf fikirler?"

"Bilmiyorum."

"Size söylemedi mi?"

"Hayır."

"Mevzubahis günün akşamüstü saatlerinde sanıkla ve arkadaşı Archibald Ross'la karşılaşmadan hemen önce ne yaptığınızı anlatabilir misiniz?"

"Büyük Ev'in içinde bulunduğu arazide turluyorduk."

"Ve sanık ile Archibald Ross yanınıza geldi, öyle mi?"

"Ne durumdalardı?"

"Sarhoşlardı."

"İkisi de mi?"

"Roddy biraz daha sarhoştu."

"Ne kadar sarhoştu?"

"Konuşmakta güçlük yaşıyordu ve yürürken sallanıyordu."

"Yine de size eşlik etmelerine izin verdiniz?"

"Evet."

"Onlarla ırmağın yakınındaki ormanlık alana mı gittiniz?"

"Evet. Bunda mahzur görmedik." Tanık yine hıçkırıklara boğuldu.

"Yani sanığın tehlikeli biri olduğunu, size ya da Flora'ya zarar verecek türden biri olduğunu düşünmüyordunuz?"

"Onu tanımıyordum bile."

"Lütfen ormanda yaşananları mahkememizle paylaşın."

"Irmağa vardığımızda Bay Ross koluma girdi ve bana bir şey göstermek istediğini söyleyerek beni köprüye doğru çekiştirdi."

"Sanık ve Flora Mackenzie size köprüde eşlik ettiler mi?"

"Onlar ırmak boyunca uzanan patikada yürümeye devam ettiler."

"Sonra ne oldu?"

"Bay Ross köprünün kenarına abandı ve suya işaret ederek ırmaktaki alabalık ve somon balıklarından bahsetmeye başladı ama benim gözüme hiç balık çarpmadı."

"Peki ya sonra?"

"Beni öpmeye kalkıştı."

"Sizi nerenizden öpmeye kalkıştı?"

Bayan Farquhar yanıt vermedi ama eliyle boynuna dokundu.

"Bay Ross'un sizi öpmesine müsaade ettiniz mi?"

"Hayır, etmedim."

"O hâlde ne yaptınız?"

"Hemen geriye çekildim ama kolumu tuttu. Beni bırakacağı yoktu. Sonra da..."

"Lütfen devam edin, Bayan Farquhar."

"Bana uygunsuz bir teklifte bulundu."

"Cinsel bir teklifte mi?"

"Evet, efendim."

"Anlıyorum. Ya sonra?"

"Kolumu tuttuğu için korkmuştum. Sonra Flora patikada gözüktü. Onu görünce Bay Ross beni bıraktı ve Flora'yla birlikte oradan uzaklaştık."

"Bayan Mackenzie koşuyor muydu? Yürüyor muydu?"

"Koşuyordu."

"Flora Mackenzie sanıkla yalnız kaldığı esnada olan biteni size anlattı mı?"

"Roddy'nin ona bazı bayağı şeyler söylediğini, ona dokunmaya kalkıştığını ve en nihayetinde Roddy'ye tokat attığını anlattı."

Bay Gifford ısrarcı davrandığı için özür diledi ve ardından, "Sanığın Bayan Mackenzie'nin neresine dokunduğunu biliyor musunuz?" diye sordu.

Bay Philby'nin yazdıklarına göre o anda sanık 'duruşma boyunca hiç olmadığı kadar telaşlandı. Yanakları kıpkırmızı oldu, ellerini kucağında evirip çevirmeye başladı ve âdeta kendi teninin içinde küçülüyormuş gibi göründü. Üç kişiyi öldürdüğü için en ufak bir pişmanlık hissetmese de talihsiz Bayan Mackenzie'ye karşı sergilediği tavırdan ötürü pişman olduğu aşikârdı'.

Tanık gözlerini yerden ayırmadı ve birkaç dakika boyunca yanıt vermedi.

"Bayan Farquhar... sanık Flora'nın vücudunun mahrem yerlerine mi dokunmuş?"

Kız başının aşağı yukarı sallayınca Başhâkim tanığın soruya olumlu cevap verdiğinin kayıtlara işlenmesini istedi.

"Başka bir yerine dokunmuş mu?"

"Hayır, efendim."

Bay Gifford kıza teşekkür edip sorgusuna son verdi. Bay Sinclair tanığı çapraz sorguya çekmeyi reddedince kız tanık kürsüsünden indirildi.

Kraliyet vekilleri tarafından çağrılan son tanık, Doktor Hector Munro oldu. Hector Munro 'favorileri bıyıklarına doğru uzanan, kırmızı suratlı, ufak tefek, tombul bir adamdı'. Alaycı Bay Philby'ye göre neresinden bakarsanız bakın 'Bay J. Walker'ın yakın arkadaşı gibi görünüyordu'.

Bay Munro mesleğinin pratisyen hekimlik olduğunu ve Inverness Hapishanesi'nde düzenli aralıklarla tabiplik yaptığını belirtti.

Bay Gifford: "İşiniz gereği görevleriniz nelerdir?"

Doktor Munro: "Tutukluların sağlık durumunu kontrol altında tutmak."

"Göreviniz gereği şurada oturmakta olan sanığı, yani Roderick Macrae'yi muayene etmeniz istendi mi?"

"Evet."

"Peki muayene ettiniz mi?"

"Ettim."

"Tutukluyu yalnızca fiziksel sağlığını değerlendirmek amacıyla mı muayene ettiniz?"

"Hayır. Kamu tarafından tutuklunun akıl sağlığını değerlendirmem istendi."

"Sanığın akli dengesinin yerinde olup olmadığını belirlemek için mi?"

"Evet."

"Mahkememize sanığın fiziksel durumu hakkında bilgi verebilir misiniz?"

"Kuşkusuz yetersiz beslenmeden kaynaklanan iskorbüt hastalığından mustarip olmasına rağmen sağlığının genel olarak iyi olduğunu söyleyebilirim."

"Fakat bunun dışında sağlığı gayet yerinde, öyle mi?"

"Evet. Oldukça zinde."

"Şimdi, akıl sağlığına gelirsek, akli dengesinin yerinde olup olmadığını tespit etmek için ne gibi yöntemlere başvurduğunuzu anlatabilir misiniz?"

"Sanıkla uzun uzadıya konuştum."

"Burada itham edildiği suçlar hakkında mı?"

"Bu suçlar hakkında, evet, ve genel durumu hakkında."

"Sanık sizinle medeni bir şekilde konuştu mu?"

"Bir hayli medeni bir şekilde, evet."

"Pekâlâ, sanığın akıl sağlığına dair değerlendirmeniz neydi?"

"Tamamen muhakeme sahibi olduğuna kanaat getirdim."

"'Tamamen muhakeme sahibi,'" diye tekrar etti Bay Gifford sözcüklerin her birini vurgulayarak. "Bu sonuca varırken dayanağınız neydi?"

"Sanık etrafında olup bitenin ve neden orada olduğunun farkındaydı. Sorularımı açık ve teferruatlı bir şekilde yanıtladı. Hiçbir sanrı ya da muhakeme bozukluğu sergilemedi. Öyle ki şimdiye dek karşılaştığım, ifade gücü en yüksek ve en zeki tutuklulardan biri olduğunu söyleyebilirim."

"'Şimdiye dek karşılaştığınız, ifade gücü en yüksek ve en zeki tutuklulardan biri' –bu epey iddialı bir ifade, Doktor Munro."

"Samimi fikrim budur."

"Sanığa bilhassa itham edildiği suçlar hakkında sorular yönelttiniz mi?"

"Evet."

"Cevabı ne oldu?"

"Cinayetlerin sorumluluğunu rahatlıkla kabul etti."

"Bunu, sizi hoşnut etme isteğinden ötürü yapmış olabilir mi? Yani duymak istediğinizin bu olduğuna inandığından böyle bir yanıt vermiş olabilir mi?"

"Sanığın gerekçeleri hakkında görüş sunamam ama eğer yanılmıyorsam bu soruyu ona gayet gelişigüzel bir şekilde sordum."

"Ne şekilde?"

"Köyünde işlenen birtakım suçlar hakkında kulağıma bazı şeyler geldiğini söyledim ve bu konuda bilgisi olup olmadığını sordum."

"Cevabı ne oldu?"

"Hiç tereddüt etmeden o cinayetlerden kendisinin sorumlu olduğunu söyledi."

"Bu suçları neden işlediğini sordunuz mu?"

"Sordum. Bu suçları, babasını kurban yüzünden çektiği sıkıntılardan kurtarmak için işlediğini söyledi."

"Kurban Lachlan Mackenzie mi?"

"Evet."

"Bunlar onun sözleri miydi: 'babasını kurban yüzünden çektiği sıkıntılardan kurtarmak'?"

"Öyle olduğuna inanıyorum, aşağı yukarı."

"Ona diğer kurbanları sordunuz mu?"

"Doğrudan sormadım."

"Cevaplarında samimi olduğunu mu düşündünüz?"

"Ona inanmamak için hiçbir neden göremedim."

"Sanığa mevzubahis suçlara ilişkin başka soru sordunuz mu?"

"Yaptıklarından ötürü pişmanlık duyup duymadığını sordum."

"Cevabı ne oldu?"

"Duymadığını söyledi."

"Üç insanın ölümünden ötürü hiç pişmanlık duymuyor muymuş?"

"Hayır, efendim."

"Bu size garip gelmedi mi? Tamamen muhakeme sahibi olmadığına işaret ediyor olamaz mı?"

"Deneyimlerime dayanarak tutukluların işledikleri suçlardan ötürü nadiren pişmanlık duyduklarını söyleyebilirim. Duydukları pişmanlık genellikle yakalanmış olmalarıyla sınırlıdır."

Bu son cümle, mahkeme salonundaki atmosferi kısa bir süreliğine de olsa hafifletti ve Başhâkim kendi kıkırtısını gizlemek adına seyircilerden yükselen kahkaha dalgasının yankılanmasına izin verdi.

"O hâlde bir tıp adamı olarak pişmanlıktan yoksun olma hâlinin muhakeme kaybına işaret ettiğini düşünmüyorsunuz?"

"Hem de hiç, efendim."

"Sanığın Akli Maluliyet Müdafaası yaptığının, yani mevzubahis suçları işlerken muhakeme yeteneğinin yerinde olmadığını iddia ettiğinin farkında mısınız?"

"Farkındayım."

"Sanığın akli maluliyetten mustarip olduğunu düşünüyor musunuz?"

"Hayır."

"Sözü geçen suçları işlerken akli maluliyetten mustarip olabilir mi?"

"İşlediği suçlara dair sunduğu gerekçelere ve benimle konuşurken sergilediği aklıselim tutuma bakılacak olursa mevzubahis suçları işlerken akli dengesinin yerinde olmadığını sanmıyorum."

Bay Gifford tanığa teşekkür etti ve sorgusuna son verdi. Savunma makamı adına Bay Sinclair ayağa kalktı.

"Ne zamandır," diye sordu, "Inverness Hapishanesi'nde tabip olarak görev yapmaktasınız?"

"Yaklaşık sekiz yıldır."

"Bu süre içinde pek çok sayıda tutukluyu muayene etmiş olmalısınız."

"Aynen öyle."

"Muayene ettiğiniz tutukluların ne kadarının akli dengesinin yerinde olmadığına kanaat getirdiniz?"

"Bu konuda kesin bilgi verebileceğimden emin değilim."

"Yarısının mı? Yarısından fazlasının mı? Yarısından azının mı?"

"Yarısından epey azının."

"Biraz daha açık olabilir misiniz?"

"Çok az bir kısmının."

"Yüz kişiden onunun mu? Yüz kişiden beşinin mi?"

"Muhtemelen yüz kişiden birinin."

"Yüz kişiden birinin! Bu gerçekten epey azmış," diye bağırdı Bay Sinclair. "Geriye kalan doksan dokuz adama gelecek olursak... onları hapishanenize getiren neydi?"

"İşledikleri ya da işlemekle itham edildikleri suçlar."

"Peki ya bu adamlar, yani muayene ettiğiniz tutukluların yüzde doksan dokuzu neden suç işler?"

Doktor Munro sorgunun gidişatından ötürü şaşkına dönmüşe benziyordu. Bakışları Başhâkim'e kaydı ama Başhâkim kendisine sorulan soruları yanıtlaması gerektiğini söylemekle yetindi.

"Eğer akıl yürütmem konusunda ısrar ediyorsanız temel içgüdülerini kontrol etmekte başarısız oldukları için hapishaneye düştüklerini söyleyebilirim."

"Çevrelerindeki insanlardan çalma ya da onları darp etme içgüdülerini mi?"

"Sözgelimi, evet."

"Lakin size göre içgüdülerini kontrol etmekteki başarısızlıkları muhakeme kaybına işaret etmiyor?"

"Hayır, efendim."

"Onlar yalnızca kötü adamlar."

"Öyle de diyebilirsiniz."

"Peki, siz ne derdiniz?"

"Ben onların birer suçlu olduğunu söylerdim, efendim."

Bay Sinclair teatral bir edayla duraksadı ve yüzü jüri üyelerine dönük olsa da, "Yani bu şehrin hapishanesinin tabibi sıfatıyla muayene ettiğiniz adamların yüzde doksan dokuzunda hiçbir akli maluliyet emaresine rastlamadınız."

"Doğru."

"Genel itibarıyla, hapishanedeki tutukluları muayene ederken akli maluliyet emaresi aramadığınızı söyleyebilir miyiz?"

"Değerlendirmelerim genellikle tutukluların fiziksel muayenesiyle sınırlıdır, evet."

"Kendinizi Adli Antropoloji alanında uzman olarak görüyor musunuz?"

"Sekiz yıldır tutukluları muayene ettiğim düşünülürse yeterince uzmanlık sahibi olduğumu söyleyebiliriz."

"Kendinizi Adli Psikoloji alanında uzman olarak görüyor musunuz?"

"Evet."

"Mahkememize 'ahlaki delilik' teriminin ne anlama geldiğini açıklayabilir misiniz?"

"Bu terime aşina değilim."

"Mahkememize 'hezeyansız delilik' teriminin ne anlama geldiğini açıklayabilir misiniz?"

Doktor Munro başını iki yana salladı.

"İki terime de aşina değilsiniz. Monsenyör Philippe Pinel'in* çalışmalarına hâkim misiniz?"

"Değilim."

"Doktor James Cowles Prichard'ın çalışmasına aşina mısınız?"

---

* Philippe Pinel (1745–1826) adli psikolojinin öncülerindendi. Nosographie philosophique ou methode de l'analyse appliquee a la medecine (1798–1818) isimli eserinde "mania sans delire" terimini ilk kez ortaya atmıştır.

"Adını duymuştum."

"O hâlde Delilik ve Aklı Etkileyen Diğer Bozukluklar Üzerine Bilimsel Bir İnceleme adlı eserini okumuşsunuzdur."

"Hatırlayamıyorum."

"Uzmanı olduğunuzu ifade ettiğiniz suçlu psikolojisi alanında güncel görüşleri içeren pek mühim bir çalışmayı okuyup okumadığınızı anımsamadığınızı mı söylüyorsunuz?"

"Uzmanlığım suçlu zümresine ait bireyler üzerinde gerçekleştirdiğim muayenelere dayanır."

"Bu zümre, kendi tahmininize göre, akıl hastalığından mustarip kişilerin çok küçük bir bölümünü kapsıyor, öyle değil mi?"

"Evet."

"Bugün buraya dava sürecinin en önemli ifadesini vermeniz için çağrıldığınız göz önünde bulundurulduğunda, uzman olduğunu iddia eden birinin mevzubahis alanla ilgili güncel görüşlere vâkıf olmakla yükümlü olmadığını mı düşünüyorsunuz?"

"Sanığı muayene etmek üzere çağrılan hiçbir tabibin benimkinden farklı bir sonuca ulaşacağına inanmıyordum."

"Beni affedin, Doktor Munro ama size sorduğum soru bu değildi. Size şunu sormuştum: Bu dava açısından hayati önem taşıyan Adli Psikoloji alanında sözüm ona bir uzman olarak bu alandaki görüşlere vâkıf olmakla yükümlü değil misiniz?"

Bay Philby'nin yazdığına göre doktor o sıralarda "iyiden iyiye paniğe kapılmış ve âdeta tanık kürsüsüne gizlenmiş bir viski şişesi bulma ümidiyle etrafına bakınmaya başlamıştı".

Bay Sinclair adamın sessizliğinin söyleyebileceklerinden çok daha tahrip edici olduğunu hesaba katarak doktoru cevap vermesi için sıkıştırmadı. Bunun yerine çok daha uzlaşmacı bir ses tonu takındı: "Belki de insafsızlık ediyorumdur," diyerek konuşmaya başladı. "Belki de Adli Psikoloji alanında aldığınız eğitimi jüriyle paylaşmanız herkes için daha faydalı olur."

Doktor Munro âdeta yalvarırcasına Başhâkim'e baktı ama adam elinin tek hareketiyle doktora devam etmesini buyurdu.

"O tür bir eğitim almadım."

Bu ifadeyi davasının lehine gördüğü aşikâr olan Bay Sinclair yüzünde şaşkın bir ifadeyle jüriye doğru döndü.

"O hâlde bu alanda kendi kendinizi yetiştirdiğinizi söylemek daha mı doğru olur?"

"Evet, daha doğru olur," diye yanıtladı doktor.

"O hâlde Doktor Prichard ile Monsenyör Pinel'in çalışmalarını okumadığınıza göre kendi kendinizi yetiştirirken hangi çalışmaları okuduğunuzu jürimizle paylaşmak isteyebileceğinizi düşünüyorum."

Doktor Munro biraz düşündükten sonra bunun mümkün olmadığını çünkü o sırada hiçbirinin başlığını anımsamadığını söyledi.

"Daha önce size sorulduğunda uzmanı olduğunuzu iddia ettiğiniz alanda okuduğunuz kitaplardan birinin bile adını hatırlamıyor musunuz?"

"Hayır."

"Öyleyse, Doktor Munro," –eliyle havayı süpürerek jüriye döndü– "sanığın akli dengesine ilişkin çıkarımlarda bulunmak açısından gerekli niteliklere sahip olmadığınızı mı anlamalıyız?"

"Gerekli niteliklere sahip olduğuma inanıyorum."

"Ama hiçbir vasfınız yok!"

Avukatın hamlesine karşılık tanık kendini savunmaya istekli görünmeyince Bay Sinclair başını manidar bir şekilde iki yana sallayarak sorgusunu bitirdi.

Çilesinin sona ermesiyle gözle görülür şekilde rahatlayan Doktor Munro tanık kürsüsünden inmeye yeltenince oradan ayrılmasına henüz müsaade edilmediğini söyleyen Başhâkim tarafından azarlandı. Bay Gifford tanığı tekrar sorgulamak için ayağa kalktı. Doktoru biraz daha alıkoyacağı için özür diledi ve ardından, Inverness Hapishanesi'nde ne zamandır tabiplik yaptığını mahkemedekilere anımsatmasını istedi. Sonra da göreve başladığından beri kaç tutukluyu muayene ettiğini sordu.

Kendini kanıtlaması için sunulan fırsattan ötürü keyfi açıkça yerine gelen Doktor Munro tam bir sayı vermek mümkün olmasa da "birkaç yüz" kişiyi muayene etmiş olması gerektiğini söyledi.

"Ve engin deneyiminiz boyunca muayene ettiğiniz tutukluların yalnızca çok az bir kısmının akli dengesi yerinde değildi."

"Görüşüm bu yönde, evet"

"Tıbbi görüşünüz mü?"

"Evet."

"Akli dengesizliğin emarelerini ya da semptomlarını tanır mısınız, Doktor Munro?"

"Evet."

"Lütfen bu emareleri bizim için sayar mısınız?"

"İlk olarak, sanık sanrılardan mustarip olabilir..."

Bu noktada Bay Gifford tanığın sözünü kestiği için özür diledi. "Lütfen 'sanrı' terimiyle neyi kastettiğinizi açıklar mısınız?"

"Sanığın yanlış inançlara kapılmış olabileceğini söylemek istiyorum. Mesela kafasının içinde sesler duyuyor, olmayan şeyler görüyor ya da başka biri olduğuna inanıyor olabilir."

"Teşekkürler. Lütfen devam edin."

"Bir sanık sağlıklı düşünemiyor olabilir; yani görünürde akla yatkın bir şekilde konuşuyor olsa da düşünceleri birbirini alışılageldik biçimde takip etmez. Keza, ifadelerinin gerçeklikle hiçbir alakası da olmayabilir."

"Başka?"

"Abuk subuk şeyler mırıldanan; hiçbir dilde yeri olmadığı gibi birbirleriyle de ilgisi olmayan anlamsız sözcükler* kullanarak konuşan tutuklularla karşılaştım. Kendilerine söylenen en basit cümleleri bile anlamayan ya da uygunsuz veya alakasız cevaplar veren tutuklularla görüştüğüm oldu. O ya da bu nedenden gelişimleri sorunlu, çocukça davranışlar sergileyen, embesil olarak adlandırabileceğimiz türden tutuklularla da görüştüm."

Bay Gifford, doktoru konuşmaya devam etmesi için cesaretlendirdi.

"Çok az vakada çevresindekilere cevap vermeyen, hücresinin bir köşesinde yatan veya oturan, hiçbir uyarana tepki vermeyen,

* The Scotsman'de yer alan muzip bir çizim, Doktor Munro'nun bahsettiği tutukluların tek yaptığının Galce konuşmak olabileceğini vurguluyordu.

mırıldanıp duran ya da aynı hareketi bıktırıncaya kadar tekrarlayan tutuklularla karşılaştım."

"Bu oldukça kapsamlı bir sıralama oldu," dedi Bay Gifford. "Bu farklı delilik çeşitlerine dair sahip olduğunuz bilgi birikimini nereden edindiniz?"

"Inverness Hapishanesi'ndeki tutuklularla ilgilenirken edindiğim deneyimlerden."

"Fakat kimi zaman tanı koymakta zorlandığınız vakalarla da karşılaşıyor olmalısınız?"

"Evet."

"Böyle durumlarda ne yapıyorsunuz?"

"Bir meslektaşımla müzakere ediyorum ya da kitapları karıştırıyorum."

"Anlıyorum. Peki sizce, bu danışma süreci ve suçlularla muhatap olarak edindiğiniz engin deneyiminiz size herhangi birinin akıl sağlığının yerinde olup olmadığına kanaat getirecek vasıfları kazandırır mı?"

"Kazandırır."

"Son olarak, siz tanık kürsüsünden inmeden, şahsınıza son bir soru daha yöneltmek istiyorum. Buradaki sanık muayeneniz sırasında akli dengesinin bozuk olduğuna dair hiçbir emare gösterdi mi ya da az önce tarif ettiğiniz davranışlardan herhangi birini sergiledi mi?"

"Hayır."

"Sanrılardan mustarip değil miydi?"

"Hayır."

"Muhakeme bozukluğu yaşamıyor muydu?"

"Hayır."

"Çevresindekilerin ve onu oraya getiren şartların farkında mıydı?"

"Farkındaydı."

"Tıbbı görüşünüze göre sanığın muhakeme sahibi olmadığı ya da akli dengesinin yerinde olmadığı söylenebilir mi?"

"Hayır."

O anda Bay Gifford savunma makamının oturduğu yana çiçekleri bile solduracak türden bir bakış attı ve başka abartılı tavırlara girmeden sorgusuna son verdi. Böylece Doktor Munro'nun tanık kürsüsünden inmesine izin verildi ve doktor minnettar bir tavırla Başsavcı'ya bakıp 'en yakındaki hana sığınma umuduyla telaşla oradan uzaklaştı'.

O sırada yürürlükte olan İskoç kanunları kapsamında gerçekleştirilen ve Başsavcılık tarafından açılan davanın sonucunda Mahkeme Kâtibi tarafından Sanığın Beyanı okundu. Zanlıya ifade vermesi için tanınan tek fırsat buydu:

Ben Roderick John Macrae. On yedi yaşındayım. Ross-shire'daki Culduie köyü sakinlerinden biriyim ve bir çiftçi olan babam John Macrae'yle birlikte köyün en kuzeyindeki hanede yaşıyorum. Bu yılın Ağustos ayının 10'uncu gününde aldıkları bel küreği ve çapa darbeleriyle hayatlarını kaybeden otuz sekiz yaşındaki Lachlan Mackenzie'nin, on beş yaşındaki Flora Mackenzie'nin ve üç yaşındaki Donald Mackenzie'nin ölümlerine sebebiyet vermekle ilgili suçlama tarafıma okundu. Adı geçen kişilerin ölümlerinden sorumlu olduğumu özgür irademle itiraf ediyorum. Bahis konusu sabah, kendisini öldürme niyetiyle bu silahları kuşanarak Lachlan Mackenzie'nin evine gittim. Babama ve ailemin geri kalanına çektirdiği sıkıntıların bedelini ödetmek için Lachlan Mackenzie'yi öldürdüm. Flora Mackenzie'yi ya da Donald Mackenzie'yi öldürme niyetinde değildim. O sırada evde olduklarından ve köy halkını uyarmalarını istemediğimden onları da öldürmem gerekti. Girişimimin başarısının Tanrı'nın takdirine atfedilmesi gerektiğine inanıyorum ve benzer şekilde Tanrı'nın takdir ettiği kaderi kabul ediyorum. Aklım başımda. Bu ifadeyi özgür irademle ve hiçbir baskı altında kalmadan veriyorum. Söylediklerimin tamamının doğruluğunu beyan ederim.

[İmza]
Roderick John Macrae

Savcılık davaya ilişkin tüm delilleri sunduğunu belirtti. O sırada saat dörde geldiğinden duruşmaya o gün için ara verilip verilmemesi tartışıldı. Hiç şüphesiz, Roddy'nin akıl sağlığının yerinde olduğuna dair beyanının gece boyunca jürinin kulaklarında çınlamasından endişe eden Bay Sinclair duruşmaya devam etmeyi istedi. Bay Gifford davanın o gün sonuçlanması mümkün olmadığını iddia ederek buna karşı çıktı ve sabah salim kafayla devam etmeyi önerdi. Böylece tartışma en azından Bay Sinclair için epey kızıştı ama Başhâkim meslektaşlarıyla kısaca fısıldaştıktan sonra duruşmanın ertelenmesine karar verdi. The Scotsman'in yazdığına göre Bay Sinclair 'kıpkırmızı kesildi ve herkesin duyabileceği şekilde, müvekkiline karşı komplo kurulduğuna dair bir şeyler mırıldandı. Bunun üzerine Başhâkim tarafından azarlandı ve derhal özür dilemek zorunda kaldı'.

Bay Sinclair'in, Başhâkim'in son derece makul kararına karşı beslediği hisler ne olursa olsun jürinin gözleri önünde böyle huysuzluk etmesinin müvekkilinin lehine olduğunu iddia etmek pek mümkün değildi. Baş Hâkim jüriye önceki gün yaptığı uyarıları tekrarladı ve mahkeme salonu boşaldı. Halka ayrılan kısımdakiler 'yaz tatili için salıverilen okul çocuklarınınkine benzer' bir ruh hâlindeydiler.

Gazetelerin akşam baskıları avukatlarla Doktor Munro arasındaki konuşmaları rengârenk başlıklarla manşetlerine taşıdı. Inverness Courier'de yazılana bakılırsa 'hanlarda ya da kasabanın sokaklarında başka hiçbir konu konuşulmuyordu. Duruşma sırasında salonda bulunacak kadar talihli kimseler birer bilge edasıyla ilgi odağı oldu ve talihsiz sanığın darağacına gönderilip gönderilmeyeceğiyle ilgili tartışmalar gece boyunca sürdü'.

Benzer şekilde muhabirlerin görüşleri de ikiye ayrılıyordu. The Scotsman'in o günkü duruşmaya dair haberi şöyle son buluyordu: 'Avukatının Doktor Munro'yu ustaca yerle bir etmesinin ardından can bulan umut ışığı, sanığın kendi dudaklarından dökülen ve akıl sağlığının yerinde olduğuna dair verdiği ifadeyle kısa süre içinde söndü. Jüriyi sefil çiftçinin itham edildiği suçları işlemediğine ikna etmek için artık parmak ısırtıcı bir viraj gerekiyordu'.

Öte yandan, Courier'de yazan John Murdoch'a göre davanın sonucu o kadar da kesin değildi: "Her ne kadar Bay Gifford'un Kraliyet'in davasını sunma becerisi sorgulanamaz olsa da zanlının tuhaf davranışlarına dair anlatılanlar jürinin içine, sanığın akıl sağlığının yerinde olmayabileceğine dair birkaç şüphe tohumu ekmiş olmalıydı."

The Times'ın ertesi sabahki baskısında Bay Philby şöyle yazdı:

Böyle bir davada savunma makamının müdafaasını tek bir tanığa dayandırması alışılmışın oldukça dışında bir durum ama Roderick Macrae'nin davasının hiç de alışılageldik bir olay olmadığını da kabul etmeliyiz. Davanın kanıtlarının değil, zanlının zihninden geçenlerin üzerinde duruluyor ve şimdiye dek bunu becerebilen olduysa bile sayıları birkaç kişiyi geçemedi. Sanık daima saygılı ve mazlum bir tavır takındı. Öyle ki itham edildiği vahşi suçları işlediğini hayal etmek bile neredeyse imkânsız bir hâl aldı. Fakat yine de o suçları işlemiş olması ve böylesi bir cinnete muktedir birinin iki gün boyunca farelere taş çıkaracak denli sessizce orada öylece oturmuş olması, benim nazarımda, Doktor Hector Munro'nun değinmediği türden bir deliliğe işaret ediyor. Roderick Macrae'nin kaderini ellerinin arasında tutan saygıdeğer Bay James Bruce Thomson'un omuzlarında çok ağır bir yük var.

Üçüncü Gün

Bay Philby, Bay Thomson'un sunacağı kanıtların önemini kavrayan tek kişi değildi. Mahkeme salonuna girişi âdeta sanığın salona ilk girişi kadar büyük bir heyecanla karşılandı. Karın hizasında altın bir cep saatinin zincirinin kestiği dar kesimli siyah bir takım elbise giyen Bay Thomson büyük bir ciddiyetle tanık kürsüsündeki yerini aldı. The Times gazetesinin muhabirine bakılırsa Bay Thomson 'mağrur bakışlarını halka ayrılan kısımda gezdirdi ve yine oldukça kendini beğenmiş bir tavırla gözlerini sırasıyla hâkimlere, Kraliyet vekillerine ve savunma makamına dikti. Ünlü akıl hastalıkları uzmanının kendini bu tiyatro oyununun başrol oyuncusu olarak gördüğü aşikârdı."

Başhâkim mahkeme salonunda sessizliği sağladı ve formaliteler yerine getirildikten sonra Bay Sinclair tanığa mesleğini sorarak sorgusuna başladı.

Bay Thomson: "Perth'teki Genel Cezaevi'nde görevli Mütehassıs Cerrah'ım."

"Ne zamandır aynı pozisyondasınız?"

"Yaklaşık on dört yıldır."

"Bu süre içinde kaç tutukluyu muayene ettiniz?"

"Altı bin civarında."

"Bu tutukluların hem fiziki hem de akli sağlık durumlarını mercek altına aldınız, öyle değil mi?"

"Evet."

"Sorumluluğunuz altındaki tutukluların psikolojik durumlarıyla bilhassa ilgilendiğinizi söylemek doğru olur mu?"

"Doğru olur."

"Suçluların akıl sağlığı alanında da uzmanlık sahibi olduğunuzu söyleyebilir misiniz?"

"Alçak gönüllülüğü bir kenara bırakırsam evet, söyleyebilirim."

"Uzmanlığınızı neye dayandırıyorsunuz?"

"Çok sayıda tutukluyu muayene ederek kazandığım deneyimin yanı sıra bu alandaki yazılı eserleri de derinlemesine inceledim. Tıbbi Psikoloji Birliği'nin üyeliğine seçildim ve hapishanenin mahkûm üzerindeki psikolojik etkileri üzerine bir makale okumam için aynı kurum tarafından davet edildim. Mahkûmlar arasında sıklıkla görülen epilepsinin nedenleri dair yazdığım makale Edinburg Monthly Journal'da yayınlandı. Suçun psikolojik ve irsî nedenleri üzerine yazdığım makalelerim de kısa süre sonra Journal for Mental Science'da yayımlanacak."

"Bu çok etkileyici, efendim," dedi Bay Sinclair. "Akli dengesi yerinde olmadığı gerekçesiyle mahkemeye çıkarılmaya uygun görülmeyen suçluların da görev yaptığınız kuruma yatırıldığı doğru mudur?"

"Doğrudur."

"Yani genel hapishane ahalisi diyebileceğimiz tutukluları muayene ederek kazandığınız engin deneyimin yanı sıra cezai ehliyeti olmayanlarla da yakından temas kurdunuz."

"Kesinlikle."

"Genel hapishane ahalisi ile cezai ehliyeti olmadığı iddia edilenler arasında hiçbir farklılık gözlemlediniz mi?"

"Her iki türden suçluların birçoğu ahlak duygusundan yoksun olduğundan bir benzerlikten bahsedebiliriz. Öte yandan mükerrer suçlu genellikle irsî nedenlerden ötürü suça meyillidir ve çoğunlukla tedavi edilemez. Artık şehirlerimizin fazlasıyla kalabalık kenar mahallelerinde yaşayan yeni bir suçlu sınıfı doğdu. Bu insanlar suçun içinde doğuyor, suçun içinde yetişiyor, suçla besleniyor ve emirlerini suçlulardan alıyor. Hâliyle suç dünyasının içinde doğduklarından ve yaşam şartlarının zulmüne karşı koyamayacak kadar güçsüz olduklarından bu tür suçluların işledikleri suçlardan sorumlu tutulamayacağı bahis konusu edilebilir."

Bay Murdoch'un gözlemlerine göre 'akıl sağlığı uzmanının konuşma şekline ve tonlamasına Özgür Kilise vaizlerinin efsunlu havası' hâkimdi.

"Pekâlâ," dedi Bay Sinclair, "bahsettiğiniz irsî suçlu sınıfına ait bireyleri tespit etmek mümkün müdür?"

"Elbette."

"Nasıl?"

"Bu toplulukların ürediği pis koşullardan ve kan bağıyla ilgili kurallara aldırış etmemelerinden ötürü bu suçlularda sıklıkla omurga bozuklukları, konuşma güçlüğü, kusurlu ses aygıtları, doğuştan çarpık ayaklar, yarık damak, tavşan dudağı, sağırlık, doğuştan körlük, epilepsi, sıraca hastalığı ve benzeri anormallikler görülür. Bunlara genellikle akıl zayıflığı ve zekâ geriliği eşlik eder. Kara suratlı bir koyunla Şevyot ırkı arasındaki fark ne denli aşikârsa suçun içinde doğanlarla şerefiyle çalışan insanlar arasındaki fark da o kadar ortadadır."*

---

* Burada Thomson tarafından ileri sürülen düşünceler, 1870 yılında Journal of Mental Science'ta yayınlanan 'Suçun Kalıtsal Doğası' isimli makalesinde de yer almaktadır. Bunlar o günlerde yaygın bir şekilde kabul gören ve bir tür tersine evrim olarak açık-

"Şimdi... bu davanın zanlısını muayene etmek için Inverness'e gittiğiniz doğru mu?"

"Talebiniz üzerine, efendim, evet, gittim."

"Sanığı muayene ettiniz mi?"

"Ettim."

"Muayenenizin sonucunda elde ettiğiniz bulgular nelerdi?"

"Bazı açılardan irsî suçlu sınıfının nahoş fiziksel özelliklerini sergilediğini tespit ettim."

"Hangi açılardan?"

"Boyu ortalamanın altında, kafatası biçimsiz, kulakları anormal derecede büyük ve sarkık. Gözleri küçük ve birbirine yakın ve herkesin görebileceği gibi kaşları gür ve çıkıntı yapıyor. Cildi solgun ve sağlıksız fakat bunu irsî etmenlerden ziyade yetersiz beslenmeye bağlayabilirim."

"Sanığın irsî bir suçlu olarak değerlendirilmesinin gerekip gerekmediğine dair yaptığınız muayeneler sırasında fiziksel muayenenin ötesine geçip başka incelemelerde de bulundunuz mu?"

"Evet. Sizinle birlikte sanığın Ross-shire'ın Culduie köyündeki evine gittim."

"Bu yolculuğa çıkmayı neden gerekli gördünüz?"

"O sırada da söylediğim gibi; bardaktaki suyun koktuğuna kanaat getiren kuyuyu da kontrol etmelidir."

O anda Başhâkim araya girerek psikiyatristten imalı sözleriyle neyi kastettiğini açıklamasını istedi.

"Basitçe," dedi Bay Thomson, "sanığın özelliklerinin kendisine kalıtım yoluyla geçip geçmediğine yalnızca fiziksel muayeneyle karar verilemez. Aynı zamanda sanığın geldiği kaynağa da bakılmalıdır."

Bay Sinclair: "Culduie ziyaretiniz sonucunda elde ettiğiniz buldular nelerdi?"

"Köy sakinlerinin çoğu fiziksel açıdan vasatın altında, minyon yapılı ve genellikle albenisiz bireylerden oluşuyor. Bölgede bazı so-

---

lanan "soysuzlaşma" teorisinin örnekleridir.

yadlarıyla sıklıkla karşılaştığımdan bu durumun ırklar arası üremenin yaygınlığından ileri geldiğine kuşkum yok. Sanığın ve ailesinin yaşam koşullarını insan ikameti açısından bir hayli yetersiz buldum. Havalandırmadan ve hijyenden yoksun viranelerini –ev demeye dilim varmıyor– besi hayvanlarıyla paylaşıyorlar. Birkaç dakika konuşma fırsatını bulduğum babalarının geri zekâlılık seviyesinde kıt akıllı olduğunu gördüm. Sanığın annesi doğum sırasında ölmüş ki bu da modern çağımızda sıklıkla görülen irsî zayıflıkların muhtemel bir göstergesi sayılabilir. Sanığın ablası bu talihsiz ailede nesilden nesile aktarılan zihinsel hastalığın varlığını kanıtlamak istercesine intihar etmiş. Zanlının küçük kardeşlerini muayene etme fırsatını bulamadım çünkü bakılmaları için başka bir yere götürülmüşlerdi. Özetle, hiç tereddütsüz şunu söyleyebilirim ki sanık vasatın çok altında kalmış bir soydan geliyor."

"Yani sanığın az önce güçlü ve etkili bir biçimde açıkladığınız irsî suçlu sınıfına ait olduğu sonucunu mu çıkardınız?"

"Bu davada öne sürdüğünüz savunmaya dayanarak benden sorunuza olumlu yanıt vermemi istediğinizin bilincindeyim. Fakat sanık ile şehirde yaşayan suçlu ailelerin çocukları arasında görülen ve hiç şüphesiz vasat üremeden kaynaklandığına inandığım tüm benzerliklere rağmen onu hiçbir suçlu sınıfı dâhilinde ele almayacağım; çünkü bahsi geçen sınıflar suçun içinde doğmuş, suçun çekim gücüne karşı koyamayan insanlardan oluşur."

Bu noktada Bay Sinclair 'halı sanki sertçe ayaklarının altından çekilmiş rolüne bürünmek için elinden geleni ardına koymadı'. Ardından biraz kekeleyerek de olsa Bay Thomson'dan vardığı sonucu izah etmesini istedi.

"Her şey ortada, Bay Sinclair. Suçun nedeni araştırılırken yalnızca suçlunun doğasına değil, çevresel etmenlere de bakmak gerekir. Bizler gibi eğitimli insanların gözünde Kuzey İskoçya sefil bir gecekondu mahallesi olsa da şehirli zorbaların işgal ettiği kenar mahallelerle kıyaslandığında cennetten bir parça gibidir. Havası temiz ve efil efil esintilidir; her ne kadar köylüler yoksulluk içinde yaşasalar da insanların çoğu tarlalarda ya da basit işlerde şerefleriyle çalışır.

Bu topraklarda küçük çaplı hırsızlıklarla ya da dolandırıcılıkla karşılaşmak pek mümkün değildir. Hâliyle fiziksel yapısı ya da zihinsel kapasitesi ne denli kısıtlı olursa olsun burada doğan çocuklar suç ortamında yetiştirilmez ve suçtan beslenmez. Bu davanın sanığı da medeni bir erkeğin kaçınacağı türden bir hayata gözlerini açmış olsa da suçun içinde doğmamıştır."

Bay Sinclair yardımcısına danışırken duruşma duraksadı. Yazılanlara göre Bay Gifford 'ayaklarını önündeki masaya uzatmak istercesine sandalyesinde arkasına yaslanmıştı'. Bu istişarenin önemini henüz tam olarak kavrayamamış vaziyette halka ayrılan kısımda oturanlar kendi aralarında fısıldaşıyorlardı. Başhâkim duruşmanın duraksamasından memnun gibi görünse de birkaç dakika sonra Bay Sinclair'e tanığın sorgusuna devam edip etmeyeceğini sordu.

Avukat sorgusuna devam edeceğini söyledikten sonra aceleyle bir sonraki sorusuna geçti: "Sanığın akli denge bozukluğunun ya da zekâ geriliğinin alışılageldik emarelerinden hiçbirini göstermediğini söyleyen ve pratisyen hekim olarak görev yapan Doktor Hector Munro'nun ifadesini dinledik. Beyefendinin değerlendirmesine katılıyor musunuz?"

"Katılıyorum."

"Fakat mevzubahis emareleri sergilemeyen birinin de akli dengesinin yerinde olmayabileceği görüşüne de katılıyor musunuz?"

"Katılıyorum, evet."

"Bu nasıl olabilir?"

"Geçtiğimiz yıllarda, zihnin işleyiş şekli ya da işlev bozuklukları konusundaki anlayışımız Avrupalı ve İngiliz meslektaşlarımın çalışmalarıyla büyük ölçüde derinlik kazandı. Mesela artık Adli Antropoloji alanı, ahlaki deliliğin şartları ya da 'hezeyansız delilik' terimi yaygın olarak kabul görüyor."

"Şart derken neyi kastettiğinizi açıklayabilir misiniz?"

"Özetle açıklamam gerekirse zihinsel işlevlerin hiçbirinde aksaklık gözlenmiyor olmasına rağmen duygulanımın hastalıklı bir şekilde sapma göstermesidir. Hâliyle kişi gerçekliğin bilincindeymiş ya da söylevlerinde mantıklıymış gibi görünebilir fakat yine

de ahlak hissinden tamamen yoksundur. Kendini hırsızlığın pençesinden kurtaramayacak kadar aciz durumdaki önemsiz suçluların suçu alışkanlık hâline getirmesini ya da daha ciddi suçluların –cinayetten, tecavüzden ya da çocuk öldürmekten hüküm giyenlerin– pişmanlık duymamasını buna örnek olarak verebiliriz. Ahlaki delilikten mustarip olanlar şiddete ya da suça yönelik dürtülerine karşı koyamazlar. Bu talihsiz kimseleri genellikle incir çekirdeğini bile doldurmayacak kışkırtmalar karşısında sergiledikleri kötücül hislerle diğerlerinden ayırabiliriz. Ortada bir düşmanlık olmadığı hâlde düşmanlık görür, kendilerini intikam ve kötülükle dolu hayallere kaptırırlar ve o kadar acizdirler ki bu hayaller üzerinden harekete geçmeden duramazlar."

"Yani bu kimselerin işledikleri suçlardan sorumlu tutulamayacağını mı iddia ediyorsunuz?"

"Hukuki açıdan hiçbir şey diyemem ama bir Adli Psikoloji öğrencisi olarak, mevzubahis kimselerin diğerleriyle aynı şekilde sorumlu tutulmamaları gerektiğini düşünüyorum çünkü bu kimseler, nedeni her ne olursa olsun ahlak hissinden yoksun olarak dünyaya geliyorlar. Medeni erkeklerin ve kadınların öz denetim ve denge yetisi onların hamurlarında yok. Dolayısıyla eylemlerinden tam olarak sorumlu tutulamazlar. Onlar ahlaki açıdan zekâ geriliği yaşıyorlar ve bir zekâ özürlüyü durumundan ötürü nasıl suçlayamazsak bu insanları da kabahatli bulamayız."

Bu noktada Başhâkim araya girdi ve Bay Sinclair'den tanığın sorgusuna devam ederken "hiç şüphesiz bir hayli ilgi çekici" olan genellemelerden kaçınarak davaya odaklanmasını istedi. Bay Sinclair jüri üyelerinin Adli Psikoloji alanındaki geçerli görüş konusunda bilgi sahibi olmasının gerekliliğinden dem vurduktan sonra Başhâkim'e boyun eğdi.

"Şimdi," diyerek konuşmayı sürdürdü, "mahkemeye sanığın özgür iradesiyle akli dengesinin yerinde olduğunu beyan ettiği bir ifade okundu. Suçlular üzerinde çalışarak edindiğiniz engin deneyime dayanarak bu tür bir beyanda bulunabilen birinin akli dengesinin yine de yerinde olmayabileceğini söylemek mümkün müdür?"

"Oldukça mümkündür, evet," diye yanıtladı Bay Thomson.

"Bu nasıl olabilir?"

"Eğer sanık bir tür sanrıya kapıldıysa bizim için bu mahkeme salonu ne kadar gerçekse onun için de o sanrı o denli gerçektir. Eğer bir kimsenin akli dengesi yerinde değilse kelimenin doğası gereğince deli olduğunu reddedecektir."

"Anlıyorum," dedi Bay Sinclair jürinin söylenenleri sindirmesi için gerekli zamanı tanımak adına duraksayarak. "Söylediklerinizi göz önünde bulundurulduğunda sanığın akli dengesinin yerinde olduğuna dair verdiği ifade ne ölçüde kayda değerdir?"

"Kesinlikle kayda değer değildir."

"'Kesinlikle kayda değer değildir,'" diye tekrarladı Bay Sinclair jüriye imalı imalı bakarak.

Başhâkim araya girdi: "Söylediklerinizin daha rahat anlaşılabilmesi için, Bay Thomson, sanığın akli dengesinin yerinde olmadığını mı iddia ediyorsunuz?"

"İddia ettiğim şey şudur ki akli dengesi yerinde olmasa bile sanığın bunun bilincinde olması mümkün değildir. Hatta akli dengesinin yerinde olmadığını iddia etmiş olsaydı verdiği ifadeyi tam tersine yorumlamamız gerekirdi çünkü bu bakış açısı, muhakeme yeteneğinden yoksun olanların asla sahip olmadığı türden bir öz farkındalığa işaret ederdi."

Başhâkim kısa bir süreliğine Hâkim Jerviswoode'a danıştı ve ardından sorgusunu sürdürmesi için Bay Sinclair'e işaret etti. Bay Sinclair Başhâkim'e teşekkür edip sorgusuna kaldığı yerden devam etti. "Şimdi, Bay Thomson, sanığı akli dengesinin yerinde olup olmadığını tespit etmek için muayene ettiniz, değil mi?"

"Evet."

"Bu muayeneyi gerçekleştirirken ne tür bir yol izlediniz?"

"İşlediği suçlar konusunda kendisiyle uzun uzadıya konuştum."

"Ne gibi bulgulara ulaştınız?"

"Sanık makul ölçüde zeki ve dilimizi, böylesine sefil bir ortamda büyüyen birinden beklenmeyecek kadar iyi anlıyor. Benimle konu-

şurken çoğunlukla rahattı ve hiçbir rahatsızlık belirtisi göstermedi. Tarif ettiğim daha ciddi suçlulara benzer şekilde, işlediği suçlardan ötürü hiçbir pişmanlık sergilemedi; hatta suçunu sapkın bir kibirle itiraf ettiğini bile söyleyebilirim."

"Bunun ahlaki delilik rahatsızlığından mustarip bireylere özgü bir özellik olduğunu mu söylüyorsunuz?"

"Bu davranış hakikaten de ahlaki zekâ geriliğinden mustarip bireyler arasında yaygındır ama tek başına olduğunda ahlaki deliliğe delalet etmez."

"Önceki soruma verdiğiniz yanıtta ahlaki delilikten mustarip bireylerin..." –yardımcılarının eline tutuşturduğu nottan okudu– "...'incir çekirdeğini bile doldurmayacak kışkırtmalar karşısında kötücül hisler sergilediğini' söylediniz."

"Evet."

"Şimdi, maktul Bay Mackenzie'nin sanığı ve ailesini nasıl kışkırttığına dair çok sayıda ifade dinledik."

"Kesinlikle."

"Bu kışkırtmaların incir çekirdeğini doldurup doldurmadığı tartışmaya açık olsa da sanığın Bay Mackenzie'den intikam alma arzusunu ahlaki delilik emaresi olarak değerlendirir misiniz?"

"Eğer sanığın yaşanan olaylara dair anlattıklarını kabul edecek olursanız makul bir şekilde sanığın bu rahatsızlıktan mustarip olduğu sonucuna varabilirsiniz."

Bu konu 'dava için çok büyük önem taşıdığından' Başhâkim tanıktan yanıtını netleştirmesini istedi.

Bay Thomson doğrudan Başhâkim'e hitap ederek konuşmayı sürdürdü. "Benimki dâhil olmak üzere pek çok bilim dalında sürekli tekrarlanan fikirlerin sık sık olgusal gerçek olarak kabul gördüğüne şahit oluruz. Bu davada da sanığın, babasını Bay Mackenzie'nin baskıcı tutumundan kurtarmak üzere bu suçları işlediği defalarca kez tekrar edildiğinden bu anlatı, mahkeme ve birçok tanık tarafından hiç düşünmeden kabul edildi. Hâl böyle olunca bu hikâye yalnızca tek bir tanığın ifadesine dayanır oldu: sanığınkine. Ben şahsen olayların sanık tarafından anlatılan şeklini olduğu gibi

kabul etmek ya da ince eleyip sık dokumadan benimsemek için hiçbir neden göremiyorum."

Başhâkim: "Peki siz ince eleyip sık dokudunuz mu?"

"Evet."

"O hâlde fikriniz nedir?"

"Kendisinin de kabul ettiği üzere böylesine kanlı suçlar işlemiş bir kimsenin sözlerine inanmamız için ortada hiçbir neden olmadığını düşünüyorum. Dahası, alternatif bir açıklama sanığın eylemlerine dair çok daha makul bir bakış açısı getirebilir."

Bay Sinclair bu defa endişesini gizleyemedi. Hâkimin sorgusuna müdahale etmeye yeltense de daha ağzını açar açmaz susturuldu.

Başhâkim: "Bahsettiğiniz türden bir açıklamanız var mı?"

"Var," dedi Bay Thomson.

"O hâlde açıklamanızı mahkemeyle paylaşmanızı rica edeceğim."

"Bakış açım sanığın hem Bay Sinclair'e hem de bana tekrarladığı hikâyedeki tutarsızlıklara ve eksikliklere dayanıyor. Bilhassa da Flora Mackenzie'nin maruz kaldığı yaralara ilişkin tutarsızlıklara. Bu yaraların, işlenen suçlarınkinden çok daha farklı bir güdüye işaret ettiğini düşünüyorum. Sanık kanlı projesini hayata geçirmeye karar verdiğinde asıl amacının Bay Mackenzie'den değil, az önce de dinlediğimiz gibi sanığın teklifini reddeden kızından intikam almak olduğunu iddia ediyorum. Bu pencereden baktığımızda Roderick Macrae'nin babasını korumaya yönelik güya asil duygularıyla değil, Bayan Mackenzie'ye karşı beslediği cinsel dürtülere hareket ettiğini görürüz. Bu nedenle sanığın yola koyulduğu sırada Bay Mackenzie'nin evde olmadığını bildiğini ve akla gelebilecek en ahlaksız şekilde Bayan Mackenzie'nin ırzına geçme güdüsüyle hareket ettiğini ileri sürebilirim. Sonrasında suçüstü yakalanan sanık ile Bay Mackenzie arasında çıkan bir arbede, Bay Mackenzie'nin ölümüyle sonuçlanmış olmalı."

Birkaç dakikalık bir sessizliğin ardından, halka ayrılan kısımdan fısıltılı yorumlar yükselmeye başladı. Hâkim mahkemede düzeni sağlamak için tokmağını üst üste birkaç kez vurmak zorunda kaldı. Bay Sinclair epey şaşırmış görünüyordu.

Başhâkim: "Neden şimdiye dek anlatılan hikâyeye değil de bu hikâyeye inanalım?"

"Bu suçlar işlendiği sırada orada olmadığım aşikâr," diyerek sözlerini sürdürdü Bay Thomson, "ancak Bayan Mackenzie'nin taşıdığı yaralar sanık tarafından izah edilen gerekçeyle katiyen örtüşmüyor. Kaldı ki sanığı hücresinde sorguladığım sırada kaygı belirtisi gösterdiği tek an söz konusu yaralardan bahis açıldığı andı. Dünyaya takdim ettiği kişilikte bir çatlak oluştu."

Ardından Başhâkim sorgusuna devam etmesi için süngüsü düşmüş vaziyetteki Bay Sinclair'e baktı. Hiç şüphesiz sanığın ifadesinin öneminin bilincinde olan hâkim, düşüncelerini toplaması için avukata biraz zaman tanıdı. Bay Sinclair de yardımcılarına danıştıktan sonra sorgusuna kaldığı yerden devam etti.

"Anlattığınız hikâyeyi kabul ettik diyelim. Bu hikâye muhakeme kaybı iddiamızı öncekine kıyasla daha kuvvetli bir biçimde desteklemiyor mu?"

Bay Thomson yüzünde zayıf bir gülümsemeyle avukata baktı. Adamın, davayı az önce verdiği ifadenin sonuçlarından kurtarmaya çalıştığının farkındaydı. "Cinsel dürtülerin tetiklediği saldırı davalarında sanığın temel içgüdülerini kontrol etmekteki başarısızlığı göz önünde bulundurularak eylemlerinden sorumlu tutulabileceğine ya da tutulamayacağına kanaat getirilebilir. Öte yandan bu dava sadece suçun tabiatı açısından değil, aynı zamanda zanlının hadiseye ilişkin ifadesinin örtbas edici mahiyeti açısından da diğerlerinden farklıdır. Gerçekleştirdiği saldırının ardındaki gerekçeleri peşinen itiraf etmiş olsaydı, sizin de dediğiniz gibi, ahlaki delilikten mustarip olabilirdi çünkü işlediği suçların yanlış olduğunun bilincinde olmayacaktı. Lakin zanlı, eylemlerini doğruculuk maskesi ardına saklama niyetiyle başka bir hikâye uydururken asıl amacının yüz kızartıcı tabiatını ele veriyor. Bu cinayetleri işlemesinin ardındaki asıl gerekçeleri gizlemeye çalışması, yaptığının yanlış olduğunun bilincinde olduğuna işaret ediyor. Ahlaki delilikten mustarip olan talihsiz kimseler doğruyu yanlıştan ayıramamalarıyla toplumun geri kalanından ayırt edilebilirler. Ne denli rezil suçlar işlese-

ler de hepsinin haklı gerekçeleri olduğuna inanırlar. Oysa şu anki davada zanlının öne sürdüğü gerekçeler yalnızca saldırısının asıl amacını gizleme arzusuna işaret etmekle kalmıyor, aynı zamanda akli dengesi yerinde olmayan insanlarda görülmeyen kandırma ve gerçeği örtbas etme becerilerini ortaya koyuyor."

"Fakat," dedi Bay Sinclair davasını kurtarmak için kahramanca bir çabayla, "saldırının hemen ardından zanlı tarafından anlatılan hikâye doğruysa zanlının akli dengesinin yerinde olmadığını düşünür müsünüz?"

"Düşünürüm."

"Ve ne siz ne de başka bir tanık saldırı sırasında orada bulunduğundan sanığın ifadesinin sizin öne sürdüğünüz hikâyeden daha az doğru olduğunu kesin olarak söylemeniz mümkün değildir."

"Orada bulunmadığımı söylemekle çok haklısınız, beyefendi. Öte yandan davanın fiziksel kanıtları öne sürdüğüm hikâyeye daha çok uyuyor. Şayet davalının gerekçesi iddia ettiği şekilde olsaydı talihsiz Bayan Mackenzie'yi böylesine vahşice katletmesine gerek olmazdı. Babasının dönüşünü beklerken pusu kurduğu sırada Bayan Mackenzie'yi susturmaya mecbur kaldıysa bile kafasına vurarak kızı bayıltması yeterli olurdu. Oysa onu şeytanca kirletmeyi seçti. Bu hareketi ile babasını Bay Mackenzie'nin ona çektirdiği sıkıntılardan kurtarmaya yönelik sözde arzusu arasında hiçbir bağlantı göremiyorum."

"Fakat sanığın hareketlerinin başka şekillerde yorumlanmasının mümkün olduğunu da kabul ediyorsunuz?"

"Farklı şekillerde yorumlanabilir ancak söz konusu yorumlar davanın fiziksel kanıtlarıyla bağdaşmıyorlar."

Bu noktada Bay Sinclair yerine oturunca Başhâkim sorgusunu bitirip bitirmediğini sormak zorunda kaldı. Kraliyet vekilleri tanığı sorgulama fırsatını tepti ve Bay Thomson tanık kürsüsünden indirildi. Duruşma öğleden sonraya ertelendi ve jüriye hitaben yapılacak kapanış konuşmalarının da o sırada yapılmasına karar verildi.

Kraliyet vekillerinin konuşması bir saatten uzun sürmedi ve 'jüri üyelerinin bir hayli yabancılaşmasına neden olabilecek kadar rahat

ve kayıtsız bir tavır takınan' Bay Gifford tarafından yapıldı. Baş Savcı jüriden davanın yalnızca fiziksel gerçeklerine odaklanmalarını istedi. Roderick Macrae taammüden suç işlemişti –Mackenzielerin evine giderken yanına silah alması da bunu kanıtlıyordu– ve 'sıra dışı bir barbarlığın beslediği korkunç bir öfkeyle' üç masum insanı öldürmüştü.

"Bay Sinclair gözünüzü boyamaya çalışacak," dedi. "Müvekkilini bir embesil olarak tasvir etmeyi deneyecek; kendi kendine konuştuğunu ve kafasının içinde bazı sesler duyduğunu savunacak." Jüriye, 'her ne kadar sanık sık sık tuhaf davranışlar sergilese de Aeneas Mackenzie dışında tanıklardan hiçbirinin sanığın akli dengesinin yerinde olmadığına dair ifade vermediğini' anımsattı. "Ve öyle ya da böyle, Bay Mackenzie'nin ifadesinin sanığa karşı duyduğu anlaşılabilir hoşnutsuzluktan ve sanığın kimi zaman uygunsuzca gülmesinden başka bir dayanağı olmadığı ortadadır. Açıklamama izin verin, beyler. Şayet birine delilik tanısı koymak için tüm bunlar yeterli olsaydı hepimiz tımarhanede olurduk. Bunun yerine, mevzubahis suçları işlemesinden yalnızca birkaç dakika önce Roderick Macrae'yle konuşan ve sanığı 'gayet aklı başında' olarak tarif eden Bayan Carmina Murchison'un ifadesine ağırlık vermenizi öneririm."

"Bay Thomson'la Bay Sinclair arasında geçen eğlenceli konuşmayı dinledik. İşlenen cinayetlerin nedenlerini ve doğurduğu sonuçları sanığın hâletiruhiyesine göre ela aldılar. Her ne kadar tartışmalarının çok enteresan olduğuna katılsam da bence bir çivinin üzerinde dans ediyorlar."

Bunun ardından Bay Mackenzie'yle mahkûmun babası arasında yaşanan ve Macrae ailesinin evlerinden atılmasıyla son bulan çok sayıda olayı teker teker saydı. "Davalının eylemlerinin gerekçesi buydu. Fakat bunların hiçbiri eylemlerini haklı çıkarmaz. Aynı zamanda davalının Flora Mackenzie'ye karşı olabilecek en iğrenç şekilde ifade ettiği bazı romantik duygular beslediğini de dinledik. Belki de Flora Mackenzie tarafından reddedilmesi Mackenzie ailesine karşı beslediği düşmanlığı körüklemiştir. Bu saldırının

ardındaki gerçek nedenleri bilmediğiniz –belki de asla öğrenemeyeceğimiz– doğru fakat, beyler, bunların hiç önemi yok."

Bay Gifford son sözlerinden önce kısa bir anlığına duraksadı. "Bazı gerçekleri size anımsatmak isterim: Roderick Macrae, Bay Mackenzie'nin evine onu öldürme niyetiyle silahlı gitti ve onu katletti. Çok sayıda tanıktan da dinlediğimiz gibi mahkûm kendini aklamak için hiçbir teşebbüste bulunmadı. Siz de onu aklamaya çalışmayınız. Eğer sanığın akli dengesiyle ilgili herhangi bir şüpheniz varsa bu konuda bir hükme varmak açısından hem sizden hem de benden daha nitelikli bir değil, iki deneyimli uzmanın görüşlerini dinlediğimizi unutmayınız. İlk olarak, suçlular ve deliliğin emareleri gibi konularda engin bir deneyimi ve bilgi birikimi olan Doktor Hector Munro'nun görüşlerine kulak verdik. Kendisi Roderick Macrae'nin akli melekelerinin yerinde olmasının yanı sıra mahkûmun şimdiye dek muayene ettiği "hitabet yeteneği en gelişmiş ve en zeki tutuklulardan biri" olduğunu dile getirdi.

"Ayrıca savunma makamının tanığı olduğunu unutmamanız gereken Bay James Bruce Thomson'u da dinleme ayrıcalığına nail olduk. Kendisinin bu alandaki uzmanlığı tartışma kabul etmez. Fakat vardığı sonuç neydi? O da Roderick Macrae'nin akli melekelerinin yerinde olduğuna ve hakikati örtbas etmeye çalışan şeytani bir suçludan daha fazlası olmadığına kanaat getirdi.

"Son olarak mahkûmun kendi beyanını dinledik. Hiçbir baskı altında olmadan, 'Akli dengem yerinde,' dedi. Beyler, şu anda bu salonda mahkûmun akli dengesinin yerinde olmadığına inanan –ya da inandığını söyleyen– yegâne kişi meslektaşım Bay Sinclair'dir. Fakat bu inanç mahkemeye sunulan kanıtlara ters düşüyor."

Bay Gifford önlerindeki üç cinayetin her biri için sanığı suçlu bulmak dışında başka bir karara varmaları hâlinde jüri üyelerinin görevlerini ihmal etmiş olacağını söyleyerek sözlerini bitirdi.

Jürinin huzurunda kapanış konuşmasını yapmak üzere ayağa kalktığında Bay Sinclair'de mağlup bir adam havası yoktu. Bay Philby'nin yazdığına göre 'kendi tanığı tarafından küçük düşürülmeyi övgüye değer bir biçimde atlatmıştı ve eğer ümitsiz vakaları kim

daha cansiperane savunacak yarışması yapılsaydı ödül kesinlikle cesur avukata verilirdi'.

Elini jüri heyetinin oturduğu sandalyeleri salonun geri kalanından ayıran parmaklıklara koyarak, "Beyler, saygıdeğer meslektaşımın da belirttiği gibi bu trajik davanın somut sonuçlarını tartışacak değiliz," diyerek söze başladı. "Savunma makamı talihsiz kurbanların mahkûmun ellerinde can verdiğine itiraz etmemektedir. Buradaki asıl mesele davanın çıplak gerçekleri değil, bir insanın zihninin içindekilerdir. Bu vakanın üç değil, dört kurbanı olduğunu iddia ediyorum. Bu dördüncü kurban, üç gündür huzurunuzda oturmakta olan zavallının ta kendisidir. Peki kimdir bu zavallı? On yedi yaşını henüz doldurmuş, ailesine gönülden bağlı, çalışkan bir çiftçi. Pek sevgili annesinin trajik ölümü üzerine ne kadar derinden değiştiğini ve o günden beri ailesinin kederden bir kefen içinde yaşamını sürdürdüğünü dinledik. Mahkûmun gönülden bağlı olduğu babası kendi ağzıyla onu sık sık dövdüğünü söyledi. Komşuları Carmina ve Kenneth Murchison sanığın kendi kendine konuşma alışkanlığı olduğunu ve biri yanına yaklaştığında hemen sustuğunu dile getirdi. Bu yüksek sesle söylediği düşüncelerin tabiatının rahatsız edici olduğuna işaret edebilir. Bay Murchison ifadesinde mahkûmun "kendi dünyasında yaşıyor" gibi göründüğünü söyledi. Bay Aeneas daha dobraydı. Roderick Macrae'nin köyün delisi olarak görüldüğünü, embesilin teki olduğunu, davranışlarının çoğu zaman çevresine aykırı olduğunu dile getirdi. Diğer tanıkların mahkûmu damgalamaya onun kadar istekli olmamasının, Culduie köyünde yaşayanların anlayışlı ve iyi niyetli insanlar olmalarından kaynaklandığına eminim. Fakat Bay Mackenzie lafını esirgememiş ve herkesin düşüncelerine ses olmuştur. Dinlediklerimiz bunlarla kalmadı. Roderick Macrae'nin ruh hâlinin sık sık değiştiğini ve ara sıra tuhaf davranışlarda bulunduğunu da işittik. Neresinden bakarsanız bakın akli dengesinin yerinde olmadığını görebilirsiniz. Lachlan Mackenzie köy hakemliği görevine getirildikten sonra Roderick'in, yani mantığın sınırlarının ötesine itilen bu zavallı genç adamın ailesine –maktulün yaptıklarını başka türlü

açıklanamayacağından– zulmetmek için güçlerini kötüye kullanmıştır. Ve sabrının sonuna gelen Roderick, Lachlan Mackenzie'yi öldürmek için harekete geçmiş ve o esnada iki masumun daha canını almıştır.

"Bunlar çok korkunç eylemlerdir. Buna şüphe yoktur. Fakat Roderick Macrae'nin zihninin içinde olup bitenlere asıl işaret eden, bu eylemlerin sonrasında olanlardır. Sizin ya da benim davranacağım gibi mi davrandı? Aklı başında herhangi bir insanın yapacağı gibi? Kaçmaya ya da işlediği suçların sorumluluğunu inkâr etmeye kalkıştı mı? Hayır. Gayet sakin bir şekilde teslim oldu ve işlediği suçu açıkça itiraf etti. Pişmanlık belirtisi göstermedi. Hiçbir noktada duruşunu bozmadı.

"Beyler, kendinize sanığın neden böyle davrandığını sormalısınız. Bu sorunun tek cevabı, kafasının içinde yanlış bir şey yapmadığına inanıyor olması olabilir. Roderick Macrae kendi zihninde o suçları işlemekte haklıdır ve bunlar ailesinin taciz edilip durmasına verdiği kaçınılmaz tepkidir. Elbette böyle farz etmekte hatalıdır. Bu mahkemedeki herkes," –eliyle mahkeme salonuna işaret etti– "sanığın yaptığı şeyin yanlış olduğunu görebilir. Fakat Roderick Macrae bunu göremez. Davanın düğüm noktası da burasıdır. Roderick Macrae doğruyu yanlıştan ayıramamaktadır. Bir eylemin suça dönüşmesi için ortada fiziksel bir eylem olmalıdır –ki bu davadaki fiziksel eylem ihtilaflı değildir– fakat aynı zamanda bir de ruhsal eylem gereklidir. Fail yaptığının yanlış olduğunun farkında olmalıdır. Ve Roderick Macrae söz konusu farkındalığa sahip değildir."

"Şimdi, saygıdeğer Bay Thomson'un sunduğu kanıtları dikkatle dinlemenizi rica ediyorum. Bay Thomson –bunu söylemekten imtina etmemeliyim– Roderick Macrae'nin saldırısının asıl hedefinin Lachlan Mackenzie değil de kızı Flora olduğunu iddia etmiştir. Fakat size şunu da söylemeliyim ki Bay Thomson'un davanın bu ayrıntısına dair görüşü bir spekülasyondan daha fazlası değildir. Bay Thomson'un görüşüne inanmak ne anlama gelmektedir? Bu görüş saldırının hemen sonrasında –yani üç kanlı cinayet işledikten hemen sonra– Roderick'in yaptığı şeye dair düzmece bir açıklama uy-

durmaya kadir olduğuna inanmamızı gerektirir. Oysa aklı başında birinin böyle bir şeyi yapacak soğukkanlılığa sahip olduğu tasavvur dahi edilemez."

Bay Sinclair duraksadı ve sanki sözlerine devam etmeden önce sorduğu sorunun yanıtını düşünür gibi işaret parmağını dudaklarına götürerek bakışlarını tavana kaydırdı.

"Sanığın bahsi geçen suçları işlemeden önce bu hikâyeyi uydurduğuna, Mackenzielerin hanesine Flora'yı öldürmek amacıyla gittiğine ama sonrasında oraya babasını öldürmek niyetiyle gittiğini söylemeyi planladığına inananlar olabilir. Fakat bu hikâyede azımsanamayacak kadar mühim bir kusur vardır: Roderick, Lachlan Mackenzie'nin eve döneceğini ve onu suçüstü yakalayacağını bilmiyordu ve bilemezdi. Olayın Bay Thomson'un inandığı hâli çok çetrefilli düşünmeyi ve, bana kalırsa, mantığın tamamen göz ardı edilmesini gerektiriyor. Öte yandan mahkemede sunulan tüm kanıtlar tutuklunun Lachlan Mackenzie'yi öldürme niyetinde olduğunu ve mahkûmun örselenmiş zihninde bu eylemi haklı gördüğünü gösteriyor. Bu amaç doğrultusunda henüz küçük bir çocuk olan Donald Mackenzie ile Flora Mackenzie'nin canlarını da alması şahsının deneyimlediği mantık eksikliğini ikna edici bir biçimde gözler önüne seriyor. Bay Thomson layıkıyla dikkatinizi Flora Mackenzie'nin aldığı korkunç yaralara çekti fakat ben size başka bir soru sormak istiyorum. Bu eylemler akli dengesi yerinde birinin eylemlerine mi benziyor? Beyler, öyle olmadığı ziyadesiyle aşikârdır. Ve tüm kanıtların işaret ettiği görüşü, yani Roderick Macrae'nin Lachlan Mackenzie'yi ailesine yaptığı kötülüklerin intikamını almak adına duyduğu karşı konulmaz dürtüye kapılarak öldürdüğü görüşünü kabul edenler Bay Thomson'un Roderick Macrae'nin akli dengesinin yerinde olmadığına, "hezeyansız delilikten" ya da "ahlaki delilikten" mustarip olduğuna ve hâliyle kanun nazarında eylemlerinden sorumlu tutulamayacağına dair kanısıyla da hemfikir olmalıdır.

"Bu cihetle, bu davada müvekkilimi suçsuz bulmanızı istiyorum. Omuzlarınızda külfetli bir sorumluluk var. Öte yandan kanunlar

ışığında hareket etmeli ve bu korkunç eylemlere karşı duyabileceğiniz makul ve insanca bir tiksintinin aklınızı çelmesine izin vermemelisiniz. Bu suçları işlediği esnada Roderick Macrae mantıktan yoksundu. Bu nedenden ötürü suçsuz bulunmalıdır."

Bay Philby bu ânı şöyle betimledi: "Büyük bir öz güvenle sunulan marifetli bir gösteriydi. Orada bulunan hiç kimse tutuklunun en muktedir ve en ihtimamlı şekilde müdafaa edildiğine ve adalet ruhunun İskoçya'nın şehir merkezlerinin sınırlarının ötesinde var gücüyle serpilmekte olduğuna karşı çıkamazdı". Bay Sinclair yerine oturduktan sonra mendiliyle alnındaki terleri sildi ve yardımcısı hafifçe omuzuna vurdu. Koridorun öbür yanındaysa Bay Gifford profesyonel takdirini göstermek istercesine hürmetle başını önüne eğdi.

Başhâkim o esnada patlak veren curcunanın birkaç dakika sürmesine izin verdikten sonra mahkemeye düzen getirdi. Saat üçte jüriye değerlendirmeye geçmelerini söyledi ve iki saat kadar konuştu. "Özeti," diye yazdı Bay Philby, "kimseye iltimas geçilmeyeceğine dair bir nutuk ve İskoç hukuk sistemine övgü niteliğindeydi." Alışılagelmiş giriş cümlelerinden ve avukatları duruşma boyunca sergiledikleri hâl ve tavırlardan ötürü tebrik ettikten sonra jüri üyelerine "mahkûmu iddianamede bahsedilen üç suçtan herhangi birinden suçlu bulmaları için kanıtlara dayanarak tatmin olmaları gereken dört husus olduğunu belirtti. İlk olarak, maktulün tarif edilen darbeler ve yaralanmalar sonucu öldüğünden emin olmalıydılar; ikinci olarak, söz konusu darbelerin kasten adam öldürmek için indirildiğine ikna olmalıydılar; üçüncüsü, sanık kürsüsünde oturan mahkûmun söz konusu darbeleri indiren kişi olduğuna kanaat getirmeliydiler ve eğer bahsi geçen hususlarda fikir birliğine varırlarsa dördüncü olarak tutuklunun söz konusu suçları işlerken akıl sağlığının yerinde olduğuna hükmetmeliydiler. Şayet bu hususlardan herhangi birine ilişkin kanıtlar yetersiz bulunursa tutuklu beraat edecekti. Fakat eğer jüri üyeleri dört hususa ilişkin kanıtların tümünü tatmin edici bulurlarsa müsamahasız ve ıstırap verici görevlerini yerine getirerek sanığı suçlu bulmalıydılar".

Elbette ilk üç hususta bazı küçük anlaşmazlıklar yaşandı ama kanun gereğince kendisine verilen görev doğrultusunda Başhâkim sonraki saat boyunca mahkemede anlatılanları özetledi. Önce doktorların sunduğu tıbbi kanıtlarla başladı, ardından cinayetlerin sonrasında sanığı gören ya da sanıkla konuşan köylülerin ifadelerine geçti.

Bunun ardından sanığın akli dengesinin yerinde olmadığına dair verilen savunmaya döndü. "Burada değerlendirmeniz gereken," dedi, "eğer suçun ya da suçların işlendiği esnada sanık mantık yoksunluğundan ya da akıl hastalığından mustarip olduğundan işlemekte olduğu suçun tabiatının ve niteliğinin farkında değilse veya yaptığının yanlış olduğunu bilmiyorsa akli dengesinin yerinde olmadığına hükmedilip hükmedilemeyeceğidir. Bu kuralların geçerliliğini sorgulamak size ya da bana düşmez. Bunlar kanun tarafından belirlenen kurallardır ve davayı da anlatılan şekilde değerlendirmekle yükümlüsünüz."*

"Bu duruşmalar boyunca tutukluyu doğduğundan beri tanıyan çok sayıda tanığı dinledik ve onların sanığın karakterine dair söyledikleri değerlendirmenizin bir parçasını teşkil etmelidir. Bilhassa Bayan Carmina Murchison ve kocası Kenneth Murchison'un söyledikleri ele alınmalıdır. Bu iki tanık davanın en ıstırap verici taraflarına dair açık ve net ifadelerde bulundular. Bu iki tanık da mahkûmun alışılagelmedik bir biçimde kendi kendine konuşmayı alışkanlık hâline getirdiğini söylediler. Diğer yandan söz konusu konuşmaların muhteviyatını bilmiyoruz ve bu davranış tuhaf görünse de tek başına mahkûmun akli dengesinin yerinde olmadığını kanıtlamaya yetmez. Diğer yandan bahsi geçen davranışı daha büyük resimde akli denge bozukluğunun bir emaresi olarak değerlendirebilirsiniz fakat bundan ötesi olamaz. Bunlara ek olarak kurbanların akrabası olan Bay Aeneas Mackenzie'nin ifadesini de dinledik. Kendisi sanığın akli dengesinin yerinde olmadığı

* Bu, 1843 yılından beri hem İngiliz hem de İskoç mahkemelerinde ele alınan ceza davalarında kabul görmüş akli denge bozukluğu değerlendirmesidir. Bu kuralların bütünü M'Naghten Kuralları olarak bilinir.

görüşünü açıkça ifade etti. Lakin tanığın ifadesinin, sanığa dair beslediği anlaşılabilir ve bariz öfke tarafından lekelenmiş olup olmadığını kendinize sormanız gerekir. Bunlara ek olarak tanığın ifadesini verirken takındığı taşkın tavrı da göz önünde bulundurmalı ve Bay Mackenzie'nin mahkûmun akli dengesi konusunda yargıda bulunacak nitelikte olmadığını da unutmamalısınız. Doğası gereğince Bay Mackenzie'nin ifadesine temkinli yaklaşılmalıdır. Fakat diğer Culduie sakinlerinin ifadeleri doğrultusunda bahsi geçen tanığın ifadesine ne kadar önem verileceğine karar verecek olan sizlersiniz."

Bunun ardından Başhâkim sanığın beklenmedik veya tuhaf bir şekilde davrandığına dair sunulan kanıtlara geçti. Geyik avı sırasında ve Panayır günü Flora Mackenzie'yle yaşanan olayları özetledi. İkisini de önemsemezmiş gibi bir tavrı vardı. İlkinin, "o günlerde on beş yaşında olan toy bir delikanlının aptallığından fazlası olmadığını" söyledi. İkincisi için ise "sanığın hiç alışkın olmadığı gençlik aşkının ve alkolün etkisinin gözden kaçırılmaması gerektiğini" ifade etti. Bu olayların önemini değerlendirecek olan jüriydi fakat hâkim değerlendirmeleri sırasında bu olayların üzerinde gereğinden fazla durmamaları konusunda onları uyardı.

Ardından iki bilirkişi tarafından sunulan kanıtlara geçti. "İki taraf da," diyerek söze başladı, "gerek irdeleme gerekse deneyim yoluyla alanlarında uzmanlık kazanan iki tanık çağırdı ve iki tanık da sanığın akli dengesi konusundaki yargılarını bizimle paylaştı. Bu tanıkların ikisinin de görüşlerini ehemmiyetle değerlendirmekle yükümlüsünüz fakat onlarla hemfikir olmak zorunda değilsiniz. Ancak ifadeleri enine boyuna değerlendirdikten sonra iyi bir sebebinizin olması hâlinde tanıklardan birinin ya da ikisinin sunduğu kanıtları göz ardı edebilirsiniz.

"Kraliyet vekilleri tarafından çağrılan Doktor Hector Munro kendi hesabıyla yüzlerce tutukluyu muayene ettiği Inverness Hapishanesi'nde ve pratisyen hekimlik alanında engin deneyim kazanmış bir tıp doktorudur. Doktor Munro mahkûmla uzun uzadıya konuşmuş ve onun şimdiye dek muayene ettiği "en zeki ve hitabet

yeteneği en gelişmiş mahkûmlardan biri" olduğuna kanaat getirmiştir. Çeşitli delilik emarelerini listelemiş ve sanıkta bunlardan hiçbirini gözlemlemediğini belirtmiştir. Suçlu zümresiyle çalışmaları ve akıl hastalıkları konusunda saygı duyulması gereken engin bilgi birikimi göz önünde bulundurulduğunda Doktor Munro'nun görüşü doğru düzgün ele alınmayı hak etmektedir."

Başhâkim Bay Thomson'un ifadesine geçti. "Kendisi Adli Psikoloji alanında çok itibarlı biridir. Bay Thomson da mahkûmun deli olmadığına ve işlediği suçların kanuna aykırı tabiatının farkında olduğuna dair görüş bildirmiştir. Onun görüşünün de tıpkı meslektaşı Doktor Munro'nunki gibi ehemmiyetle müzakere edilmesi gerekiyor olsa da bu sonuca varırken göz önünde bulundurduğu gerekçeleri değerlendirmek de benim görevimdir. Bunun nedeni, Bay Thomson'un görüşünün davaya ilişkin Kraliyet vekilleri tarafından ileri sürülen yorumdan tamamen farklı bir yoruma dayanıyor olmasıdır. Bay Thomson, mahkûmun Mackenzie hanesine Lachlan Mackenzie'yi öldürmek için değil de güçlü duygular beslediğini öğrendiğimiz Flora Mackenzie'ye zarar vermek niyetiyle gittiğini iddia etmektedir. Bay Thomson bu görüşünü destelemek için Bayan Mackenzie'nin vücudundaki korkunç yaralara atıfta bulundu ve eğer Bayan Mackenzie bu suçun tesadüfi kurbanlarından biri olsaydı böyle ciddi yaralar almamış olacağını söyledi. Dahası Bay Thomson'u mahkûmun "ahlaki deliliğin" etkisi altında hareket etmediğine ikna eden şey, sanığın pek çok defa asıl amacının Lachlan Mackenzie'yi öldürmek olduğunun altını çizmiş olmasıydı. Bay Thomson bu ikiyüzlü davranışın, mahkûmun yaptığı şeyin yanlış olduğunu bildiğine ve hâliyle, ahlaki delilikten mustarip olmadığına işaret ettiği konusunda ısrar etmiştir.

"Beyler, bunlar kendi kendinize bir sonuca varmanız gereken karmaşık mevzulardır. Fakat bir konuda sizi ikaz etmem gerek. Bay Thomson'un görüşü yalnızca tek bir kanıta, yani Bayan Mackenzie'nin aldığı yaraların tabiatına ve söz konusu yaraların ardında yatan gerekçelere dair şahsi yorumuna dayanmaktadır. Fakat bu, yorumdan fazlası değildir. Bu bir hakikat değildir. Bay Thomson

mevzubahis suçlara tanık olmadı ve siz de dinlediğiniz kanıtlara dair yapılan tüm yorumları göz önünde bulundurmakla yükümlüsünüz. Bilhassa da Bay Mackenzie'nin hareketlerinin sanığın saldırısına zemin hazırladığı yönündeki kanıtları. Eğer Bay Thomson'la hemfikir değilseniz sanığın saldırısının asıl hedefinin Bay Mackenzie olduğuna ve sonraki davranışı ışığında akli dengesinin yerinde olmadığına dair öne sürülen görüşü değerlendirmelisiniz."

Başhâkim kısaca açıkladığı karmaşık hususların jüri üyeleri tarafından hazmedilmesine izin vermek istermişçesine duraksadı.

"Fakat," diye sözlerini sürdürdü," Bay Thomson'un görüşüyle hemfikir olmasanız bile bu görüş sizlere sunulan tüm kanıtlarla birlikte değerlendirilmelidir. Böyle canice bir suç işleyen birinin akli dengesinin yerinde olamayacağını düşünmeniz yeterli değildir. Akli dengesi yerinde insanlar da böyle suçlar işler ve böyle bir suç işlemek, bireyin akli melekelerinin yerinde olmadığına işaret etmek için tek başına yeterli olmaz. Bu konudaki duygularınız her ne olursa olsun kanundaki uygulama o şekilde değildir. Yalnızca bu mahkemede size sunulan kanıtları objektif bir şekilde değerlendirmek suretiyle bir karara ulaşmalısınız."

Başhâkim jüri üyelerine görevlerinin ciddiyetini anımsatarak sözlerine nokta koydu. "Bu mahkemede yapılan suçlamalar son derece ağırdır ve sanığın suçlu olduğuna karar vermeniz hâlinde sanık idam cezasına çarptırılacaktır." Bunun ardından mahkeme boyunca sergiledikleri dikkatli tavırdan ötürü jüri üyelerine teşekkür etti ve kanıtları derinlemesine değerlendirdikten sonra kararlarını duyurmalarının beklendiğini söyledi.

Karar

O sırada saat çoktan dördü geçmiş olduğundan Başhâkim jüri üyelerine eğer saat yediye kadar kararlarını vermezlerse duruşmaya o günlük son verileceğini ve sabah kaldıkları yerden devam edebileceklerini bildirdi. Aradan geçecek zamanın düşüncelerini etkilemesine izin vermemeleri gerektiğini söyledikten sonra bir kez daha kendilerine verilen görevin ciddi tabiatının altını çizdi.

Roddy alt kata götürüldü ve mahkeme görevlileri mahkeme salonunu boşalttı. Halka ayrılan bölümde oturan ve duruşmanın doruk noktasını kaçırmayı riske atmak istemeyen insanlar yerlerinden ayrılmayıp henüz edindikleri hukuki uzmanlıkla davanın detayları hakkında tartışmaya koyuldular. Dünya zevklerine daha düşkün gazeteciler hep birlikte oradan ayrılıp Gordon Terrace'daki Darağacı Hanı'na gittiler ve zil çalarsa kendilerine haber vermeleri için orada bekleyen oğlanların ellerine birer şilin tutuşturdular. Bol miktarda şarap ve bira sipariş edildi ve jürinin çok geçmeden karara varacağı varsayıldığından çabucak kafaya dikildi. Herkes bu konuda hemfikirdi. Avukatının yiğitçe çabalarına rağmen Bay Thomson'un ifadesinin talihsiz sanığı darağacına gönderdiğini düşünüyorlardı. Yalnızca John Murdoch kararın önceden varılmış bir sonuç olduğu fikrinde değildi. Güneyli meslektaşlarının, jüri üyelerinin maktul tarafından hırpalanan çiftçiye anlayışla yaklaşabileceklerini gözden kaçırdıklarını düşünüyordu. Kuzey İskoçyalıların yüzlerce yıldır kötü muameleye maruz kalmasından doğan öfke buram buram hissediliyordu ve Roderick Macrae'de kodamanların kindarlığına karşı ayaklanan bir birey görüyorlardı. Bay Philby, Nairnshireli adamın görüşlerini ilgiyle dinledi fakat jürinin ne kadar içten olursa olsun duygularının kararlarını etkilemesine izin vermeyeceğini söyleyerek ona karşı çıktı. Diğerleri radikal görüşlerinin davanın gerçeklerini görmesine mâni olduğunu söyleyerek Murdoch'la dalga geçmekle yetindiler.

Fakat hanın duvarındaki saat altı buçuğa yaklaştıkça ruh hâlleri değişti. Görünüşe bakılırsa jüri üyeleri tartışacak bir mevzu bulmuşlardı. Derken saat yediye on kala ulaklık yapan oğlanlardan biri içeri daldı: zil çalmıştı. Gazeteciler ellerindeki bozuklukları masalara atarak kapıya doğru koşturdular. Basına ayrılan bölüme girdikleri esnada Başhâkim onlara azarlarcasına bir bakış attı. Mahkeme salonunda beklentiyle karışık bir kargaşa yaşanıyordu. Hâkim salondakileri susturduktan sonra kesin ve net ifadelerle duruşmanın seyrine herhangi bir müdahalede bulunulmamasını istedi. Bunun ardından Roddy salona getirildi. Bay Philby'nin yazdıklarına göre

"başının omuzlarına biraz daha ağır gelmesinin dışında, duruşunda başlangıçtaki hâline kıyasla pek bir değişiklik olmamıştı". Derken jüri üyeleri de salona girdi ve aynı zamanda bir tabakhane sahibi olan Malcolm Chisholm adındaki jüri başkanı ayağa kalktı.

Mahkeme Kâtibi ona karara varıp varmadıklarını sundu.

"Karara varmadık," diye yanıtladı Bay Chisholm.

Bu ifade beraat kararına yorulduğundan büyük bir curcunayla karşılandı ve sessizliğin sağlanması için halka ayrılan kısımda oturan iki kişinin mahkeme görevlileri tarafından salondan atılması gerekti.

Başhâkim görevlerini böylesine ciddiyetle ele aldıkları için jüriye teşekkür etti ve ardından ertesi sabah saat onda jüri odasında yeniden toplanmalarını buyurdu. O saate kadar dava hakkında konuşmaktan kaçınmaları gerektiğini eklemeden de duramadı.

Gazeteciler bir kez daha şarabın "taşkın zamanlarında Ness Nehri" gibi aktığı Darağacı Hanı'nda kamp kurdular. Bay Philby daha sonra "çok kısa bir zaman önce kararın tersine dönmesi herkesi şaşırtacakken artık her şeyin daha olası göründüğünü" söyleyecekti. Eğer jürinin aklında şüphe tohumları varsa bunlar gece boyunca filizlenecekti. Akşamın büyük bölümünü önceki ifadelerine rağmen kararın sanığın lehine çıkmasını beklemeyen John Murdoch'la tartışarak geçirdi. "Biz buralarda Kraliyet vekillerine karşı çıkmamak için yetkililerin önünde korkakça sinmeye çok alışmışız," dedi Bay Philby'ye. Her ne olursa olsun mahkûm "darağacından kurtulacak" olsa bile Bay Thomson'un gözetiminde Genel Cezaevi'nde ömür boyu mahkûmiyet müphem bir ödül olacaktı.

Saatler ilerledikçe ortamdaki hava âlem yapmaya döndü ve Bay Philby "Kuzey İskoçya konukseverliğinden fazlasıyla istifade ettiğini" itiraf etti. Öyle ki ertesi sabah hancı kadın tarafından uyandırıldığında botlarını yeniden bağlamasına bile lüzum yoktu.

Halka ayrılan kısım saat onda açıldı. Sunulacak daha fazla tanık olmaması bile katılımcı sayısını azaltmaya yaramamıştı. İçeri girmeyi başaramayanlar kararı ilk duyanlardan olma umuduyla mahkeme binasının önünden ayrılmadılar. Bay Philby ve meslektaşları cep mataralarından bir şeyler yudumlayarak akşamdan kalmışlık-

larından kurtulmaya çalışıyor, bir yandan da mahkeme koridorlarında oyalanıyorlardı. On biri çeyrek geçe zil ikinci defa çaldı. Jüri gelmeden önce Başhâkim gerekli görmesi hâlinde tereddüt etmeden mahkeme salonunu boşaltacağını duyurdu ve Roddy'nin gelişi o ânın ağırlığına hürmet eden insanların tekinsiz sessizliğiyle karşılandı. Bir hayli solgundu ve gözlerinin etrafında koyu renkli halkalar belirmişti. Benzer şekilde beti benzi atmış gibi görünen Bay Sinclair onun elini sıktı. O esnada jüri üyeleri salona doluştu. Roddy sanki nihayet davanın gidişatında onu ilgilendiren bir şeyler olmuş gibi jüri üyelerini süzdü. Adamların mahzun bir hâli vardı. Sanki bir cenaze töreninde kilisedeki yerlerini alıyor gibiydiler. Tek bir tanesi bile mahkûmla göz göze gelmedi. Mahkeme Kâtibi ayağa kalktı ve karara varıp varmadıklarını sordu. Bay Chisholm karar vardıklarını söyleyerek yanıt verdi.

Başhâkim onlara o malum soruyu sordu:

"Ne diyorsunuz, beyler? Sanığı suçlu mu buldunuz, suçsuz mu?"

Bay Sinclair başını önüne eğdi.

Jüri başkanı yanıt verdi. "Saygıdeğer Lordlar, ilk oylamada jüri sanığı Suçlu buldu. İkinci oylamada jüri sanığı Suçlu buldu. Üçüncü oylamada sanığı Suçlu bulduk."

Bir süreliğine mahkeme salonuna derin bir sessizlik çöktü. Sonra Başhâkim, "Kararınızda hemfikir misiniz?" diye sordu.

"Oy çoğunluğuyla," diye yanıt verdi jüri başkanı, "on üçe iki oyla."

Bay Sinclair başını ellerinin arasına aldı, ardından dönüp müvekkiline baktı. Roddy sanık kürsüsünde hareketsiz duruyordu. Birkaç saniye boyunca hiçbir şey olmadı. İzleyiciler sanki izledikleri şeyin bir pandomimden ibaret olmadığını ancak şimdi anlamışlar gibi halka ayrılan kısımdan hiçbir tepki gelmedi.

Başhâkim duruşmalar boyunca özenle ve sebatla davaya odaklandıkları için jüri üyelerine teşekkür etti. "Verdiğiniz karar hususunda," dedi, "vicdan azabı hissetmemelisiniz çünkü size sunulan kanıtlar doğrultusunda hareket ettiniz. Tüm yükümlülük eylemleri bizi bu noktaya getiren sanığa aittir ve kararınızın sonuçları yalnızca ve yalnızca kanunun gereğidir."

Bunun ardından karar jüri üyeleri tarafından imzalandı. Roddy'ye ayağa kalkması buyuruldu ve hâkim siyah cübbesini* giydi.

"Roderick John Macrae, jürinin kararı doğrultusunda itham edildiğiniz cinayetlerden suçlu bulundunuz. Bu karar tarafsız kimseleri şüphede bırakmayacak kanıtlara dayanmaktadır. Üç kişiyi öldürdünüz. Bunlardan biri küçücük bir çocuktu. Diğeri gençliğinin baharında masum bir kızdı. Onları vahşice darbelerle katlettiniz. Bu canice suçların gerekçeleri konusunda yapılan tartışmaları uzun uzadıya dinledik fakat suçlu bulunduğunuz için artık söz konusu gerekçelerin hiçbir önemi kalmadı. Geriye yalnızca söylenecek tek bir cümle kaldı. Kanunun verebileceği en ağır cezaya çarptırıldınız. Umarım son günlerinizi işlediğiniz suçlardan pişmanlık duyarak ve size sunulan din görevlilerinden faydalanarak geçirirsiniz fakat duruşmalar sırasında duyduklarıma dayanarak korkarım yapacağınız bu olmayacak."

Bunun ardından resmî bir şekilde mahkûmun 24 Eylül sabahı saat sekiz ile on arasında Inverness Kalesi'nde idam edileceğini duyurdu. Siyah cübbesini çıkardı ve, "Tanrı ruhuna merhamet etsin," diye ekledi.

* İngiliz hukukunda hâkimler idam cezası verirken siyah bir cübbe giyerler (ç.n.).

Son Söz

Roderick Macrae'nin duruşması 10 Eylül Perşembe günü sona erdi. Ertesi sabah Bay Sinclair, John Murdoch'a ulaştı ve Roddy'nin biyografisinin müsveddelerini kendisine sundu. O zamanlar İskoç yasalarında resmî bir temyiz mekanizması yoktu ve avukat, Roddy'nin cezasının hafifletilmesi için yürüteceği kampanyada Murdoch'un desteğini almayı umuyordu. Görünüşe bakılırsa Roddy'nin biyografisinin yayınlanmasının halk arasında hükümlüye karşı bir destek dalgası yaratabileceğini düşünüyordu.*

Bay Murdoch avukatın planına soğuk bakmasa da bundan kuşkuluydu ve müsveddeleri okumayı ve Inverness Courier'in editörüne bunları gazetesinde seri şeklinde basmasını veya bir 'Özel Baskı' çıkarmasını teklif etmeyi kabul etti. Bay Sinclair meseleyi onun ellerine teslim ettikten sonra hafta sonunu memleketteki en üst merci olan Kraliyet Vekili Lord Moncrieff'e dilekçe yazarak geçirdi.

Bay Sinclair mektubunda, müvekkiliyle ilgili kararı hatalı bulduğunu veya mahkemenin yürütülmesinde bir usulsüzlük olduğunu ima etmekle uğraşmadı. Bunun yerine temyiz talebini açık görüşlü, şefkatli olmak üzerine yaptı. Davanın üstünkörü bir özetini geçtikten sonra temyiz başvurusunda bulundu:

---

* Kırk yıl sonra her ne kadar farklı koşullar altında olsa da 20,000 kişinin imzaladığı bir dilekçe Oscar Slater'in ölüm hükmünün düşmesine vesile olmuştur.

Mahkemede sunulan kanıtlar ve mahkûmun kendi ifadesi, asıl kurbanının ailesine uyguladığı kasıtlı ve bitmek bilmez zulüm karşısında Roderick Macrae'nin suçlu bulunduğu eylemi yapmaya mecbur bırakıldığını göstermektedir. İkinci güne dek sanığın sergilediği garip davranışlara ve akli dengesinin yerinde olmadığına dair yeterince kanıt sunuldu ve oy çoğunluğuyla verilen karar, aklı başında bir adamın sanığın akıl sağlığının yerinde olmadığı görüşünü kabul etmesinin gayet makul olduğunu kanıtladı. Bu karar mahkûmun bizzat verdiği ve sık sık tekrarladığı, savunmasına zarar veren beyanlara rağmen verildi. Bunlara akli dengesinin yerinde olmadığına işaret eden tefhimleri de eklemeliyim. Hangi aklı başında adam kendini darağacına götürecek bu ifadeleri rahatça verebilir ki? Müvekkilimin akli dengesinin yerinde olmadığına dair mantıklı bir şüphenin jüri üyelerinin zihinlerinde bile yer etmesi, Ceza Kanunu'nun en ağır hükmünün uygulanmasıyla ters düşmektedir. Müvekkilim tutukluluğu sırasında kendisini itinayla ve sabırla, onu bu cinayetleri işlemeye iten olayları anlattığı bir eseri yazmaya adamıştır (eserin bir kopyasını değerlendirmenize sunarım). Bunu yaparak, geçmişi ve eğitim seviyesi göz önünde bulundurulduğunda kendisinden beklenebileceğin çok daha ötesinde yeteneklere ve entelektüel bir kapasiteye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Perth'teki Genel Cezaevi'nin Mütehassıs Cerrahı Doktor J.. Bruce Thomson'ın ifadesinde, kendisinin mahkûmlarla ve şizofrenlerle ilgilendiği bunca yıllık deneyiminde Bay Macrae'nin biyografisinin istisnai doğasını vurgulayan bir değerlendirmeyle edebî değeri böylesine yüksek bir eser üretebilecek tek bir mahkûma bile denk gelmediğini söylemiştir. Böylesine kapsamlı bir edebî eser üretebilecek kadar zeki ve duygusal bir bireyi ölüme göndermenin acımasızca ve vahşi bir davranış olacağını üzerine basa basa söylemeliyim.

Buna ek olarak mahkûmun yaşı –yalnızca on yedi yaşındadır– ve bu suçlar dışında tamamen lekesiz olan karakteri cezasının hafifletilmesini talep etmek için bir başka sebep olabilir. Bay

Macrae'nin suçlu bulunduğu eylemler karakterine oldukça aykırıdır ve nadir görülen yeteneği göz önünde bulundurulduğunda, belirli bir süre hapis yattıktan sonra yaratıcı ve üretken bir hayat yaşayabileceğine inanmak için pek çok neden vardır. Eğer toplumumuza karşı şefkatliysek o toplumu oluşturan bireylerin her birine karşı şefkatli olmalıyız. O şefkati en perişan hâlde olanımıza da göstermeli ve Hristiyanlığın en medeni değerlerinden birine olan bağlılığımızı ortaya koymalıyız. Büyüklüğünüzü göstermenizi, Roderick John Macrae kişisine hoşgörülü olmanızı yürekten istirham ediyorum.

Öncelikle Kraliyet Vekili'nin bu Biyografiyi en iyi niyetiyle değerlendirmesini rica ediyor ve ardından, Merhametli Kraliçemizin mahkûmun çarptırıldığı cezayı hafifletmek adına kraliyet ayrıcalığını kullanması için size yalvarıyorum.

[İmza]
Bay Andrew Sinclair
Sanık Avukatı

Dilekçe 14 Eylül Pazartesi günü teslim edildi ve aynı gün Inverness Courier John Murdoch'un makalesini bastı. 'Bu davadan öğrendiklerimiz' isimli makaleye Murdoch mahkeme salonunda yaşadıklarını anlatarak başladı ve Roddy'yi 'ona bakanın etrafında olan bitenle ilgisi olmadığını düşüneceği türden kimsesiz ve yalnız biri,' şeklinde tasvir etti. "Bunun soğuk bir umursamazlıktan mı, yoksa akli dengesi yerinde olmamasından mı kaynaklandığına ya da davranışının içten mi, yoksa sahte mi olduğuna hükmedecek nitelikte değilim. Fakat bu tabiatta bir davada adalet dağıtması için dürüst ancak tıpkı benim gibi niteliksiz on beş jüri üyesine güvenilebileceğine de ikna olmuş değilim." Murdoch, Roddy'nin biyografisini değerlendirerek yazısına devam etti. Roddy'nin yazdıklarını "hem şok edici hem de etkileyici" bulmuştu ve Roddy'nin kaleme aldığı metinde "sanık kesinlikle salıverilmeye yönelik bir talepte bulunmuyordu. Bununla birlikte Roddy'nin yazınında gözler önüne serdiği belagatli dili ve zekâsı ayrıntılarıyla açıkladığı kanlı suçla

tam bir tezat teşkil ediyordu. Başlı başına bu bile deliliğine kanıt olarak gösterilebilirdi." Murdoch, Roddy'nin cezasını hafifletmeleri için doğrudan yalvarmıyordu. Bunun yerine yasaların 'bu davanın yapısıyla başa çıkmak için yetersiz olduğunu' vurguluyordu. "Üst düzey hukukçularımız sanığın akli dengesinin yerinde olup olmadığını esas alan bu gibi davalardaki prosedürlerimizi derhâl gözden geçirmelidir ve böyle bir inceleme yapılana kadar da bir adamı darağacına göndermek uygunsuz olur."

Bay Murdoch aynı gün Lord Moncrieff'e de mektup yazdı. Mektup şu anda kayıp olsa da orada da benzer şeylerden dem vurduğunu tahmin etmek güç değildir.

Bay Sinclair'in temyiz başvurusunun alınmasının ardından Kraliyet Vekili, davaya bakan hâkimlerle ve İskoçya Devlet Adamı William Pitt Dundas'la görüşmek zorunda kaldı ancak yazışmaların içeriği ne olursa olsun olaylar hızlı bir şekilde vuku buldu.

John Murdoch yerel bir matbaacı olan Alexander Clarke'la iş birliği yaparak Roddy'nin müsveddelerini bastı. Ancak ortaya çıkan şey, 50.000 kelimelik belgenin tamamı değil, en tüyler ürpertici ve en duygusal pasajları içeren yirmi dört sayfalık bir kitapçıktı. Günler içerisinde söz konusu biyografinin tahrifata uğramış versiyonları ülkenin dört bir yanında basılmaya başlandı. Bunlardan en kötü şöhretli olanına KAN İZLERİNİN PEŞİNDE: BİR KATİLİN ZIRVALARI adı verilmişti ve Glasgowlu William Grieve tarafından basılmıştı. Kan İzlerinin Peşinde sadece on altı sayfadan oluşuyor ve Roddy'nin cinayet tasvirlerinden biraz fazlasını içeriyordu. Roddy'nin on iki yaşındaki Flora Broad'u şeytanca kışkırttığı tamamen kurgudan ibaret olan bir pasajla birlikte, Lachlan Mackenzie'nin koyununu öldürmesi ("O anda, kafatası kırmanın tadını bir kere aldığımı ve çok geçmeden bunu tekrar yapmak isteyeceğimi fark ettim," diye devam eden bir yazıyla) anlatılıyordu. Kitapçık günler içerisinde on binlerce kopya sattı. Birçok ürkütücü karikatür, gravür ve balatların (başta Thomas Porter tarafından yazılan Bu Güzel Sabahta Üç Kişiyi Öldürdüm olmak üzere) ardından Roddy sempati duyulan biri olmaktan ziyade halkın gulyabanisi oldu. İşin tuhaf yanı, tüm bu

kitapçıkların Roddy'yi aklını kaçırmış biri olarak tasvir etmesinin o kitapçıkları yalayıp yutan kimseleri etkilememiş olmasıydı.

Bay Sinclair'in planının başarılı olması muhtemelen en başından beri olası değildi. Öne sürebileceği yasal bir uygunsuzluk olmadığı gibi karara itiraz edebileceği mantıklı bir delili de yoktu. Roddy'nin biyografisinin yayımlanmasının dilekçesine bir halk desteği oluşturacağına olan inancı en hafif söylemiyle naiflikti. Ancak yapabileceği başka bir şey yoktu ve biyografisini okuyunca kendisinin yaptığı gibi halkın da Roddy'yi bağrına basacağını sandı.

Öyle ya da böyle sonraki hafta Bay Sinclair, Lord Moncrieff'ten "delillerde veya davanın yürütülmesinde hiçbir usulsüzlük yoktur," yazan saygılı ancak üstünkörü bir cevap aldı. Sırf şefkatli olmak adına temyiz başvurusunu değerlendirmek zorunda değildi. "Sanığın sahip olduğunu iddia ettiğiniz yetenekler gerçek olsun ya da olmasın kanun hükmüne etki etmez." Nitekim idam cezası onaylandı.

Bay Sinclair, Roddy'yi her gün ziyaret etmeye devam etti. Onu her defasında genel bir hissizlik hâlinde buldu. Roddy "ne yemek yemeye ne de konuşmaya istekliydi." Asla durumundan yakınmıyor ya da gittikçe yaklaşan akıbetine dair korkusunu dışarı vurmuyordu. Kalan zamanını yaratıcısıyla barışmak için kullanması konusunda ısrar eden hapishane papazının hizmetini de kabul etmedi. Roddy gerekli malzemeler kendisine sağlanmasına rağmen hiçbir şey yazmadı. Babasına yazdığı kısa bir mektup hariç:

Sevgili Babacığım,
Bu mektubu, mektup eline geçtiğinde içinde bulunduğun zorlukların sona ermiş olacağı umuduyla yazıyorum. Kısa bir zamanım kaldı ancak bu dünyada payıma düşenden daha uzun kalmaya can atmıyorum. Hücremin duvarları kasvetli bir manzara oluşturuyorlar, yine de Culduie'yi bir kez daha görmeyi çok isterdim. İnfazımı hızlandırabilirsem memnuniyetle bunu yapacağım. Fakat şu anda rahatım yerinde. Benim sağlığım için endişe etmemeli, ölümümden sonra matem tutmamalısın.

Tüm samimiyetimle, başına açtığım belalar için özür dilediğimi ve sana daha layık bir oğulla kutsanmış olmanı dilediğimi söylemek isterim.

[imza]
Roderick John Macrae

Mektup 22 Eylül günü öğleden sonra Culduie'ye vardı ancak John Macrae onu asla okuyamadı. Carmina Smoke onu o sabah sandalyesinde ölü bulmuştu. Camusterrach mezarlığında karısının yanına defnedildi. Ev ve müştemilatlar bakımsızlığa terk edildi ve arazi köy sakinleri arasında bölüştürüldü. Hakemlik görevi Peter Mackenzie tarafından üstlenildi.

24 Eylül sabahı, yani infazdan önce Roddy'nin tek isteği hapishane bahçesinde bir tur atmaktı. İsteği kabul edildi ve, Bay Sinclair'e göre, volta atarken 'sanki bambaşka bir yerdeydi'. Daha sonra avukatı, İskoçya Kilisesi'nin papazı ve iki gardiyan tarafından hücresinden alındı. Zümre infazın gerçekleştirileceği odaya vardığında Roddy'nin dizleri tutmaz oldu ve gardiyanlar bahçenin geri kalanında onu sürüklemek zorunda kaldılar. Gerekli bütün hazırlıklar yapılmıştı ve cellat dışında Doktor Hector Munro ile Cezaevi Müdürü de oradaydı. Başlık kafasına geçirildiğinde Roddy'nin gözlerinden yaşlar aktı. Bay Sinclair yüzünü elleriyle örttü. Roderick Macrae saat sekizi yirmi dört geçe ölü ilan edildi. Doktor raporunda, "İnfaz örnek teşkil edecek şekilde gerçekleştirildi ve mahkûma gereksiz acı çektirilmedi," diye yazdı.

KAN İZLERİNİN PEŞİNDE

GRAEME MACRAE BURNET

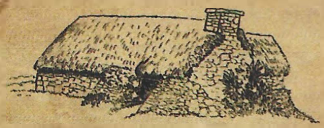

"Kelimeler yetersiz kalıyor: sürükleyici, karanlık ve dahiyâne bir kurgu."
Edmund Gordon, Sunday Times

Bir suç ve gizem romanının Man Booker Finali'ne kalabildiği olgusu karşısında herkes şaşkınlığa sürüklenmişti. Graeme Macrae Burnet, orijinal olduğu kadar sarsıcı da bir kurgu sunan 'Kan İzlerinin Peşinde' romanıyla bu şaşkınlığın hiç de tesadüfi olmadığını sayısız kez ispat ediyor.

Bu yazıyı, Inverness'e kapatıldığım günden beri bana hiç hak etmediğim kadar nazik davranan avukatım Bay Andrew Sinclair'in ısrarı üzerine yazıyorum. Kısa ve önemsiz bir hayatım oldu ve suçsuzluğumu ispatlamaya çalışmak niyetinde de değilim. Yaşadıklarımı kâğıda aktarmamın yegâne nedeni, avukatımın bana karşı gösterdiği nezaketin altında kalmak istemiyor oluşumdur.

Sözlerime, gerçekleştirdiğim eylemin tek amacının babamı son zamanlarda yaşadığı sıkıntılardan kurtarmak olduğunu söyleyerek başlamalıyım. Bu sıkıntıların nedeni, komşumuz Lachlan Mackenzie olduğundan ailemin iyiliği için onu yeryüzünden silip atmalıydım. Ayrıca dünyaya geldiğim günden beri babama yalnızca sıkıntı getirdiğimi ve hane halkından ayrılışımın onun için lütuftan başka bir şey olmayacağını da sözlerime eklemeliyim...

THG
0556758
NPS

İ KDV'den muaftır.
ISBN: 978-605-5159-86-3
9 786055 159863
www.monoklkitap.com

monokledebiyat
/monoklkitap

monokl Edebiyat